

GENESIS

ROZDZIAŁ I.

1. Na początku stworzył Bóg niebo i ziemię.
2. Ziemia zaś była zamętem i bezładem, a ciemność nad otchłanią; a duch Boży unosił się nad powierzchnią wód.
3. I rzekł Bóg: „Niech się stanie światło!” I stało się światło.
4. I widział Bóg światło, że dobre; i rozdzielił Bóg między światłem a ciemnością.
5. I nazwał Bóg światło dniem, a ciemność nazwał nocą. I był wieczór i był ranek—dzień jeden.
6. I rzekł Bóg: „Niech będzie przestwór w pośrodku wód, a niech przedzieli między wodami a wodami!”
7. I uczynił Bóg przestwór i przedzielił między wodami, które pod przestworem, a wodami, które nad przestworem. I stało się tak.
8. I nazwał Bóg przestwór niebem. I był wieczór i był ranek — dzień wtóry.

5. Z chwilą stworzenia światła, rozpoczął się pierwszy poranek. W epoce przedmojżeszowej liczone dobie, dies civilis, od rana do rana, por. 8, 22. Porządek liczenia doby od wieczora do wieczora jest wedle Knobla i innych religijnych, przez prawodawstwo Mojżeszowe uświęconym, por. מערב ער ערב Lev. 23, 32. Ex. 12, 18. który w końcu i w powszedniem życiu przyjętym został, por. Ps. 55, 18. Dan. 8, 14. Że ער nie oznacza tu nieokreślonego peryodu czasu, ער, lecz zwykłą dobę, wynika nie tylko z podziału dnia na wieczór i poranek, ale i z przewodniego celu opowiadania, którym jest uzasadnienie dnia odpoczynku, por. Ex. 20, 11.

6. Chaotyczna masa wód się wydyma, podnosząc wypukle, tak, że między wodami u góry i u dołu wolny przestwór czyli atmosfera się tworzy. רקיע od רקע rozbijać, sklepić, utwierdzać, ztąd firmamentum. Nad sklepieniem tem, błyszczącym niby zwierciadło z lanego kruszeu Ex. 24, 10. okalającą całą ziemię, נוטה שמים כירעה Ps. 104, 2., a wspierającą się na niebotycznych górach niby na filarach, עמודי שמים Ij. 26, 11. rozlewa się nieskończone morze wód, מעל השמים Ps. 148, 4. spływając przez otwarte upusty, ארכות rozdz. 7, 11. albo kanały, תעלה Ij. 38, 25. w postaci nawalnego deszczu.

8. Niebem dolnym, w odróżnieniu od nieba niebios שמי השמים Neh. 9, 6., o którym już w wierszu 1. mowa, ztąd שמים w liczbie podwójnej.

בראשית

א

- 1 בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֵהוֹ וְכָהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: פ
- 2 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רַקִּיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הַרְקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לַרַקִּיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מַעַל לַרַקִּיעַ וַיְהִי־כֵן: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַרַקִּיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: פ

1 v. כ' רבתי.

Rozd. I. 1. Jedność świata i absolutna solidarność wszystkich składowych jego części. Na początku, w czasie nieznanym, stworzył niebo i ziemię czyli wszechświat, por. 14, 19., a zatem słońce, księżyc i gwiazdy; כראשית, bezwzględne określenie czasu, stat. constr. z domyślnym הרברים, tyle co מראש Jez. 40, 21. odróżnić od כראשונה albo כחלה „najprzód”, כרא, pokrewne z ברר wydobywać. אלהים pl. maj. jak ארני. Niekt. biorą ה השמים za pron. determin. i tłum. „to niebo i tę ziemię”.

2. Przez długie czasy była ona zamętem, chaosem תהו subst. od תהה, synonim wyrazu אסם Jez. 40, 17., oznacza brak wyraźnej treści, taha od תהה Jer. 4, 23., brak wydatnej formy. Wedle Targ. stoją te wyrazy w związku z gr. ἄνω, huczeć, i βλάω szumnieć, które wszakże bliżej objaśnia przez גריא וריקני „pusta i bezludna”, תהו od תהו wrzeć, otchłani wód przez równoległy wyraz תהו określona. Nad tą ciemną, bezładną masą unosił się, niby ptak nad gniazdem, Deut. 32, 11., ożywczy duch Boży, budząc uspięone w niej siły do ruchu i rozwoju. Zdaniem innych „silny wicher” dla osuszenia ziemi, co się wszakże ze słowem רחף w odróżnieniu od נשח nie zgadza.

3. Pierwszym dzielącym pierwiastkiem jest światło, jako warunek wszelkiego porządku, a zarazem ciepła i życia. Zdaniem Herdera, mowa tu o wewnętrznym ogniu, w każdej anorganicznej lub organicznej istocie działającym.

9. I rzekł Bóg: „Niech się zbiorą wody z pod nieba w jedno miejsce, a niech się ukazuje ląd!“ I stało się tak.

10. I nazwał Bóg ląd ziemią, a zbiór wód nazwał morzami. I widział Bóg, że dobrze.

11. I rzekł Bóg: „Niech porośnie ziemia rośliną, zieleń rozsiewającą nasienie, drzewom owocowem, rodzącą owoc podług rodzaju swojego, w któremby nasienie jego było, na ziemi!“ I stało się tak.

12. I wydała ziemia roślinę, — zieleń, rozsiewającą nasienie podług rodzaju swojego i drzewo rodzące owoc, w którym nasienie jego było, podług rodzaju swojego. I widział Bóg, że dobrze.

13. I był wieczór i był ranek — dzień trzeci.

14. I rzekł Bóg: „Niech będą światła na przestworze nieba, aby przedzielać między dniem a nocą; a niech służą jako znamiona i pory i dni i lata;

15. I niech będą światłami na przestworze nieba, dla przyświecania ziemi!“ I stało się tak.

16. I utworzył Bóg dwa owe światła wielkie: światło większe dla panowania dniem, a światło mniejsze dla panowania nocą, i gwiazdy.

17. I umieścił je Bóg na przestworze nieba, dla przyświecania ziemi.

18. I aby panować dniem i nocą i przedzielać między światłem a ciemnością. I widział Bóg, że dobrze.

19. I był wieczór i był ranek — dzień czwarty.

20. I rzekł Bóg: „Niech się zarodzą wody rojem jestestw żyjących, a ptactwo niech się unosi nad ziemią, na przestworze niebios!“

21. I stworzył Bóg owe potwory wielkie i wszelkie

wienia świat według obrotu księżyca, por. עשה ירח לכוערים Ps. 104, 19. *וְיָמִים* dla oznaczenia doby od wschodu do wschodu, albo, jak w następstwie, od zachodu do zachodu słońca, *יָמִים* dla określenia lat.

16. *וַיַּעַשׂ* i utworzył, sprawił żeby promienie słońca, księżyca i gwiazd przez zalegające atmosferę ciężkie mgły się przedarły, przez co regulowanie czasu stało się możliwem. Kwestja, w jaki sposób roślinność przed stworzeniem słońca się rozwinęła, polega na fałszywej interpretacji słowa *וַיַּעַשׂ*.

20. *וַיִּרְוּ* od *רָוַן* biedz, oznacza w szczególności zwierzęta wodne i mniejsze, ruchliwe zwierzęta lądowe — jako słowo wyrażające masę, rządzi przypadkiem 4. *וַיִּעָפֵּף* piel, latać na wsze strony, na powierzchni zwróconego do ziemi stropu niebieskiego.

21. *וַיִּבְרָא* od *בָּרָא* wyciągać się, nazwa wszystkich wysmukłych zwierząt np. węża, Ex. 7, 9. najczęściej krokodyla, Jez. 27, 1; 51, 9. albo innych wielkich potworów, Ij. 7. 12. Ps. 148, 7.

9 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל-מְקוֹם אֶחָד
וַתֵּרָאָה הַיַּבְשָׁה וַיְהִי-כֵן: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבְשָׁה אֶרֶץ

10 וְלַמְּקוֹה הַמַּיִם קָרָא יָמִים וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב: וַיֹּאמֶר

11 אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי

עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵו אֲשֶׁר זֶרְעוּ-כֹּו עַל-הָאָרֶץ וַיְהִי-כֵן:

12 וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֵשֶׂה-

13 פְּרִי אֲשֶׁר זֶרְעוּ-כֹּו לְמִינֵהוּ וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב: וַיְהִי-

עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: פ

14 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִיוּ מְאֹרֹת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין

הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וַהֲיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וְלַיָּמִים וּשְׁנָיִם:

15 וַהֲיוּ לְמְאֹרֹת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ וַיְהִי-

16 כֵּן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת-הַמְּאֹר

הַגְּדֹל לְמַמְשַׁלֹּת הַיּוֹם וְאֶת-הַמְּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשַׁלֹּת

17 הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים: וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם

18 לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ: וְלַמְּשַׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין

19 הַיּוֹם וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב: וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-

בֹּקֶר יוֹם רְבִיעִי: פ

20 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף

21 עַל-הָאָרֶץ עַל-פְּנֵי רָקִיעַ הַשָּׁמַיִם: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-

11 v. ה' ב'ק ו'כס'רי ס'כר כ'רביע. 18 v. ו'להכ'ריל.

9. Ląd wyłonił się z chaotycznej masy wód dolnych, które rozdzieliły się na morza i ukrytą w bezmiernej głębi otchłań podziemną, łączącą się z morzami za pośrednictwem tajemniczych źródeł, *יָמִים* por. 7, 11; 49, 25. Ij. 38, 16. Przyp. 8, 28.

11. Niech się zarodzą wody rojem jestestw żyjących, a ptactwo niech się unosi nad ziemią, na przestworze niebios! — *וַיִּבְרָא* roślinność w ogóle, *עֵשֶׂב* poszczególne gatunki zbóż i jarzyn.

12. Złożone w ziemi tajemnicze siły organiczne, mają tworzyć różnorodne rodzaje roślin, któreby się wciąż same odradzały.

14. Niech będą światła na przestworze nieba, aby przedzielać między dniem a nocą; a niech służą jako znamiona i pory i dni i lata; — słowo przed rzeczownikiem w sing., por. *וַיְהִי אֲנִישִׁים* Num. 9, 6. Niech się nkażą światła już istniejące *וַיְהִי אֲנִישִׁים* na firmamencie, czyli na niebie dolnym, aby można było odróżnić dokładnie między początkiem dnia i nocy, światło bowiem od ciemności odróżniano już przedtem, por. wiersz 4. I niechaj służą *וַיְהִי אֲנִישִׁים* dla oznaczenia godzin wedle stanu słońca, por. *וַיְהִי אֲנִישִׁים* 2 Król. 20, 9. *וַיְהִי אֲנִישִׁים* dla ustano-

jestestwo żyjące, poruszające się, którem zaroiły się wody podług rodzaju swego, i wszelkie ptactwo skrzydlate podług rodzaju swojego. I widział Bóg, że dobrze.

22. I pobłogosławił im Bóg i rzekł: „Rozradzajcie się i rozmnażajcie i napełniajcie wody w morzach, a ptactwo niech się rozmnaża na ziemi!”

23. I był wieczór i był ranek — dzień piąty.

24. I rzekł Bóg: „Niech wyda ziemia jestestwa żyjącego podług rodzajów swoich: bydło i płazy i zwierzęta lądowe podług rodzajów swoich!” I stało się tak.

25. I utworzył Bóg zwierzęta lądowe podług rodzajów swoich, i bydło podług rodzaju swojego, i wszelki płaz ziemny podług rodzaju swojego. I widział Bóg, że dobrze.

26. I rzekł Bóg: „Uczyńmy ludzi na obraz Nasz i podług podobieństwa Naszogo, a niech panują nad rybami morza, i nad ptactwem nieba, i nad bydłem, i nad wszystką ziemią, i nad wszelkim płazem, który pełza po ziemi!”

27. I stworzył Bóg człowieka na obraz Swoj, na obraz Boga stworzył go; mężczyznę i niewiastę stworzył ich.

28. I błogosławił im Bóg, i rzekł do nich Bóg: „Rozradzajcie się i rozmnażajcie, i napełniajcie ziemię, i zawładnijcie nią, i panujcie nad rybami morza, i nad ptactwem nieba, i nad wszelkim zwierzem, który się porusza na ziemi!”

29. I rzekł Bóg: „Oto oddaję wam wszelkie ziele rozsiewające nasienie, będące na powierzchni całej ziemi, i wszelkie drzewo, na którym jest owoc drzewny, rozsiewający nasienie: wam niechaj będą na pokarm.”

30. A wszelkiemu zwierzowi lądowemu, i wszelkiemu ptactwu nieba, i wszystkiemu, co się porusza na ziemi, w którym jest dusza żyjąca — wszelką zieloną roślinę — na pokarm!” I stało się tak.

mianowicie wyposażył rozumem, samowiedzą, swobodą woli, i władzą nad ziemią i napełniającemi ją istotami. כרמנו akcentuje silniej tę samą myśl. ירר pl. odnosi się do ארם w znaczeniu zbiorowém.

27. W rytmicznych i techniem radości ożywionych słowach, powiada Dillman, powtarza Pismo fakt stworzenia człowieka, mianowicie mężczyzny i niewiasty, jak to w następnym rozdziale 22. szczegółowo opisuje. ארם stosownie do znaczenia wyrazu ארם.

29. pract. zam. praes. Żywienie się człowieka ciałem żywych istot nie odpowiada pierwsiastkowemu planowi stworzenia, w którym pokój, nie walka i mord ma panować. Karmienie się mięsem, jest dopiero skutkiem zdziczenia obyczajów, moralnego i fizycznego upadku, por. 9, 3 Ovid. Met. 15, 96.

30. I dla zwierząt wyznaczone są tylko rośliny pastewne, por. Jez. 11, 6-9; 65, 25.

הַתַּיִנִּים הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר
שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא
22 אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ
23 וּמְלֵאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרְבַּ בָּאָרֶץ: וַיְהִי־עֶרֶב
וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי: פ

וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה
24 וְרֶמֶשׂ וְחַיֵּת־אָרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־
25 חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ
26 הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים
נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ וַיְרֵדוּ בְדִגְתַּת הַיָּם וּבְעוֹף
הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הַרְמֵשׂ הַרְמֵשׂ עַל־
27 הָאָרֶץ: וַיְבָרֵא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים
28 בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים
וַיֵּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבִשְׁתָּהּ
וְרֵדוּ בְדִגְתַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיַּת הָרְמֵשֶׁת עַל־
29 הָאָרֶץ: וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשְׂבוֹ
זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־
30 בּוֹ פְרִי־עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יְהִי לְאֹכְלָהּ: וּלְכָל־חַיַּת
הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל רֶמֶשׂ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
בוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֵרֶק עֵשֶׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי־כֵן:

v. 21 חסר י' בתראה.

24. יחית zam. zwykłego חית stat. constr. w formie starożytnej, jak Num. 24, 3. למענו P's. 114, 8., brzmi uroczyściej, ponieważ tu Bóg przemawia.

26. Stworzenie człowieka, zajmującego najwyższe stanowisko w rządzie istot ożywionych, zaznaczone w wyjątkowy sposób, jako wynik odrębnego postanowienia Bożego. Nie powstaje on, jak zwierzęta, od razu w całym gatunku, lecz jako indywidualność, odbierająca żywot swój bezpośrednio od Boga. נעשה jak נררה 11, 7. Jez. 6, 8. pl. maj. przemawia tu bowiem Bóg w świadomości wszechpotęgi Swojej, jako ognisko wszystkich sił duchowych i fizycznych, których cząstkę człowiekowi chce udzielić, por. P's. 8, 6. Por. też נררה, נעשה P. Sal. 1, 4, 11. עם cież, zarys przedmiotu, a zatem: podług obrazu, jaki w myśli Bożej o stworzyć się mającym człowieku powstał, aby go

31. I obejrzał Bóg wszystko, co uczynił, i oto było bardzo dobre. I był wieczór i był ranek—dzień szósty.

ROZDZIAŁ II.

1. I spełnione były niebo i ziemia i wszystek zastęp ich.

2. I skończył Bóg dnia siódmego dzieło Swoje, które uczynił, i odpoczął dnia siódmego po całym dziele Swojem, które uczynił.

3. I pobłogosławił Bóg dzień siódmy i poświęcił go; albowiem w nim zaprzestał Bóg czynić wszystkie dzieła Swoje, które stworzył.

4. Oto zrodzenie się nieba i ziemi, przy stworzeniu ich, czasu w którym uczynił Wiekuisty Bóg niebo i ziemię.

5. Zanim zaś jaki krzew polny był na ziemi, i jakie ziele polne zanim weszło, — nie spisał też Wiekuisty Bóg deszczu na ziemię; człowieka też nie było, aby uprawiał ziemię;

6. Ale para wzniosła się z ziemi, i zrosiła całą powierzchnię ziemi.

7. I tak utworzył Wiekuisty Bóg człowieka z prochu ziemi, i tchnął w nozdrza jego dech żywota, i stał się człowiek istotą żyjącą.

8. A zasadziwszy Wiekuisty Bóg ogród w Edenie od

5. W szczegółowym opowiadaniu o dziejach Adama w Edenie, autor cofa się do chwili 1, 11. gdy jeszcze roślinności nie było, pomijając wszystko, co do historii człowieka bezpośrednio nie należy. Ziemia pełna moczarów i trzęsawisk, nie była wtedy jeszcze podatną do uprawy roli, musiał dlatego człowiek w górach osiąść i powoćmi się żywić, nie krzew por. 21, 15. Ij. 30, 4. 7.

7. I plusquam. ukształtował był, jak mistrz swoje dzieło, Ij. 10, 8. עפר acc. materji, por. עשה נחמה Ex. 38 3. z dodanem הארפה Ij. 27, 3; 33, 4. Jer. 42, 5. nie do zwierząt, w których działa również רוח חיים dech żywota 6, 17; 7, 15, albo נשמת רוח חיים 7, 22., ale nie bezpośrednio od Boga pochodzący, por. 1. 20. 24.

8. imię własne kraju, czy okolicy w której ogród się znajdował. Była to kraina górzysta, por. הר קיש אלהים Ex. 28, 14. w drodze kruszce obfitująca, 16. w. 13. pokryta lasami, które pierwotnemu człowiekowi potrzebnych środków wyżywienia dostarczały, ochraniając zarazem od upału we dnie, a zimna w nocy, por. 3, 8. Kraję tę położoną בקרם na wschodniej stronie Palestyny, uważają niekt. za Iran—ערן ze zmianą lit. r. na d. por. כנסים מקרם 11, 1.

וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת-כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה-טוֹב מְאֹד וַיְהִי-
עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם הַשֵּׁשִׁי: פ

ב.

וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל-צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בְּיוֹם
הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבַּת בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי
מִכָּל-מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת-יוֹם
הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּו שָׁבַת מִכָּל-מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר-
בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: פ

אֱלֹהִי תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה
אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם: וְכָל שֵׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרֶם יִהְיֶה
בְּאָרֶץ וְכָל-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֶם יֵצֵא כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה
אֱלֹהִים עַל-הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת-הָאֲדָמָה: וְאֵד
יַעֲלֶה מִן-הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת-כָּל-פְּנֵי הָאֲדָמָה: וַיִּיצֶר
יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם עָפָר מִן-הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיִם
נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה: וַיִּטַּע יְהוָה אֱלֹהִים

כ' v. ה' ועירא.

31. W całości stworzenia objawiła się w pełnym świetle celowość w każdym szczególe pannająca, stąd כבוד. Ów szósty dzień, הששי, wraz z którym okres dni roboczych się kończy, por. Ex. 20, 8.

Rozd. 2. 1. Grupuje wszystkie stworzenia około człowieka, jako istoty najdoskonalszej. Z tego punktu widzenia przedstawia się kolej ich powstania inaczej i należy się człowiekowi nie ostatnie, lecz pierwsze miejsce. Niema przeto powodu do upatrywania w tym rozdziale podan innego autora. כבאם zwykle ciała niebieskie, Deut. 4, 19. Jez. 40, 26., tu wszystko co niebo i ziemia ogarnia.

2. I zaprzestał nowe istoty, nowe formy życia tworzyć, por. Ex. 40, 33. nie odpoczął ostatecznie, lecz tylko siódmego dnia, w którym nastąpiła zmiana działalności twórczej na zachowawczą. Moment tej zmiany określony konsekwentnie przez nazwę dzień.

3. Uświęcił, wyłączył go z rzędu dni powszednich. Ex. 20, 8; 31, 12; 35, 2. Jez. 58, 13. Konstrukcja כל מלאכתו בל מלאכות. Według innych zam. אשר ברא Jez. 43, 7., albo לעשות aby się odtąd samo tworzyło.

4. I to, co dotąd opisano. תולדות dosł. zrodzone, oznacza stosownie do związku: przed imieniem własnym—potomstwo, rodowód—w napisach: dzieje rodu, albo wogóle dzieje, wypadki bowiem są niejako dziećmi czasu, por. מה ילדו Przep. 27, 1. tu powstanie jak הרים Ps. 90.

dawna, umieścił tam człowieka, którego utworzył.

9. I wywiódł Wiekuisty Bóg z ziemi wszelakie drzewo urocze na wejrzenie i smaczne ku spożyciu, — drzewo też życia w pośrodku ogrodu, i drzewo poznania dobrego i złego.

10. A strumień wypływa z Edenu dla zraszania ogrodu, a ztamtąd też rozdziela się i rozpada na cztery odnogi.

11. Nazwa jednej: Pizon; to ten, który okrąża całą ziemię Chawilą, gdzie złoto.

12. A złoto kraju tego wyborowe; tamże jest bdellion i kamień berylowy.

13. A nazwa strumienia drugiego: Gichon; to ten, który okrąża całą ziemię Kusz.

14. A nazwa strumienia trzeciego: Chidekel; to ten, który płynie ku wschodowi Aszuru. A strumieniem czwartym jest Frat.

15. I wziął Wiekuisty Bóg człowieka i osadził go w ogrodzie Eden, aby go uprawiał i dozorował.

16. I przykazał Wiekuisty, Bóg, człowiekowi i rzekł: „Z każdego drzewa ogrodu pożywać możesz;

17. Ale z drzewa poznania dobrego i złego, — pożywać zeń nie będziesz; bo gdy spożyjesz z niego — umrzesz!”

18. I rzekł Wiekuisty, Bóg: „Nie dobrze, aby pozostał człowiek samotnym; uczynię mu pomoc, odpowiednią jemu!”

12. בדלל wedle niekt. lapis lazuli, minerał w okolicach morza Kasp. obfity, zdaniem innych — aromatyczna żywica bdellion albo bolchon, do której kropel porównywana jest manna, Num. 11, 17. *Saad. Kimchi* i inni: perły, שרם beryl, rodzaj szmaragdu, wedle innych onyks, gatunek chalcedonu.

13. גיחון bystry, prawdopodob. Nil, przerysujący ziemię Kusz, czyli Etyopję. W pobliżu Jerozolimy płynął strumyk Gilon.

14. חידקל Dan. 10, 4. w aram. חידקל gr. Τίγρις, rzeka nie na wschodzie, lecz po przedniej stronie, wzdłuż Assyrii, obecnie Kurdystanu. פרת Euphrat, powszechnie znany, a przeto najczęściej nazywany.

15. אדם odnosi się do zwierząt.

17. מות תמות z pewnością umrzesz. Zdaniem niektórych dał zakaz człowiekowi pierwszy popęd do zastanowienia się i rozpoznawania, ztąd z góry nazwa: עץ הרעה — „gdy” כיום jak עשות w. 4.

18. Główny powód, który przy powołaniu do bytu żywych istot i następnie korony stworzenia, kobiety, postanowieniem Bożem kierował. בנגר Sept. ζαῖνός, istota, któraby Adamowi przeciwstawioną być mogła, mu odpowiadała, należycie go wspierając w potrzebach fizycznych i umysłowych.

9. גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר: ויצמח יהוה אלהים מן האדמה כל עץ נהמד למראה וטוב למאכל ועין החיים בתוך הגן ועין הרעת טוב ורע: 10 ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה 11 לארבעה ראשים: שם האחד פישון הוא הסכב את 12 כל ארץ החוילה אשר שם הזהב: וזהב הארץ ההוא 13 טוב שם הפרלח ואכן השהם: ושם הנהר השני גיחון 14 הוא הסוכב את כל ארץ כוש: ושם הנהר השלישי חידקל הוא החלק קדמת אשור והנהר הרביעי הוא 15 פרט: ויבא יהוה אלהים את האדם וינחהו בגן עדן 16 לעבדה ולשמרה: ויצו יהוה אלהים על האדם לאמר 17 מפל עין הגן אכל תאכל: ומעין הרעת טוב ורע לא 18 תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות: ויאמר יהוה אלהים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר

9. Pierwiastki dobrego i złego w alegorycznej postaci dwóch drzew, z których jedno prowadzi do długiego i szczęśliwego życia, 3, 22., drugie do coraz wykwiniejszych potrzeb, których śladem idzie nieszczęście i przekleństwo. Na drugim tem drzewie czycha węł kusiciel. Zd. inn. określone tu pierwotne pojęcie o bóstwie dobrem i złem. — Może również być, że tu mowa o dzikim stosunku pierwotnych ludzi do zwierząt, który karę śmierci za sobą pochwaga, por. Ex. 22, 18. Lev. 15, 16. Dent. 27, 21. Wyrażenie עין הרע byłoby w tym razie eufemizmem, por. והארם ירע 4, 1. Tak pojmował to Talmud w tym razie eufemizmem, por. מלמד שבא אדם על כל בהמה והיה ולא נחקרה רעתו Jebam. 63. Słowo też אכל może mieć to samo znaczenie, por. ון i נה.

10. Zaznaczony tu przyszły pochod ludzkiego z pierwotnej siedziby swojej, który biegiem głównych strumieni się kierował. Rzeka wypływała z górzystej krainy Eden, מעדן, a przerysawszy ogród, rozdzieliła się משם na cztery odnogi, a właściwie ראשים początki rzek, które dopiero w dalszym biegu miano נהר otrzymują, por. ראש נהר Ezech. 16, 25, 21, 24.

11. אחר pierwszy, por. 1, 5. Pizon, dosłownie: szeroko się rozlewający, według jednych Indus, a w takim razie oznaczałby wyraz החילה Indyc w odróżnieniu od חילה 10, 7, 29; 25, 18. 1 Sam. 15, 7. krainy w północnej Arabii — zdaniem innych Fazyz na wschodniej stronie morza Kaspijskiego czyli Chwalńskiego, a w tym razie byłaby חילה Kolehidą.

19 כַּנְגִדּוֹ: וַיֵּצֵר יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאָדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה
 וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל־הָאָדָם לִרְאוֹת מֶה־יִּקְרָא
 לוֹ וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֵלּוּ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:
 20 וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל
 21 חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא־מָצָא עֹזר כַּנְגִדּוֹ: וַיִּפֹּל יְהוָה
 אֱלֹהִים וַתְּרַדְמָה עַל־הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצַּלְעֹתָיו
 22 וַיִּסְגֵר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה: וַיִּכֶן יְהוָה אֱלֹהִים וְאֶת־הַצֶּלַע אֲשֶׁר־
 23 לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיִּבְאֶהָ אֶל־הָאָדָם: וַיֹּאמֶר הָאָדָם
 זֹאת הַפֶּעַם עֵצָם מֵעַצְמִי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה
 24 כִּי מֵאִישׁ לָקַחְתָּהּ זֹאת: עַל־כֵּן יַעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־
 25 אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד: וַיְהִי שְׁנֵיהֶם
 עַרוּמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבַּשְׂשׂוּ:

ג.

1 וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עָרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה
 אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ
 2 מִכָּל עֵץ הַגֶּן: וְתֹאמַר הָאִשָּׁה אֶל־הַנַּחֵשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגֶּן
 3 נֹאכַל: וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַגֶּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא
 4 תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶן־תָּמֹתוּן: וַיֹּאמֶר הַנַּחֵשׁ

ב' v. 22 קמין ומלרע. v. 25 דנש אחר שורק.

19. Dalsze rozwinięcie i uzasadnienie poprzedniego wiersza: Dla tego stworzył i przywiódł Bóg wszystkie istoty do Adama, aby je nazwał, — w nazwach bowiem, które im nada, wyrazi się charakter i pożytek każdej, a tém samym i miara stosowności jej dla człowieka. Konstrukcja: וכל נפש חיה אשר יקרא לו, przyczém odnosi się לו do עש. Nazwy zwierząt, naśladowujące szczególne ich głosy, albo przypominające główne ich właściwości, stanowiły prawdopodobnie początek artykułowanej mowy.

21. Wyobrażenie Adama o sposobie powstania kobiety: Jest ona częścią jego ciała, wypełnieniem próżni u jego boku, nieodłączną jego towarzyszką. Ij. 18, 12. podobnie dulce latus. Martial 6, 68, 4.

23. Zachwyt Adama wyrażony w trzykrotnie powtórzonym ומה. Kość z kości, przysłowie, Sędz. 9, 2. 2 Sam. 5, 1; 19, 19. 1 Kron. 11, 1. ומה הפעם „tym razem“ wyłącznie powstała kobieta od mężczyzny, *Raszbam*, ומה איש אשה jak vir, vira, meszja i mesziane u Parsów.

24. Uwaga opowiadającego. Normalną instytucją Bożą jest jedno-

19. A stworzył był Bóg Wszelchnoency z ziemi wszystkie zwierzęta dzikie, i wszystkie ptactwo nieba, i przywiódł do człowieka, aby obaczył, jak je nazwie; a jak bądź nazwie człowiek każde jestestwo żywe, — taką będzie nazwa jego.

20. I nadał człowiek nazwy wszelkiemu bydłu, i ptactwu nieba, i wszelkiemu zwierzowi dzikiemu; ale dla człowieka nie znalazł pomocy, odpowiedniej jemu.

21. I przypuścił Wiekuisty Bóg odurzenie na człowieka, i zasnął on; i wyjął jedno z żeber jego, i zwał ciało za niem.

22. I ukształtował Wiekuisty Bóg żebro, które wyjął z człowieka, na niewiastę, i przywiódł ją do człowieka.

23. I rzekł człowiek: „Tym razem jest to kość z kości moich, i ciało z ciała mojego; tę nazywać mężatką, bo z męża wzięta om!“

24. Przesło opuszcza mąż ojca swojego i matkę swoją, a łączy się z żoną swoją, i stają się ciałem jednym.

25. A byli oboje nadzy, człowiek i żona jego, a nie wstydzili się.

ROZDZIAŁ III.

1. A wąż był chytry, bardziej niż wszelki zwierz dziki, który był uczynił Wiekuisty Bóg; i rzekł do niewiasty: „Alboż powiedział także Bóg: Nie pożywać wam z żadnego drzewa ogrodu?“

2. I rzekła niewiasta do węża: Z owocu drzew ogrodu pożywać możemy.

3. Tylko z owocu drzewa, co w pośrodku ogrodu, rzekł Bóg: „nie pożywajcie z niego i nie dotykajcie się go, — abyście nie umarli!“

4. I rzekł wąż do niewiasty: „Umrzeć nie umrzecie“.

żeństwo, polegające na najwyższym przywiązaniu męża do żony.

25. Dziecięca naiwność nie zna uczucia wstydu, które wraz z grzechem dopiero się budzi.

Rozd. 3. 1. Adam nie miał wiecznie pozostać w stanie pierwotnej nieświadomości. Przeznaczeniem jego było z gęjszszym złego walczyć i przez poznanie dobrego zło zwyciężyć. Otóż pierwsza moralna próba przystępnie do niego w postaci znanego z przebiegłości węża, 49, 17. Sir. 25, 20., którego podszeptom autor niejako wyrazów używa. Por. mowę oślicy, Num. 22, 28. mowę ptaków, Koh. 10, 20. W próbie tej Adam ulega. Wąż נחש = חש, obraz szepczącej zmysłowości, zwraca się do słabszej niewiasty z pytaniem הן zam. האן, w którym zakaz Boży rozmyślnie przeinaczony.

3. „Nie dotykajcie“, jest własną inwencją niewiasty, która przedstawia zakaz w obostrzonej formie, objawiając tém swoje niezadowolenie.

5. Ale wie Bóg, iż dnia, którego pożywać zeń będziecie, otworzą się oczy wasze i staniecie się jako Bóg, poznawającymi dobre i złe“.

6. I widząc niewiasta, że smaczném jest drzewo ku spożyciu, że rozkoszą jest dla oczu, a uroczém drzewo do oglądania, wzięła z owocu jego i jadła, i dała też mężowi swojemu przy sobie i jadł.

7. I otworzyły się oczy obojga, i poznali, że są nagimi! I splekli liście figowe, i poczynili sobie przepaski.

8. I usłyszeli głos Wiekuistego Boga, rozlegający się po ogrodzie, z powiewem dziennym; i skrył się człowiek i żona jego przed obliczem Wiekuistego Boga, między drzewa ogrodu.

9. I zawołał Wiekuisty, Bóg, człowieka, i rzekł do niego: „Gdzie jesteś?“

10. I rzekł: „Głos Twój słyszałem w ogrodzie, i uląknęłam się, bo nagi jestem, i skryłem się“.

11. I rzekł: „Któż powiedział ci, że nagi jesteś? Czyż z drzewa, o którym ci przykazałem nie jeść z niego, jadłeś?“

12. I rzekł człowiek: „Niewiasta, którą umieściłeś przy mnie, ona to dała mi z drzewa, i jadłem“.

13. I rzekł Wiekuisty, Bóg, do niewiasty: „Cóżes ty uczyniła!“ I rzekła niewiasta: „wąż skusił mnie i jadłam“.

14. I rzekł Wiekuisty, Bóg, do węża: „Żeś uczynił to, przeklętym bądź z pomiędzy wszelkiego bydła i wszelkiego zwierza dzikiego; na brzuchu twoim czolgać się będziesz, i prochem się żywić, po wszystkie dni życia twojego.“

15. A nienawiść wzniecę między tobą, a niewiastą, i między nasieniem twojem, a nasieniem jej; ono porazi ci głowę, a ty mu porazisz piętę!“

12. Badany składa winę na słabszą kobietę, a poczęści na Boga, który mu ją za towarzyszkę wyznaczył.

14. Wąż nie zostaje przestuchany, bo nie jest moralnie odpowiedzialnym. Tal. Sanh. 29. Kara spotyka go ze względu na ludzi którym szkodził, por. 9, 5. Ex. 21, 28. כל nie porównawczo, jak gdyby i na innych zwierzętach przekleństwo ciążyło, lecz „z pomiędzy“ — תאכל wedle powszechnej w starożytności wiary, Jez. 65, 25. Micha 7, 17., albo hiperbolicznie, pokarm pomieszany z prochem pożerać, Ps. 72, 9. כל ימי poki ród twój istnieć będzie.

15. Zamiast przyjaznego stosunku zapłonie nienawiść. rai nasienie, וקש l. 9, 17. Ps. 139, 11., wedle jednych od נחש zetrzeć, wedle innych pokrewne z נחש techną nienawiścią, inhiare.

5 אֱלֹהֵי-הָאִשָּׁה לֹא-מֹות תִּמְתּוּן: בִּי יֵדַע אֱלֹהִים כִּי בַיּוֹם
אֲכַלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקַחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם כַּאֱלֹהִים יֵדְעוּ טוֹב
וְרָע: וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכַל וְכִי תְאוּהָהּ הוּא
לְעֵינַיִם וְנִחְמַד הָעֵץ לְהִשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיו וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן
גַּם-לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל: וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי
עֲרֻמִּם הֵם וַיִּתְפָּרוּ עָלֶיהָ תְאוּהָהּ וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חִגְרֹת:
8 וַיִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְּהַלֵּךְ בְּגַן לְרוּחַ הַיּוֹם
וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן:
9 וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל-הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיְבָהּ: וַיֹּאמֶר
אֶת-קִלְקֵל שָׁמַעְתִּי בְּגַן וְאִירָא כִּי-עֵרִים אָנֹכִי וְאַחְבָּא:
11 וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵרַם אַתָּה הַמֶּן-הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ
לִבְלֹתִי אֲכַל-מִמֶּנּוּ אֲכַלְתָּ: וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר
נָתַתָּה עִמָּדִי הוּא נָתַתָּה-לִּי מִן-הָעֵץ וַאֲכַל: וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֱלֹהִים לְאִשָּׁה מַה-זֹּאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הִנְחֵשׁ
14 הִשְׁוִיאֲנִי וַאֲכַל: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל-הַנְּחֵשׁ כִּי עָשִׂית
זֹאת אֲרֹר אֶתָּה מִכָּל-הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל-
15 גִּהְגֹּךָ תֵלֵךְ וְעֹפֵר תֹאכַל כָּל-יְמֵי חַיֶּיךָ: וְאַיְבָהּ אִשִּׁית
בִּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זְרַעֲךָ וּבֵין זְרַעֲהָ הוּא יִשׁוּפֵךְ רֹאשׁ

ו' טח טח כאס'.

5. Prawdziwym powodem była zazdrość, aby człowiek po wyższe, tylko do bóstwa należące dobra, nie sięgnął. רעי odnosi się do Adama i jego żony.

6. „Widząc“, ze słów węża. להשכיל wedle niektórych aby nauczać mądrości. Owocem tym jest wedle Tal. Berach. 40., grono winne, figa albo pszenica, przedstawiające główne plody Palestyny, o jabłku mówią egzegeci łacińscy.

7. Bezpośrednim skutkiem złego czynu jest poznanie swej nagości, czyli słabości i niegodności. עלה coll. טמא zdaniem niekt. długie i szerokie liście bananu.

8. Następnym skutkiem jest uczucie bojaźni. לרח הים ku schyłkowi dnia, gdy się w strefach gorących chłodzący wietrzyk podnosi. Pieśń Sal. 2, 17. Zdaniem innych, przedstawiony tu Bóg, jak gdyby sam się przechadzał, niby patriarchy wśród dzieci swoich. Lev. 26, 12.

9. Przedwstępne badanie przy pociąganiu winnego do odpowiedzialności, por. 4, 9.

16. Do niewiasty rzekł: „Wieleo, wielce pomnożę męki brzemienności twojej; w bólach rodzić będziesz dzieci; a do męża twego żądza twoja, a on panować będzie nad tobą.“

17. A do Adama rzekł: „Żeś usłuchał głosu żony twojej, a jadł z drzewa, o którym ci przykazałem mówiąc: nie będziesz jadł z niego; przeklętą niech będzie ziemia gwoli tobie, w utrapieniu żywić ci się z niej, po wszystkie dni żywota twojego.“

18. A cierni i osiet rodzić ci będzie, a żywić ci się zielen polnym.

19. W pocie oblicza twego będziesz pożywał chleb, aż powrócisz do ziemi, bo z niej wziętym jesteś; bo prochem ty, i w proch się obrócisz!“

20. I nazwał Adam imię żony swojej: Chawa, gdyż ona stała się matką wszystkich żyjących.

21. I sprawił Wiekuisty, Bóg, Adamowi i żonie jego szaty skórzane, i przydział ich.

22. I rzekł Wiekuisty, Bóg: „Oto człowiek stał się jako jeden z Nas, co do wiedzy dobrego i złego. A teraz może sięgnie ręką swoją i weźmie także z drzewa życia i spożyje, aby żył na wieki...!“

23. I wydalil go Wiekuisty, Bóg, z ogrodu Eden, aby uprawiał ziemię, z której wzięty.

24. I tak wygnal człowieka; i usadowil na wschód od ogrodu Eden Cherubów, i płomienny miecz, wirujący, dla strzeżenia drogi do drzewa życia.

ROZDZIAŁ IV.

1. A Adam poznał Chawę, żonę swoją, i poczęła, i narodziła Kaina; bo rzekła: „Nabyłam mężczyznę od Wiekuistego.“

Nie był on mu przedtém wzbroniony, ale grzech i długie życie nie mogą iść w parze. p aby tylko nie! Ex. 13, 17. Ps. 38, 17. וחי לעולם, jak לעולם ועד „dlugo“, Ex. 21, 6.

24. Najprzód wydała, a gdy się ociąga, wypędza go. Drogi do długiego i szczęśliwego życia strzeże odtąd troska i trwoga w postaci Kerubów. W związku z płomiennym i drgającym mieczem czyli błyskawicą, zdają się być określeniem szalejącej burzy, Ps. 18, 11., albo zięjącego ognia wiatru Samum. Por. też קָבַץ posneha, Deut. 28, 22. O Kerubach, stróżach Edenu, na wzór slinksów i strzegących miny złota gryfów, Plin. 7, 2., wspomina Ez. 28, 14.

Rozd. 4. 1. Wiek żelazny i początek kultury, ירע enf. por. cognoscere feminam, pp kował, od pp kuć, ostrzyć, użyte jako קנה=קנה wytwarzać, nabywać. ואם שרי 49, 25. zam. אם od, albo jak עי 1 Sam. 14, 45. przy pomocy Bożej. Kain, zdaniem *Filista*, protoplasta Chińczyków.

16 ואתה תשופנו עקב: ם אל-האשה אמר הרבה ארבה
עצבונך והרנך בעצב תלדי בנים ואל-אישך תשוקתך
והוא ימשל-בך: ם ולאדם אמר כי שמעת לקול
17 אשתך ותאכל מן-העץ אשר צויתיד לאמר לא תאכל
ממנו ארוחה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי
חייך: וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את-עשב השדה:
18 בועת אפיק תאכל לחם עד שובך אל-האדמה
כי ממנה לקחת פי-עפר אתה ואל-עפר תשוב:
20 ויקרא האדם שם אשתו חוה כי הוא היתה אם
21 כל-חי: ויעש יהוה אלהים לאדם ולאשתו כתנות
עור וילבשם: ם

22 ויאמר יהוה אלהים הן האדם היה כאחד ממנו לדעת
טוב ורע ועתה פן-ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים
23 ואכל וחי לעולם: וישלחו יהוה אלהים מגן-עדרן לעבד
24 את-האדמה אשר לקח משם: ויגרש את-האדם וישכן-
מקדם לגן-עדרן את-הכרמים ואת להט החרב המתהפכת
לשמר את-הדרך עץ-החיים: ם

ד.

ו והאדם ידע את-חוה אשתו ותהר ותלד את-קין ותאמר

16. Przekładnia zam. עזבן הרנך. Obraz ciężkiego powołania kobiety jako matki i zależnej od męża żony.

17. I ziemia ciężko rodzić będzie. תאכל elliptycznie zam. תאכלה i Król. 2, 7.

18. Bez mozolnej pracy wyrosną tylko osty i ciernie. עש 1. 11. jarzyny, zboże w przeciwstawieniu do owoców Edenu, 2, 16.

19. Sentencja 2, 17. się spełni, przez ustawiczne troski i trudy.

20. Nowa nazwa kobiety חוה, dla odróżnienia od חיה.

21. Odzież ze skór zabitych zwierząt, trwalsza i stosowniejsza dla życia po za Edenem, w surowszym klimacie i ustawicznych walkach. *Dill*.

22. היה nie „był“ przed upadkiem, ani „zaprzagnął być“, bez gram. uzasadnienia, lecz „stał się“ w swoim mniemaniu podobnym do wyższych istot הטוב והרע לשמוע האלהים 2 Sam. 14, 17. 20. Bóg go za to karze, aby już nigdy po owoc szczęśliwego życia nie łękał.

2. I urodziła jeszcze brata jego, Hebla; i był Hebel pasterzem trzód, a Kain był uprawiaczem roli.

3. I stało się po niej jakim czasie, iż przyniósł Kain z owocu ziemi dar Wiekniystemu;

4. A Hebel przyniósł również z pierwotnych trzody swojej i z tłuszczy ich. I wejrzał Wiekniisty na Hebla i na dar jego;

5. Ale na Kaina i na dar jego nie wejrzał. I gniewało to Kaina bardzo, i zapadły lica jego.

6. I rzekł Wiekniisty do Kaina: „Czemu się gniewasz i czemu zapadły lica twoje?“

7. Wszak, jeżeli się poprawisz, pierwszeństwo twoje, a jeżeli się nie poprawisz, u drzwi grzech leży; a ma on skłonność do ciebie, a ty panować masz nad nim.“

8. I powiedział to Kain Heblowi, bratu swojemu. I stało się gdy byli na polu, że powstał Kain na Hebla, brata swojego, i zabił go.

9. I rzekł Wiekniisty do Kaina: „Gdzież Hebel brat twój?“ I odpowiedział: „Niewiem; alboż to stróżem brata mego ja?“

10. I rzekł: „Cóżś uczynił! Głos krwi brata twego woła do Mnie z ziemi!“

11. A teraz wyklętym bądź z ziemi, która otworzyła paszczę swoją, aby przyjąć krew brata twego z ręki twojej.

12. Gdy uprawiać będziesz rolę, nie wyda więcej siły swojej tobie; tułaczem i zbogiem będziesz na ziemi!“

13. I rzekł Kain do Wiekniistego: „Zbyt wielką kara moja, abym ją zniósł.“

do גלו מים: jeżeli się poprawisz, podniesiesz śmiało oblicze, a jeżeli nie, świadczy to, żeś się stał lupem grzechu, mianowicie zazdrości, którą krok tylko od złego czynu dzieli. חטאת mase. ponieważ grzech חטאת porównany tu do czyhającego zwierzęcia. Mandelstam: choćbyś i lepsze przynosił ofiary, a sam się nie poprawił. שם zam. משם Zunz: Czy piękne składasz dary czy nie.

8. Wzmagające się zepsucie, kłamstwo i bezczelność mordercy. Imi: zam. ויאמר כלבו i zamysłił się, knuł. Sept. Vul. Pesz. Targ. Jer. dopełniają גלכה השרה. Böttek. i Knobel czytają ויאמר czatował, por. 2 Sam. 11, 16.

9. Wzmagające się zepsucie, kłamstwo i bezczelność mordercy.

10. גל מים app. do גל מים por. קשת נכרים חמים 1 Sam. 2, 4. wł. głos wołającej krwi.

11. z oblicza ziemi, która musiała krew brata twego przyjąć. Imi: bardziej niż ziemia.

12. siła, plon. Niedostatek na rodzinnej ziemi za przelaną krew odpowiedzialnej, Num. 35, 33, zmusi cię do tułactwa.

2 קניתי איש את-יהוה: ותספף ללדת את-אחיו את-הבל
3 ויהי-הבל רעה צאן וקין היה עבד אדמה: ויהי מקין
4 ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה ליהוה: והבל הביא
5 גם-הוא מבכרות צאנו ומחלבהן וישע יהוה אל-הבל
6 ואל-מנחתו: ואל-קין ואל-מנחתו לא ישע ויחר לקין
7 מאד ויפלו פניו: ויאמר יהוה אל-קין למה חרה לך
8 ולמה נפלו פניך: הלוא אם-טייב שאת ואם לא
9 תטיב לפתח חטאת רבין ואלו תשוקתו ואתה תמשל-
10 בו: ויאמר קין אל-הבל אחיו ויהי פהיותם בשדה ויקם
11 קין אל-הבל אחיו ויהרגהו: ויאמר יהוה אל-קין אי
12 הבל אחיך ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי: ויאמר
13 מה עשית קול דמי אחיך צעקים אלי מן-האדמה: ועתה
ארור אתה מן-האדמה אשר פצתה את-פיה לקחת את-
12 דמי אחיך מידך: כי תעבד את-האדמה לא-תספף תת-פחה
13 לך נע ונר תהיה בארץ: ויאמר קין אל-יהוה גדול עוני

ד' v. 3 מלרע. v. 4 ב' רמה. v. 5 בלא מספף.

2. Sept. Abel, technicznie, znikomość, może dla krótkiego życia tak przezwany, a może dlatego, że jako młodszy syn, podrzędniejsze miał znaczenie, pierwotni bowiem, poświęceni Bogu, piastowali do czasów Mojżesza godność kapłańską i patryarchalną połączoną z władzą. Od bel bożek Set. itd. W ass. znaczy Habal czyli pal, syn. Bel, jak od שם bożek Set. itd.

3. Niewiadomo czy wyraz ימים, oznacza tu jak 1 Sam. 27, 7, rok, i czy wymienione ofiary zostają w związku z dorocznie składanymi pierwocinami, Lev. 23, 10, Deut. 14, 22., albo z przepisem Num. 18. 17. Prawdopodobniej mowa tu o pospolitym akcie wdzięczności, czy też uproszenia łaski.

4. Zawód Kaina połączony był z większymi trudami, niż Abła, mniema przeto, że Bóg przychylniejszym jest dla brata, któremu pierwszeństwo przyznaje, zład zazdrość i nienawiść ku niemu.

7. Jeżeli będziesz dobrze czynił, hif. od יבד Jez. 1, 17., jeżeli się poprawisz, pozostanie twojemu שם pierwszeństwo, wyższość, por. יהר שם 49, 3. z tytułu pierwotności płynąca,—jeżeli nie, wtedy nietylko władzy się pozbawisz, ale zostaniesz sam sługą, podwładnym grzechu, który aby cię pochłonał u drzwi twoich jako zwierz czyha רבץ Delitsch i inni biorą שם inf. zam. verb. finit., z domyślnym מים por. Ij. 11, 15. w przeciwstawieniu

14. Oto wypędzasz mnie dzisiaj z oblicza tej ziemi, abym się ukrywał przed obliczem Twojem, a był tularcem i zbiegiem na ziemi; wszak ktokolwiek mnie spotka, zabije mnie!“

15. I rzekł doń Wieknisty: „Zuiste, ktokolwiek by zabił Kaina, siedmiokrotną poniesie pomstę.“ I uczynił Wieknisty dla Kaina znak, aby go nie zabijał każdy, kto go spotka.

16. I tak uszedł Kain z przed oblicza Wieknistego, i osiadł w krainie Nod, na wschód od Edenu.

17. I poznał Kain żonę swoją, i poczęła, i urodziła Chanocha; a budując wtedy miasto, nadał miano temu miastu od imienia syna swego: Chanoch.

18. I urodził się Chanochowi Irad; Irad zaś spłodził Mechujaela, a Mechujael spłodził Metuszaela, a Metuszael spłodził Lemecha.

19. I pojął sobie Lemech dwie żony; imię jednej: Ada, a imię drugiej: Cylla.

20. I urodziła Ada Jabala; on to stał się ojcem mieszkających w namiotach, przy hodowli bydła.

21. A imię brata jego, — Jubal; ten stał się ojcem władających cytrą i podwójnym fletem.

22. A Cylla, ona również urodziła Tubal-Kaina, który wykuwał wszelakie narzędzia rolniczo z miedzi i żelaza. Siostrą zaś Tubal-Kaina była Naama.

23. I rzekł Lemech do żon swoich: „Ado i Cylo, słuchajcie głosu mego, żony Lemecha dajcie ucho mojemu! Oto mężów zabiłem za ranę moją, a młodzieńce za śniec mój.“

24. Jeżeli siedlisko pomieszczonym był Kain, to Lemech siedmdziesiąt i siedm kroć!“

Wzmianka uczyniona może dlatego, że on pierwszy muzykę do kultu wprowadził,

22. *גם הוא* jak w. 26; 10, 21; 19, 38. itd. *תובל* dosł. żuzle, *קק* kowal. „Ostrzący wszystko, co rozcina z kruszen i żelaza“, czyli narzędzia rolnicze, broń myśliwską, wojenną. Naama, nadobna, rozkoszna, przypomina analogiczny mit o Hefestosie i Afrodycie. Wedle Midr. Rab. par. 23., była ona żoną Noacha.

23. Pierwsza mowa wiązana, ułożona podług znanej w poezji hebr. równoległości zdań. Lemech wzywa żony swoje do uległości i posłuszeństwa, posiadając bowiem ulepszoną, na nieprzyjaciółach wypróbowaną broń, czuje się bardziej bezkarnym, niż pradziad Kain, i nie zniesie żadnej obrzydliwej. *שמען* lic. poet. zam. *שמעה* *ילד-שמעה* młodzieńce jak 42, 22. Dzieje Kainidów, pierwszych krzewicieli materialnego postępu, są zarazem historią pierwszych mordów, piękne i pozytywne znajduje wszakże bezwzględne uznanie.

24. *שבעים* dual. jest liczbą okrągłą, nieokreśloną, tu w znaczeniu adverb.

14 מנישוא: הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתר
15 והייתי נע ונד בארץ והיה כל מצאי יהרגני: ויאמר לו יהוה
לכן כל-הרג קין שבעתים יקם וישם יהוה לקין אות לבלתי
16 הכות-אתו כל-מצאו: ויצא קין מלפני יהוה וישב בארץ
17 נוד קדמת-ערן: ויבדע קין את-אשתו ותהר ותלד את-
18 חנוך ויהי בנה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך:
19 ויולד לחנוך את-עירר ועירר ילד את-מחוואל ומחוואל
19 ילד את-מתושאל ומתושאל ילד את-למך: ויקח-לו למך
20 שתי נשים שם האחת עדה ושם השנית צלה: ותלד עדה
21 את-יובל הוא היה אבי ייטב אהל ומקנה: ושם אחיו יובל
22 הוא היה אבי כל-תפיש כנור ועוגב: וצלה גם-הוא ילדה
את-תובל קין למש כל-הרש נחשת וברזל ואחות תובל-
23 קין נעמה: ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי
נשי למך האונה אמרתי כי איש הרגתי לפצעי וילד
24 לחברתי: כי שבעתים יקם-קין ולמך שבעים ושבעה:

ר' א' נחה. v. 23

14. Przez wydalenie mnie z ziemi tej, w której przebywałeś, por. w. 16. wykluczony zostaję z pod opieki i opatrności Twojej, Deut. 31, 17. i wystawiony na pomstę krwi ze strony innych potomków Adama. Dla podrzędnego ich znaczenia, niema o tych potomkach bliższej wzmianki, że jednak po upływie 200 lat, por. 5, 3. istnieli, dowodzi żona Kaina i budowa miasta, por. w. 17.

15. *כן* dlatego, że słowa Kaina uzasadnione, *קק* hof. *ישם* i uczynił, por. *שם* *לאדם* Ex. 4, 11; 10, 2. dla Kaina znak, mianowicie broń, nie piętno, w tym bowiem razie byłoby *קק*.

16. *נוד* wedle jednych *הנוד* północne ludje z miastem Kanug, wedle inn. *לוד* Lidya, a w tym razie oznacza miasto *תנך* frygijskie Iconium.

17. Rodowód Kainidów, którym świat pierwsze wynalazki zawdzięcza. Pojął jedną z sióstr swoich, por. 5, 4.

18. *אה עירר* acc. przy pass. jak 17, 5; 21, 5; 27, 42; 40, 20.

19. Lemech, wprowadza pierwszy wielożeństwo.

20. Nowy moment kultury: Hebel był pasterzem, Jabal jest protoplastą koczujących nomadów, którzy, w jurtach mieszkając, z dobytkiem swoim z miejsca na miejsce się przemieszczają.

21. Cytra, u Hebrajczyków najpospolitszy instrument, gr. *zavęz* albo *zavęz*. *בבב* od *בבב* łączyć się, instrument dęty, rodzaj fletu.

25. I poznał Adam jeszcze żonę swą, i urodziła syna, i nazwała imię jego Szet: — „bo dał mi Bóg potomstwo inne, zamiast Hebla, którego zabił Kain.“

26. A Szetowi również urodził się syn, i nazwał imię jego Enosz. Wtedy to zaczęto wzywać imienia Bożego.

ROZDZIAŁ V.

1. Oto rodopis potomków Adama: Czasu, którego stworzył Bóg Adama, na podobieństwo Boże uczynił go.

2. Mężczyznę i niewiastę stworzył ich, i błogosławił im, i nazwał imię ich Adam, czasu którego stworzeni zostali.

3. I przeżył Adam sto trzydzieści lat, i spłodził na podobieństwo i obraz swój, i nazwał imię jego: Szet.

4. I były dni Adama po spłodzeniu Szeta ośmset lat; i spłodził synów i córki.

5. A były wszystkie dni Adama, które przeżył: dziewięćset trzydzieści lat; i umarł.

6. I przeżył Szet sto pięć lat, i spłodził Enosza.

7. I żył Szet po spłodzeniu Enosza ośmset siedm lat, i spłodził synów i córki.

8. A były wszystkie dni Szeta: dziewięćset dwanaście lat; i umarł.

9. I przeżył Enosz dziewięćdziesiąt lat, i spłodził Kemana.

10. I żył Enosz, po spłodzeniu Kemana, ośmset piętnaście lat, i spłodził synów i córki.

11. A były wszystkie dni Enosza: dziewięćset pięć lat; i umarł.

12. I przeżył Keman siedmdziesiąt lat, i spłodził Mahalalela.

13. I żył Keman po spłodzeniu Mahalalela ośmset czterdzieści lat, i spłodził synów i córki.

14. A były wszystkie dni Kemana: dziewięćset dziesięć lat; i umarł.

15. I przeżył Mahalalel sześćdziesiąt pięć lat, i spłodził Jereda.

(1656), które upłynęły od stworzenia do potopu. Wysoki wiek pierwotnych ludzi, niezgodny z warunkami fizyologicznymi, prowadził do przypuszczenia, że tu mowa nie o jednostkach, lecz o całych rodach czyli dynastjach. W starożytności były jednak podobne wyobrażenia o długowieczności ludzkiej powszechne. Por. Joz. Ant. 1, 4. a także Jez. 65, 20. Co do pojedynczych dat, zachodzą niektóre różnice między tekstem hebr. a Sept. *סר* spis, Joz. 18, 9. Nech. 7, 5. *Mandelst.*: Oto opis pochodzenia człowieka.

3. Pomija Kaina, ponieważ tylko linia Szeta do Noacha i Abrahama prowadzi.

25 וידע אדם עוד את-אשתו ותלד בן ותקרא את-שמו
שם בן שתי-לי אלהים ורע אחר תחת הבל בן הרגו

26 קין: ולשת נס-הוא ילד-בן ויקרא את-שמו אנש אז
הוהל לקרא בשם יהוה: ם

ה.

1 זה ספר תולדת אדם ביום ברא אלהים אדם בדמות

2 אלהים עשה אותו: זכר ונקבה בראם ויברך אתם

3 ויקרא את-שם אדם ביום הבראם: ויחי אדם שלשים
ומאת שנה ויולד בדמותו בצלמו ויקרא את-שמו שת:

4 ויהיו ימי-אדם אחרי הולידו את-שת שמנה מאת שנה

5 ויולד בנים ובנות: ויהיו כל-ימי אדם אשר-חי תשע

6 מאות שנה ושלישים שנה וימת: ם ויחי-שת חמש

7 שנים ומאת שנה ויולד את-אנוש: ויחי-שת אחרי הולידו

8 את-אנוש שבע שנים ושמה מאת שנה ויולד בנים

9 ובנות: ויהיו כל-ימי-שת שתים עשרה שנה ותשע מאות

10 שנה וימת: ם ויחי אנוש תשעים שנה ויולד את-קין:

11 ויחי אנוש אחרי הולידו את-קין חמש עשרה שנה

12 ושמה מאת שנה ויולד בנים ובנות: ויהיו כל-ימי

13 אנוש חמש שנים ותשע מאות שנה וימת: ם ויחי קין

14 שבעים שנה ויולד את-מהללאל: ויחי קין אחרי הולידו

15 את-מהללאל ארבעים שנה ושמה מאת שנה ויולד

16 בנים ובנות: ויהיו כל-ימי קין עשר שנים ותשע מאות

17 שנה וימת: ם ויחי מהללאל חמש שנים וששים שנה

25. 25. יז zam. אשר por. 3, 19. Początek pobożnego rodu Szetydów, w przeciwstawieniu do niegodziwych synów Kaina.

26. 26. ולשת zam. ולש נס por. 10, 21. אנוש słaby, znikomy, por. Ps. 10, 18.

27. 27. קרא בשם albo: nadawać rzeczom i ludziom nazwy Boże, ubóstwiać. Poczuć znikomości prowadzi do Boga.

Rozd. 5. 1. Wyszczególnia najstarszych synów dziewięciu pokoleń w prostej linii od Adama do Noacha, a to celem wykazania liczby lat

16. I żył Mahalalel, po spłodzeniu Jereda, ośmset trzydzieści lat, i spłodził synów i córki.

17. A były wszystkie dni Mahalalela: ośmset dziewięćdziesiąt pięć lat; i umarł.

18. I przeżył Jered sto sześćdziesiąt i dwa lata, i spłodził Chanocha.

19. I żył Jered, po spłodzeniu Chanocha, ośmset lat, i spłodził synów i córki.

20. A były wszystkie dni Jereda: dziewięćset sześćdziesiąt i dwa lata; i umarł.

21. I przeżył Chanoch sześćdziesiąt i pięć lat, i spłodził Metuszelacha.

22. I postępował Chanoch z Bogiem, po spłodzeniu Metuszelacha, jeszcze trzysta lat, i spłodził synów i córki.

23. A były wszystkie dni Chanocha: trzysta sześćdziesiąt pięć lat.

24. I tak postępował Chanoch z Bogiem, a nie było go, bo zabrał go Bóg.

25. I przeżył Metuszelach sto ośmdziesiąt siedm lat, i spłodził Lemecha.

26. I żył Metuszelach, po spłodzeniu Lemecha, siedmset ośmdziesiąt i dwa lata, i spłodził synów i córki.

27. A były wszystkie dni Metuszelacha: dziewięćset sześćdziesiąt dziewięć lat; i umarł.

28. I przeżył Lemech sto ośmdziesiąt i dwa lata, i spłodził syna.

29. I nazwał imię jego Noach, mówiąc: „Ten niechaj pocieszy nas z pracy naszej i z trudów rąk naszych, na ziemi, którą przeklął Bóg!”

30. I żył Lemech, po spłodzeniu Noacha, pięćset dziewięćdziesiąt pięć lat, i spłodził synów i córki.

31. A były wszystkie dni Lemecha: siedmset siedm-dziesiąt siedm lat; i umarł.

23. ויחי sing. tylko tu i w wierszu 31. Lata życia jego, odpowiadające liczbie dni roku słonecznego, prowadziły do wniosku, że go czczono jako patrona Nowego roku.

24. ויחיו w przeciwstawieniu do zwykłego וימת oznacza, że znikł nagle za życia, jak Elia, przy którym użyte również słowo לקח 2 Król. 2, 3, 9, 10. To samo w opowiadaniu o zniknięciu Józefa, 37, 31; 42, 36. Pierwsza wzmianka o zagrobowém życiu, por. Księga mądrości 4, 7, 10.

27. Methuszelach, mąż strzały, dostąpił zatem najpóźniejszego wieku.

29. נח od נח sporczywać, zam. נחם albo נחן od נח. Po potopie ziemia zupełnie wyschła, tak że podatniejszą była do uprawy niż przedtem, por. 3, 17.

16 ויולד את־ירד: ויחי מהללאל אחרי הולידו את־ירד

שלשים שנה ושמונה מאות שנה ויולד בנים ובנות:

17 ויהיו כל־ימי מהללאל המש ותשעים שנה ושמונה מאות

18 שנה וימת: ס ויח־ירד שנים וששים שנה ומאת

19 שנה ויולד את־חנוך: ויח־ירד אחרי הולידו את־חנוך

20 שמונה מאות שנה ויולד בנים ובנות: ויהיו כל־ימי־ירד

21 שנים וששים שנה ותשע מאות שנה וימת: ס ויחי

22 חנוך המש וששים שנה ויולד את־מתושלח: ויתהלך

23 חנוך את־האלהים אחרי הולידו את־מתושלח שלש

24 מאות שנה ויולד בנים ובנות: ויהי כל־ימי חנוך המש

24 וששים שנה ושלש מאות שנה: ויתהלך חנוך את־

25 האלהים ואיננו כִּי־לקח אתו אלהים: ס ויהי מתושלח

26 שבע ושמונים שנה ומאת שנה ויולד את־למך: ויחי

27 מתושלח אחרי הולידו את־למך שנים ושמונים שנה

27 וישבע מאות שנה ויולד בנים ובנות: ויהיו כל־ימי

28 מתושלח תשע וששים שנה ותשע מאות שנה וימת: ס

28 ויח־למך שנים ושמונים שנה ומאת שנה ויולד בן:

29 ויקרא את־שמו נח לאמר זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון

30 יִדְנֵנו מן־האדמה אשר אררה יהוה: ויח־למך אחרי

הולידו את־נח המש ותשעים שנה והמש מאת שנה

31 ויולד בנים ובנות: ויהי כל־ימי־למך שבע ושבעים

v. 19 הקורא יטעים הגרש קורם התלשא.

15. Mahalalel, chwala Boża, jako imię męzkie, Neh. 11, 4. Jered, mąż nizin, 1 Kron. 4, 18. Wedle Hagady zastąpili za jego czasów, synowie Bosey, 6, 2.

18. Zohar, Joehasin i inne źródła, łączą z imieniem Chanocha księgę tej nazwy, zdaniem Ferd. Philippi napisaną w I. wieku po erze zw. która ku końcowi przeszłego wieku przez anglika Bruce'a odnalezioną i z rękopisu etjopskiego na angielski i inne języki przetłumaczoną została. Koran 19, 57. przypisuje mu wynalazek pisma.

22. ויח־למך wdrażał się, postępował „z Bogiem”, Gen. 6, 9, oznacza wyższy stopień pobożności, niż „przed” 17, 1; 24, 40, albo „za”, Deut. 13, 5. 1 Król. 14, 8.

32. I był Noach w wieku pięciuset lat, gdy spłodził Noach Szema, Chama i Jafeta.

ROZDZIAŁ VI.

1. I stało się, gdy poczęli się ludzie rozmnażać na ziemi, a córki im się narodziły,—

2. Że ujrawszy synowie Bosey córki ludzkie, iż piękno były, pojęli sobie żony ze wszystkich, które sobie upodobali.

3. I rzekł Bóg: „nie walczyć duchowi Mojemu w człowieku długo, jest on wszakże i ciałem; i niech będą dni jego sto dwadzieścia lat.

4. Olbrzymi byli na ziemi w czasy one; i także w następstwie, bo przychodzili synowie Bosey do cór ludzkich, a rodziły im: Są to owi mocarze, którzy od wieków byli mężami sławy.

5. A widząc Wiekniasty, że wzmożła się niegodziwość człowieka na ziemi, a wszystkie knowania i zamysły serca jego tylko niegodziwo wiaż;

6. Pożałował wtedy Wiekniasty, że utworzył człowieka na ziemi, i ubolewał w sercu Swojem.

7. I rzekł Wiekniasty: „Zgładzę ludzi, których stworzyłem, z oblicza ziemi, tak człowieka jak i bydło, tak robactwo jak i ptactwo nieba; bo żałuję, że stworzyłem je.“

8. Noach zaś znalazł łaskę w oczach Boga.

9. Oto dzieje Noacha: Noach był mężem sprawiedliwym; nieskazitelnym był on za czasów swoich; z Bogiem postępował Noach.

duch mój w człowieku panował, w obłądnie swoim staje się on ciałem, liczbę lat zaś odnoszą do Noacha por. 5, 32. i 6, 8.

4. Z powodu ogólnego zepsucia, a mianowicie kojarzenia się wiekowych starców z młodemi kobietami, powstał ród *נפלים* upadłych, skarłowaciałych, którzy wprowadzie późniejsze pokolenia wzrostem i siłą przewyższali, Num. 13, 33. z pierwotnymi jednak tytanami już mierzyć się nie mogli. *המה הגברים* jest objaśnieniem przydomku *אלהים* *אנשי השם*. Starożytni opowiadają wiele o pierwotnych gigantach, atletach, których wzrost do siedmiu okci dochodził. Herod. 1, 68.

6. Wniosek, o przyczynie ze skutku: zamierza dzieło swoje zniweczyć, a zatem żałuje, że je do bytu powołał, antropomorfizm, podobnie jak Ex. 32, 14. *וַיִּנְחַם* por. *וַיִּנְחַם* Num. 23, 19. 1 Sam. 15, 29. Ij. 35, 6. *אֵל לִבּוֹ*, wedle niekt. z powodu serca człowieka.

7. Przyczyną zagłady jest powszechne zepsucie, za które i świat zwierzęcy pokutować musi, por. *סַחַח בְּהִמּוֹת וְעָפָה* Jer. 12, 4; 14, 5. Hoz. 4, 3., Jon. 4, 11., Cef. 1, 3.

32 שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ם וַיְהִי־נָח
בְּן־הַמֵּשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיִּוֹלַד נָח אֶת־שֵׁם אֶת־הָם
וְאֶת־יֶפֶת:

1.

1 וַיְהִי כִּי־הִחַל הָאָדָם לָרֵב עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ וּבָנֹת יְלָדוֹ
2 לָהֶם: וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בָּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הָנָה
3 וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ: וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־
יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעַלְם כְּשֶׁנֶּם הוּא כֶּשֶׁר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה
4 וְעֹשְׂרִים שָׁנָה: הִנְפִּילִים הֵיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם וְגַם אַחֲרָיִם
כֵּן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בָּנוֹת הָאָדָם וַיִּלְדוּ לָהֶם
הַמָּה הַגְּבֵרִים אֲשֶׁר מְעוֹלָם אֲנִישֵׁי הַשָּׁם: ם

5 וַיִּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יֶצֶר מַחֲשַׁבַת
6 לְבָבוֹ רָק רַע כָּל־הַיּוֹם: וַיִּנְחַם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם
7 בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם
אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאָרֶץ מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־
8 רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתִם: וְנָח מִצָּא
חַן בְּעֵינֵי יְהוָה:

פ פ פ פ

9 אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נָח נָח אִישׁ צָדִיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו

Rozd. 6. 2. Powód zbliżającego się potopu. Gdy sędziwi ludzie, pochodzący z pierwotnych wieków, obdarzeni olbrzymią siłą *אלהים*, z córkami pokoleń młodszyc *האדם* się łączyli, popadając w coraz większą rozwiązłość, powstające ztąd potomstwo się wyrodziło, tak że duch człowieka z ciałem równie długo jak przedtem walczyć nie mógł. Zdaniem *Onk.* jest *אלהים בני המה* mianem władców, *בני רכביא* por. Ps. 82, 6. którym w starożytności cześć boską oddawano, w przeciwstawieniu do kobiet z gminu, z którymi się łączyli. Por. *איש* i *אדם* Ps. 49, 3. Niekt. biorą to za nazwę aniołów, jak Ij. 1, 6; 2, 1. Ps. 29, 1., albo pobożnych potomków Szeta, w odróżnieniu od córek Kainidów, ale tu właśnie mowa o córkach Szetydów, *מכל* jak 7, 22; 9, 10; 17, 12. którekolwiek się im podobały.

3. *דין=דין* por. Koh. 6, 10. *פועל* się, walczyć ze zmysłowością ciała, por. 8, 21. *רוח*, technicznie Boże 2, 7., w przeciwst. do *בשר*—por. 3, 22. *אשר=בשר*, według *Delitsch'a* i innych od *בשר*: Nie będzie nigdy

10. I spłodził Noach trzech synów: Szema, Chama i Jafeta.

11. I skażona była ziemia przed Bogiem, i napełniła się ziemia bezprawiem.

12. I widział Bóg ziemię, a oto skażona; bo skaziło wszelkie ciało drogę swą na ziemi.

13. I rzekł Bóg do Noacha: „Koniec wszelkiego ciała przyszedł przedemną, bo napełniła się ziemia bezprawiem przez nich; i tak oto zniweczę ich z ponad ziemi.

14. Zbuduj sobie korab' z drzewa cyprysowego; przegrody poczynisz w korabiu; i pokryjesz go z wewnątrz i z zewnątrz smółcem.

15. A tak oto urządzisz go: Trzysta łokci długość korabia, pięćdziesiąt łokci szerokość jego, a trzydzieści łokci wysokość jego.

16. Otwory poczynisz w korabiu, i aż na łokcie zwężysz go wwyż; a drzwi korabia z boku jego umieścisz; o dolnych, średnich i wyższych piętrach uczynisz go.

17. A Ja oto, sprowadzam potop, — wody na ziemię, by zniweczyć wszelkie ciało, w którym dech życia jest z pod niebu: wszystko, co na ziemi, wyginie.

18. Ustanowię zaś przymierze Moje z tobą, i wnijdiesz do korabia—ty, i synowie twoi, i żona twoja, i żony synów twoich z tobą.

19. Z wszystkiego też co żyje, z wszelkiego ciała, po parze z każdego wprowadzisz do korabia, abyś zachował je z sobą: samiec i samica niech będą.

20. Z ptactwa według rodzaju jego, i z bydła według rodzaju jego;—po parze z każdego niechaj wnijdą do ciebie, aby zachowane zostały.

Obliczono że korab' zajmował 3¹, miliona stóp kub. przestrzeni, było zatem dostateczne miejsce do pomieszczenia mnóstwa zwierząt i wystarczających na cały rok zapasów żywności.

16. Zרה światło, w przenośni otwór dla przepuszczenia światła i powietrza por. dual. צרהים, tu prawdop. coll. otwory. Cztery ściany korabia nie dotykały bezpośrednio dachu, który spoczywał na pojedynczych, wystających na długość łokcia balach. W ten sposób utworzył się między balami szereg również na łokcie wysokich otworów. קנים dopel.

17. מכל od יכול prąd bystry z app. מים. Co na ziemi, zwierzęta bowiem wodne nie zginęły. por. 7, 22.

18. Zerwane z obecnym światem przymierze ustanowię z tobą כרה od כרה rozcinać, por. 15, 10.

19. Może być, że przeczcieniem blizkiej katastrofy wiedzione, zwierzęta same do zbudowanego zapewne na wyżynie korabia się chroniły, Noach wszakże miał tylko po parze z każdego gatunku zwierząt nieczystych wpuścić, por. 7, 9.

10 את-האלהים התהלך-נח: ויולד נח שלשה בנים את-

11 שם את-חם ואת-יפת: ותשחת הארץ לפני האלהים

12 ותמלא הארץ חמס: וירא אלהים את-הארץ והנה

13 נשחתה כיהשחית כל-בשר את-דרך על-הארץ: ו

14 ויאמר אלהים לנח קן כל-בשר בא לפני כיהמלאה

15 הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את-הארץ: עשה

16 לך תבת עצי-גפר קנים תעשה את-התבה וכפרת אתה

17 מבית ומחוץ בגפר: וזה אשר תעשה אתה שלש מאות

18 אמה ארך התבה חמשים אמה רחבה ושלשים אמה

19 קומתה: צהר תעשה לתבה ואל-אמה תכלנה מלמעלה

20 ופתח התבה בצדה תשים תחתים שנים ושלשים

21 תעשה: ואני הנני מביא את-המבול מים על-הארץ

22 לשחת כל-בשר אשר-בו רוח חיים מתחת השמים כל

23 אשר-בארץ יגוע: והקמתי את-בריתי אתך וכאת אל-

24 התבה אתה ובניך ואשתך ונשי-בניך אתך: ומפל-החי

25 מכל-בשר שנים מכל תביא אל-התבה להחית אתך

26 ובר ונקבה יהיו: מהעוף למינהו ומן-הבהמה למינה

27 מכל רמש האדמה למינהו שנים מכל יבאו אליך

ו' ט' v. ה"א בקפין.

10. W kosmogonii indyjskiej powtarzają się te same imiona Szerna, Charma i Jjapati.

12. Drogę czyli naturę swą. Kilkakrotne powtórzenie jednej i tej samej myśli tłumaczy się ważnością przedmiotu.

13. כשר coll. ztąd משחתם z suff. pl. נח wraz z ziemią t. j. ze wszystkim co na powierzchni jej się znajduje.

14. תבה właściwie skrzynia, arka, w znaczeniu pochodném łódź, okręt, por. חכה נח Ex. 2, 8., jest prawdop. wyrazem egipskim. Według innych, zam. חכה por. אנית אבן Ij. 9, 26. גפר cyprys, cupressus, podł. innych tyle co כשר smoła, asphalt, drzewo smoliste. Onk. tl. cedr. קנים przegrody, właściwie gniazda. O żaglach, masztach, itd. niema tu wzmianki, ponieważ przeznaczeniem korabia, było tylko utrzymywanie się na powierzchni.

15. אמה długość przedramienia, około dwóch stóp, por. Deut. 3, 11. wedle Talm. Menach. 97. sześciokrotna szerokość dłoni טמ.

21. Ty zaś nabierz sobie wszelkiej stawy na pokarm, a nagromadź ją u siebie, aby była tobie i im na pokarm.
22. I uczynił to Noach: Podług wszystkiego co polecił mu Bóg, tak uczynił.

ROZDZIAŁ VII.

1. I rzekł Bóg do Noacha: „Wnijdź ty i wszystek dom twój do korabia, bo ciebie upatrzyłem jako sprawiedliwego przedemną w wieku tym.

2. Ze wszelkiego bydła czystego zabierzesz ze sobą po siedmioro, — samca i samiec jego, ze zwierząt zaś nieczystych po parze, — samca i samiec jego.

3. Również z ptactwa nieba po siedmioro, — samca i samiec, — aby zachować nasienie na powierzchni całej ziemi.

4. Bo, po dniach jeszcze siedmiu, spuszczą deszcz na ziemię, przez czterdzieści dni i czterdzieści nocy, i zgladzą wszelki byt, który utworzyłem, z oblicza ziemi.

5. I spełnił Noach wszystko tak, jak polecił mu Bóg.

6. A Noach był wtedy w wieku sześciuset lat. I nastąpił potop — wody na ziemi.

7. I wszedł Noach, i synowie jego, i żona jego, i żony synów jego z nim do korabia, z powodu wód potopu.

8. Z bydła czystego i ze zwierząt nieczystych, i z ptactwa i z wszystkiego co się porusza na ziemi —

9. Po parze weszły do Noacha, do korabia, — samiec i samica, jak polecił Bóg Noachowi.

10. I stało się po siedmiu dniach, iż wody potopu nastąpiły na ziemi.

cały mit o potopie na assyryjskich z 17—20. wieku przed erą zw. pochodzących tabliczkach odkrył i odczytał. Noach nazywa się tu Andrachasis z miasta Surippak, w kosmogonii indyjskiej Satyanrata, u Berozusa Xisuthros, u greków Deukalion, u frygijczyków Annakos. Tłumaczyli ten opis Haupt, Oppert i inni. Por. *Növe*: La Tradition Indienne du Deluge. Paris 1851.

9. Po parze z każdego rodzaju, przeznaczonemu wyłącznie do rozrodu, po siedm par zaś ze zwierząt czystych, potrzebnych do posług człowieka i innego użytku.

10. Chronologia potopu przedstawia się, jak następuje: Pierwszy deszcz rozpoczął się 17. Marcheswan i trwał 40 dni do 28. Kislev. Przybór wód obejmuje 150 dni (5 miesięcy po 30 i 29 dni), a zatem czas od 28. Kislev do 1 Sivan, będącym siódmym miesiącem, licząc od Kislev, w którym deszcz ustał. W miesiącu Sivan rozpoczyna się powolny odpływ wód, tak że 17. tegoż miesiąca korab' osiada, 1. zaś 10. miesiąca (Av., licząc od nastania deszczu), już wierzchołki gór się ukazują. Czterdzieści dni czeka Noach aż do wyprowadzenia kruków, 21 dni

21 להחיות: ואתה קח-לך מכל-מאכל אשר יאכל ואספת
22 אליך והיה לך ולהם לאכלה: ויעש נח ככל אשר צוה
אתו אלהים בן עשה:

1.

1 ויאמר יהוה לנח בא-אתה וכל-ביתך אל-התבה כי-
2 אתך ראיתי צדיק לפני בדהר הזה: מכל ו הבהמה
הטהורה תקח-לך שבעה שבעה איש ואשתו ומן-
3 הבהמה אשר לא טהרה הוא שנים איש ואשתו: גם-
מעוף השמים שבעה שבעה זכר ונקבה לחיות זרע על-
4 פני כל-הארץ: כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על-
הארץ ארבעים יום וארבעים לילה ומחיתי את-כל--
5 היקום אשר עשיתי מעל פני הארמה: ויעש נח ככל
6 אשר-צוהו יהוה: ונח בן-שש מאות שנה והמבול היה
7 מים על-הארץ: ויבא נח ובניו ואשתו ונשי-בניו אתו אל-
8 התבה מפני מי המבול: מן-הבהמה הטהורה ומן-
הבהמה אשר איננה טהרה ומן-העוף וכל אשר-רמש
9 על-הארמה: שנים שנים באו אל-נח אל-התבה זכר
10 ונקבה כאשר צוה אלהים את-נח: והיה לישבעת הימים

21. Żywność roślinna stosownie do 1, 30., nawet dla drapieżnych.

Rozd. 7. 1. Cały dom, nie tylko rodzina, ale i dobytek, sprzęty, narzędzia.

2. Zdaje się, że autorowi znane już przepisy Lev. 11., Deut. 14. Bydło czyste na ofiary, por. 8, 20. Siedm jest liczbą okrągłą i świętą.

3. Ten sam stosunek ma zachować co do liczby ptactwa czystego i nieczystego. Nie zachodzi zatem sprzeczność między podaną tu liczbą a 6. 19. i 7, 9. 15. z czego wnioskowano o zestawieniu opowiadania z dwóch odrębnych źródeł. ליתחם piel, w znaczeniu לחיתם hif.

4. לימים jest nieściśle określeniem czasu, jak למחר, Ex. 8. 19. Czas ten potrzebny był Noachowi do uzupełnienia przygotowań, pomieszczenia zwierząt, zgromadzenia zapasów.

6. Potop nastąpił zatem 1656 r. po stworzeniu. Z licznych starożytnych podań o tej katastrofie najbardziej zbliżonem do biblijnego jest indyjskie i babilońskie, stwierdzone przez Smith'a, który

11. Roku szóstsetnego życia Noacha, miesiąca drugiego, siedemnastego dnia miesiąca, — w tenże dzień rozwarły się wszystkie źródła otchłani bezmiernej, a spusty niebios się roztworzyły.

12. I spadł deszcz na ziemię, czterdzieści dni i czterdzieści nocy.

13. Onego właśnie dnia wszedł Noach i Szem i Cham i Jafet, synowie Noacha, i żona Noacha, i trzy żony synów jego, z nimi, do korabia, —

14. Oni i wszelki zwierzę, według rodzaju swego, i wszelkie bydło, według rodzaju swego, i wszelki płaz pełzający po ziemi, według rodzaju swego, i wszystko co lata, według rodzaju swego, wszelakie ptactwo skrzydlate;

15. I tak weszło do Noacha, do korabia, po parze z każdego ciała, w którym był dech żywota.

16. A które weszły, samiec i samica z każdego ciała weszły, — jako polecił mu Bóg. I zamknął Bóg za nim.

17. Był tedy potop przez czterdzieści dni na ziemi, — i wezbrały wody i podniosły korab', i uniosł się wysoko nad ziemią.

18. I wzmogły się wody, i wezbrały bardzo na ziemi; i pływał korab' po powierzchni wody.

19. A wody wznagały się coraz bardziej na ziemi; i pokryły się wszystkie góry wysokie, co pod całym niebem.

20. Piętnaście łokci wzwyż wzmogły się wody, i zakryte zostały góry.

21. I wyginęło wszelkie ciało, poruszające się na ziemi, — z ptactwa, i z bydła, i ze zwierząt, i z wszelkiego roju rojącego się na ziemi, i wszyscy ludzie.

22. Wszystko, w czyich nozdrzach tętnęły dech żywota, ze wszystkiego, co na lądzie było, pomarło.

23. I tak zgładził wszystek byt na obliczu ziemi, od człowieka do bydłęcia, i płazu i ptaka nieba; i zgładzone zostały z ziemi. A pozostał tylko Noach, i co było z nim w korabiu.

13. Siedemnastego 2. miesiąca por. w. 11. Rodzina Noacha nie żyła w poligamii. שלש jak Ij. 1, 4. zam. שלש.

15. Ważność opisanego dnia jest powodem ciągłego, żywego powtarzania szczegółów, por. w. 9.

16. I zamknął przed nawalą zwierząt, uciekających do korabia.

20. Jeżeli się korab' na głębokość 15-tu łokci w wodzie zanurzał, to mógł Noach, zatrzymawszy się na szczycie Araratu (8, 4.), łatwo obliczyć, jak wysoko woda ponad górą się wznosi.

23. I tak zgładził wszystek byt na obliczu ziemi, od człowieka do bydłęcia, i płazu i ptaka nieba; i zgładzone zostały z ziemi. A pozostał tylko Noach, i co było z nim w korabiu.

11 ומי המבול היו על-הארץ: בשנת שש-מאות שנה לחיי-
 נח בחדש השני בשבעה-עשר יום לחדש ביום הזה
 נבקעו כל-מעיינות תהום רבה וארבת השמים נפתחו:
 12 ויהי הגשם על-הארץ ארבעים יום וארבעים לילה:
 13 בעצם היום הזה פא נח ושם-וחם ויפת בני-נח ואשת
 14 נח ושלושת נשי-בניו אתם אלה-התכה: המה וכל-החיה
 למינה וכל-הבהמה למינה וכל-הרמש הרמש על-
 הארץ למינה וכל-העוף למינהו כל-צפור כל-כנף:
 15 ויבאו אל-נח אל-התבה שנים שנים מפל-הבשר אשר-
 16 בו רוח חיים: והבאים זכר ונקבה מפל-בשר פאו
 17 פאשר צנה אתו אלהים ויסגר יהוה בערו: ויהי המבול
 ארבעים יום על-הארץ וירפו המים וישאו את-התכה
 18 ותרא מעל הארץ: וינגברו המים וירבו מאד על-הארץ
 19 ותלך התכה על-פני המים: והמים נגברו מאד מאד
 על-הארץ ויכסו כל-ההרים הגבהים אשר-תחת כל-
 20 השמים: המיש עשרה אמה מלמעלה נגברו המים ויכסו
 21 ההרים: ויגעו כל-בשר הרמש על-הארץ בעוף ובהמה
 22 ובהיה ובכל-השרץ השרץ על-הארץ וכל האדם: כל
 אשר נשמת-רוח חיים באפיו מפל אשר בהרבה מתו:
 23 וימח את-כל-היקום אשר על-פני האדמה מאדם
 עד-בהמה עד-רמש ועד-עוף השמים וימחו מן-הארץ

v. 23 ה' רח.

do chwili trzeciego wypuszczenia gołębic. Po tych 61 dniach, stanowiących dwa miesiące i jeden dzień (Av i Elul), kończy się potop pierwszego Tyszi. W miesiąc i 27 dni później ziemia ostatecznie osycha. W ten sposób zbytelnym jest dowolne rozdzielanie opisu na dwie odrębne części z powodu pozornej sprzeczności dat.

11. Podobne wyobrażenia o wodzie w głębiach ziemi były powszechne w starożytności, por. np. Seneca, Natural. quaest. 3, 15. 16. ארכה Sept. καταβάσαι, szluzu.

12. Współcześnie z otworzeniem się źródeł podziemnych nastąpiła fenomenalna ulewa, która przez pierwsze 40 dni spadała bez przerwy, do końca 150. dni z przerwami por. 8, 2.

24. I opanowały wody ziemi, sto pięćdziesiąt dni.

ROZDZIAŁ VIII.

1. Ale wspomniał Bóg na Noacha, i na wszystkie zwierzęta, i na wszystko bydło, które było z nim w korabiu; i powiódł Bóg wiatr po ziemi, i uciszyły się wody.

2. I zawarły się źródła otchłani, i upusty niebios, i wstrzymany był deszcz z nieba.

3. I zaczęły ustępować wody z ponad ziemi, wciąż ustępując; i opadły wody po upływie stu pięćdziesięciu dni.

4. I osiadł korab' miesiąca siódmego, siedmnastego dnia miesiąca na górach Ararat.

5. A wody wciąż opadały, aż do miesiąca dziesiątego; dziesiątego, pierwszego tegoż miesiąca, ukazały się wierzchołki gór.

6. I stało się po upływie czterdziestu dni, otworzył Noach okno korabia, które był uczynił.

7. I wypuścił kruką, a ten latał wciąż tam i napowrót, póki nie oschły wody na ziemi.

8. Wtedy wypuścił gołębicę od siebie, aby obaczyć, czy zmniejszyły się wody na powierzchni ziemi.

9. Ale nie znalazła gołębicą przystanku dla stopy swojej, i wróciła do niego do korabia, bo była jeszcze woda na powierzchni całej ziemi; i wyciągnął rękę swoją, i wziął ją i wpuścił ją do siebie do korabia.

10. I przeczekał jeszcze siedem dni dalszych, znów wypuścił gołębicę z korabia.

11. I wróciła do niego gołębicą pod wieczór, a oto liść oliwnika zerwany w dzióbku jej; i poznał Noach, że zmniejszyły się wody na ziemi.

12. I przeczekał jeszcze siedem dni dalszych, i wypuścił gołębicę; ale nie wróciła więcej do niego.

13. I stało się szóstego pierwszego roku, — miesiąca pierwszego, pierwszego dnia miesiąca oschły wody z ziemi.

Persów nazwaną Kuli Nuch, czyli górą Noacha. Chald. תי קרו Kar-duchia, krajina na lewym brzegu Tygru.

6. חלך tu zakratowana luka, niewiadomo czy mowa o jednym ze wspomnianych 6, 16. otworów. Por. uwagę do 7, 10.

7. ערב kruk albo wrona, żywiąc się padliną wracał tylko dla wy-poczynku.

11. Wróciła późno, znalazła zatem miejsce do odpoczynku, przyniosła oprócz tego liść עץ świeżo zerwany, nie znaleziony na wodzie, a mianowicie z oliwnika, rosnącego w nizinach.

12. ויתח nif. od חלך z zachowaniem j. jak יורה Ex. 19, 3.

21 וַיִּשְׂאֵר אֶךְ-נֹחַ וְאִשְׁרֵי אֹתוֹ בַּתְּבָה: וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל-הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם:

ח.

1 וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ וְאֵת כָּל-הַחַיָּה וְאֵת-כָּל-הַבְּהֵמָה

אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתְּבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל-הָאָרֶץ וַיִּשְׁכַּחוּ

2 הַמַּיִם: וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיֵנֹת תְּהוֹם וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם וַיִּכְלָא

3 הַנֶּשֶׁם מִן-הַשָּׁמַיִם: וַיִּשְׁכַּחוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלֹּךְ וְשׁוֹב

4 וַיִּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם: וַתֵּנַח הַתְּבָה

בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַשְּׁבַע־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הַרֵי אֲרָרָט:

5 וְהַמַּיִם הָיוּ הַלֹּךְ וְחָסוּר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בַעֲשִׂירֵי

6 בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רֵאשֵׁי הַהָרִים: וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים

7 יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת-חַלּוֹן הַתְּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיִּשְׁלַח אֶת-

הָעֶרֶב וַיֵּצֵא וַיָּצֹא וְשׁוֹב עַד-יִבֶשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ:

8 וַיִּשְׁלַח אֶת-הַיּוֹנָה מֵאֹתוֹ לְרֹאוֹת הַקָּלֹף הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי

9 הָאָרֶץ: וְלֹא-מָצְאָה הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף-רַגְלָהּ וַתָּשָׁב

אֵלָיו אֶל-הַתְּבָה כִּי מַיִם עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יְדוֹ

10 וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל-הַתְּבָה: וַיַּחַל עוֹד שְׁבַעַת

11 יָמִים אַחֵרִים וַיִּסַּף שְׁלַח אֶת-הַיּוֹנָה מִן-הַתְּבָה: וַתָּבֵא

אֵלָיו הַיּוֹנָה לַעַת עֶרֶב וְהָנְהָ עַל-הַזַּיִת טָרַף בְּפִיהָ וַיֵּדַע

12 נֹחַ כִּי-קָלְפוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ: וַיַּחַל עוֹד שְׁבַעַת יָמִים

13 אַחֵרִים וַיִּשְׁלַח אֶת-הַיּוֹנָה וְלֹא-יָסְפָה שׁוֹב-אֵלָיו עוֹד: וַיְהִי

בְּאַחַת וָשִׁשׁ-מֵאוֹת שָׁנָה בְּרֵאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ

Rozd. 8. 1. ויזכר oznacza tu jak 19, 29; 30, 22. troskliwą pamięć, bo i do tej chwili nie zapomniał Bóg o Noachu. ויבכו od שכך Num. 17, 20. uciszyć się, pokr. z שכב.

3. ויבכו postępować naprzód i cofać się, określa czynność powolną lecz ciągłą, por. w. 5. i 7.

4. Należy odróżnić ziemię Ararat, 2 Król. 19, 37., Jez. 37, 38., Jer. 51, 27., między Arakssem a jeziorem Wan, czyli obecną Armenję, od góry Ararat, Agri Dagh w Kurdystanie, 12 mil od Erywanu, przez

I zlął Noach dach korabia, i spojrzal, a oto oschla powierzchnia ziemi.

14. A miesiaca wtórego, dwudziestego siódmego dnia miesiaca, wyschla ziemia.

15. I powiedzial Bóg do Noacha, i rzekł:

16. „Wyjdź z korabia ty, i żona twoja, i synowie twoi, i żony synów twoich z tobą.

17. Wszystkie zwierzęta, które z tobą są, z wszelkiego ciuła, — z ptactwa i z bydła, i z wszelkiego robactwa pelzającego po ziemi, — wywiedz ze sobą, aby się roily na ziemi, a rozmnażaly i rozmnażaly na ziemi“.

18. I wyszedł Noach, i synowie jego, i żona jego i żony synów jego z nim.

19. Wszelkie zwierzę, wszelkie robactwo i wszelkie ptactwo, wszystko, co pelza po ziemi, podług rodzajów swoich, wyszły z korabia.

20. I zbudował Noach ofiarnicę Wiekuistemu, i wziął z każdego bydła czystego i złożył całopalenia na ofiarnicy.

21. I przyjął Wiekuisty z zadowoleniem woń wdzięczną, i rzekł Wiekuisty w sercu Swojem: „Nie będę więcej przeklinał ziemi z powodu człowieka, bo zamysł serca ludzkiego zły od młodości jego, i nie będę więcej zatracal wszelkiego życia, jakem uczynił.

22. A póki trwać będzie ziemia, siew i żniwo, i mróz i upał, i lato i zima, i dzień i noc, nie ustają“.

ROZDZIAŁ IX.

1. I pobłogosławił Bóg Noacha i synów jego, i rzekł do nich: „Rozmnażajcie się i rozmnażajcie i napełniajcie ziemię!

2. A bojaźń i trwogu wasza niech będzie nad wszelkiem zwierzęciem ziemi i nad wszelkióm ptactwem nieba. Wszystko co się porusza na ziemi i wszystkie ryby morza w moc waszą oddane!

3. Wszystko co się rusza i co żyje, wam będzie na pokarm, jako zieloną roślinę oddalam wam wszystko.

22. Klimatyczne i inne zmiany przez potop spowodowane, ustąpią miejsca dawnemu, naturalnemu porządkowi rzeczy.

Rozd. 9. 1. Noach, drugi protoplasta rodu ludzkiego, odbiera błogosławieństwo jako nowy Adam, por. 1, 28.

2. Bojaźń przed wami. Do chwili ogólnego zepsucia 6, 12., nie doznawały zwierzęta trwogi na widok człowieka. Dzielnicy atłmach i zmieniona konstrukcja 3 zam. by wskazuje, że 3 rozpoczyna nowe zdanie.

3. Brak żywności roślinnej bezpośrednio po potopie, a może i zepsuta atmosfera, która siły człowieka nadwątlila, zmusza go do używania pokarmów mlesnych i szukania pokrzepienia w winie.

המים מעל הארץ ויסר נח את-מכסה התבה ויִּרְא וְהִנֵּה
14 חֲרָבוּ פְּנֵי הָאָדָמָה: וּבַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם
15 לַחֲדָשׁ יִבְשֶׁה הָאָרֶץ: ם וַיִּדְבֹר אֱלֹהִים אֶל-נֹחַ לֵאמֹר:
16 צֵא מִן-הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וּבְנֶיךָ וּנְשֵׁי-בְנֶיךָ אַתְּךָ:
17 כָּל-הַחַיָּה אֲשֶׁר-אַתָּךָ מִכָּל-בֶּשֶׂר בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל-
הָרֶמֶשׂ הָרֶמֶשׂ עַל-הָאָרֶץ הוֹצֵא אַתְּךָ וְשָׂרְצוּ כְּאָרֶץ וּפְרוּ
18 וּרְבוּ עַל-הָאָרֶץ: וַיֵּצֵא-נֹחַ וּבְנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי-בְנָיו אַתְּךָ:
19 כָּל-הַחַיָּה כָּל-הָרֶמֶשׂ וְכָל-הָעוֹף כָּל רוֹמֵשׂ עַל-הָאָרֶץ
20 לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם יֵצְאוּ מִן-הַתֵּבָה: וַיְבִן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה
וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל
21 עֹלֹת בְּמִזְבֵּחַ: וַיִּרַח יְהוָה אֶת-רִיחַ הַנִּיחָה וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל-לִבּוֹ לֹא אֶסְפָּךָ לְקַלֵּל עוֹד אֶת-הָאָדָמָה בְּעֵבֹר
הָאָדָם כִּי יַצַּר לִב הָאָדָם רַע מִנְעֻרָיו וְלֹא-אֶסְפָּךָ עוֹד
22 לְהַפּוֹת אֶת-כָּל-חַי כִּי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי: עַד כָּל-יְמֵי הָאָרֶץ
זֶרַע וְקָצִיר וְקָר וְחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וַלַּיְלָה לֹא יִשָּׁבְתוּ:

ט.

1 וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ וְאֶת-בְּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ
2 וּמְלֵאוּ אֶת-הָאָרֶץ: וּמִוִּרְאֵיכֶם וְהַתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל-חַיַּת
הָאָרֶץ וְעַל כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם כָּכֵל אֲשֶׁר תִּרְמֵשׂ הָאָדָמָה
3 וּבְכָל-דְּגַי הַיָּם בְּיַדְכֶם נִתְּנוּ: כָּל-רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא-חַי לָכֶם

v. 17 היצא קרי. v. 18 כסקף ובננייה.

14. Noach pozostawał zatem w korabiu przez rok księżycowy (354) 11 dni. Słowa חֲרָבוּ יבשה קל, wyrażają stopniowe opadanie wód. Co do doniosłości opisanego tu kataklizmu, czy mianowicie potop był powszechnym czy lokalnym, zdania są podzielone.

17. Błogosławieństwo udzielone na nowo zwierzętom. היצא por. Hoz. 7, 12. Przyp. 4, 25.

20. Pierwsza wzmianka o ofiarnicy. ככל z wszelakiego bydła, inaczej byłaby ofiara zbyt wielką.

21. ניחא uspokojenie, zadowolenie, od נח, jest stałą formułką dla określenia przyjętej łaskawie ofiary, czyli uczuć i życzeń jej towarzyszących. Uczucia te i względ na naturę ludzką są przyczyną, że Bóg postanowienie swe 6, 7. zmienia. Ze tu o dziedzicznym grzechu mowy niema, świadczy 7, 1. Deut. 30, 15. 19., Jez. 1, 16., Ezech. 18.

4. Wszakże istoty z życia jej, z krwią jej, — José nie będziecie.

5. W szczególności krwi waszej, służącej życiu waszemu, poszukiwać będę. Z ręki wszelkiego żywota poszukiwać jej będę; i z ręki człowieka, — jednego z ręki drugiego, — poszukiwać będę życia ludzkiego.

6. Kto przeleje krew człowieka, przez człowieka krew jego przelaną będzie; bo na obraz Boży stworzył człowieka!

7. Wy zaś rozradzajcie się i rozmnażajcie; rozpleniajcie się na ziemi, i rozmnażajcie się na niej!

8. I oświadczył Bóg Noachowi i synom jego z nim, i rzekł:

9. Ja zaś oto stanowią przymierze Moje z wami, i z potomstwem waszém, po was.

10. I z wszelką istotą żyjącą, która z wami — w ptactwie, bydło i wszelkiem zwierzęciem ziemi przy was, z wszystkiemi co wyszły z korabia, z wszelkiem zwierzęciem ziemi.

11. I utwierdzam przymierze Moje z wami, żeby nie było już zgladzoném wszelkie ciało przez wody potopu, i nie było już potopu dla zniszczenia ziemi⁴.

12. I rzekł Bóg: „Oto znak przymierza, który ustanawiam między Mną a wami, i między każdą istotą żyjącą, co z wami była, na czasy wieczne!”

13. Łuk Mój kładę na obłokach aby był znakiem przymierza między Mną a ziemią.

14. I będzie gdy oblokę obłokiem ziemię, a ukaże się łuk na obłokach;

15. Wtedy wspomnę na przymierze Moje, co między Mną a wami, i każdym jostostwem żyjącem, w wszelkiem ciele; a nie staną się już wody potopem, aby zniweczyć wszelkie ciało.

16. I będzie łuk w obłokach, i spojrzę nań, abym wspominał na przymierze wieczne między Bogiem, a każdym jostostwem żyjącem w wszelkiem ciele, które jest na ziemi.“

7) nieuszanowanie panującego prawa i porządku społecznego. Kto zakazów tych przestrzega, korzysta narówni z Izraelitami ze wszystkich praw ludzkich i ma udział w przyszłym życiu.

7. Ludzie mają się rozradzać, nie wzajemnie tępić.

9. Na zasadzie przyjętych tych obowiązków zawiera Bóg przymierze z ludźmi, a za ich pośrednictwem ze wszystkiemi co żyje.

10. מכל-לכל począwszy od wszystkich, do wszystkich zwierząt, które w następstwie od nich się rozrodzą, a które niejako los człowieka dzielić będą.

12. Oto! wskazując na tęczę, przedstawiającą zwycięstwo miłości nad gniewem.

14. כענני inf. piel. Tęcza będzie nie tylko znakiem dla człowieka, ale niejako i dla Boga, aby w właściwej chwili deszcz powstrzymał.

4 יהיה לאכלה פירק עשב נתתי לכם את-פל: אד-בשר
5 בנפשו דמו לא תאכלו: ואך את-דמכם לנפשתיכם
אדרש מיד כל-חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו
6 אדרש את-נפש האדם: שפך דם האדם באדם דמו
7 ישפך בי בצלם אלהים עשה את-האדם: ואתם פרו
8 ורבו שרצו בארץ ורבו-בה: ם ויאמר אלהים אל-
9 נח ואל-בניו אתו לאמר: ואני הנני מקים את-בריתי
10 אתכם ואת-זרעכם אחריכם: ואת כל-נפש החיה אשר
אתכם בעוף בבהמה ובכל-חית הארץ אתכם מכל יצאי
11 התכה לכל חית הארץ: והקמתי את-בריתי אתכם
ולא-יפרת כל-בשר עוד ממי המבול ולא-יהיה עוד
12 מבול לשחת הארץ: ויאמר אלהים ואת אות-הברית
אשר-אני נתן ביני וביניכם ובין כל-נפש חיה אשר אתכם
13 לדרת עולם: את-קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית
14 ביני ובין הארץ: והיה בענני ענן על-הארץ ונראתה
15 הקשת בענן: וזכרתי את-בריתי אשר ביני וביניכם ובין
כל-נפש חיה בכל-בשר ולא-יהיה עוד המים למבול
16 לשחת כל-בשר: והיתה הקשת בענן וראיתיה לזכר
ברית עולם בין אלהים ובין כל-נפש חיה בכל-בשר

4. Nadana człowiekowi władza ograniczona przez zakaz okrucieństwa i pastwienia się nad żywą istotą. Póki krew, siedlisko duszy, ją ożywia, jeść jej nie wolno, por. Lev. 17, 11., Deut. 12, 23. Ten zakaz powtórzony Lev. 3, 17; 7, 26; 17, 10., Deut. 12, 16; 15, 23; 1 Sam. 14, 32., Ezech. 33, 25., jest jednym z zasadniczych w Mozaizmie.

5. Drugie ograniczenie stanowi zakaz przelewu krwi ludzkiej, rozciągający się i do zwierząt, Ex. 21, 28., dla tem silniejszego zaakcentowania świętości i nietykalności życia ludzkiego. „Własnej istoty waszej“ w przeciwstawieniu do krwi zwierząt מיר איש z ręki każdego, brata czyli bliźniego jego.

6. Morderca podnosi niejako rękę przeciw Bogu samemu. Rabini wyliczają siedm kardynalnych zakazów, obowiązujących Noachidów: 1) bałwochwalstwo, 2) bluźnierstwo, 3) kazirodztwo, 4) rabunek, 5) morderstwo, 6) spożywanie krwi albo ciała okaleczonych zwierząt,

17. I rzekł Bóg do Noacha: „Oto znak przymierza, które ustanowilem między Mną a wszelkiem ciałom, które jest na ziemi!”

18. A byli Synowie Noacha, którzy wyszli z korabia, Szem i Cham i Jefet. Cham zaś był ojcem Kanaana.

19. Ci trzej to byli synami Noacha, — a z tych zasiedliła się cała ziemia.

20. I poczał Noach, mąż roli, i zasadził winnicę.

21. I napił się wina, i odurzył się, i obnażył się we wnętrzu namiotu swojego.

22. I ujrzał Cham, ojciec Kanaana, nagość ojca swojego, — i powiedział to dwom braciom swoim na dworze.

23. I wzięli Szem i Jefet szatę, i włożyli ją obaj na ramiona swoje, i podeszli wstecz, i przykryli nagość ojca swojego; a oblicza ich były odwrócone, że nagości ojca swego nie widzieli.

24. I obudził się Noach po winie swoim, i dowiedział się, co uczynił mu syn jego młodszy.

25. I rzekł: „Przeklęty Kanaan; sługą sług niech będzie braciom swoim!”

26. I rzekł: „Błogosławiony Wiekuisty, Bóg Szema; a niech będzie Kanaan sługą im.”

27. Niech rozprzestrzeni Bóg Jefetowi, i niech zamieszka w namiotach Szema; a niech będzie Kanaan sługą im!”

28. I żył Noach po potopie trzysta pięćdziesiąt lat.

29. A były wszystkie dni Noacha, dziewięćset pięćdziesiąt lat; i umarł.

ROZDZIAŁ X.

1. A oto rodowody synów Noacha: Szema, Chama i Jefeta. Urodzili się im bowiem synowie po potopie.

26. Błogosławiony za to, że wywyższy synów Szema, którym bojaźń Boża przewodniczyć będzie.

27. *יֵם* fut. hif. od *יָמַם* rozszerzać, aluzya do rozległych obszarów zajętych przez Jafetydów w Azji i Europie. I niechaj zamieszka Bóg.

Rozd. 10. 1. Genealogia wybitniejszych, znanych opowiadającemu narodów, w formie rodowodu pewnej liczby indywidualiów. Przewodnim celem jest wykazanie węzłów pokrewieństwa, które wszystkich ludzi łączą, że są potomkami wspólnego ojca, równi sobie pochodzeniem, stanowiskiem i godnością, por. Gen. 1, 26; 9, 6. Stwierdzenie tej ogólnej jedności stanowi wstęp do szczegółowej historii ludu izraelskiego, której ostatnim kresem będzie powrót do pierwotkowego braterstwa w przyszłym państwie Bożem. Epokę tę przepowiada już Gen. 12, 3. Rodowód zaczyna się od Jefeta, czyli szczepów aryjskich, a kończy na Szemie, aby w dalszym opowiadaniu o losach jego potomków, Izraelitów, przerwy nie było. Ku.

17 אֲשֶׁר עַל-הָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-נֹחַ זֶאת אוֹת-הַבְּרִית
אֲשֶׁר הִקְמַתִּי בֵּינִי וּבֵין כָּל-בֶּשֶׂר אֲשֶׁר עַל-הָאָרֶץ: פ

18 וַיְהִי כִּנְיָנֹחַ הַיְצְאִים מִן-הַתֵּבָה שֵׁם וַחַם וַיִּפֹּת וַחַם הוּא
אָבִי כְנָעַן: שְׁלֹשָׁה אֱלֹהִים בְּנֵי-נֹחַ וּמֵאֵלֶּה נִפְצָה כָּל-הָאָרֶץ:

20 וַיַּחַל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם: וַיִּשֶׁת מִן-הַיַּיִן וַיִּשְׁכַּר
וַיִּתְגַּל בַּתּוֹךְ אֶהְלֶה: וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן אֶת עֵרוֹת אָבִיו

23 וַיַּגֵּד לְשְׁנֵי-אֶחָיו בַּחוּץ: וַיִּקַּח שֵׁם וַיִּפֹּת אֶת-הַשְּׂמֵלָה
וַיִּשְׂמוּ עַל-שִׁבְעֵם שְׁנֵיהֶם וַיִּלְכוּ אַחֲרָיִת וַיַּכְסּוּ אֶת עֵרוֹת

24 אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אַחֲרָיִת וְעֵרוֹת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ: וַיִּיקַץ
נֹחַ מֵיֵינוֹ וַיֵּדַע אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן: וַיֹּאמֶר

26 אַרְוֵר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו: וַיֹּאמֶר כְּרוּד יְהוָה
27 אֱלֹהֵי שֵׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָמוֹ: וַיִּפֹּת אֱלֹהִים לִיִּפֹּת וַיִּשְׁכֵן

28 בְּאֶהְלֵי-שֵׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָמוֹ: וַיַּחֲיֶינָח אַחֵר הַמִּבּוּל
29 שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה: וַיְהִי כָּל-יְמֵי-נֹחַ תִּשְׁעַ

מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת: פ

וַאֲלֵה תוֹלְדֹת בְּנֵי-נֹחַ שֵׁם חָם וַיִּוֹלְדוּ לָהֶם בָּנִים

ב' v. 29. כצ"ל

17. Kilkakrotnie powtarzanie tego samego zapewnienia, dla tem silniejszego wrażenia myśli o Opatrzności Bożej, która za ciemnymi chmurami czuwa i od ostatecznego zniszczenia ochroni.

18. Przytoczony szczegół *כנען* *אבי* służy do wyjaśnienia wiersza 26.

20. Uprawa winnic, jako pierwszy postępek w kulturze ziemi. Za pierwszego winogrodnika uważali Grecy Dionyzosa, albo Bachusa, Egipcjanie Ozyrysa.

22. Może być, iż całe to opowiadanie jest enfemizmem, i że tu mowa o bezecnym stosunku Chama do również odurzonej winem matki, którego to stosunku owocem był Kanaan, por. *ערת* *אבי* Lev. 18, 8; 20, 11 i *ראה* 16, 20. 17. I opowiedział to co uczynił.

24. Syn młodszy Cham.

25. W chwili urodzenia się *הכרתא*, rzuca nań Noach przekleństwo. Braciom swoim Semowi i Jafetowi. Rozpasane obyczaje od początku plemionom Kanaanickim właściwe, por. Gen. 13, 13; 15, 16; 18, 20. Lev. 18, 3. 24—30. stana się powodem ich upadku.

2. Synowie Jefeta: Gomer, i Magog, i Madai, i Jawan, i Tubal, i Meszech, i Tyras.

3. A synowie Gomera: Aszkenas, i Rylfat, i Togarma.

4. A synowie Jawana: Elisza, i Tarszysz, Kittim i Dodanym.

5. Od tych rozeszły się pomorskie narody podług ziem swoich, każdy podług języka swojego, podług plemion swoich, podług narodów swoich.

6. A synowie Chama: Kusz, i Mieraim, i Put, i Kanaan.

7. A synowie Kusza: Seba, i Chawila i Sabta, i Rama, i Sabtecha. A synowie Ramy: Szeba i Dedan.

8. A Kusz spłodził Nimroda: ten począł być mocarzem na ziemi.

9. Był on mocarzem, myśliwym przed Wielkustym. Przeto się mawia: jako Ninrod mocarz, myśliwy przed Wielkustym.

10. A był początek panowania jego w Babelu, i Erecchu i Akadzie, i w Kalno, w ziemi Szynear.

11. Z ziemi tej wyszedł do Aszuru, i zbudował Ninewę, i Rechobot-ir, i Kalach.

bańskich do m. Śródziemnego zamieszkałe, mówiły językiem semickim, nie były jednak semickiego pochodzenia.

7. A afrykańskie plemię nad górnym Nilem, odznaczające się wysokim wzrostem, Jez. 45, 14. wedle Joz. Ant. 2, 10, 2. Meroë. חילה Awalita w połud. Arabii nad cieśniną Babel Mandeb, odróżnić od חילה 2, 11; 10, 29. סבחה nad zatoką Perską z miastem Sabota, Plin. 6, 82. Targ. Jon. סמריי Sembryci. רעמה w stosunkach handlowych z Tyrem, Ezech. 27, 22. nad zat. Perską. Sept. Πύγμα סכתא Targ. Jon. סכתא plemię etyopskie Cyngissów. שבא Sabejczyey w północnej Arabii, odróżnić od syna Joktana, wiersz 28. i wnuka Abrahama 25, 3. דרן Ezech. 25, 13. również nad zat. Perską.

8. Nimrod. Sept. Νεφρωδ, pierwszy zdobywca, założyciel państwa Babilońskiego, nazwanego również ziemią Nimroda: Micha 5, 6.

9. Ezer jak łeb Jer. 20, 2. jedyny na całym świecie bohater-myśliwiec, por. עיר גרולה לאלהים Jon. 3, 8. Myśliwstwo było od najdawniejszych czasów uprzywilejowanym zajęciem pannyjących.

10. Babilon nad Eufratem, stolica państwa Babilońsko-Chaldejskiego, według 11, 9. „miejsce pomieszania“, wedl. innej etymologii כל-ב-בrama Baala. ארך staroż. Ορχαη obecnie Warka na lewym brzegu dolnego Eufratu, wedle Targ. Edessa. מכר w klinowych napisach asyryjskich — miasto w północnej Babilonii. כלנה Am. 6, 2. Jez. 10, 9. wedle Targ. Midr. Rab. do Lev. 5. i innych Ktesifon czyli Selencja nad Tygrem. שניר prawdop. Sze-Nehar dwa strumienie, to samo co Mezo-potamia, międzyrzecze, nazwa na całą Babilonię przeniesiona.

11. A rozszerzył państwo swoje do Assyrii. אשר zam. אשרה por. ארך Num. 34, 4. ויביאהו 2 Król. 25, 7. Tak samo Onk. i Targ. Jon.

2 אחר המבול: בני יפת גמר ומגוג ומדי ויון ותכל ומשך

3 ותירם: ובני גמר אשכנז וריפת ותגרמה: ובני יון

4 אלישה ותרשיש כתיים ודרנים: מאלה נפרדו אי הגוים

5 בארצתם איש ללשנו למשפחתם בנויהם: ובני חם כוש

6 ומצרים ופוט וכנען: ובני כוש סבא וחווילה וסבתה

7 ורעמה וסבתכא ובני רעמה שבא ודרן: וכוש ילד את

8 נמרד הוא החל להיות גבר בארץ: הוא היה גבר ציד

9 לפני יהוה על-כן יאמר כנמרד גבור ציד לפני יהוה:

10 ותהי ראשית ממלכתו בכל וארץ ואפך וכלנה בארץ

11 שניער: מן הארץ ההוא יצא אשר ויבן את-נינוה ואת-

2. אחר Ezech. 38, 6. Cymbry; κυμείροι, Hom. Od. 11, 14. Joma 10. starożytni mieszkańcy Krymu, którzy się jako Celci po Europie rozsiedlili. Ezech. 38, 2. wedle Józefa Fl. i Hieronima Scytowie, osiadli pierwotkowo między Araksem a Kaukazem, nazwanym przez Ormian Gog Chasan, twierdzą Goga. Podług Targ. i Midr. Sarmaci i Słowianie, od Scytów pochodzący. מרי Medowie, פי Joneczyey czyli Grecy. מסך Tybareńczyey nad morzem Czarnym w Małej Azji. Moschy między m. Czarnym a Kaspijskim. Wedle Tal. Myzja w Małej Azji. O ostatnich trzech ludach por. Jez. 66, 19. Ez. 27, 13; 39, 26; 38, 2; 39, 1. Niekt. uważają מסך ראש za Ruś i Moskwę. חרים zdaniem Tal. Trakowie między Dunajem a m. Egejskim.

3. Askanezyey czyli starożytni Germanie ירסה 1 Kron. 1, 6. naród w górach Rysyjskich obecnie Uralskich, zdaniem ludy karpaccy Keltowie czyli Gallowie. תגרמה Ezech. 38, 6. Armeńczyey, którzy wedle Mojżesza Choreńskiego wyprowadzają ród swój od Togarmy.

4. אלישע Targ. Jon. Hellenowie, Joz. Eolczyey, Targ. do Ezech. 27, 7. Sycylia. תרשיש Tartessus miasto i kraj w Hiszpanii. כתיים mieszkańcy Cypru gdzie starożytne miasto Kition, później wysp Rhodyjskich. 10. Ez. 27, 6. ררנים 1 Kron. 1, 7. Rhodowie mieszkańcy wysp Rhodyjskich.

5. מאלה od tych synów Jawana. אי wyspa i wybrzeże, tu m. Śródziemnego.

6. Rodowód Chamitów. כוש czerwono-brunatni mieszkańcy Egiptu między Egiptem a Abessynją. מצרים Egipcyanie, dualis od מצור, kraj ufortyfikowany, Jez. 19, 6. prawdopod. dla określenia górnego i dolnego Egiptu. W Psalmach również חם ארך ziemia Chama, w egipskim Chemi. מוט Sept. Αἴθιοες Libijczyey. Część Libii nazywała się po koptycku Fajat. כנען od כנע nizina, w przeciwstawieniu do ארם — kraj wysoko położony. Ludy po zachodniej stronie Jordanu od stoku gór Li-

12. I Resen, między Ninewą a Kalachem; ono to owóm miastem wielkiém.

13. A Micraim spłodził Ludów, i Anamitów, Lehabitów i Naftuchidów.

14. I Patrusów, i Kasluchów, z których poszli Peliszty, i Kalfory.

15. A Kanaan spłodził Cydona, pierworodnego swego, i Cheta.

16. I Jebusytę, i Emorejezyka, i Girgaszytę.

17. I Chywijezyka, i Arkijezyka i Synytę.

18. I Arwadejezyka i Cemarejezyka, i Chamatejezyka; w następstwie zaś rozsiadli się plemiona Kananejskie.

19. A była dziedzina Kananejezyka od Cydomu idąc do Gerar — aż do Azy, idąc do Sedomu i Amory i Admy i Cebojim, — aż do Lesza.

20. Oto synowie Chama podług plemion swych, podług języków swoich, w krajach swoich, podług narodów swych.

21. I Szeinowi również się narodziło, temu ojcu wszystkich synów Ebera, bratu Jefeta, najstarszemu.

czyków, Joz. 13, 6. 1. Król. 11, 5; 16, 31. Brak wzmianki o Tyrze świadczy o starożytności autora. חת wedle pomników egipskich i asyryjskich — liczny naród w Egipcie, Syrii i małej Azji, którego odłam osiadł w Palestynie, w okolicach Hebronu, por. 23, 4. i w środku kraju, Num. 13, 29. Sędz. 1, 26.

16. I pierwotni mieszkańcy Jeruzolimy, Sędz. 19, 10. Zach. 9, 7. mieszkańcy wyżyn, główne plemię kananejskie, osiadłe w górnej części późniejszej Judei i po drugiej stronie Jordanu w Cheszonie i Baszanie, Num. 13, 29. Dent. 4, 47. Joz. 10, 5. גרש okolica w której osiedli, bliżej nie określona.

17. חיי mieszkańcy siół, plemię osiadło u stóp Antylibanu i Chermomu, Joz. 11, 3. Sędz. 3, 3. ערקי mieszkańcy miasta Arke, obecnie Têl Arka w Cezarei libańskiej, w Syrii; miejsce urodzenia Cesarza Aleksandra Severa. סיני ruiny miasta Sin niedaleko Arke.

18. Arury mieszkańcy wyspy Arod obecnie Ruad na północnym krańcu Fenicyi, Ez. 27, 8. צמרי ruiny miasta Symiry na zachod. str. Libanu. חמתי Chamath nad Orontem, późniejsza Epifania, Num. 34, 8. Am. 6, 2. 2 Kron. 8, 3. נפצו jak 9, 9. rozsiadli się.

19. באכה zam. ער כואך albo ער לבא w kierunku גרר jedno z miast słowiańskich Filistei na południowej granicy Palestyny, obecnie ruiny. Umm-el-Gerar, trzy godziny od Gazy. ער twierdza, zdobyta przez Izraelitów, Sędz. 1, 11. odebrana przez Filistyńczyków 1 Sam. 6, 17. Sodom i inne wymienione tu trzy miasta zapadły się w m. Martwe. לשע podł. Targ. Jer. Kallirroe, ciepłe źródła na wsch. str. m. Martwego.

21. Rodowód Semitów. אחי app. do שם. Eber wymieniony jako protoplasta Hebrajczyków.

12 רחבת עיר ואת־קלח: ואת־רסן בין נינוה ובין כלח
13 הוא העיר הגדלה: ומצרים ילד את־לודים ואת־ענמים
14 ואת־להבים ואת־נפתחים: ואת־פטרסים ואת־כסלחים
15 אשר יצאו משם פלשתים ואת־כפתרים: ם וכנען
16 ילד את־צידן בכרו ואת־חת: ואת־היבוס ואת־האמרי
17 ואת־הגרנשי: ואת־החוי ואת־הערקי ואת־הפיני: ואת־
18 הארודי ואת־הצמרי ואת־החמתי ואחר נפצו משפחות
19 הכנעני: ויהי גבול הכנעני מצידן באכה גררה עד־עזה
20 באכה סדמה ועמרה וארמה וצבים עד־לשע: אלה
בני־הם למשפחתם ללשנתם בארצתם בגויהם: ם
21 ולשם ילד גם־הוא אבי כל־בני־עבר אחי יפת הגדול:

17 v. ה'ה'א בקמין. 19 v. וצבאים קרי.

Podług tego jest Chaldejczyk Nimrod, nie mityczny Ninus, założycielem państwa Asyryjskiego. נינוה Ninewe, zburzone przez Nebuchadneccara r. 597. nad wschodnim brzegiem Tygru, niedaleko miasta Mossul, obecnie wioska Kujundszyk, w której odkryto pałace Sanheryba i Assarhaddona. w której miało miasto asyryjskie nieznane. כלח w klinowych napisach assyr. Kalchu, obecnie wioska Nimrud nad Tygrem, odróżnić od חלח, dokąd przesiedleni zostali uprowadzeni do niewoli Izraelici, por. 2. Król. 17, 6.

12. רסן wedle niekt. Larissa. Stolica wielka prawdop. Ninewa, por. Jon. 3, 3.

13. ענמים wzmiankowani, jako strzelcy, w wojsku Egipskiém, Jez. 66, 19. Jer. 46, 9. Ez. 27, 10. nieznane, pokrewne Egipcyanom plemię. להבים opaleni, prawdopod. Libyjczycy, Jez. 13, 8. נפתחים wedle egiptologów — plemię zamieszkałe w okolicach Memphis, gdzie była świątynia bóstwa Ptah.

14. פטרסים mieszkańcy górnego Egiptu czyli Tehaidy od „סוכן-לודניowy“ Jez. 11, 11. Ez. 29, 14. כסלחים wedle niekt. — Kolchijczycy nad m. Czarnem. Konstrukeya משלחים אשר יצאו משם פלשתים i Kalforów, nazwanych również ברתים 1 Sam. 30, 14, 16. Ezech. 25, 16. Cel. 2, 5. wychodźców egipskich, osiadłych na Krecie, którzy znów z kolci na wschodniem wybrzeżu m. Śródziemnego kolonię założyli, tworząc naród Peliszców czyli Palestyńczyków, może równoznacznych z Pelazgami, por. כפתור Jer. 47, 4.

15. צידן stolica Fenicyi nad m. Śródziemnem, dla znacznego połowu ryb tak nazwana. Fenicyanom nadawano wogóle miano Sydoń-

22. Synowie Szema: Elam, i Aszur, i Arpachszad, i Lud, i Aram.

23. A synowie Arama: Uc, i Chul, i Geter, i Masz.

24. A Arpachszad spłodził Szelacha, a Szelach spłodził Ebera.

25. A Eberowi urodzili się dwaj synowie: imię jednego Poleg, gdyż za dni jego została rozdzielona ziemia, a imię brata jego Joktan.

26. A Joktan spłodził Almodada, i Szalefa, i Chocarna-wota, i Joracha.

27. I Hadorama, i Uzala, i Dykle.

28. I Obala, i Abinaela, i Szehę.

29. I Ofra, i Chawilę, i Jobaba; wszyscy ci byli synami Joktana.

30. I była siedziba ich od Meszy idąc ku Sefar, — aż do góry Wschodniej.

31. Oto synowie Szema podług plemion swoich, podług języków swoich, w krajach swych, podług narodów swoich.

32. Oto plemiona synów Noacha podług rodowodów ich, podług narodów ich, i od tych rozeszły się narody na ziemi po potopie.

ROZDZIAŁ XI.

1. I była cała ziemia mowy jednej i wyrazów nielicznych.

wym klimatem. ירח plemię arab. osiadłe prawdopod. na górach Księżycowych po wsch. str. Hadramaut.

27. Atramicci, sąsiadujący z Himjarytami. אטל wedle arab. tradycyi — starożytna nazwa stolicy Jemenu, późniejsza Sanaa. רקלה kraina palm.

28. עיבל 1 Kron. 1, 22. Abil, nazwa obwodu w Jemenie, אביסאל wedle niekt. ojciec pokoleń Mali, w połud. Arabii. שבא Sabea, bogata kraina w połud. Arabii, 1 Król. 10, 1. Jez. 60, 6.

29. אומר kraina złotodajna, wedl. jednych w prowincyi Oman w Arabii, wedl. innych w Indjach, 1 Król. 9, 28. Ij. 22, 24. 2 Kron. 8, 18. תולה por. w. 7. i 2, 11. tu prawdop. Chaulan w Jemenie. ייבב wedle niekt. Jobaryci w połud. Arabii.

30. ספר starożytna Mesena przy ujściu Tygru. ספר terażniejsze miasto Isfor w połud. Arabii. הר הקדם góry arabskie w odróżnieniu od הררי קדם gór Mezopotamii, dopełnić ער הר.

Rozd. 11. 1. Wstęp do genealogii Semitów, a w szczególności do dziejów Abrahama. Opowiadający cofa się raz jeszcze do pierwotnych czasów, kiedy ród ludzki z kolebki swojej Iranu do ojczyzny patriarchy, Mezopotamii, wyruszył, by ztamął po całej ziemi się rozproszyć. „Mowy jednej” zdaniem Abenezry, Bukstorfa, Hävernika, Baumgartena i innych mowy hebrajskiej, dlatego, że żadna z podanych poprzednio nazw ludów i krajów zmianie nie uległa. אחרים jak 27, 44; 29, 20.

בְּנֵי שָׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלֹד וְאַרְם: וּבְנֵי אַרְם²²
 עֵוִן וְחוּל וְגֵתֵר וְמֹשֶׁ: וְאַרְפַּכְשָׁד יָלַד אֶת־שֵׁלַח וְשֵׁלַח²³
 יָלַד אֶת־עֵבֶר: וְלֵעֵבֶר יָלַד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֹּלֵג²⁴
 כִּי בְיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אַחִיו יֶקֶטָן: וַיִּקְטָן יָלַד אֶת־²⁵
 אֶלְמוֹדָד וְאֶת־שֵׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמוֹת וְאֶת־יֶרַח: וְאֶת־הַדְּרוֹם²⁶
 וְאֶת־אוּזל וְאֶת־דִּקְלָה: וְאֶת־עֹבֵל וְאֶת־אֶבִימָאֵל וְאֶת־²⁷
 שִׁבְאָ: וְאֶת־אוֹפֵר וְאֶת־חַוִּילָה וְאֶת־יֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי²⁸
 יֶקֶטָן: וַיְהִי מוֹשְׁבָם מִמִּשְׁאָ בְּאֶבְרָה סְפָרָה הָרַקְדָם:²⁹
 אֵלֶּה בְּנֵי־שָׁם לְמִשְׁפַּחְתָם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֹתָם לְגֹוִיהֶם:³⁰
 אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגֹוִיהֶם וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ³¹
 הַגּוֹיִם בְּאֶרֶץ אַחַר הַמַּבּוּל:³² פ שביעי

יא.

וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שִׁפְהָ אֶחָת וּדְבָרִים אֶחָדִים: וַיְהִי בְּנִסְעֵם

v. פחה בס"פ.

22. Elymais z gł. miastem שושן Suza. Dan. 8, 2. późniejsza Persya, Jez. 21, 2. אשר por. 2, 14. na wschod. str. Tygru, między Armenią, Suzjaną i Medyą, z pierwotną stolicą Aszur, która dopiero za czasów Mojżesza ustąpiła miejsca Ninewie. Arapachitis, górzysta kraina w północnej Assyrii. Zdaniem niekt. z arabskiego ארם granicą albo okręg, Chaldea. לוד Lidyjecy w m. Azji. ארם Aramea czyli Syrya z gł. m. Damaszek. Jez. 7, 1. Am. 1, 5. nazwana również ארם דמשק 2 Sam. 8, 5.

23. עין kraina w północnej Arabii, zamieszkała przez plemiona arabskie בני קדם, Ij. 1, 3. idumejskie, Treny 4, 21. i chaldejskie Ij. 1, 17. odróżnić od syna Nachora 22, 21 i syna Seira 36, 28. חול i חל krainy aramejskie u źródeł Jordanu. 1 Kron. 1, 17. plemień osiadłe na górach Masyjskich, rozgraniczających Armenię od Mezopotamii.

24. protoplasta synów Ebera w. 21. Zdaniem innych nazwa ta nadana została przez autochtonów kanaanejskich plemieniu Abrahama, który przyszedł z drugiej strony Eufratu עבר הנהר Joz. 24, 2.

25. Oddzieliły się od siebie ludy skutkiem pomieszania języków por. Ps. 65, 10. יקטן Arabów Kachtan protopl. pierwotnych Arabów.

26. אלמורר zd. niekt. El Matat, plemię w szczęśliwej Arabii. שלף Salapeńczycy w pobliżu Medyny. חצרט Hadramaut, zagroda śmierci, prowincya arabska nad oceanem Indyjskim, odznaczająca się niezdrowo-

2. I stało się, gdy ciągnęli od Wschodu, znaleźli równinę w kraju Szyncar i osiedli tamże.

3. I rzekli jeden do drugiego: „Oto wyróbmy cegły i rozżarzmy je do żaru.“ I tak służyła im cegła miasto kamienia, a smołowiec służył im za wapno.

4. I rzekli: „Oto zbudujemy sobie miasto i wieżę, którejby wierzch w niebie, a uczynimy sobie znanie, abyśmy się nie rozproszyli po powierzchni całej ziemi.“

5. Wtedy zstąpił Wiekuisty, aby zobaczyć ono miasto i wieżę, które budowali synowie ludzcy.

6. I rzekł Wiekuisty: „Oto lud to jeden, i mowa jedna u wszystkich; a taki początek ich przedsięwzięć! A teraz nie chybi im nic, co by zamierzeli wykonać.

7. Oto zstąpmy, a pomieszajmy tam mowę ich, aby nie zrozumieli jeden mowy drugiego.

8. I rozproszył ich Wiekuisty ztamtąd po powierzchni całej ziemi; i tak przestali budować miasta.

9. Przeto nazwiano imię jego Babel; gdyż tam pomieszkał Wiekuisty mową całej ziemi. Ztamtąd też rozproszył ich Bóg po powierzchni całej ziemi.

10. Oto rodowód Szema: Szem miał sto lat, gdy spłodził Arpachszada, na dwa lata po potopie.

11. I żył Szem po spłodzeniu Arpachszada pięćset lat i spłodził synów i córki.

12. A Arpachszad, przeżywszy trzydzieści pięć lat, spłodził Szelacha.

13. I żył Arpachszad, po spłodzeniu Szelacha, czterysta trzy lata, i spłodził synów i córki.

nienia rozwijał, odpowiada wyższym planom Bożym, por. 1, 28; 9, 1. Pycha Nimrodów, pragnących cały ród ludzki w jedną formę ująć i z jednego punktu opanować, opierała się tym planom i dlatego skarczoną została. הבה ironiczne powtórzenie wyrażenia w wierszu 3. הבה od בלל zam. ונבלה. Najsilniejszym węzłem jedności jest wspólna mowa.

9. בבל por. 10, 10. Autor nie mówi o nagłym pomieszaniu języków, lecz zaznacza chwilę, w której proces ten się rozpoczął.

10. Dalsza genealogja Semitów w wstępnej linii od Hebrajczyka Pelega 10, 25. do Sema, w zstępnej do Teracha i Abrahama. Wedle podanych tu dat upłynęło 290 lat od potopu do Abrahama, czyli 365 do chwili wejścia tego patriarchy do Kanaan.

11. Z wliczonymi tu imionami łączą niekt. nazwy rozmaitych miejscowości np. פלג Falga przy splywie Chaborasu do Eufratu itd. są to wszakże niczem nie stwierdzone hipotezy.

8 מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער וישכו שם: ויאמרו

איש אל-רעהו הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה ותהי להם הלבנה לאבן והחמר היה להם לחמר:

4 ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים

6 ונעשה לנו שם פן נפויץ על-פני כל-הארץ: וירד יהוה

לראת את-העיר ואת-המגדל אשר בנו בני האדם:

6 ויאמר יהוה הן עם אחד ושפה אחת לכלם וזה החלם

לעשות ועתה לא-יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות:

7 הבה נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש

8 שפת רעהו: ויפץ יהוה אתם משם על-פני כל-הארץ

9 ויחדלו לבנת העיר: על-פן קרא שמה בבל כפי-שם

בלל יהוה שפת כל-הארץ ומשם הפיצם יהוה על-פני

כל-הארץ:

פ

10 אלה תולדת שם שם בן-מאת שנה ויולד את-ארפכשד

11 שנתים אחר המבול: ויחיי-שם אחרי הולידו את-

12 ארפכשד חמש מאות שנה ויולד בנים ובנות: 8 וארפכשד

13 חי חמש ושלשים שנה ויולד את-שלח: ויחיי ארפכשד

יא 8 קמן כ"ק. 11 v. קמן מ"ק.

2. מקדם od Iranu, por. 2, 11. prawdopodob. za czasów Pelega, na sto lat po potopie, por. 10, 25.

3. Pierwsza wzmianka o wynalazku cegły dla budowy domów. W istniejących jeszcze ruinach Babilonu, 12 mil na południe od Bagdadu widać szczątki murów, z palonej cegły i asfaltu wzniesionych.

4. Zdaniem niekt. mowa tu o olbrzymiej czworokątnej świątyni Bela. W samym środku wznosiła się wieża o ośmiu kondygnacjach, z których dolna miała 600 stóp wysokości (wieża Borsippa). ראשו כשמים hiperb. zam. niezmiernie wysoka, por. Deut. 1, 28. שם pomnik, znak, 9 Sam. 8, 13.

5. ירד jak 18, 21. Ex. 3, 8. Budowa nie była jeszcze skończona, por. w. 8. i בית נמרוד Aboda Zera 58.

6. ויפץ inf. hif. יפץ od פץ zam. ויפץ oznacza pospolicie złe zamysły.

7. Rozpadnięcie się ludzkości na odrębne szczepy i narody, aby każdy w innym kierunku indywidualność swoją i właściwe sobie uzdol-

32. I były dni Teracha dwieście pięć lat; i umarł Terach w Charanie.

ROZDZIAŁ XII.

1. I rzekł Wiekuisty do Abrama: Wyjdź z ziemi twojej, i z ojczyzny twojej, i z domu ojca twojego, do ziemi, którą ci wskażę.

2. A uczynię cię narodem wielkim, i pobłogosławię cię, i wywyższę imię twoje, i będziesz błogosławieństwem.

3. I pobłogosławię błogosławiących tobie, a przeklinającego cię, przeklnę, i błogosławić się będą tobą wszystkie plemiona ziemi.

4. I wyszedł Abram, jako polecił mu Wiekuisty, i poszedł z nim Lot. A Abram miał siedmdziesiąt pięć lat, gdy wyszedł z Charanu.

5. I wziął Abram Saraj, żonę swoją, i Lotą, synowca swojego, i cały dobytek ich, którego się dorobili, i dusze, które nabyli w Charanie; i wyruszyli, by się udać do ziemi Kanaan, i przybyli do ziemi Kanaan.

6. I przeszedł Abram kraj ten, aż do miejscowości Szechem, aż do dąbrowy More. A Kanaanejczyk był natenczas w kraju.

7. I ukazał się Wiekuisty Abramowi i rzekł: „Potomstwu twojemu oddam ziemię tę“. I zbudował tam ołtarzec Wiekuistemu, który się mu ukazał.

8. I przeniósł się ztamtąd ku wzgórzom, na wschód od Betel, i rozbił namiot swój: Betel od zachodu, a Aj od wschodu; i zbudował tam ołtarzec Wiekuistemu, i wzywał imienia Wiekuistego.

9. I wyruszył Abram, wciąż idąc i koczując, ku południowi.

bulus. אלן coll. dąbrowa, Deut. 11, 30. ארתי כורה wedle jednych More, imię własne osoby, wedle innych gaj święty, w którym kapłani pogańscy wiernym wróżyli, por. 2 Król. 17, 28. Jez. 9, 14. równoznaczne z אלן כעונתי Sędz. 9, 37. Wzmianka „a Kanaanejczyk“ odnosi się do przyrzeczenia w wierszu następnym, i stwierdza, że ziemia przez Chamitów już zajęta była. Tak Raszi i inni.

7. Przyrzeczenie to powtórzone 13, 15; 15, 18; 17, 8; 26, 3; 28, 13; 35, 12. Zbudował ołtarz w dowód wdzięczności.

8. Wzgórze Efraim na wschód od Betel niedaleko Jerycho, por. 28, 19. w na północnej granicy pok. Binjamin. I to miejsce poświęcił przez zbudowanie ołtarza i odprawienie służby Bożej.

9. הלך por. 8, 3. 5. 7. נבב właściwie sucha ziemia, nazwa południowej części Palestyny, używa się dla oznaczenia Południa, jak ים morze dla oznaczenia Zachodu.

32 פָּנֵעַן וַיָּבֹאוּ עַד־הָהָרַן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: וַיְהִי יְמֵי־תֵרַח חֲמִשָּׁן שָׁנִים וּמֵאָתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֵּרַח בְּחָרָן:

יב.

פ פ פ ג

1 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֵךְ־לֶךְ מֵאֶרֶץ וּמִמְּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית

2 אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ: וַאֲעִשֶׂךָ לְגֹי גְדוֹל וְאַבְרָכְךָ

3 וְאֲגַדְלֶה שְׁמֶךָ וְהָיָה בְרָכָה: וְאַבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ

4 אָאֵר וְנִבְרָכוּ כִּךְ כָּל מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה: וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר

5 דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חֲמִשָּׁן שָׁנִים

6 וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן: וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ

7 וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָהִיּוּ וְאֶת־כָּל־דְּכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת־

8 הַנְּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְּחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ

9 אֶרֶץ כְּנָעַן: וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכָם עַד

10 אֵלּוֹן מוֹרָה וְהַכְּנַעֲנִי אָז בְּאֶרֶץ: וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם

11 וַיֹּאמֶר לְזָרְעֶךָ אֲתָן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה

12 הַנְּרָאָה אֵלָיו: וַיַּעֲתַק מִשָּׁם הָהָרָה מִקְדָּם וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה

13 וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה: וַיִּסַּע אַבְרָם הַלֹּךְ וְנֹסֵעַ הַנִּגְבָּה: פ

יא 32 v. ון נורה. יב 5 v. קמן בויק.

32. Terach żył przeto jeszcze 60 lat po wyjściu Abr. z Charan, por. w. 26. i 12, 4.

Rozd. 12. 1. Dzieje Abrahama powołanego do założenia państwa Bożego na ziemi. לך לך tylko raz jeszcze w Pięćoksięgu, Gen. 22, 2. ארץ i ארץ synonymy, tyle co סארין מלרחק z Charan 24, 4. 7. nie z Ur-Kasdyim, zład Terach z własnej inicjatywy wyruszył, por. 11, 31.

2. nosobienie błogosławieństwa, por. Jez. 19, 24. Ps. 21, 7. przedmiot i źródło jego dla innych. Gen. 48, 20. Zach. 8, 13.

3. Spłynie ono na wszystkich, którzy w przyjaźni się doń zbliżą, i przeciwnie.

5. נפש coll. dusze, niewolnicy, 14, 21. Ezech. 27, 13. עשה tyle co קנה 31, 1. Deut. 8, 17.

6. dosł. grzbiec, na grzbiecie lesistych gór Efr. między Ebal i Garyzym, po wojnie Wespazjańskiej Flavia Neapolis, obecnie Na-

10. Ale nastal głód w kraju, i zstąpił Abram do Mieraim, aby pohycć tamże, bo ciężkim był głód w kraju.

11. I stało się, gdy już blizkim był przybycia do Mieraim, iż rzekł do Saraj żony swojej: „Otoż wiem, że kobieta pięknego wejrzenia jesteś.

12. I będzie, gdy ujrzą cię Mierajczycey, powiedzą wtody; żona to jego, -- i zabiją mnie, a ciebie zostawią przy życiu.

13. Powiedz że, żeś siostrą moją, aby mi się dobrze działo gwoli tobie, a żyła dusza moja z przyczyny twojej.“

14. I stało się, gdy przybył Abram do Mieraim, że ujrżeli Mierajczycey kobietę tę, iż piękną była bardzo.

15. I ujrzawszy ją, książęta Faraona wysławiali ją przed Faraonem; i wziętą została kobieta ta do domu Faraona.

16. Abramowi zaś świadczono dobrze, ze względu na nią, i posiadł owce, i woły, i osły, i sługi, i służebnico, i osłice, i wielbłądy.

17. Ale raził Wiekniasty Faraona klęskami wielkimi, takż i dom jego, z powodu Saraj, żony Abrama.

18. I wezwał Farao Abrama, i rzekł: „Cóżes mi to uczynił? Czemu nie powiedziales mi, że to żona twoja?”

19. Czemu mówiles: siostra to moja, tak że wzięlem ją sobie za żonę? Ale teraz, — oto żona twoja, zabierz ją i idź.“

20. I wyznaczyl dlań Farao ludzi i przeprowadzili go, i żonę jego, i wszystko co posiadał.

ROZDZIAŁ XIII.

1. I wyszedł Abram z Mieraim, on i żona jego i wszystko co posiadał, i Lot wraz z nim, ku południowi.

2. A Abram bogaty był bardzo w stada, w srebro i złoto.

3. I szedł w pochodach swoich od południa, aż do Betel, aż do miejsca, gdzie był namiot jego przedtém, między Betel i między Aj.

4. Do miejsca ofiarnicy, którą wystawił tam przedtém; i wzywał tam Abram imienia Wiekniastego.

17. Klęski, choroby, por. 20, 17. aby się nie mógł zbliżyć do niej. Atentat na czystość związku rodzinnego pociąga za sobą klęski i śmierć por. 20, 6. Kn.

19. Umieściłem ją w moim haremie.

20. Rozkazał, aby czuwali nad nim, aby towarzyszyli mu, jako straż bezpieczeństwa, por. Ez. 8, 22.

Rozd. 13. 3. לכסעו podług pochodów swoich, t. j. etapów dziennych, stosowanych dla nomady, koczującego z taborem swoim, por. Ez. 17, 1. Do Betel, por. 12, 8.

4. przedtém, pierwszy bowiem ołtarz zbudował w Sichem.

10 ויהי רעב בארץ וירד אברהם מצרימה לגור שם כִּי־כָבֵד

11 הרעב בארץ: ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר

אל־שָׂרֵי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יִפְתַּח־מֵרָאָה אֶת:

12 והיה כִּי־יִרְאוּ אֹתָךְ הַמִּצְרִים וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ

13 אֹתִי וְאֹתָךְ יַחִיו: אָמְרֵי־נָא אֶהְיֶה לְמַעַן יִטְבַּח־לִי

14 בְּעֹבוֹרְךָ וְהִיְתָה נַפְשִׁי בְּגִלְלֶךָ: ויהי כִּבּוֹא אֲבָרָם מִצְרִימָה

15 ויראו הַמִּצְרִים אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יָפָה הִוא מְאֹד: ויראו

אֶתָּה שָׂרֵי פִרְעֹה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל־פִּרְעֹה וַתִּקַּח הָאִשָּׁה

16 בֵּית פִּרְעֹה: וּלְאַבְרָם הָיִטִּיב בְּעֹבוֹרָהּ וַיְהִי־לּוֹ צֶאֱזָן וּבִקְרוֹ

17 וְחֹמְרִים וְעֹבְדִים וְשִׁפְחֹת וְאֹתָנֹת וְגַמְלִים: וַיִּנְגַע יְהוָה וְ

אֶת־פִּרְעֹה נִגְעִים גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־דֵּבַר שָׂרֵי אִשְׁתּוֹ

18 אֲבָרָם: וַיִּקְרָא פִרְעֹה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי

19 לָמָּה לֹא־הַגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא: לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֵתִי

הִוא וַאֲקַח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וְלֶךָ:

20 וַיִּצַן עָלָיו פִּרְעֹה אַנְשֵׁים וַיִּשְׁלַחוּ אֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־

כָּל־אִשְׁרֵי־לוֹ:

יג.

1 וַיַּעַל אֲבָרָם מִמִּצְרַיִם הִוא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־אִשְׁרֵי־לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ

2 הַנִּגְנָבָה: וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בְּמִקְנֵהוּ בַכֶּסֶף וּבַזָּהָב: וַיֵּלֶךְ

3 לְמִסְעָיו מִנִּגְבַּב וְעַד־בֵּית־אֵל עַד־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם

4 אֱהֵלָה בְּתַחֲלָה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעֵי: אֶל־מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ

10. I zstąpił, z górzystego Kanaan w niziny Nilu, przeciwnie על. Egipt dostarczał zboża sąsiednim krajom. לגור nie w celu stałego osiedlenia się, lecz z powodu chwilowej konieczności.

12. Obawę tę wzbudził w nim widok czarnych i brzydkich Egipcjanek.

13. Ten sam układ powtarza się przy innej podobnej okazji, por.

20, 13. Każdy wtody starać się będzie o moje względy, aby cię pozyskać.

15. פִּרְעָה tytuł królów egipskich, niezależny od właściwego imienia np. פִּרְעָה נָכוֹ, פִּרְעָה נְכוֹ, פִּרְעָה הַרְעָה, zdaniem Ebersa od wyrazów per-aa wielki dom, niby Wysoka Porta, u Herod. Pherôs. בית acc. loci, por. 18, 1. בית אֲבִיךָ 24, 23.

5. A także Lot, który szedł z Abramem, posiadał trzody, i stada, i namioty.

6. Ale nie mogła znieść ich ziemia, aby przemieszkawali razem, gdyż był dobytek ich wielkim, i nie mogli przemieszkwać razem.

7. I wynikł spór między pasterzami stad Abrama, a pasterzami stad Lota. A Kanaanejczyk i Peryzejczyk mieszkali już wówczas w kraju.

8. I rzekł Abram do Lota: „Niechajże nie będzie sporu między mną a tobą, i między pasterzami moimi, a pasterzami twoimi; wszakże ludźmi krownymi jesteśmy.

9. Alboż nie cała ziemia przed tobą? Odlączże się odemnie; jeżeli na lewo, to ja na prawo, a jeżeli na prawo, to ja na lewo“.

10. I podniósł Lot oczy swoje, i obaczył całą okolicę Jardenu, że cała nawodniona; — zanim spustoszył Bóg Sedom i Amoreę, była jako ogród Boży, jako ziemia Mieraim, aż po wejście do Coaru.

11. I wybrał sobie Lot całą okolicę Jardenu i pociągnął Lot ku Wschodowi; i tak odlaczyli się jeden od drugiego.

12. Abram osiadł w kraju Kanaan, a Lot osiadł w miastach owej okolicy, i rozbił namioty aż do Sedonu.

13. A ludzie Sedonu byli źli i grzeszni wielce przed Wiekuistym.

14. I rzekł Wiekuisty do Abrama po odlaczeniu się Lota od niego: „Podnieśże oczy twoje, a spojrz z miejsca, na którym się znajdujesz, na północ, i na południe, i na wschód, i na zachód.

15. Gdyż całą ziemię, którą widzisz, tobie ją oddam, i rodowi twojemu na wieki.

16. I uczynię ród twój jako proch ziemi, tak, że gdyby zlodolal kto zliczyć proch ziemi, i ród twój zliczonym będzie.

17. Powstań, obejdź kraj wzdłuż i wszerz, gdyż tobie oddam go.

דן splay Dam. Przed katastrofą wylewał jak Nil, uznajając porbrzeża. ער por. 19, 22. na południowym skraju m. Martwego, przedtêm בלע 14, 2.

12. Lot pędził życie w namiotach, t. j. koczownicze, póki nie dotarł do Sodomy. Celem opowiadania jest potwierdzenie faktu, że Lot (Ammon i Moab) oddzielił się zupełnie od Izraelitów.

13. Za sprawą Opatrzności wybór Lota uchronił Abrahama od bliższego zetknięcia się z pogrążonymi w zepsucia Sodomitami.

14. כן המקום z Betel położonego w środku kraju, na górze Efraim 12, 8; 35, 1. Sędz. 1, 22; 4, 5. 1 Sam. 13, 2.

אשר-עשה שם בראשנה ויקרא שם אברם בשם יהוה:
 6 ונס-ללוט ההלך את-אברם היה צאן-ובקר ואהלים:
 7 ולא-נשא אתם הארץ לשבת יחדו פי-יהיה רכושם רב
 8 ולא-יכלו לשבת יחדו: ויהיריב בין רעי מקנה-אברם
 9 ובין רעי מקנה-לוט והבנעני והפרזי או ישב בארץ:
 10 ויאמר אברם אל-לוט אל-נא תהי מריבה ביני ובינך ובין
 9 רעי ובין רעיד פי-אנשים אחים אנחנו: הלא כל-הארץ
 לפניך הפרד נא מעלי אם-השמאל ואם-הימין
 10 ואשמאילה: וישא-לוט את-עיניו וירא את-כל-כפר הירדן
 כי כלה משקה לפני שחת יהוה את-סדם ואת-עמרה
 11 בגן-יהוה בארץ מצרים באכה צער: ויבחר-לו לוט את
 כל-כפר הירדן ויסע לוט מקדם ויפרדו איש מעל אחיו:
 12 אברם ישב בארץ-בנען ולוט ישב בערי הכפר ויאהל
 13 עד-סדם: ואנשי סדם רעים וחמאים ליהוה מאד: ויהוה
 14 אמר אל אברם אחרי הפרד-לוט שא נא עיניך
 וראה מזה-המקום אשר-אתה שם צפנה ונגפה וקרמה
 15 וימה: כי את-כל-הארץ אשר-אתה ראה לך אתננה
 16 ולרעה עד-עולם: ושמת את-זרעה בעפר הארץ אשר
 17 אם-יובל איש למנות את-עפר הארץ גם זרעה ימנה:
 קום התהלך בארץ לארפה ולרחפה כי לך אתננה:

7. Z powodu braku dostatecznego pożywienia dla licznych stad wynikły niesnaski, ze względu na krążące hordy kanaanejskie niebezpieczne. פרי plemię w środkowej Palestynie, Joz. 17, 15. istniało jeszcze za czasów Salomona. 1 Król. 9, 20. a nawet Ezry, Ez. 9, 1.

9. השמאל adv. dopełnić חנה Słowo איימה hif. denom. od ימן por. 24, 49.

10. כפר הירדן 1 Król. 7, 40. pospolicie 19, 17; 25, 28. obwód po obu brzegach Jordanu od jeziora Tyberyjskiego do m. Martwego, inaczej הערבה Arabą nazwany. Do tego obwodu należała także dolina Syddym. 14, 3. później morze Martwe. ירדן bierze początek u stóp Antylibanu niedaleko miasta Dan, ztąd wedle Tal. Bechoroth 55. nazwa

18. I zwinął Abram namioty, i przybył i osiadł w dąbrowach Mamry, co przy Hebronie, i zbudował tam ołtarz i wznosił tam ofiarę Wieknistemu.

ROZDZIAŁ XIV.

1. I stało się za czasów Amrafola, króla Szynearu, Arjocha króla Ellasaru, Kedorlaomera, króla Elamu i Tydala, króla Goimn.

2. Że toczyli wojnę z Bera, królem Sedomu, i z Birszą, królem Amory, z Szynabem, królem Admy, i Szemeberom, królem Cebojim i z królem Bola, czyli Coaru.

3. Wszyscy ci zbrali się przy dolinie Syddym, czyli morzu solném.

4. Dwanaście lat podlegali Kedorlaomerowi; trzynastego zaś roku powstali.

5. A czternastego roku nadszedł Kedorlaomer i królowie, którzy z nim byli, i pobili Refaów w Aszterot-Karnajim, i Zuzów w Ham i Enów na równinie Kirjataim.

6. I Chorejezyków w górach ich Soiru, aż do El-Paran, co nad pustynią.

7. I zwrócili się, i przybyli do En-Miszpat, czyli Kadesz, i podbili całą dziedzinę Amalekity, a również i Emorejezyka, osiadłego w Chacaon-Tamar.

8. I wyszedł król Sedomu, i król Amory, i król Admy, i król Cebojimu, i król Bola, czyli Coaru, i uszykowali się do boju z nimi w dolinie Syddym.

5. Wtargnęli do Syrii i, dążąc ku południowi, pobili najprzód Refaów, olbrzymów, Dent. 2, 11, 20. w rezydencji króla Baszanu, Dent. 1, 4. położonej na dwie mile od drugiej rezydencji Edrei, Num. 21, 33. następnie Zuzów, prawdopodobnie w Dent. 2, 20. w tej prawdziwej starożytnej nazwie stolicy Amonitów Rabbath Ammon, i Edmów, strasznych, pierwotnych mieszkańców Moabu. Dent. 2, 10. w Szawe Kirjataim, Num. 32, 37. Jez. 13, 19. Jer. 48, 23. Ez. 25, 9.

6. Pierwotni mieszkańcy jaskiń, troglodyci, pierwotna ludność Edomu, 36, 20. Dent. 2, 12. w górach, Sept. El-Paran, miejscowość 35, 41. albo Ailat Dent. 2, 8. 2 Król. 14, 22. u wejścia do pustyni Paran, Num. 10, 12.

7. Później zwrócili się ku północy i dotarli do En-Miszpat, źródła wyroczni, inaczej Kadesz Barnea 16, 14; 20, 1. Num. 13, 20. Eplak Num. 13, 21; 14, 43. 1 Sam. 27, 8. plemię arab. osiadłe głównie na półwyspie synajskim, koczowało w południowej Palestynie i na górach Seir, i ządł może do potomków Ezawa zaliczone, 36, 12. Hazy późni En-Gedi 2 Kron. 20, 2. miasto na zachodnim brzegu m. Martwego, otoczone palmowymi lasami.

18 וַיֵּאָהֵל אַבְרָם וַיָּבֵא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלְנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן
וַיִּבְנֶה-שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה: פ

יד.

1 וַיְהִי בַיּוֹם אֲמַרְפֶּל מֶלֶךְ-שֹׁנַעַר אַרְיֹךְ מֶלֶךְ אֱלֶסָר
2 כְּדַרְלֵעָמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם: עָשׂוּ מִלְחָמָה
3 אֶת-בְּרַע מֶלֶךְ סֹלֶם וְאֶת-בְּרִשָׁע מֶלֶךְ עַמְרָה שְׁנָאבוּ מֶלֶךְ
4 אֲדָמָה וַיִּשְׁמְאַכּוּ מֶלֶךְ צְבִיִּים וּמֶלֶךְ בָּלַע הַיֵּאֲצִיעַר: כָּל-
5 אֱלֹהֵי חֶבְרוֹן אֶל-עֵמֶק הַשָּׂדִים הוּא יָם הַמֶּלַח: שְׁתֵּים
6 עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת-כְּדַרְלֵעָמֶר וּשְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנָה
7 מָרְדּוּ: וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא כְּדַרְלֵעָמֶר וְהַמְּלָכִים
8 אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיִּבּוּ אֶת-רַפְּאִים בְּעִשְׂתָּרֶת קַרְנַיִם וְאֶת-הַזּוּזִים
9 בְּהָם וְאֶת הָאִיִּמִּים בְּשׁוּהַ קַרְיָתַיִם: וְאֶת-הַחֲרִי בְּהַרְרָם
10 שְׁעִיר עֵד אֵיל פֶּאֶרֶן אֲשֶׁר עַל-הַמִּדְבָּר: וַיֵּשְׁבוּ וַיָּבֵאוּ
11 אֶל-עֵיִן מִשְׁפָּט הוּא קָרָשׁ וַיִּבּוּ אֶת-כָּל-שְׂדֵה הָעַמְלֵקִי וְגַם
12 אֶת-הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחֶצְיוֹן תְּמָר: וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹלֶם וּמֶלֶךְ
13 עַמְרָה וּמֶלֶךְ אֲדָמָה וּמֶלֶךְ צְבִיִּים וּמֶלֶךְ בָּלַע הוּא-צִיעַר

יג v. בחכיה. יד v. 2 צבויים ק'. 8 v. צבויים ק'.

18. Mamre Emorejezyk, sprzymierzeniec Abrahama 14, 13. prawdopodobnie założyciel miasta Hebron, por. 23, 19.

Rozd. 14. 1. Bezinteresowne czyny patriarchy. Bera por. 10, 10. Dan. 2, 14. wedle nowszych badań znany z napisów klinowych Eri-aku, sluga księżyca, król Larsamu, niedaleko Uruk w Babilonii, wedle innych = Alasr = Alasr w Mezopot. 2 Król. 19, 12. Jez. 37, 12. Kadorlaomer w powyższych napisach liczone są wzmianki o królach Elamu, 10, 22. których imię złożone z kudur, czyli korona. np. Kudur-Mabuk, władca Zachodu. Kedorlaomer stoi na czele przymierza. 10, 5. Joz. 12, 23.

2. Hipotezy: Bera בן רע Birsza בן רשע itd. nie mają podstawy.

3. Wszyscy zbrali albo sprzymierzyli się, wyruszyli w przymierzu przeciw. Luni: wszystkie te ziemie stykały się. Dolina Syddym, por. 13, 10. solna, z arab. szadam sól, albo od סיר wapienna.

4. Powodem wojny była odmowa haraczni ze strony pokonanych poprzednio emirów pięciu miast, por. 2 Król. 2 Król. 18, 7; 24, 1.

9. Z Kedorlaomerem, królem Elamu, i Tydalem, królem Goimu, i Amrafelem, królem Szynearu, i Arjochem, królem Ellasoru, czterech królów z pięcioma.

10. A dolina Syddym pełna była dolów smolowcowych; i uciekli królowie Sedomu i Amory, i rzucili się tam; a pozostali w góry uciekli.

11. I zabrali cały dobytek Sedomu i Amory, i całą żywność ich, i odeszli.

12. I zabrali też Lota i dobytek jego, — synowca Abrama, — i odeszli; a mieszkał on w Sodomie.

13. I przybył rozbitek, i doniósł to Abramowi Ibryjczykowi, a ten mieszkał w dąbrowach Manry Emorejczyka, brata Eszkola i brata Anera, którzy byli sprzymierzonymi Abrama.

14. A usłyszawszy Abram, że pojmany brat jego, wyprowadził wyćwiczonych swoich, zrodzonych w domu jego, trzechset osmnastu, i ścigał aż do Dan.

15. I napadł na nich oddziałami w nocy, on i słudzy jego, i pobił ich, i ścigał ich aż do Choby, co na lewo od Damaszku.

16. I sprowadził napowrót cały dobytek, a również i Lota, brata swojego i dobytek jego sprowadził napowrót, a także kobiety i lud.

17. I wyszedł król Sedomu naprzeciw niemu, gdy wracał po porażeniu Kedorlaomera i królów, którzy z nim byli, do doliny Szawe, czyli doliny królewskiej.

18. A Malki-Cedek, król Szalemu, wyniósł chleb i wino; a był on kapłanem Boga Najwyższego.

19. I pobłogosławił go, i rzekł: „Błogosławiony Abram Bogu Najwyższemu, dzierżącemu niebo i ziemię;

20. I błogosławiony Bóg Najwyższy, który wydał wrogi twoje w moc twoją!“ I dał mu dziesięcinę ze wszystkiego.

11. Ij. 1, 17. Po lewej stronie czyli na północ od Damaszku, stolicy Syrii, u stóp Antylibanu.

17. 17. עמק שיה inaczej dolina królewska w pobliżu Jerozolimy 2 Sam. 18, 18. Zd. niekt. שיה piramida.

18. שלם starożytna nazwa Jerozolimy. Ps. 76. 3. podług polania przedtém jeszcze צדק nazwana, ztąd prawdopodobnie przydomek tamiecznych książąt, por. אורי צדק Joz. 10, 1. Malkicedek łączył w swej osobie godność książęcą i kapłańską, o czem błogosławieństwo jego i udzielona mu dziesięcina świadczą. לחם żywność dla Abrahama i jego ludzi.

20. 20. Hoz. 11, 8. Przyp. 4, 9. pokr. z סגר rzucać. I dał mu Abr. dziesięcinę, wedle przyjętego u starożytnych ludów zwyczaju.

9 ויערכו אתם מלחמה בעמק השדים: את כדרלעמר
מלך עילם ותדעל מלך גוים ואמרפל מלך שנער וארינד
מלך אלסר ארבעה מלכים אתהחמשה: ועמק השדים
בארית בארת חמר וינסו מלך-סדם ועמרה ויפלו-שמה
והנשארים הרה נסו: ויקחו את-כל-דבש סדם ועמרה
ואת-כל-אכלם וילכו: ויקחו את-לוט ואת-דבשו בן-אחי
אברם וילכו והוא ישב בסדם: ויבא הפליט ויגד
לאברם העברי והוא שכן באלני ממרא האמרי אחי
אשפל ואחי ענר והם בעלי ברית-אברם: וישמע אברם
כי נשבה אחיו וירק את-חניכיו וילרי ביתו שמנה עשר
ושלש מאות וירדף ער-דן: ויחלק עליהם ויללה הוא
ועבדיו ויפס וירדפם ער-חובה אשר משמאל לדמשק:
וישב את כל-הרכש וגם את-לוט אחיו ורכשו השיב
וגם את-הנשים ואת-העם: ויצא מלך-סדם לקראתו
אחרי שובו מהכות את-כדרלעמר ואת-המלכים אשר
אתו אל-עמק שדה הוא עמק המלך: ומלכי-צדק מלך
שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון: ויברכהו
ויאמר ברוך אברם לאל עליון קנה שמים וארץ: וברוך
אל עליון אשר-מגן צדיק בירך ויתן-לו מעשר מכל:

10. Doły czyli rozpadliny, z których asfalt się wydobywał. Król Sodomy ocalał, por. w. 17. הרה w góry, prawdopodob. Moabu, 19, 30. ponieważ nieprzyjaciel z zachodu wtargnął.

13. הפליט ocalony, rozbitek, albo coll. rozbitki, por. 2 Sam. 15, 13. Ez. 24, 26. ככרא por. 13, 18.

14. לך lif. od לך wypróżnić, o mieczu, obnażyć. Ex. 15, 9. tu uzbroidł, wyprowadził w pole doświadczonych swoich niewolników w domu jego zrodzonych, w przeciwstawieniu do kupionych, a przeto mniej wiernych. Połączyli się z nim prawdop. poprzednio rozpierchli i sprzymierzeńcy jego, por. w. 21. דן nie Dan Laisz Joz. 19, 47. lecz wyżej położona miejscowość, Dan Jaan, wedle Megilla 6. פאנעס Paneas, inaczej קפריסן Caesarea Philippi, por. uwagi wstępne.

15. Napadł na nich hufcami z rozmaitych stron, por. 1 Sam. 11,

21. I rzekł król Sedomu do Abrama: „Oddaj mi duszo, a dobytek weź sobie.“

22. I rzekł Abram do króla Sedomu: „Podnoszę rękę moją do Wiekuistego, Boga Najwyższego, dzierżącogo niebo i ziemię,

23. Że ani nitki ani rzemyka sandału,— że nie nie wezmą ze wszystkiego co twoje, abys nie rzekł: jam z bogacał Abrama.

24. Nie dla mnie! Jedynie co spożyli młodzieńcy, i udział mężów, którzy szli ze mną, — Aner, Eszkol i Mamre, — oni niech wezmą udział swój.

ROZDZIAŁ XV.

1. Po wypadkach tych, doszło słowo Wiekuistego do Abrama w widzeniu, mówiąc: „Nie obawiaj się Abramie, Ja tarczą tobie; nagroda twoja wielką bardzo!“

2. I rzekł Abram: „Panie, Wiekuisty, cóż dać mi mozesz, kiedy ja schodzę samotnym? Zawiadowcą zaś domu mojego jest Damesceńczyk Eliezer.“

3. I rzekł Abram: „Wszak mnie nie dałeś potomka; a tak domownik mój odziedziczy po mnie.“

4. Ale oto słowo Wiekuistego doszło go, mówiąc: „Nie odziedziczy po tobie ten, a tylko który wyjdzie z łona twojego, ten odziedziczy po tobie.“

5. I wyprowadził go na pole, i rzekł: „Spojrżże ku niebu, a zlicz gwiazdy: czy potrafisz je zliczyć? I rzekł do niego: „takim będzie ród twój!“

6. I zaufał Wiekuistemu, a poczytał mu to za zasługę.

7. I rzekł do niego: „Jam Wiekuisty, którym wywiódł cię z Ur-Kasdyn, aby oddać ci ziemię tę w dziedzictwo!“

8. I rzekł: „Panie, Wiekuisty, po czémże poznam, że odziedziczę ją?“

3. Abraham wyjaśnia bliżej swoją skargę.

5. Gwiazdziste niebo nie zostaje w sprzeczności z w. 12., wedle którego noc jeszcze nie była zapadła, rzecz bowiem odbywa się w porocznym widzeniu.

6. Nie polegał, zaufał, mimo nieprawdopodobieństwa, aby w sędziwym wieku jeszcze potomstwa się doczekał. Ufność tę policzył mu Bóg za nową zasługę. Por. Ps. 106, 31.

7. Nowe przyrzeczenie.

8. Abraham prosi o znak, któryby mu to przyrzeczenie symbolicznie stwierdził, por. 2 Król. 20, 8.

21 וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ סֶדֶם אֶל-אַבְרָם תֵּן-לִי הַנֶּפֶשׁ וְהַרְבֵּשׁ קַח-לָךְ:

22 וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-מֶלֶךְ סֶדֶם הִרְמֹתִי יָדִי אֶל-יְהוָה אֵל

23 עֲלִיּוֹן קִנְיָה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אִם-מָחוּט וְעַד שְׂרוּף-נֶעַל וְאִם-

אָקַח מִכָּל-אֲשֶׁר-לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הִעֲשֵׂרְתִי אֶת-אַבְרָם:

24 בְּלִעְדֵי רֶךְ אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ

אִתִּי עִנְרֵי אֲשֶׁל וּמִמָּרָא הֵם יִקְחוּ חֵלְקָם: ׀

טו.

1 אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְבַר-יְהוָה אֶל-אַבְרָם בְּמַחֲזֶה

לֵאמֹר אֶל-תִּירָא אַבְרָם אֲנֹכִי מִגֵּן לָךְ שְׂרָף הַרְבֵּה

2 מְאֹד: וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֲדֹנָי יְהוִה מִדֶּ-תֵּתֶנְךָ לִי וְאֲנֹכִי

3 הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּבֶן-מֶשֶׁק בֵּיתִי הוּא דְמֶשֶׁק אֱלִיעֶזֶר: וַיֹּאמֶר

אַבְרָם הֵן לִי לֹא נִתְתָה זֶרַע וְהִנֵּה בֶן-בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי:

4 וְהִנֵּה דְבַר-יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשֶׁךָ זֶה בֵּי-אִם אֲשֶׁר

5 יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ הוּא יִירָשֶׁךָ: וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר

הַבֶּט-נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם-תּוּבֵל לְסִפּוֹר

6 אַתָּם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זֶרַעֶךָ: וְהֵאמֵן בִּיהוָה וַיִּהְשָׁבֶה

7 לוֹ צְדָקָה: וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר

8 כַּשְׂדִּים לָתֵת לָךְ אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ: וַיֹּאמֶר

22. Podnoszę rękę, przysięgam, por. Ex. 6, 8.

23. Rzemyk do przymocowania sandałów, czyli rzecz najdrobniejszej wartości.

24. בלעדי dost. nie do mnie, w znaczeniu dalekiem to odemnie, albo nie dla mnie, por. 41, 16

Rozdz. 15. 1. Wizya Abrahama, proroka, por. 20, 7. Nie obawiał się pobytu na obczyźnie, albo odwetu pokonanych nieprzyjaciół. Nagroda za posłuszeństwo, 12, 1.

2. Zapewnienie to naprowadza patryarchę na myśl, że nie ma komu przyobiecanych dóbr przekazać. Holך 25, 32. Ps. 39, 14. zstępuję do grobu nycy ogołocony, t. j. samotny, bezdzietny, por. ערירי יכח. Lev. 20, 20. Jer. 22, 30. כֶּסֶף=כֶּסֶף władca, por. מַלְכִים Sed. 6, 14. gra wyrazów. Inaczej: przyszłym władcą, dziedzicem domu mojego jest Damaszek, mianowicie Eliezer, אֵישׁ רַבֵּקָה który po śmierci mojej do tego miasta wróci i użyzione mi dobra tam zostawi.

9. I rzekł do niego: „Sprowadź mi jałowicę trzechletnią, i kozę trzechletnią, i barana trzechletniego, i synogarlicę, i gołąbka.“

10. I sprowadził mu te wszystkie, i rozciął je w posrodku, i położył każdą część naprzeciw drugiej; ale ptaków nie rozciął.

11. I spuściły się sępy na martwe ciała, i spłoszył je Abram.

12. Słońce zaś miało się ku zachodowi, a sen twardy padł na Abrahama; aż oto trwoga, ciemność wielka przypadła mu.

13. I rzekł do Abrahama: „Wiedzieć tobie, że obcym będzie ród twój w ziemi nie swojej, i ujarznią ich, i ciemiężyć ich będą — czterysta lat.

14. Wszakże i naród, któremu służyć będą, osądzę; a potem wyjdą z dobytkiem wielkim.

15. A ty pójdziesz do ojców twoich w pokoju, pochowan będziesz w sędziwości szczęśliwej.

16. A w czwartym pokoleniu powrócą tu; bo nie pełną winą Emorejczyka dotąd.“

17. I gdy było słońce zaszło, a pomroka nastąpiła, a oto — ognisko dymiące się i pochodnia płonąca! To On przeszedł między kawały owe.

18. Dnia onego zawarł Wioknisty z Abramem przymierze w słowach: „Rodowi twojemu oddam ziemię tę, od rzeki Mieraim, aż do rzeki wielkiej, rzeki Prut.

19. Kenejczyka, i Kenizojczyka, i Kadmonojczyka;

20. I Chytejczyka, i Peryzejczyka, i Refaów;

14. Osądzę plagami, Ex. 7, 12. Z dobytkiem wielkim, Ex. 12, 32, 38.

15. Samego Abrahama jednak wszystko to nie dotknie.

16. Zdaniem niekt. czwarte pokolenie Izraelitów, którzy wyjdą z Egiptu; wedle innych czwarte pokolenie tych, którzy tam weidą. Tak np. wrócił do Kanaanu Elazar, Ex. 6, 20. którego dziad Kehat do Egiptu przybył, Gen. 46, 11. Emorejczyk zam. Kanaanejczyk, jak Dent. 1, 20.

17. *עָשָׂן* adj. tyle co *עָשָׂן* ognisko, z którego dym i płomień się wydobywał, a w którym to zjawisku Bóg był obecny, por. Ex. 3, 2.

18. Posiadłości między Nilem a Eufratem, Joz. 1, 4, 13, 3. To samo przyrzeczenie Ex. 23, 31. Dent. 1, 7; 11, 29.

19. Plemię osiadłe między Amalekitami i Sam. 15, 6., o którym wspomina Bilcam, Num. 24, 21. prawdopodob. różni się od rodu Chobaba Sęd. 1, 16; 4, 11. Plemię na połud. Kanaanu osiadłe, którego jedna część zespoliła się z pokol. Judy, druga z Edomitami. Por. 36, 11. Num. 32, 12. Joz. 14, 6. Sęd. 1, 13. 1 Kron. 4, 15. nigdzie więcej nie wymienione. Trzy te plemiona pominięte, Dent. 7, 1. Joz. 3, 10.

20. Por. 10 15—18. i 13, 7.

9 אָרְנֵי יְהוָה בְּמַה אֲרַע כִּי אֵירֶשְׁנָה: וַיֹּאמֶר אֵלָיו קָחָה לִּי עֲגֹלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֹז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאֵיל מְשֻׁלֶּשׁ וְתֹר וְגֹזָל: 10 וַיִּקְחֵלָהּ אֶת־כָּל־אֵלֶּה וַיַּבְתֵּר אֹתָם בַּתּוֹךְ וַיִּתֵּן אִישׁ־בְּתָרוֹ 11 לְקִרְאֹת רַעְיוֹ וְאֶת־הַצֶּפֶר לֹא כָתַר: וַיֵּרֶד הָעַיִשׁ עַל־ 12 הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אַבְרָם: וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לְכוּא וְתִרְדְּמָה נָפְלָה עַל־אַבְרָם וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נִפְלְתָה עָלָיו: 13 וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע תְּדַע כִּי־יָגֵר וַיְהִי וְרַעַךְ בְּאַרְצוֹ לֹא 14 לָהֶם וְעַבְדוּם וְעֵנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וְגַם אֶת־ 15 הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ בֵּן אֲנֹכִי וְאֶחָד־יָבֵן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גְּדוֹלָה: 16 וְאַתָּה תָּכוּא אֶל־אַבְתֶּיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקְבֹּר בְּשִׂיבָה טוֹבָה: 17 וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלַם עֵינִי הָאֲמַרְי עַד־ 18 הֵנָּה: וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וְעַלְטָה הָיָה וְהִנֵּה תַנּוּר עֹשֵׂן 19 וְכַפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזֹרִים הָאֵלֶּה: בַּיּוֹם הַהוּא 20 פָּרַת יְהוָה אֶת־אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזֶרְעוֹ נָתַתִּי אֶת־ 21 הָאָרֶץ הַזֹּאת מִצִּיָּר מִצְרַיִם עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרַת: 22 אֶת־הַקֵּינִי וְאֶת־הַקֵּנִי וְאֶת־הַקְּדַמְנִי: וְאֶת־הַחֲתָי וְאֶת־

9. Tylko wymienione tu gatunki zwierząt mogły być do celów kultu przydatne, por. Lev. 1. *גֹּזָל* młody gołąb, Dent. 32, 11. o piskletach orlich. *שְׁלֵשׁ* trzykrotne powtórzenie umowy, przysięgi, błogosławieństwa albo przekleństwa nadawało im więcej mocy i powagi por. np. przekleństwo Noacha 9, 25, 26, 27. Zd. Lebensohna *כַּשְׁמָה* „wyborowe“.

10. Obrzęd pokrajania zwierząt oznacza groźbę dla strony, która zawarła umowę zlanie. Zgadł wyrażenie *בְּרִית* *בְּרִית* *בְּרִית* *בְּרִית*, foedus icere, percutere. Strony, przeszedszy wolną przestrzeżoną między członkowanemi ofiarami, por. Jer. 34, 18., jak tu Bóg w postaci słupa ogniściego, por. w. 17, zasiadały do wspólnej uczty, 26, 30, 31, 54 przy której sól, jako symbol trwałości, a mianowicie ochrony od zgnilizny i zepsucia, główną rolę odgrywała, por. *בְּרִית מַלַּח* Num. 18, 19. Ptaków nie rozciął, jak Lev. 1, 17.

11. Zanim symboliczny akt się spełnia, zachodzi wypadek złej wróżby: Drapieżne ptaki, *עַיִשׁ* Jez. 46, 11, t. j. ludy dzikie i nieczyste, a w szczególności Egipcjanie, usiłują zamiar Hoży udaremnnić, Abraham jednak czuwa i nie traci odwagi.

12. Posepny obraz przyszłości.

13. *וְעַבְדוּם* coll. *זָאֵד וְעַבְדוּם* = *עַבְדוּם* 400 lat w okrągłej liczbie zam. 430. Ex. 12, 40.

21. I Emorejszyka, i Kanaanejszyka, i Girgaszytę, i Jebusytę.“

ROZDZIAŁ XVI.

1. A Saraj, żona Abrama, nie rodziła mu; miała zaś służebnicę Mierejską, imieniem Hagar.

2. I rzekła Saraj do Abrama: „Oto powściągnął mnie Wiekuisty od rodzenia; pójdźże do służebnicy mojej, może zbuduję się od niej.“ I usłuchał Abram głosu Saraj.

3. I wzięła Saraj, żona Abrama, Hagarę Mierejską, służebnicę swoją, po upływie dziesięciu lat pobytu Abrama na ziemi Kanaanjskiej, i oddała ją Abramowi, mężowi swojemu, za żonę.

4. I poszedł do Hagary, i poczęła; ało widząc, że poczęła, lekceważyła panią swą w oczach swoich.

5. I rzekła Saraj do Abrama: „Krzywda moja na ciebie! Jam oddała służebnicę moją na łono twoje, a widząc, że poczęła, lekceważona zostałam w oczach jej; niechaj Wiekuisty rozsądzi między mną a tobą.“

6. I rzekł Abram do Saraj: „Wszak służebnica twoja w ręku twoim: czyż z nią, co najlepszym w oczach twoich!“ I dręczyła ją Saraj, że uciekła przed nią.

7. I spotkał ją anioł Wiekuistego u źródła wód w pustyni, u źródła po drodze do Szur.

8. I rzekł: „Hagar, służebnico Saraj! z kąd przychodzisz i dokąd idziesz?“ I rzekła: przed Saraj, panią moją, uciekam.“

9. I rzekł do niej anioł Wiekuistego: „Wróć do pani swojej, a ukorź się pod rękę jej.“

10. I rzekł do niej anioł Wiekuistego: „wielce rozmnóżę potomstwo twoje, że nie będzie zliczonem dla mnóstwa.“

11. I rzekł do niej anioł Wiekuistego: „Oto poczęłaś, i zrodzisz syna; i tak nazwij imię jego Izmael; bo usłyszał Wiekuisty o cierpieniu twojem.“

6. Jest to twoja służebnica, a zatem w twej wyłącznej mocy.

7. Hagar ucieka ku Egipcjowi i złącza do Szur, 20, 1, od którego pustynia nazwę bierze Ex. 15, 22. שור mur, oznacza prawdop. jedną z pogranicznych twierdz egipskich, zdaniem Joz. Pelusium na pustyni Dżofar. py źródło jest niejako jasnem okiem okolicy.

9. Anioł, jako wysłannik i przedstawiciel Boga, przemawia do Hagary trzykrotnie, udzielając jej najprzód radę, następnie zapewnienie i nareszcie wiadomość o charakterze i przyszłości syna.

10. Por. 15, 6.

11. Iלרם zam. ילרם Izmael, Bóg słyszy.

21 הפרוי ואת הרפאים: ואת האמרי ואת הפנעני ואת הגרגשי ואת היכוסי: ם

טו.

1 ושרי אשת אברהם לא ילדה לו ולה שפחה מצרית
2 ושמה הגר: ותאמר שרי אל-אברהם הנה-נא עצרני
יהוה מלדת בא-נא אל-שפחתי אולי אבנה ממנה
3 וישמע אברהם לקול שרי: ותקח שרי אשת-אברהם
את-הגר המצרית שפחתה מקין עשר שנים לשבת
אברהם בארץ כנען ותתן אתה לאברהם אישה לו לאשה:
4 ויבא אל-הגר ותהר ותרא כי הרתה ותקל גברתה
6 בעיניה: ותאמר שרי אל-אברהם חמסי עליך אנכי נתתי
שפחתי בחיקך ותרא כי הרתה ואקל בעיניה ישפט
6 יהוה ביני וביניך: ויאמר אברהם אל-שרי הנה שפחתך
בידך עשי-לה הטוב בעיניך ותענה שרי ותברח מפניה:
7 וימצאה מלאך יהוה על-עין המים במדבר על-העין
8 בדרך שור: ויאמר הגר שפחת שרי אי-מזה באת ואנה
9 תלכי ותאמר מפני שרי גברתי אנכי ברחתי: ויאמר
לה מלאך יהוה שוכי אל-גברתך והתעני תחת ידיה:
10 ויאמר לה מלאך יהוה הרבה ארבה את-זרעך ולא
11 יספר מרב: ויאמר לה מלאך יהוה הנך הרר וילדת
בן וקראת שמו ישמעאל כִּי-שמע יהוה אל-עניך:

טו v. 6 נקור על י' כהרא. ם v. 5 פחה כס"פ.

Rozdz. 16. 1. Hagar. w arab. „zbiegła“ por. w. 6. prawdopod. przez Faraona 12, 16. do posługi Sary oddana, por. 29, 24. była wyłączone od niej zależną. Imię jej zachowało plemię arabskie הגרים 1 Kron. 5, 10.

2. Sara postanawia potomstwo Hagary adoptować. בנה בית = albo ויעש להם בית, por. Ex. 1, 21. Dent. 25, 9. 2 Sam. 7, 11. 27. Ruth. 4, 11.

4. To samo doświadcza Hanna 1 Sam. 1, 6. ו קל nif. od ללל.

5. חמסי krzywda mnie wyrządzona, por. Sed. 9, 24. ומוראכם 9, 2. bojaźń przed wami.

9. I rzekł Bóg do Abrahama: „Ty zaś przymierza Mojego przestrzegaj, ty i potomkowie twoi po tobie, w pokoleniach swoich.

10. Oto przymierze Moje, którego przestrzegać będziecie między Mną a wami, i potomstwem twojem po tobie: obrzezana ma być u was wszelka pleć mężka.

11. I obrzeżecie ciało napletka waszego, a będzie to znakiem przymierza między Mną a wami.

12. A w wieku ośmiu dni obrzezana ma być u was wszelka pleć mężka, w pokoleniach waszych, urodzony w domu i nabyty za pieniądze z jakiegokolwiek cudzego rodu, który nie jest z potomstwa twojego.

13. Obrzezanym ma być urodzony w domu twoim, i nabyty za pieniądze twój; a niechaj będzie przymierze Moje na ciele waszém przymierzem wieczném.

14. Nieobrzezany zaś mężczyzna, któryby nie obrzeżał ciała napletka swojego, wytepią ją dusza ta z ludu swojego, przymierze Moje zerwał.“

15. I rzekł Bóg do Abrahama: „Suraj, żony twojej, — nie będziesz zwał imienia jej Suraj, bo Sara imię jej.

16. I pobłogosławię ją, a także dam ci z niej syna; i pobłogosławię ją, i rozkrzewię ją w narody, królowie ludów z nią wyjdą.“

17. I padł Abraham na oblicze swoje, a uśmiechnąwszy się pomyślał w sercu swoim: Czyżby staletniemu się narodziło, a czyżby Sara dziewięćdziesięcioletnia rodzić miała?“

18. I rzekł Abraham do Boga: „Niechby już Izmael żył przed tobą!“

19. I rzekł Bóg: „Ależ Sara, żona twoja, rodzi ci syna, i nazwiesz imię jego Ie'hak; i ustanowię przymierze Moje z nim, przymierzem wieczném, dla potomstwa jego po nim.

20. A też względem Izmaela wysłuchałem cię: Oto po-

Ex. 12, 19. Lev. 7, 20. Zach. 14, 2. Wedle Jeham. 55. skazanym zostaje winny na śmierć przedwczesną, albo zejście bezpotomne, por. Lev. 20, 2. 6. מעמיה pl. ze względu na składające lud pokolenia, rody i rodziny. יפיר w pauzie, zam. יפיר.

15. walcząca, por. 32, 29. zmienione na שרה władczyni, księżna, od שרר zam. שרה por. Sęd. 5, 29. Wedle Berach. 13. שרי moja księżna. Dodana lit. ה—Bóg jest tu, jak w imieniu Abraham, symboliczną.

17. Uśmiechnął się ze zdziwienia.

18. Ponieważ jednak nadzieje jego tak wysoko nie sięgają, prosi tylko o opiekę nad Izmaelem. לפיך por. 4, 14.

20. Por. 25, 12.

9 להם לאלהים: ויאמר אלהים אל-אברהם ואתה את-
10 בריתי תשמר אתה וזרעך אחריו לדרתם: זאת בריתי
אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריו המול
11 לכם כל-זכר: ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות
12 ברית ביני וביניכם: ובן-שמנת ימים ימול לכם כל-זכר
לדרתיכם יליד בית ומקנת-פסא מפל בן-נכר אשר לא
13 מזרעך הוא: המול וימול יליד ביתך ומקנת בספך
14 והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם: וערל וזכר אשר
לא-ימול את-בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה
15 את-בריתי הפר: ם ויאמר אלהים אל-אברהם שרי
16 אשתך לא-תקרא את-שמה שרי כי שרה שמה: וברכתני
אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והיתה לגוים
17 מלכי עמים ממנה יהיו: ויפל אברהם על-פניו ויצחק
ויאמר בלבו הלבן מאה-שנה יולד ואם-שרה הבת-
18 תישעים שנה תלד: ויאמר אברהם אל-האלהים לו
19 ישמעאל יהיה לפניך: ויאמר אלהים אבל שרה אשתך
ילדת לך בן וקראת את-שמו יצחק והקמתי את-בריתי
20 אתו לברית עולם לזרעו אחריו: ולישמעאל שמעתיה

יז 11 v. פחה כס"פ.

9. Oprócz wymienionego w wierszu pierwszym, ma jednak Abr. drugi warunek spełnić.

11. Ceremonia ta, stanowiąca akt poświęcenia na członka narodu, przyjęcia obowiązków jego, a nadto w Judaizmie przestrożę, aby człowiek, na obraz Boga stworzony, i wtedy gdy czynem do zwierząt się zbliża, o wyższém pochodzeniu swém pamiętał — powszechną była u ludów Azji, od których przeszła do Egiptu itd. Jer. 9, 25. U Arabów, Persów, Turków i Innych dopełnianą bywa w 13. roku życia, por. w. 25. ונמלתם nif. perf. od מול = מול zam. נמלתם.

12. Lev. 12, 3. בית ילד por. 14, 14. i Ex. 12, 44.

14. Który dorósłszy, zaniechanego przez rodziców aktu, z własnej woli nie dopełni. Wymieniona tu kara, ברת, oznacza nie karę śmierci, tylko lecz bannicję lub wyłączenie ze związku społecznego, por.

blagosławilem go, i rozplenię go, i rozmnożę go bardzo a bardzo; dwunastu ksiąząt spłodzi, i uczynię zeń naród wielki.

21. Przymierze zaś Moje utwierdzę z Ischakiem, którego urodzi ci Sura, o porze obecnej, w roku następnym.⁴

22. I przestał mówić z nim, i wznosił się Bóg od Abrahama.

23. I wziął Abraham Iszmaela, syna swojego, i wszystkich urodzonych w domu swoim, i wszystkich nabytych za pieniądze swoje, wszystkich plemi męzkiej między domownikami Abrahamu, i obrzezał ciało napletka ich tegoż samego dnia, jako mówił z nim Bóg.

24. A Abraham miał dziewięćdziesiąt i dziewięć lat, gdy obrzezano ciało napletka jego.

25. A Iszmael, syn jego miał trzynaście lat, gdy obrzezano ciało napletka jego.

26. Tegoż samego dnia obrzezany został Abraham i Iszmael, syn jego.

27. I wszyscy domownicy jego, zrodzeni w domu, i nabyeci za pieniądze z pośród cudzoziemców, obrzezani zostali z nim.

ROZDZIAŁ XVIII.

1. I ukazał mu się Wiekniasty w dąbrowie Mamre, gdy siedział u wejścia namiotu, w czasie upału dziennego.

2. I podniósł oczy swoje, i spojrzal, a oto trzech mężowie stanęli przed nim; a zobaczywszy ich, pobiegł na ich spotkanie z przed wejścia namiotu, i poklonił się ku ziemi.

3. I rzekł: „Panie! jeżeli też znalazłem łaskę w oczach twoich, nie przejdź że mimo sługi twojego!”

4. Niechże przyniosą nieco wody, a umyjcie nogi wasze, i odpoczniecie pod drzewem.

5. A ja przyniosę kęs chleba, a posilicie serce wasze; potem pójdziecie, — ponieważ już przeszliście mimo sługi waszego.⁴ I rzekli: „Uczyn tak, jakś powiedział.”

domy, przyczém sprawiedliwość i miłosierdzie Boże, jak i charakter patriarchy w promiennej piękności swej się przedstawia.

2. אוֹשִׁים albo אוֹשִׁים oznaczają prawdop. odrębną klasę aniołów jak Serafim itd. por. יִצְחָק אִישׁ עֹרֵי 32, 25. עלֵי opodal, inaczej nie mógłby spieszyć na ich spotkanie. Stali, czekając, czy ich zaprosi.

3. Zwraca się najprzód do jednego, którego uważa za główną osobę.

4. Mycie nóg było orzeźwieniem dla podróżnych, noszących sandały na bosych nogach.

5. Ofiarowany posiłek wskazuje, że gości swoich z początku za zwyczajnych ludzi uważał.

הִנֵּה | בְּרַכְתִּי אֹתוֹ וְהִפְרִיתִי אֹתוֹ וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ בְּמֵאֹד
 21 מֵאֹד שְׁנַיִם-עָשָׂר נְשִׂאִים יוֹלִיד וְנִתְּתוּ לְגֹי גָדוֹל: וְאֶת-
 בְּרִיתִי אֶקִּים אִתְּךָ אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה
 22 בְּשָׁנָה הָאַחֶרֶת: וַיְכַל לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל
 23 אַבְרָהָם: וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת-יִשְׁמָעֵאל בְּנֹו וְאֶת כָּל-יְלִידֵי
 בֵּיתוֹ וְאֶת כָּל-מִקְנֵת כֶּסֶףוֹ כֹּל זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם
 וַיַּמֵּל אֶת-בִּישָׁר עֶרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
 24 אִתּוֹ אֱלֹהִים: וְאַבְרָהָם בֶּן-תְּשַׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה בְּהַמְלֹךְ
 25 בִּישָׁר עֶרְלָתוֹ: וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנֹו בֶן-שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהַמְלֹךְ
 26 אֶת בִּישָׁר עֶרְלָתוֹ: בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמְּוֹל אַבְרָהָם
 27 וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנֹו: וְכָל-אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ יוֹלִיד בְּיַת וּמִקְנֵת-כֶּסֶף
 מֵאֵת בֶּן-יְכָרְךָ נִמְּוֹל אִתּוֹ:

יח.

פ פ פ ד

1 וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאַלְנֵי מִמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח-הָאֵהָל
 2 כַּחַם הַיּוֹם: וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים
 עָלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרֶץ לִקְרֹאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה:
 3 וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם-נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֶל-נָא תַעֲבֹר מֵעַל
 4 עַבְדְּךָ: יִקְחֵנָא מֵעֹט-מִים וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת
 5 הָעֵץ: וְאִקְחָה פֶתֶל-לֶחֶם וְסַעַדוּ לְבַבְכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי-
 עַל-כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל-עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ בֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר

יח 3 v. קדש.

22. Bóg, por. 18, 33.

Rozd. 18. 1. Wizja obejmująca ten i następny rozdział do w. 27. gdzie się Abraham przebudza. Osłabiony, por. 17, 24. i pogrążony w proroczym śnie patriarchy, widzi trzech mężów, z których w jednym poznaje anioła. Takie bowiem znaczenie ma użyty tu, jak i w wielu innych miejscach, wyraz אָדָנִי albo ה' por. 16, 10, 13; 22, 12, 15, 16; 31, 11, 13. itd. Anioł powtarza i stwierdza, co Abrahamowi poprzednio było objawionem, 17, 16, 21. i zapowiada zburzenie So-

6. I pospieszył Abraham do namiotu, do Sary, i rzekł: uwiń się, trzy miary mąki przedniej! rozczyń je i zrób podplomyki.“

7. I do bydła pobiegł Abraham, i wzięwszy cielę pulchne i wyborowe, dał je pachołkowi, który pospieszył, aby przyrzadzić je.

8. I wziął śmietanki, i mleka, i cielę, które przyrzadził, i postawił przed nimi; a sam stanął przy nich pod drzewem; i jedli.

9. I rzekli do niego: „Gdzież Sara żona twoja?“ a odpowiedział: „Oto — w namiocie.“

10. I rzekł: Wróć do ciebie około czasu bieżącego, a oto — będzie miała syna Sara żona twoja; a Sara słuchała u wejścia do namiotu, a ono — po za nim.

11. Abraham zaś i Sara byli starzy, podeszli w lata, przestała mieć Sara właściwość kobiet.

12. I roześmiała się Sara w duszy, mówiąc: Czyżbym po zwiędnięciu mojem miała doznać rozkoszy? — a pan mój starcem.“

13. I rzekł Wieknisty do Abrahama: „Czemuż to śmiała się Sara mówiąc: czyżbym rzeczywiście rodzić miała, gdy się zestarzałam?“

14. Alboż jest rzecz niemożliwa u Wieknistego? W oznaczonej porze wróć do ciebie, około czasu bieżącego, a mieć będzie Sara syna.“

15. I zapierała się Sara, mówiąc: „Nie śmiałam się!“ — bo się obawiała; on wszukże powiedział: „Nie, bo śmiałaś się!“

16. I wstali ztamtąd owi mężowie, i skierowali wzrok ku Sedomowi; a Abraham szedł z nimi, aby odprowadzić ich.

17. A Wieknisty rzekł: Miałobyem zataić przed Abrahamem, co uczynić chce?

18. Abraham to rozkrzowi się w naród wielki i potężny, a błogosławić się nim będą wszystkie narody ziemi.

19. Albowiem umiłowalem go, aby polecił synom swoim, i domowi swojemu po sobie, strzedz drogi Wieknistego, spełniając cnotę i sprawiedliwość, aby sprowadził Wieknisty na Abrahama to, co wyrzekł o nim.“

16. Celem wystanych aniołów, por. 19, 13. było naoczne przekonanie się o panującym w Sodomie zepsuciu, wyruszywszy więc z Mamre stanęli na jednym ze wzgórz Judei, z kąd równina Sodomy się im odsłoniła.

17. I rzekł, nie do Abrahama, lecz do siebie. Jest on godnym, abym go w zamiary swoje wtajemniczył.

19. Albowiem umiłowalem, Ps. 1, 6. albo wszedłem z nim w bliższy stosunek, Am. 3, 2. Hoż. 13, 5. Celem tego stosunku jest, aby założył rodzinę, lud, w którymby czyste życie religijne i moralne panowało, powiniem dlatego o sprawiedliwości Bożej jasne mieć pojęcie, aby potomków dlatego przed następstwami złego przestrzegał. Dill. Niekt. biorą ידעתי w znac. hif. obdarzyłem go wiedzą, por. Jer. 1, 5. albo wybrałem go.

6 דְּבַרְתָּ: וַיִּמְהַר אַבְרָהָם הָאֱהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מְהֵרָה
7 שְׁלֹשׁ סָאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וְעֵשִׂי עֲנֹת: וְאֶל־הַבֶּקֶר
8 רֵין אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בֶּקֶר רֵךְ וְטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיִּמְהַר
9 לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: וַיִּקַּח הַמָּאָה וְחֵלֶב וּבֶן־הַבֶּקֶר אֲשֶׁר עָשָׂה
10 וַיִּתֵּן לַפְּנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ:
11 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִיֶּה שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְּאֵהָל:
12 וַיֹּאמֶר טוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ בְּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה
13 אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שִׂמְעַת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אַחֲרָיו: וְאַבְרָהָם
14 וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חֲדָל לֵהוֹיֹת לְשָׂרָה אַרְחַ
15 בְּנֵי־שֵׁים: וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרַי בִּלְתִּי הִיִּתְהַר
16 לִי עַדְנָה וְאַדְנִי זָקֵן: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לְמָה
17 זֶה צִחַקְךָ שָׂרָה לֵאמֹר הֲאֵף אִמְנָם אֵלֶּךְ וְאַנִּי זָקֵנָתִי:
18 הֲיִפְלֵא מִיְהוָה דְּבַר לְמוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ בְּעֵת חַיָּה
19 וְלִשְׂרָה בֵן: וַתִּבְחַשׁ שָׂרָה לֵאמֹר לֹא צִחַקְתִּי בִּי וְ
20 יִרְאֶה וַיֹּאמֶר לֹא בִּי צִחַקְתָּ: וַיִּקְמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים
וַיִּשְׁקְפוּ עַל־פְּנֵי סֹדֶם וְאַבְרָהָם הֵלֵךְ עִמָּם לְשִׁדְחָם:
17 וַיְהִי אִמֵּר הַמִּכְסָּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה:
18 וְאַבְרָהָם הָיָה לְגֹי גְדוֹל וְעַצוֹם וַנְּבָרְכֵהוּ כֹּל גֹּיֵי
19 הָאָרֶץ: כִּי יִדְעֻתּוֹ לְמַעַן אֲשֶׁר יַצִּיחַ אֶת־בְּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ
20 אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן
הִבִּיא יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֶת־אֲשֶׁר־דִּבֶּר עֲלָיו: וַיֹּאמֶר

v. 6. ה' רפה. v. 9. נקוד על אי. v. 13. פתח כ"ע.

6. מ' miara zbożowa, 'l, efy, objętości 144 jaj. ענת cienkie, okrągłe placki, na rozżalonych płytach ogniska wypiekane.

8. Stał przy nich, usługując.

10. הוא po roku, gdy obecny czas niejako znowu ożyje. ויאמר drzwi zaś były poza mówiącym, tak, że słuchająca u nich Sara przez niego widzianą nie była.

11. ארה eufemizm, zam. menstruacja, por. 31, 35.

13. Zapowiedź o urodzeniu syna, a w szczególności okoliczność, że gość wiedział o tajemnym uśmiechu niedowierzającej Sary, wskazuje małżonkom, że wyższa istota do nich przemawia.

a Lot siedział u bramy Sedomu. I spostrzegł Lot, i powstał na spotkanie ich, i poklonił się obliczem ku ziemi.

2. I rzekł: „Otóż proszę panowie moi! wstąpcie też do domu sługi waszego, i prznocujcie, i umyćcie nogi wasze; a wstawszy rano, pójdziecie w drogę waszą.“ I odpowiedzieli: „Nie, bo na ulicy prznocujemy.“

3. I nastawał na nich usiłując, i zaszli do niego, i przybyli do domu jego; i wyprawil im ucztę, i przasników napiekł; i jedli.

4. Zanim się położyli, — a mieszkańcy miasta, mieszkańcy Sedomu, oblegli dom, od młodzieńca do starca, cały lud zowsząd.

5. I zawołali Lotu, i rzekli doń: „Gdzież ci ludzie, którzy przybyli do ciebie tej nocy? Wyprowadź ich do nas, abyśmy nawiedzili ich.“

6. I podszedł do nich Lot ku wejściu, a drzwi zamknął za sobą.

7. I rzekł: „Nie czynicie też, bracia moi, nic złego.“

8. Otóż mam dwie córki, które nie poznały męża, wyprowadzę je raczej do was, a czynicie z nimi co najłepszemu w oczach waszych; a tylko mężom tym nie czynicie nic, ponieważ weszli pod cień dachu mojego.

9. I rzekli: „Ustąp precz!“ i rzekli: „Ten jeden przybył tu gościć, a chce wciąż sądzić! Teraz gorzej postąpię z tobą, niż z nimi!“ I napaarli na męża, na Lotu, i przystąpili, by wyłamać drzwi.

10. I wyciągnęli mężowie owi rękę swoją, i sprowadzili Lotu do siebie, do domu, a drzwi zamknęli.

11. A ludzi, będących u wejściu do domu, poruzili ślepotą, od najmniejszego do największego, tak że strudzili się, szukając wejścia.

12. I rzekli ci mężowie do Lotu: „Kogokolwiek jeszcze masz tutaj, — zięciów, i synów twoich, i córki twoje, i wszystkich których masz w miocie, — wyprowadź z tego miejsca.“

13. Albowiem zburzym miejsce to, gdyż wzmogła się skarga na nich przed obliczem Wiekuistego i posłał nas Wiekuisty, aby je zburzyć.“

14. I wyszedł Lot, i powiedział zięciom swoim, którzy pojąć mieli córki jego i rzekł: „Wstańcie, wyjdźcie z miejsca tego, gdyż zburzy Wiekuisty miasto.“ Ale wydawał się jakoby żartował, w oczach zięciów swoich.

14. zam. oprócz w Pięcioksięgu tylko jeszcze 1 Kron. 20, 8.

9. wciąż wciąż sądzić, wynika ząd, że im już niejednokrotnie niegodziwość ich wytykał.

11. 2. Król. 6, 18. Zach. 12, 4. zdaniem Abenez. nie ślepotą, lecz oślepienie, otumanienie wzroku, szafel od nór.

14. Sodomici ci nie dowierzali mu i zginęli.

סדם וירא-לוט ויקם לקראתם וישתחו אפים ארצה:
 2 ויאמר הנה-נא אנני סורו נא אל-בית עבדכם ולינו
 ורחצו רגליכם והישכמתם והלכתם לדרבכם ויאמרו
 3 לא כי ברחוב גליון: ויפצרו-בם מאד ויסרו אליו ויבאו
 4 אל-ביתו ויעש להם משתה ומצות אפה ויאכלו: טרם
 ישכבו ואנשי העיר אנשי סדם נסבו על-הבית מנער
 5 ועד-זקן כל-העם מקצה: ויקראו אל-לוט ויאמרו לו
 איה האנשים אשר-באו אליך הלילה הוציאם אלינו
 6 ונדעה אתם: ויצא אלהם לוט הפתחה והדלת סגר
 7 אחריו: ויאמר אל-נא אחי תרעו: הנה-נא לי שתי בנות
 8 אשר לא-ידעו איש אוציאה-נא אתהן אליכם ועשו להן
 כמזב בעיניכם רק לאנשים האל אל-תעשו דבר כיעל-
 9 כן באו בצל קרתי: ויאמרו וישדהלאה ויאמרו האחד
 בא-לגור וישפט שפוט עתה נרע לך מהם ויפצרו באיש
 10 בלוט מאד ויגשו לשבר הדלת: וישלחו האנשים את-
 ידם ויביאו את-לוט אליהם הביתה ואת-הדלת סגרו:
 11 ואת-האנשים אשר-פתח הבית הכו בפסגרים מקטן
 12 ועד-גדול וילאו למצא הפתח: ויאמרו האנשים אל-
 לוט עד מי-לך סה חתן ובניך ובנותיך וכל אשר-לך בעיר
 13 הוצא מן-המקום: כיי-משחיתים אנהנו את-המקום הזה
 כיי-נדלה צעקתם את-פני יהוה וישלחנו יהוה לשחתה:
 14 ויצא לוט וידבר ו אל-חתניו לקחי בנתיו ויאמר קומו
 צאו מן-המקום הזה כיי-משחית יהוה את-העיר ויהי

v. 3 חול ל' דגושה. v. 4 קמץ בסגולתא. v. 6 סכירין האלה. v. 14 צ' דגושה.

4. ועד קצה dopełnić 47. Gen. 47, 21. Jer. 12, 12.

5. tu omówienie nienaturalnej chuci, por. w. 8. Lev. 18, 22; 20, 13. Aniołowie ukazali się im w postaci pięknych chłopców.

8. Wyrzekł to w przypuszczeniu, że córkom jego, jako narzeczoną dwóch znakomitych obywateli miasta, nie złego się nie stanie.

15. A za ledwie zorza wzeszła, nalegali aniołowie na Lotą, mówiąc: „Wstań, zabierz żonę twoją i dwie córki twoje obecne tu, abys nie zginął za winę tego miasta.“

16. Gdy się jednak ociągał, uchwycili mężowie owi za rękę jego, i za rękę żony jego, i za rękę dwóch córek jego w miłosierdziu Wieknistego nad nim, i wyprowadzili go, i zostawili go po za miastem.

17. A gdy wyprowadzili ich precz, rzekł jeden: „Uchodź z życiem twojem; nie oglądaj się za siebie, a nie zatrzymuj się w całej tej okolicy; w góry uchodź, abys nie zginął.“

18. I rzekł Lot do nich: O nie, panie!

19. Otóż znalazł sługa twój łaskę w oczach twoich, i uczyniłeś wielkiem miłosierdzie, któreś okazał mi, ocalając życie moje; ale ja nie zdążę ujsć w te góry, bo i tak dościgło by mnie nieszczęście, i umarłbym.

20. Otóż miasto to jest blizkiem, by uciec tam, i malém ono; ujdę raczej tam, wszakże malém ono, a niechaj żyje dusza moja.“

21. I rzekł do niego: Oto uwzględnię cię i w tej mierze, abym nie spustoszył miasta, o którym mówisz.

22. Prędzej zatem, uchodź tam, bo nie mogą dokonać dzieła, póki nie zajdziesz tam.“ Przeto nazwano imię miasta tego: Coar.

23. Słońce wzeszło nad ziemią, gdy Lot przybył do Coaru. 24. Wieknisty zaś spuścił na Sedom i Amorę deszcz siarki i ognia, od Wieknistego z nieba.

25. I zniszczył miasta te, i całą ową okolicę, i wszystkich mieszkańców tych miast, i roślinność ziemi.

26. I oglądała się żona jego za nim, i stała się słupem soli.

27. I wstał Abraham rano, spiesząc na miejsce, kędy stała przed obliczem Wieknistego.

28. I spojrział na powierzchnię Sedomu i Amory, i na

20. Miejsцина כלל 14, 2. małą liczbę grzesznych zawierająca, i która by dla tego oszczędzoną być mogła.

24. Wskazówka o naturze kataklizmu: nie erupeja wulkaniczna, lecz burza, sprowadzona przez anioła od Boga. Oprócz wymienionych tu miast, uległy zniszczeniu i sąsiednie Adma i Ceboim, Dent. 29, 22.

26. Idąc za Lotem, obejrzała się wiedzioną ciekawością i przekroczyła zakaz w. 17. Parująca sól osadza się i obecnie na znajdujących się w pobliżu morza Martwego przedmiotach, oblekając je nieraz grubą warstwą.

27. Tu kończy się wizja Abrahama i następuje wiadomość, że widziane przezeń fakty rzeczywiście się spełniły.

15 כַּמִּצְחָק בְּעֵינַי חֲתָנָיו: וְכַמוֹ הַשְּׁחָר עָלָה וַיֵּאֲצִוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בָנֹתֶיךָ

16 הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסְפָּה בְּעֵינֵי הָעִיר: וַיִּתְמַהֲמַה וַיַּחְזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבִיד־אִשְׁתּוֹ וּבִיד־שְׁתֵּי בָנֹתָיו בְּחֻמַּת

17 יְהוָה עָלָיו וַיִּצְאֵהוּ וַיִּנְחָהוּ מִחוּץ לָעִיר: וַיְהִי כְהוֹצִיאֵם אַתֶּם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטָה עַל־נַפְשְׁךָ אֶל־תִּבֵּט אַחֲרֶיךָ

18 וְאֶל־תַּעֲמֹד בְּכַל־הַכֶּבֶד הַהֵרָה הַמַּלְטָה פֶּן־תִּסְפָּה: וַיֹּאמֶר לֹט אֱלֹהִים אֵל־נָא אֲדֹנָי: הִנֵּה־נָא מֵצָא עֲבָדְךָ חַן בְּעֵינֶיךָ

19 וַתִּגְדַּל חֲסָדְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאַנְכִי לֹא אוֹכַל לְהַמְלִט הַהֵרָה פֶּן־תִּדְבְּקֵנִי הָרָעָה וּמָתָ:

20 הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרִיבָה לָנוּם שָׁמָּה וְהוּא מֵצֵעַר אֶפְלָטָה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מֵצֵעַר הוּא וְתַחִי נַפְשִׁי: וַיֹּאמֶר

21 אֲדֹנָי הִנֵּה נִשְׁאַתִּי פָּנֶיךָ גַּם לְדַבֵּר הַזֶּה לְבַלְתִּי הַפְּכִי־אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: מַהֵר הַמַּלְטָה שָׁמָּה כִּי לֹא אוֹכַל

22 לַעֲשׂוֹת דְּבָר עַד־בָּאֵךְ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעֵר: הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צָעֲרָה: וַיְהוֶה

23 הַמָּטֵר עַל־סָדֶם וְעַל־עַמֻּרָה גִּפְרִית וְאִשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם: וַיַּהַפֵּךְ אֶת־הָעָרִים הָאֵל וְאֶת־כָּל־הַכְּפָר וְאֶת

24 כָּל־יֹשְׁבֵי הָעָרִים וְצִמַּח הָאֲדָמָה: וַתִּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מַלַּח: וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר אֶל־הַמְּקוֹם

25 אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פָּנָיו יְהוָה: וַיִּשְׁקֶף עַל־פְּנֵי סָדֶם

18 v. קרש. 19 v. פח כס"ס. 21 v. פח כס"ס. 25 v. סבירין האלה.

15. poet. zam. כאשר Jez. 26, 18. Za winę, która ostatecznie skonstatowaną została.

17. Nie oglądaj się, abys majestatu Bożego w karzącej jego sprawiedliwości nie widział i śmierci nie poniósł, por. 10, 13. Ku góróm Moabickim.

18. Lot poznaje nareszcie w jednym z gości swoich wyższą istotę i prosi o cofnięcie ostatniego rozkazu.

19. Nie zdążę ujsć tak daleko przed wybuchem katastrofy, która mnie na drodze doścignie.

całą powierzchnię ziemi owej okolicy, i zobaczył, a oto wznosił się dym z ziemi, jako dym z topielni!

29. I tak stało się, gdy zburzył Bóg miasta owej okolicy, że wspomniał Bóg na Abrahama, i wysłał Lota z pośród zniszczenia, niszcząc owe miasta, w których mieszkał był Lot.

30. Lot zaś wyszedł z Coaru, i zamieszkał w górach, a dwie córki jego z nim; gdyż obawiał się pozostać w Coarze; i zamieszkał w jaskini, on i dwie córki jego.

31. I rzekła starsza do młodszej: „Ojciec nasz starym, a mężczyzny nie ma na ziemi, któryby przyszedł do nas zwyczajem całej ziemi.

32. Chodź, upoim ojca naszego winem, i położym się z nim, a zachowamy z ojca naszego potomstwo.

33. I upoiły ojca swojego winem nocy onej, i poszła starsza i położyła się przy ojcem swoim; a nie wiedział on kiedy się układła, i kiedy wstała.

34. I stało się nazajutrz, że rzekła starsza do młodszej: „oto leżałam wczoraj przy ojcem moim, upoim go winem i tej nocy, a pójdiesz i położysz się przy nim, i zachowamy z ojca naszego potomstwo.“

35. I upoiły i nocy onej ojca swojego winem, i wstała młodsza, i położyła się przy nim; a nie wiedział on, kiedy się układła i kiedy wstała.

36. I poczęły dwie córki Lota od ojca swojego.

37. I urodziła starsza syna, i nazwała imię jego Moab: on to ojciec Moabitów, po dziś dzień.

38. A młodsza również urodziła syna, i nazwała imię jego Ben-Ammi: On to ojciec Ammonitów, po dziś dzień.

ROZDZIAŁ XX.

1. I wyruszył zlamtąd Abraham do ziemi ku południowi, i osiadł między Kadesz a Szur, i przebywał w Gerar.

2. I mówił Abraham o Sarze żonie swojej: „Siostra to moja.“ I posłał Abimelech, król Geraru, i wziął Sarę.

3. Ale przyszedł Bóg do Abimelecha we śnie nocnym, i powiedział mu: „Oto umrzesz z powodu niewiasty, którąś wziął, bo ona zamężna.

Rozd. 20. 1. Nowa przeciwność, która nadzieję Abrahama, że prawowitego potomka otrzyma, zniweczyć może. נבב por. 12. 9. Gerar w Filistei obecnie ruiny Umm-el-Gerar, trzy godziny od Gazy.

2. לא=לע por. 1. Sam. 4, 21. אבי-מלך ojciec-król = padyszach, tytuł królów Filistyńskich.

3. Umrzesz, stosownie do Deut. 22, 23.

ועמרה ועל כל-פני ארץ הגר וירא והנה עלה קיטר
 29 הארץ בקיטר הכבשן: ויהי בשחת אלהים את-ערי
 הגר ויזכר אלהים את-אברהם וישלח את-לוט מתוך
 30 ההפכה בהפך את-הערים אשר-ישב בהן לוט: ויעל
 לוט מצוער וישב בהר ושתי בנותיו עמו כי ירא לשבת
 31 בצוער וישב במערה הוא ושתי בנותיו: ותאמר הבכירה
 אל-הצעירה אבינו זקן ואיש אין בארץ לבוא עלינו
 32 בדרך פל-הארץ: לכה נשקה את-אבינו יין ונשכבה
 33 עמו ונחיה מאבינו זרע: ותשקן את-אביהן יין בלילה
 הוא ותבא הבכירה ותשכב את-אביה ולא-ידע בשכבה
 34 ובקומתה: ויהי ממחרת ותאמר הבכירה אל-הצעירה
 הן-שכבתי אמש את-אבי נשקנו יין גם-הלילה ובאי
 35 שכבי עמו ונחיה מאבינו זרע: ותשקן גם בלילה ההוא
 את-אביהן יין ותקם הצעירה ותשכב עמו ולא-ידע
 36 בשכבה ובקומתה: ותהרין שתי בנות-לוט מאביהן: ותלד
 37 הבכירה בן ותקרא שמו מואב הוא אבי-מואב עד-
 38 היום: והצעירה גם-הוא ילדה בן ותקרא שמו בן-עמי
 הוא אבי בני-עמון עד-היום: ם

כ.

1 וישע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין-קדש ובין
 2 שור ויגר בגרר: ויאמר אברהם אל-שרה אשתו אחתי
 3 הוא וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את-שרה: ויבא
 אלהים אל-אבימלך בחלום בלילה ויאמר לו הנה את

33 v. סבירן ההוא. ibid. נקוד על ו.

31. Zepsucie Sodomitanek. Jest starym i nie pojmie już żony, tak że ród nasz wygaśnie. בארץ w tej okolicy.

32. Nikczemne pochodzenie Moabitów i Ammonitów.

37. אמאב tyle co מאב od ojca, ząd מאבינו w. 32. 34. אמאב. אמאב Ben-Ammi, niby godny syn swojego ludu.

4. A Abimelech nie zbliżył się był do niej i rzekł: „Panie! albo i naród niewinny zatracasz?”

5. Wszakże sam powiedział mi: Siostra to moja, i ona sama też mówiła: Brat to mój. W prostocie serca mojego i w czystości rąk moich uczynilem to.“

6. I rzekł do niego Bóg we śnie: „I ja wiem, żeś w prostocie serca to uczynił; to też powstrzymałem cię, abyś nie grzeszył przeciw Mnie, i przeto nie dopuściłem, abyś jej dotknął.“

7. A teraz wróć żonę tego męża, a będąc prorokiem, pomodli się za ciebie, i będziesz żył; jeżeli zaś nie wrócisz, wiedz, że umrzesz, ty i wszyscy twoi.“

8. I wstał Abimelech rano, i zwołał wszystkie sługi swoje, i opowiedział wszystkie rzeczy te w uszy ich; i zlekli się ludzic owi bardzo.

9. I zawezwał Abimelech Abrahama i rzekł mu: „Cóżś narobił nam, i czemuż zgrzeszyłem przeciw tobie, żeś prawie przywiódł na mnie i na królestwo moje grzech wielki? Czyny, których się nie czyni, uczyniłeś względem mnie.“

10. I rzekł Abimelech do Abrahama: „Cóżś miał na widoku, gdyś uczynił rzecz tę?”

11. I odpowiedział Abraham: „Mniemałem: zapewne nie ma bojaźni Bożej na tym miejscu i zabiją mnie z powodu żony mojej.“

12. I też w istocie siostrą moją, córką ojca mojego jest, choć nie córką matki mojej, i została żoną moją.

13. I było, gdy wywiódł mnie Bóg na taśactwo z domu ojca mojego, rzekłem wtedy do niej: Oto łaska, którą wyświadczysz mi: Do któregośkolwiek miejsca przyjdziemy, powiedz o mnie: brat to mój.“

14. I wziął Abimelech trzody i rogaciznę, i sługi, i służebnice, i dał Abrahamowi, i zwrócił mu Sarę, żonę jego.

15. I rzekł Abimelech: „Oto ziemia moja przed tobą; gdziekolwiek ci się spodoba, osiadź.“

16. A do Sary rzekł: Oto dałem tysiąc srebrników bratu twemu; niech to będzie dla ciebie pokryciem pozoru przed wszystkimi, którzy z tobą są, a w obec wszystkich jesteś usprawiedliwiona.

13. הלכו אלהים. 2 Sam. 7, 23. oddane przez ה' 1 Kron. 17, 21. Iuni: sędziowie.

16. Oprócz powyższych darów, tysiąc srebrników, jako stwierdzenie krzywdy Sarze wyrządzonej. Abraham przyjmując je, składa dowód, że rozstaje się w zgodzie z Abimelechem i że wszelkie pozory są fałszywe. יכה part. nif. od יכה.

4 על-האשה אשר-לקחת והוא בעלת בעל: ואבימלך

5 לא קרב אליה ויאמר אלני הגוי גם-צדיק תהרג: הלא

הוא אמר-לי אחתי הוא והיא-גם-הוא אמרה אחי הוא

6 בתם-לבבי ובנקין כפי עשיתי זאת: ויאמר אליו האלהים

בחלם גם-אנכי ידעתי כי בתם-לבבך עשית זאת ואחשך

7 גם-אנכי אותך מחטו-לי על-כן לא-נתתיך לנגע אליה:

ועתה השב אשת-האיש כי-נביא הוא ויתפלל בעדך

וחיה ואם-אינך משיב דע כי-מות תמות אתה וכל-אשר-

8 קד: וישכם אבימלך בפקר ויקרא לכל-עבדיו וידבר

את-כל-הדברים האלה באזניהם ויראו האנשים מאד:

9 ויקרא אבימלך לאברהם ויאמר לו מה-עשית לנו ומה-

10 חטאתי לך כי-הבאת עלי ועל-ממלכתי חטאה גדלה

מעשים אשר לא-יעשו עשית עמדי: ויאמר אבימלך

11 אל-אברהם מה-ראית כי עשית את-הדבר הזה: ויאמר

אברהם כי אמרתי רק אין-יראת אלהים במקום הזה

12 והרגוני על-דבר אשתי: וגם-אמנה אחתי בת-אבי הוא

13 אך לא בת-אמי ותהי-לי לאשה: ויהי כאשר התעו

אתי אלהים מבית אבי ואמר לה זה חסדך אשר תעשי

עמדי אל כל-המקום אשר נבוא שמה אמר-לי אחי

14 הוא: ויקח אבימלך צאן ובקר ועבדים ושפחת ויתן

15 לאברהם וישב לו את שרה אשתו: ויאמר אבימלך

16 הנה ארצי לפניך בטוב בעיניך שב: ולשרה אמר

הנה נתתי אלף כסף לאחיד הנה הוא-לך כסות עינים

11 v. חסר א' 13 v. קדש.

4. I ludzie, tu dom Abimelecha, por. w. 7. i 18.

6. Powstrzymałem cię przez zesłanie choroby, w. 17.

7. prorokiem, mężem Bogu bliskim. imper. zam. fut.

12. U Egipcjan, Fenicjan, Assyryjczyków, Persów, Ateńczyków było małżeństwo z siostrą dozwoloném.

17. I pomodlił się Abraham do Boga i uzdrowił Bóg Abimelecha, i żonę jego, i służebnice jego, że rodzić mogły.

18. Albowiem zupełnie zawarł był Wiekuisty każdy żywot domu Abimelecha, z powodu Sary, żony Abrahama.

ROZDZIAŁ XXI.

1. A Wiekuisty pomnił na Sarę, jako rzekł; i uczynił Wiekuisty Sarze, jako był powiedział.

2. I poczęła, i urodziła Sara Abrahamowi syna w starości jego, w oznaczonym czasie, o którym mówił mu Bóg.

3. I nazwał Abraham imię syna swojego, który mu się urodził, którego urodziła mu Sara: Ic'hak.

4. I obrzezal Abraham Ic'haka, syna swego, gdy miał ośm dni, jak przykazał mu Bóg.

5. A Abraham był w wieku stu lat, gdy urodził mu się Ic'hak, syn jego.

6. I rzekła Sara: śmiechu nabawił mnie Bóg; ktokolwiek usłyszy, wysmieje mnie.

7. I rzekła: „Któżby przepowiedział Abrahamowi: Karcić będzie dzieci Sara; jednak urodziłam syna w starości jego!”

8. I podrosło dziecko, i zostało odstawionem; i wyprawił Abraham uczcę wielką w dzień odstawienia Ic'haka.

9. I ujrzała Sara syna Hagary, Mierejki, którego urodziła Abrahamowi, szydzącego.

10. I rzekła do Abrahama: „Wypędź służebnicę tę i syna jej; bo nie ma dziedziczyć syn służebnicy tej z synem moim, z Ic'hakiem.”

11. I przykrą była rzecz ta wielce w oczach Abrahama, z powodu syna jego.

12. I rzekł Bóg do Abrahama: „Niechaj to przykreń nie będzie w oczach twoich z powodu chłopca i służebnicy twojej; cokolwiek powie ci Sara słuchaj głosu jej, gdyż po Ic'haku nazwanem będzie potomstwo twoje.

13. Wszakże i syna służebnicy, naród zeń uczynię, przeto iż nasieniem twojem jest.”

14. I wstał Abraham rano i wzięwszy chleb i łagiew wody dał Hagarze, kładąc na barki jej, a także dziecko, i odprawił ją. I poszła, i tułała się w pustyni Beer-Szeba.

9. W szyderstwie syna upatrywała Sara poduszczenia matki.

11. Nowa ciężka próba dla serca Abrahama.

14. Widocznie nie pozwala Sara, aby ją mąż lepiej zaopatrzył, albo żeby jej który z domowników dla wskazania drogi towarzyszył. młodzieniec, Ismael miał bowiem wówczas 16 lat, por. 16, 16; 21, 5, 8. וַתֵּלֶךְ zam. וַתֵּלֶךְ. W pustyni później tak nazwanej, w. 31.

לְכָל אֲשֶׁר אָתָּךְ וְאֵת כָּל וְנִכַחַת: וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל-
הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת-אַבְיִמֶלֶךְ וְאֶת-אִשְׁתּוֹ וְאֶמְהַתּוֹ
וַיֵּלְדוּ: כִּי-עָצַר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל-רַחֵם לְבַיִת אַבְיִמֶלֶךְ
עַל-דְּבַר שָׂרָה אִשְׁתְּ אַבְרָהָם: ׀

כא.

1 וַיְהִי פָקֵד אֶת-שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה
2 כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר: וַתַּהַר וַתֵּלֵד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לִזְקֻנָּיו
3 לְמוֹעֵד אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֱלֹהִים: וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת-
4 שֵׁם-בְּנֵו הַנּוֹלֵד-לָו אֲשֶׁר-יָלְדָהּ-לָו שָׂרָה יִצְחָק: וַיִּמַּל
5 אַבְרָהָם אֶת-יִצְחָק בְּנֵו בֶן-שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱתוֹ
6 אֱלֹהִים: וְאַבְרָהָם בֶּן-מֵאֵת שָׁנָה בְּהוֹלֵךְ לוֹ אֶת יִצְחָק
7 בְּנֵו: וַתֹּאמֶר שָׂרָה צָחֵק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל-הַשְּׁמֵעַ
8 כִּי-יִלְדָתִי בֶן לִזְקֻנָּיו: וַיִּגְדַּל הַיֵּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם
9 מִשְׁתָּה גָדוֹל בְּיוֹם הַגְּמֹל אֶת-יִצְחָק: וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת-
10 בֶּן-הַגֵּר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר-יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק: וַתֹּאמֶר
11 לְאַבְרָהָם גֵּרֵשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֶת-בְּנָהּ כִּי לֹא יִירֶשׁ בֶּן-
12 הָאִמָּה הַזֹּאת עִם-בְּנֵי עַם-יִצְחָק: וַיִּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי
13 אַבְרָהָם עַל אֹדֶת בְּנֵו: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-אַבְרָהָם אֶל-
14 יָרֵעַ בְּעֵינֶיךָ עַל-הַנָּעַר וְעַל-אִמְתְּךָ כָּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ
15 שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ כִּי כִי־יִצְחָק יִקְרָא לָהּ זָרַע: וְגַם אֶת-
16 בֶּן-הָאִמָּה לְגֹוֹ אֲשִׁימֵנוּ כִּי זָרַעָה הוּא: וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם
17 בְּבֹקֶר וַיִּקַּח-לֶחֶם וְחֶמֶת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל-הַגֵּר שֵׁם עַל-
18 שַׁבְּכָהּ וְאֶת-הַיֵּלֶד וַיִּשְׁלַחַהּ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֶר-

v. 8 פתח כאתנח.

Rozd. 21. 1. Por. 17, 16; 18, 10. 14.

6. Wiersz ten i następny ułożone wedle równoległości zdań. מלל tylko tu w Pięcioksięgu.

8. Wedle trakt. Gittin 75. następowało odstawienie dziecka z końcem drugiego roku życia, wedle 2 Mak. 7, 28 z końcem trzeciego roku.

15. I nie stało wody w łagwi; i rzuciła dziecią pod jeden z krzaków.

16. I poszła, i usiadła sobie zdala, w odległości strzału z łuku; bo mówiła: „niechaj nie zobaczę śmierci dziecka.“ I siedziała zdala, i podniosła głos swój, i płakała.

17. I usłyszał Bóg głos chłopca, i zawołał anioł Boży na Hagarę z nieba, i rzekł do niej: „Co ci Hagaro? Nie obawiaj się, bo usłyszał Bóg głos chłopca, tam kędy jest.

18. Wstań, podnieś chłopca, a ujmij go ręką twoją; głyż naród wielki uczynię z niego.“

19. I otworzył Bóg oczy jej, i ujrziała studnię wody, i poszła i napełniła łagiew wodą, i napełniła chłopca.

20. I był Bóg z chłopcem; a podrosł i osiadł w pustyni i stał się strzelcem, łuczniakiem.

21. I osiadł w pustyni Paran; i wzięła mu matka jego żonę z ziemi Mieraim.

22. I stało się onegoż czasu, rzekł Abimelech wobec Pichola, dowódcy wojsk swoich, do Abrahama jak następuje: „Bóg z tobą we wszystkiem co czynisz.

23. A przeto przysięgnij mi na Boga tutaj; że nie przewierzysz się ani mnie, ani synowi mojemu, ani wnukowi mojemu; wedle łaski, którą wyswiadczyłem tobie, wyswiadczysz mnie, i ziemi co gościcieś w niej.“

24. I rzekł Abraham: „Przysięgnę.“

25. Ale przymawiał Abraham Abimelechowi względem studni z wodą, którą przemocą zawładnęli słudzy Abimelecha.

26. I rzekł Abimelech: „Nie wiem kto to uczynił; aniś ty mi o tém oznajmił, anim ja o tém słyszał, wyjąwszy dzisiaj.“

27. I wziął Abraham trzody i rogaciznę, i dał Abimelechowi; i zawarli obaj przymierze.

28. Postawił zaś Abraham siedmioro jagniąt z trzody oddzielnie.

29. I rzekł Abimelech do Abrahama: „Na cóż te siedmioro jagniąt, które postawiłeś oddzielnie?“

23. Król Filistyński obawia się potężnego Abrahama, który, w związku z innymi sąsiadami, mógł mu się stać groźnym.

25. Zanim przymierze stanęło, chciał Abraham dawniejszy spór załatwić, aby później do nowych nieporozumień nie przyszło. Studnie były w bezwodnych okolicach najwyższej wagi dla hodowli bydła, a przeto częstym przedmiotem zatargów.

26. Ty, odnosi się może do Pichola.

28. Siedmioro jagniąt przy przysięgach używane, ztąd שבעה przy sięga.

15 שבע: ויכלו המים מן החמת ותשלך את הילד תחת

16 אחד השיחים: ותלך ותשב לה מנגד הרחק במטחוי קשת כי אמרה אל-אראה במות הילד ותשב מנגד

17 ותשא את-קלה ותבקך: וישמע אלהים את-קול הנער ויקרא מלאך אלהים אל-הגר מן השמים ויאמר לה

מה-לך הגר אל-תיראי כי-שמע אלהים אל-קול הנער

18 באשר הוא-שם: קומי שאי את-הנער והחזיקי את-

19 ירך בו כי-לגוי גדול אשימנו: ויפקח אלהים את-עיניה

ותרא באר מים ותלך ותמלא את-החמת מים ותשק

20 את-הנער: ויהי אלהים את-הנער ויגדל וישב במדבר

21 ויהי רבה קשת: וישב במדבר פארן ותקח-לו אמו אשה מארץ מצרים:

פ

22 ויהי בעת ההוא ויאמר אבימלך ופיכל שר-צבאו אל-

אברהם לאמר אלהים עמך בכל אשר-אתה עשה:

23 ועתה השבעה לי באלהים הנה אם-תשקר לי ורגיני

ולנכדי פחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי ועם-

24 הארץ אשר-גרתה בה: ויאמר אברהם אנכי אשבע:

25 והוכח אברהם את-אבימלך על-אדות באר המים אשר

26 גזלו עבדי אבימלך: ויאמר אבימלך לא ידעתי מי

עשה את-הדבר הזה וגם-אתה לא-הגדת לי וגם אנכי

27 לא שמעתי בלתי היום: ויקח אברהם צאן ופקד ויתן

28 לאבימלך ויכרתו שניהם ברית: ויצב אברהם את-שבע

29 בכשת הצאן לבדהן: ויאמר אבימלך אל-אברהם מה

15. Rzuciła, zostawiła go omdlałego z pragnienia.

16. לה por. לך לך 12, l. מטחי part. pl. st. constr. piel od טח part. hit. od טח z przyrostem ו.

17. Ocalenie jego. Studnia znajduje się tam, kędy chłopiec jest.

20. רבה = רכב 49, 23. i רמה Jer. 4, 29. Inni: i wyrósł na łuczniaka, albo רמה קשת = רבה קשת.

21. Paran po zachodniej stronie Edomu.

30. I rzekł: Siedmioro tych jagniąt przyjmiesz z ręki mojej, aby było mi to świadectwem, żem wykopał studnię tę.“

31. Przeto nazwano miejsce ono: Beer-Szeba; albowiem tam przysięgli obaj.

32. Izawarli przymierze w Beer-Szeba. I powstał Abimelech i Pichol, dowódca wojsk jego, i wrócili do ziemi Pelisztów.

33. I zasadził tamaryskę w Beer-Szeba, i wzywał tam imienia Wiekuistego, Boga Przedwiecznego.

34. I przobywał Abraham w ziemi Pelisztów przez czasy długie.

ROZDZIAŁ XXII.

I stało się po wypłatkach tych, że Bóg doświadczył Abrahama, i rzekł do niego: Abrahamie!“ a rzekł: „Oto jestem!“

2. I rzekł: „Weźże syna twój, jedynaka twój, którego miłujesz, Ie'haka, a idź do ziemi Moria, i złóż go tam jako całopalenie, na jednej z gór, którą wskażę tobie.“

3. I wstał Abraham rano, i osiodłał osła swojego, i zabrał dwóch pacholków swoich z sobą, i Ie'haka, syna swego, i narzął dREW dla całopalenia, i powstał i poszedł na miejsce, o którym powiedział im Bóg.

4. Dnia trzeciego, podniósł Abraham oczy swoje, i ujrzał miejsce ono zdaleka.

5. I rzekł Abraham do pacholków swoich: „Zostańcie wy tu przy osle; a ja i chłopię pójdziemy do onąd, i poklonim się, i powrócimy do was.“

6. I wziął Abraham drwa na całopalenie, i włożył je na Ie'haka, syna swego; i wziął w rękę swoją ogień i nóż; i poszli obaj razem.

7. I rzekł Ie'hak do Abrahama, ojca swojego, i powiedział: Ojczy mój! I rzekł: „Oto jestem, synu mój!“ I rzekł: „Oto ogień i drwa, a gdzież jagnię na całopalenie?“

8. I rzekł Abraham: „Bóg upatrzy sobie jagnię na całopalenie, synu mój!“ i szli obaj razem.

9. I przybyli do miejsca, o którym mówił mu Bóg; i zbudował tam Abraham ofiarnicę, i ułożył drwa, i związał Ie'haka, syna swego, i położył go na ofiarnicę, ponad drwami.

2. Jedynaka, który po wydaleniu Izmaela ci pozostał הכריה jak Num. 32, 1. okolica góry Moria, na której świątynia zbudowana została. 2 Kron. 3, 1.

5. Z obawy, aby go w stanowej chwili nie powstrzymano, nie ma Abraham odwagi zamiar swój przy świadkach wykonać.

7. Zkąd weźmiemy jagnię, jeżeli zdążamy ku miejscu, gdzie niema ani dREW ani ognia?

30 הנה שבע כבשת האלה אשר הצבת לבהנה: ויאמר
31 כי את שבע כבשת תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה
32 כי חפרתי אתהבאר הזאת: עלכן קרא למקום ההוא
33 באר שבע כי שם נשבעו שניהם: ויכרתו ברית בבאר
שבע ויקם אבימלך ופיכל שרצבאו וישבו אל-ארץ
34 פלשתים: ויטע אשל בבאר שבע ויקרא-שם בשם יהוה
אל עולם: ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים: פ

כב.

1 ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את-אברהם
2 ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני: ויאמר קח-נא את-
בנך את-יחידך אשר-אהבת את-יצחק ולך-לך אל-ארץ
המזריה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר
3 אליך: וישכם אברהם בבקר ויחבש את-חמורו ויקח
את-שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם
4 וילך אל-המקום אשר-אמר-לו האלהים: ביום השני-שי
5 וישא אברהם את-עיניו וירא את-המקום מרחק: ויאמר
אברהם אי-נעריו שבו-לכם פה עם-חמור ואני והנער
6 נלכה עד-פה ונשתחוה ונשובה אליכם: ויקח אברהם
את-עצי העלה וישם על-יצחק בנו ויקח בידו את-האש
7 ואת-המאכלת וילכו שניהם יחדו: ויאמר יצחק אל-
אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה
8 האש והעצים ואיה השה לעלה: ויאמר אברהם אלהים
9 יראה-לו השה לעלה בני וילכו שניהם יחדו: ויבאו
אל-המקום אשר אמר-לו האלהים ויבן שם אברהם
את-המזבח וערך את-העצים ויעקר את-יצחק בנו וישם

31. Beer-Szeba, 8 godzin na południe od Hebronu, należało wówczas do Filistei. Otrzymuje ono tę nazwę i z powodu innej studni, 26, 33.

33. ששל wedle niekt. αλας; gaj święty, wyraz pierwiastkowo egipski. Rozd. 22. 1. Wezwanie dochodzi Abrahama w nocy, por. w. 3.

10. I wyciągnął Abraham rękę swoją, i wziął nóż, by zarznąć syna swego.

11. Ale zawołał nań anioł Wiekuistego z nieba, i rzekł: „Abrahamie! Abrahamie!” a rzekł: „Oto jestem!”

12. I rzekł: „Nie wyciągaj ręki twojej na chłopca i nie czyni mu nic; gdyż teraz wiem, że bogobojnym jesteś, a nie oszczędzałeś syna twego, jedynaka twojego, dla Mnie.”

13. I podniósł Abraham oczy swoje, i spojrział, a oto baran, który potem uwiązał w gęstwinie rogami swojemi. I poszedł Abraham, i wzięwszy barana, złożył go na całopalenie, miasto syna swojego.

14. I nazwał Abraham imię miejsca onego: Wiekuisty upatrzy; ztąd mówią po dziś dzień: na górze Wiekuistego ukaże się.”

15. I zawołał anioł Wiekuistego na Abrahama po raz wtóry z nieba.

16. I rzekł: „Na Siebie przysięgam, rzecze Wiekuisty, że ponieważ uczyniłeś to, a nie oszczędzałeś syna twojego, jedynaka twojego:

17. Że pobłogosławie cię, i rozmnożę potomstwo twoje, jako gwiazdy nieba, i jako piasek, co na brzegu morza; a zdołdziesz ród twój bramy wrogów swoich;

18. I błogosławić się będą potomstwem twojem wszystkie narody ziemi, w nagrodę tego, żeś usłuchał głosu Mojego.”

19. I wrócił Abraham do pachołków swoich; i powstał, i poszli razem do Beer-Szeba; i osiadł Abraham w Beer-Szeba.

20. I stało się po wypadkach tych, że doniesiono Abrahamowi, co następuje: „Otóż urodziła i Milka synów, Nachorowi bratu twojemu:

21. Uca, pierworodnego jego, i Buza, brata jego i Kemela, ojca Aramu.

22. I Keseda, i Chazoa, i Pildosza, i Idlafa, i Betuela.

23. A Betuel splodził Ribkę. Ośmiu tych urodziła Milka Nachorowi, bratu Abrahama.

u Moabitów i Ammonitów, 2 Król. 9, 27, Lev. 18, 21; 20, 2. u Egipcjan, Kartagińczyków i wielu innych ludów.

20. Celem podanego tu rodowodu jest wykazanie pokrewieństwa Abrahama z Rebeką, por. 24, 15.

21. Uca por. 10, 23. Ij protoplasta plemienia w pustej Arabii, Jer. 25, 23. Ij, 32, 2. Aram może wymieniony Ij. 32, 2. ród Itama.

22. Ij protopl. pokolenia w Ij. 1, 17. nie Chaldejczyków por. 10, 22. w assyr. napisach, Chazu w Syrii. Inne nazwy zupełnie nieznanne.

10 אתו על-המוֹצֵחַ מִמַּעַל לְעַצְמֹם: וַיִּשְׁלַח אֲבֹרָהִם אֶת-

11 יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת-הַמַּאֲכֵלֶת לְשַׁחֵט אֶת-בְּנוֹ: וַיִּקְרָא אֵלָיו

מִלֵּאָדָּה יְהוָה מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אֲבֹרָהִם וַיֹּאמֶר וַיֹּאמֶר

12 הַגִּנִּי: וַיֹּאמֶר אֶל-תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל-הַנְּעָר וְאֶל-תַּעֲשֵׂ לּוֹ

מֵאוֹמֶה כִּי עֵתָה יָדַעְתִּי כִּי-יִרְאֶה אֱלֹהִים אֶתָּה וְלֹא חִשַּׁבְתָּ

13 אֶת-בְּנֶךָ אֶת-יְחִידְךָ מִמֶּנִּי: וַיִּשָּׂא אֲבֹרָהִם אֶת-עֵינָיו וַיִּרְאֶה

וְהִנֵּה-אֵיל אַחֵר נֹאֲחָז בַּסֶּבֶךְ בְּקִרְנָיו וַיִּלְךְ אֲבֹרָהִם וַיִּקַּח

14 אֶת-הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֵלְיָה תַּחַת בְּנוֹ: וַיִּקְרָא אֲבֹרָהִם שֵׁם-

הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה וַיֹּרְאֶה אֲשֶׁר יֹאמֶר הַיּוֹם בְּהָר יְהוָה

15 יִרְאֶה: וַיִּקְרָא מִלֵּאָדָּה יְהוָה אֶל-אֲבֹרָהִם שְׁנֵית מִן-הַשָּׁמַיִם:

16 וַיֹּאמֶר כִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם-יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-

17 הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חִשַּׁבְתָּ אֶת-בְּנֶךָ אֶת-יְחִידְךָ: כִּי-בָרַךְ

אֲבֹרָהִם וְהִרְבָּה אֲרֵבָה אֶת-זֶרְעוֹ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחֲזוֹל

18 אֲשֶׁר עַל-שֵׁפֶת הַיָּם וַיִּרְשׁ זֶרְעוֹ אֶת-שְׁעַר אֵיבָיו: וְהִתְבָּרְכוּ

19 בְּזֶרְעוֹ כָּל-גּוֹי הָאָרֶץ עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלְיִ: וַיֵּשֶׁב

אֲבֹרָהִם אֶל-נְעָרָיו וַיִּקְמוּ וַיִּלְכוּ יַחְדָּו אֶל-בְּאֵר שֶׁבַע

וַיֵּשֶׁב אֲבֹרָהִם בְּבְאֵר שֶׁבַע: פ

וַיְהִי אַחֲרָי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּגַּד לְאֲבֹרָהִם לֵאמֹר הִנֵּה

21 יֵלְדָה מִלְכָּה נִסְיָהוּא בָנִים לְנַחֲוֹר אַחִידְךָ: אֶת-עֹוִץ בְּכָרוֹ

22 וְאֶת-בְּנוֹ אַחִיו וְאֶת-קִמּוֹאֵל אֶבְי אָרָם: וְאֶת-כֶּשֶׁד וְאֶת-חֹזוֹ

23 וְאֶת-פִּלְדֵּשׁ וְאֶת-יִדְלָף וְאֶת בְּתוֹאֵל: וְכַתּוֹאֵל יִלְדָה אֶת-

רִבְקָה שְׁמֵנָה אֵלֶּה יֵלְדָה מִלְכָּה לְנַחֲוֹר אַחִי אֲבֹרָהִם:

v. 6 10 סגול באמת.

14. Uwaga opowiadającego: Jest to to samo miejsce, o którym obecnie po nadaniu zakonu powiadają „na górze Bożej się ukaże” Ex. 23, 17; 34, 23. Deut. 16, 6. (Steinberg).

19. Oprócz stwierdzenia nieograniczonego posłuszeństwa Abrahama idzie tu o potępienie ofiar ludzkich, będących w powszechnym zwyczaju u pierwotnych ludów Palestyny, 2 Król. 16, 3. Ps. 106, 38,

24. A nalożnica jego, imieniem Reuma, urodziła również: Tebacha i Gachama, i Tachasza i Maacha.

ROZDZIAŁ XXIII.

1. I trwało życie Sary sto dwadzieścia i siedm lat, — lata życia Sary.

2. I umarła Sara w Kirjat-Arba, to jest w Hebronie, w ziemi Kanaan. I przybył Abraham, by ubolewać nad Sara, i by oplakiwać ją.

3. I powstał Abraham z przed oblicza zmarłej swojej, i rzekł do synów Cheta, jak następuje:

4. „Pielgrzymem i osiedleńcem jestem u was; dajcie mi dziedziczny grób wśród was, abym pochował zmarłą moją z przed oblicza mego.”

5. I odpowiedzieli synowie Cheta Abrahamowi, mówiąc mu:

6. „Słuchaj nas, panie nasz; księciem Bożym ty wśród nas; w najprzedniejszym z grobów naszych pochowaj zmarłą twoją; i nikt z nas grobu swojego nie wzbroni tobie, abyś nie pochował zmarłej twojej.”

7. I wstał Abraham, i poklonił się ludowi kraju, synom Cheta.

8. I mówił z nimi, jak następuje: „Jeżeli jest wola wasza pochować zmarłą moją z przed oblicza mego, posłuchajcie mnie, a przyczynicie się za mną u Efrona, syna Cochara.

9. Aby mi ustąpił jaskinię w Machpela, którą posiada, która na końcu pola jego; za cenę pełną niech ją ustąpi mi, wśród was, na dziedziczny grób.”

10. A Efron zasiadał wśród synów Cheta; i odpowiedział Efron Chitejczyk Abrahamowi w uszy synów Cheta, w obec wszystkich wstępujących w bramę miasta jego, jak następuje:

11. „Nie, panie mój, słuchaj mnie! Pole to oddam tobie, i jaskinię, która w niem jest, tobie oddam ją; w oczach synów ludu mego oddam ją tobie; pochowaj zmarłą twoją.”

w przeciwstawieniu do *אורח* tubylec. Znakomitsze rodziny miały dziedziczne groby.

7. Za to, że mu jako obcemu wyjątkowo grób chcieli ustąpić.

8. Jeżeli zezwalacie, abym ją w pośród was pochował.

9. *כבולה* podwójna jaskinia, miejscowość w okolicach Hebronu. Pole Efrona wraz z jaskinią położone były przed obliczem, a zatem po wschodniej stronie tego miasta. Grób na końcu pola może być łatwiej odstąpiony. Obecnie wznosi się nad domniemaną Makpelą merzet do r. 1862 dla niemużłmanów niedostępny.

10. Wstępujący w bramę, współtowaryszowie obradujący w bramie 19, 1.

11. *לעיני* wobec świadków.

24 ופילגישו ושמה ראומה ותלד גסהוא את־טבח ואת־גחם ואת־תחש ואת־מעכה:

כג.

פ פ פ

1 ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים

2 שני חיי שרה: ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון

3 בארץ כנען ויבא אברהם לספר לשרה ולכפתה: ויקם

4 אברהם מעל פניו מתו וידבר אל־בני־חת לאמר: גרתי

5 ותושב אנכי עמכם תנו לי אחזת־קבר עמכם ואקברה

6 מתי מלפני: ויענו בני־חת את־אברהם לאמר לו: שמענו

7 אדני נשיא אלהים: אתה בתוכנו במבחר קברינו קבר

8 את־מתך איש ממנו את־קברו לא־יכלה ממך מקבר

9 מתך: ויקם אברהם וישתחו לעם־הארץ לבני־חת:

10 וידבר אתם לאמר אם־יש את־נפשכם לקבר את־מתי

11 מלפני שמעוני ופגעו־לי בעפרון בן־צחר: ויתן־לי את־

12 מערת המכפלה אשר־לו אשר בקצה שדה בכסף מלא

13 ותגנה לי בתוככם לאחזת־קבר: ועפרון ישב בתוך

14 בני־חת ויען עפרון החתי את־אברהם באוני בני־חת

15 לכל באי שער־עירו לאמר: לא־ארני שמעני השדה

16 נתתי לך והמערה אשר־בו לך נתתיה לעיני בני־עמי

כג. v. 1 כף ועירא.

24. Aram Maakha, por. Dent. 3, 14. Joz. 19, 5. 2 Sam. 10, 6.

Rozd. 23. 1. Jedyna kobieta, której wiek P. Ś. zaznacza.

2. בעיר ארבע na połud. Jerozolimy od założyciela swego Arba, ojca Enaka, tak nazwane. Joz. 14, 15; 15, 18; 21, 11. Neh. 11, 25. to samo co Mamre albo Hebron, wiersz 19 i 35, 27. Wedle niekt. są to pojedyncze miana czterech osad, połączonych w jedno miasto חברון. Przybył z Beer-Szeba, 22, 19.

4. *עוד* cudzoziemiec. to samo co *חושב* czasowy przysiedleńiec,

12. I pokłonił się Abraham przed ludem tego kraju.

13. I rzekł do Efrona w uszy ludu owego kraju jak następuje: „Gdybyś mnie tylko posłuchać zechciał! Dam pieniądze za to pole, przyjm odemnie, a wtedy pochowam zmarłą moją tam.“

14. I odpowiedział Efron Abrahamowi, mówiąc mu:

15. „Panie mój, posłuchaj mnie: ziemia za czterysta szekłów srebra, między mną a tobą, cóż znaczy to? I tak pochowaj zmarłą twoją.“

16. I usłuchał Abraham Efrona; i odważył Abraham Efronowi to srebro, o którym mówił, w przytomności synów Cheta: Czterysta szekłów srebra, obiegającego u kupców.

17. I dostało się pole Efrona, co w Machpela naprzeciw Mamre, — pole i jaskinia, która w niem, i wszystkie drzewa, które na polu były, na całej jego przestrzeni, w okolo,

18. Abrahamowi, jako nabytek, w oczach synów Cheta, wobec wszystkich wstępujących w bramę miasta jego.

19. A następnie pochował Abraham Sarę, żonę swoją, w jaskini w Machpela, naprzeciw Mamre, czyli Chebronu, w ziemi Kanaan.

20. I tak dostało się pole, i jaskinia, która w niem, Abrahamowi, jako dziedziczny grób od synów Cheta.

ROZDZIAŁ XXIV.

1. A Abraham był stary, podeszły w latach; a Wiekui-
sty błogosławił Abrahamowi we wszystkichiem.

2. I rzekł Abraham do sługi swojego, starszego domu
swojego, który zawiadywał wszystkiem, co doń należało:
połóż też rękę twoją pod biodro moje.

3. A zaknąę cię na Wiekuiściego, Boga nieba i Boga ziemi,
żebyś nie brał żony dla syna mojego z pomiędzy cór Ka-
naanejczyka, w pośród którego ja mieszkam;

4. Lecz do ziemi mojej, i do rodzinnego miejsca mojego
pójdiesz, i weźmiesz żonę dla syna mojego, dla Ie'haka.“

5. I rzekł do niego sługa: „Może nie zechce ta niewiasta

Rozd. 24. 1. Liczył lat 140, por. 21, 5. i 25, 20.

2. Do Eliezera por. 15, 2. Dotknięcie się biodra, siedliska pło-
dzącej siły, przy składaniu przysięgi, było symbolicznem wezwaniem
potomnych, aby przysięgi tej wiernie dochowali, a w razie złamania
jej, zmarłego po śmierci pomścili. Dill.

3. Jako starszy domu miał czuwać nad tém, aby syn wolę ojca
spełnił i o właściwem powołaniu swoim 18, 18. 19. pamiętał.

4. Matka przyszłego ludu Bożego nie może być kobietą wśród
zepsucia i skażenia wychowaną.

19 נתתיה לך קבר מתד: וישתחו אברהם לפני עסדהארץ:

18 וידבר אל-עפרון באוני עסדהארץ לאמר אך אם-אתה

לו שמעני נתתי כסף השדה קח ממני ואקברה את-

14 מתי שמה: ויען עפרון את-אברהם לאמר לו: ארני

16 שמעני ארץ ארבע מאת שקל-כסף ביני ובינה מה-

18 הוא ואת-מתד קבר: וישמע אברהם אל-עפרון וישקל

אברהם לעפרון את-הכסף אשר דבר באוני בני-הת-

17 ארבע מאות שקל כסף עבר לסחר: ויקם ו שדה עפרון

אשר במכפלה אשר לפני ממרא השדה והמערה אשר-

18 בו וכל-העין אשר בשדה אשר בכל-גבלו סביב: לאברהם

19 למקנה לעיני בני-חתת בכל באי שער-עירו: ואחר-כן

קבר אברהם את-שרה אשתו אל-מערת שדה המכפלה

20 על-פני ממרא הוא חברון בארץ כנען: ויקם השדה

והמערה אשר-בו לאברהם לאהזת-קבר מאת בני-חתת: ס

כד.

1 ואברהם וקן בא בימים ויהוה ברך את-אברהם בכל:

2 ויאמר אברהם אל-עבדו וקן ביתו המשל בכל-אשר-

3 לו שים-נא ידך תחת ירכי: ואשביעך ביהוה אלהי

השמים ואלהי הארץ אשר לא-תקח אשה לבני מבנות

4 הפנעני אשר אנכי יושב בקרבו: כי אל-ארצי ואל-

5 מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק: ויאמר אליו

13. Spójniki ו, כ, wyrażają wyszukaną grzeczność.

15. Wykwintny sposób oznaczenia ceny.

16. Szekel, sztabka złota albo srebrna, będąca zarazem ciężar-
kiem i monetą. Jeszcze za czasów Jeremiasza ważono pieniądze. Jer.
32, 9. 10. Kursowały wszakże monety stałej wartości już w epoce Ja-
kóba, por. 33, 19. a za panowania Dawida drachmy perskie 1 Kron.
29, 7. Od zwyczajnego szekla odróżniał się święty, (20 Ger, 3000 jed-
den kikal czyli talent) i królewski.

20. Prawny nabytek posiadłości ziemskiej w Kanaan, kilkakrotnie
stwierdzony, jako fakt większej doniosłości.

pójść za mną do kraju tego, czyż mam wtedy zaprowadzić syna twojego do kraju, z któregoś wyszedł?

6. I rzekł do niego Abraham: „Strzeż się, abyś nie zaprowadził syna mojego tam!”

7. Wiekuisty Bóg nieba, który wziął mnie z domu ojca mego i z ziemi rodzinnej mojej, który przyrzekł mi, i który zaprzysiął mi, w słowach: Potomstwu twojemu oddam ziemię tę, On posłał anioła swojego przed tobą, i weźmiesz żonę dla syna mego ztamtąd.

8. A gdyby nie zechciała niewiasta owa pójść za tobą, zwolnionym będziesz z tej klątwy mojej. Tylko syna mego nie zaprowadzaj tam!”

9. I położył sługa rękę swoją pod biodro Abrahama, pana swojego, i zaprzysiął mu to.

10. I wziął sługa dziesięć wielbłądów, z wielbłądów pana swojego, i poszedł; a wszelakie kosztowności pana swojego w rękę swoim, i powstał i wyruszył do Aram-Naharaim, do miasta Nachora.

11. I rozłożył wielbłądy po za miastem u krynicy wody, pod wieczór, gdy zwykły wychodzić wodziarki,

12. I rzekł: „Wiekuisty, Boże panu mego Abraham! zdarzę przedemną dzisiaj, i uczyni łaskę panu memu Abrahamowi!

13. Otóż stoję u źródła wody, a córki mieszkańców tego miasta wychodzą, by czerpać wodę.

14. Tak niechaj stanie się, żeby dziewczina do której powiem: Nachylże dzban twój, a napije się, a powie: pij, a wielbłądy twoje napoje, — była ta, którą przoznaczyłeś dla sługi Twojego, dla Ischaka; a po tym poznam, żeś uczynił łaskę panu memu.”

15. I stało się, że zaledwie przestał mówić, a oto Rібka wyszła, która zrodzona była Betnelowi, synowi Milki, żony Nachora, brata Abrahama, a dzban jej na ramieniu jej.

16. A była to panna pięknego wielce wejrzenia, dziewczina, której mężczyzna nie poznał; i zeszła do źródła, i napełniła dzban swój, i wracała.

17. I pobiegł sługa naprzeciw niej, i rzekł: „Pozwólże mi łyknąć nieco wody z dzbana twojego.”

18. I rzekła: „Pij panie mój!” i prędko spuściła dzban swój na rękę swoją, i dała mu pić.

19. A gdy dała mu się napić, rzekła: „I dla wielbłądów twoich czerpać będę, póki się nie napiją.”

buje dla siebie, towarzyszącej mu służby, narzeczonej, którą sprowadzi i t. d.

16. bym może „i podniosła” dzban na ramię, później bowiem zdejmuje go.

הַעֲבֹד אוֹלֵי לֹא-תֵאכְלָה הָאִשָּׁה לְלֶכֶת אַחֲרַי אֶל-הָאָרֶץ
הַזֹּאת הֵשִׁיב אֲשִׁיב אֶת-בְּנֵךְ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יֵצֵאת
מִשָּׁם: וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲבָרָהָם הַשְּׁמֵר לְךָ פֶּן-תִּשְׁיֵב אֶת-
בְּנֵי שָׂמָה: יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָקַחְנִי מִבֵּית
אָבִי וּמֵאָרֶץ מוֹלַדְתִּי וְאֲשֶׁר דִּבְרָ-לִי וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע-לִי
לֵאמֹר לְזָרְעֶךָ אֶתֵּן אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכּוֹ
לְפָנֶיךָ וּלְקַחַת אִשָּׁה לְבְנֵי מִשָּׁם: וְאִם-לֹא תֵאכְלָה הָאִשָּׁה
לְלֶכֶת אַחֲרַיִךְ וְנִקִּית מִשְׁבַּעְתִּי וְאֵת רַק אֶת-בְּנֵי לֹא תִשָּׁב
שָׂמָה: וַיִּשֶׁם הָעֶבֶד אֶת-יָדוֹ תַּחַת יָרֵךְ אֲבָרָהָם אֲדֹנָיו
וַיִּשְׁבַּע לוֹ עַל-הַדָּבָר הַזֶּה: וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֶשְׂרָה גַמְלִים
מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל-טוֹב אֲדֹנָיו בִּידוֹ וַיִּקֶם וַיֵּלֶךְ אֶל-
אָרֶם נְהָרִים אֶל-עִיר נְחוּר: וַיִּבְרַךְ הַגַּמְלִים מִחוּץ לְעִיר
אֶל-בְּאֵר הַמַּיִם לַעַת עָרֵב לַעַת צֵאת הַשָּׂאֵבֶת: וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבָרָהָם הַקְּרָה-נָא לְפָנַי הַיּוֹם וְעִשֵׂה-
חֶסֶד עִם אֲדֹנָי אֲבָרָהָם: הִנֵּה אֲנִכִּי נֹצֵב עַל-עֵין הַמַּיִם
וּבְנוֹת אֲנִשֵׁי הָעִיר יֵצְאוּ לְשֹׂאֵב מַיִם: וְהִי הַנְּעֹרָה אֲשֶׁר
אָמַר אֵלַי הַטִּי-נָא כַדָּךְ וְאִשְׁתָּה וְאָמְרָה שְׂתָה וְגַם-
גַּמְלֵיךָ אִשְׁקָה אֶתְּךָ הַכַּחַת לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וְכֹה אֲדַע
כִּי-עֲשִׂית חֶסֶד עִם-אֲדֹנָי: וַיְהִי-הוּא טָרַם כֹּלָה לְדַבֵּר
וְהִנֵּה רִבְקָה יֵצְאת אֲשֶׁר יֵלְדָה לְבִתּוֹ אֶל בֶּן-מִלְכָּה אִשְׁת
נְחוּר אַחֵי אֲבָרָהָם וְכִדָּה עַל-שִׁכְמָה: וְהַנְּעֹרָה טַבַּת מְרָאָה
מְאֹד בְּתוֹלָה וְאִישׁ לֹא יִדְעָה וְתַרְדּוּ הָעֵינָה וְתַמְלֵא כִדָּה
וְתַעַל: וַיֵּרֶן הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְּמִיאִינִי נָא מֵעֵט-
מַיִם מִכַּדְּךָ: וְתֹאמַר שְׂתָה אֲדֹנָי וְתַמְהַר וְתַרְדּוּ כִדָּה עַל-
יָדָה וְתִשְׁקָהוּ: וְתַכַּל לְהַשְׁקֵתוֹ וְתֹאמַר גַּם לְגַמְלֵיךָ אִשְׁאֵב

v. 11 הנערה קרי. v. 10 והנערה קרי. v. 10 קמ"ן ב"ק.

6. Powrót do Mezopotamii zniweczyłby wszystkie moje widoki, por. 12, 7; 13, 15.

10. Miasto Nachora, Charan, por. 11, 31. Tyle wielbłądów potrze-

20. I pospieszyła, i wypróżniła dzban swój do koryta, i pobiegła znowu do krynicy, by czerpać, i naczepała dla wszystkich wielbłądów jego.

21. A człowiek ten, zdumiewając się nad nią, milczał jeszcze, aby poznać, czy poszczęścił Wiekuiście drodze jego, czy nie.

22. Ale gdy przestały wielbłądy pić, wyjął ów człowiek koleczyk złoty, pół szekla wagi, i dwa naramienniki — na ręce jej — dziesięciu złotych wagi.

23. I rzekł: „Czyją córką jesteś, powiedz ze mi? Czy jest w domu ojca twojego miejsce dla nas, dla przenocowania?”

24. I rzekła do niego: Córka Betuela jestem, syna Milki, którego urodziła Nachorowi.“

25. I rzekła do niego: I słomy, i paszy dość u nas, i miejsce dla przenocowania.“

26. I pokłonił się ów człowiek, i ukorzył się przed Wiekuiстым.

27. I rzekł: „Błogosławiony Wiekuiście, Bóg pana mojego Abrahama, który nie pominął łaski i rzetelności Swojej panu mojemu! Jestem na drodze, którą poprowadził mnie Wiekuiście do domu krewnych pana mojego!“

28. Dziewica zaś pobiegła, i opowiedziała w domu matki swojej o rzeczach tych.

29. A miała Ribka brata, imieniem Laban; i wybiegł Laban do owego człowieka na drogę, do źródła.

30. A stało się to, gdy ujrzal koleczyk i naramienniki na rękach siostry swojej, i gdy usłyszał słowa Ribki siostry swojej, która mówiła: „Tak rzekł do mnie człowiek ów.“ I przyszedł do owego człowieka, a oto stał przy wielbłądach u źródła.

31. I rzekł: „Wnijdź, błogosławiony Wiekuiściego! Czemuż stoisz na dworze? A jam wyprzątnął dom, i miejsce dla wielbłądów.“

32. I wszedł ów człowiek do domu, i odkierował wielbłądy; on zaś dał słomy i paszy wielbłądom, i wody dla unycia nóg jego, i nóg ludzi, którzy byli z nim.

33. I postawiono przed nim, żeby jadł; ale rzekł: „Nie będę jadł, póki nie wypowiem rzeczy mojej.“ A rzekł: „Mów!“

34. I rzekł: „sługą Abrahama jestem.

35. A Wiekuiście pobłogosławił pana mojego bardzo, że

29. W małżeństwach poligamicznych brat miał większe prawa i obowiązki względem siostry, niż ojciec, por. wiersz 50, 59; 34, 5, 26 Sęd. 21, 22, 2 Sam. 13, 22.

30. Cheiwego Labana nęciły przedewszystkiém dary, które Ribka w domu pokazała.

32. kal od יישם 50, 26. Sęd. 12, 3 albo hof od שום.

20 עד אס-כלו לשתת: ותמהר ותער בדה אל-השקת ותרין
21 עוד אל-הבאר לשאב ותשאב לכל-גמליו: והאיש
משתאה לה מחריש לדעת ההצליח יהיה דרכו אס-
22 לא: ויהי כאשר פלו הגמלים לשתות ויקח האיש נזם
זהב בקע משקלו ושני צמידים על-ידיה עשרה זהב
23 משקלם: ויאמר בת-מי את הגידי נא לי היש בית-
24 אביך מקום לנו ללין: ותאמר אליו בת-בתואל אנכי בן-
25 מדפה אשר ילדה לנחור: ותאמר אליו גם-סתבן גם-
26 מספוא רב עמנו גם-מקום ללין: ויקד האיש וישתחו
27 ליהוה: ויאמר ברוך יהוה אלהי אלני אברהם אשר
לא-עזב הסדו ואמתו מעם אלני אנכי בדרך נחני יהוה
28 בית אחי אלני: ותרין הנער ותגד לבית אמה בדיכרים
29 האלה: ולרבקה אח ושמו לבן וירין לבן אל-האיש
30 החוצה אל-העין: ויהי כראת את-הנזם ואת-הצמידים
על-ידי אחתו וכשמעו את-דברי רבקה אחתו לאמר
כה-דבר אלי האיש ויבא אל-האיש והנה עמד על-
31 הגמלים על-העין: ויאמר בוא ברוך יהוה למה תעמד
32 בחוץ ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים: ויבא האיש
הביתה ויפתח הגמלים ויתן תבן ומספוא לגמלים
33 ומים לרחץ רגליו ורגלי האנשים אשר אתו: וישם
לפניו לאכל ויאמר לא אכל עד אס-דברתי דברי ויאמר
34 דבר: ויאמר עבד אברהם אנכי: ויהוה ברוך את-אלני
35

v. 28 הנערה קרי. v. 33 ויושם קרי.

21. Inni: wpatrywał się od שעה vulg. contemplabatur.

22. Był to dar za wyświadczoną przysługę — narzeczonej wręcza później inne dary. בקע pół szekla, Ex. 38, 26.

27. Inni: jak 27, 34. casus absol. przeciwstawia siebie panu zem. אחי — אח jak często krewny.

28. Kobiety zajmowały oddzielne pokoje, por. w. 68.

stał się możliwym; i dał mu trzody i rogaciznę, i srebro i złoto, i sługi i służebnice, i wielbłądy i osły.

36. I urodziła Sara, żona pana mojego, syna panu mojemu w starości swojej, któremu oddał wszystko co posiada.

37. I zaklął mnie pan mój w słowach: „Nie weźmiesz żony dla syna mojego z córek Kanaanejczyka, w którego ziemi mieszkam.

38. Lecz do domu ojca mojego pójdziesz, i do rodziny mojej, a weźmiesz żonę dla syna mojego.“

39. I rzekłem do pana mojego: „Może nie pójdzie niewiasta ta za mną?“

40. I odpowiedział mi: „Wiekniasty, co postępowałem przed Nim, poszła anioła swojego z tobą, i poszczęści drodze twojej, a weźmiesz żonę dla syna mojego, z rodziny mojej, i z domu ojca mojego.

41. Wtedy tylko zwolnionym będziesz z zaklęcia mojego, gdy przyjdiesz do rodziny mojej; a nawet jeżeli nie dadzą ci, zwolnionym będziesz z zaklęcia mojego!“

42. I przybyłem dzisiaj do źródła; i rzekłem: Wiekniasty, Boże pana mojego Abrahama, gdybyś raczył też poszczęścić drodze mojej, po której idę!

43. Oto stoję u źródła wody, — i niechaj stanie się, iż dziewczyna, która wyjdzie czerpać, i do której powiem: Dozwól mi też napić się nieco wody z dzbana twojego.

44. A powie mi: I ty się napij, a i dla wielbłądów twoich naczorpię — ta to będzie żona, którą przeznaczył Wiekniasty dla syna pana mojego.

45. Ja zaś, zaledwie przestałem to mówić w sercu swoim, — a oto Ribka wychodzi, a dzban jej na ramieniu jej, i zstąpiła do źródła, i naczorpnęła; i rzekłem do niej: „Daj mi też się napić.“

46. I prędko spuściła dzban swój z siebie, i rzekła: „Pij, a i wielbłądy twoje napoję“. I piłem, a i wielbłądy napoiła.

47. I zapytałem się jej i rzekłem: „Czyją córką jesteś?“ I rzekła: „Córką Betuela, syna Nachora, którego urodziła mu Milka.“ Wtedy włożyłem kolczyk na nos jej, a naramienniki na ręce jej.

48. I pokloniłem się, i ukorzyłem przed Wiekniastym i błogosławiłem Wiekniastemu, Bogu pana mojego Abrahama, który poprowadził mnie drogą prawdziwą, abym wziął córkę brata pana mojego dla syna jego.

49. A teraz, jeżeli chcecie wyświadczyć łaskę i wierność panu mojemu, powiedźcie mi; a jeżeli nie, powiedźcie mi też, abym się zwrócił na prawo albo na lewo.“

50. I odpowiedzieli Laban i Betuel i rzekli: „od Wiekni-

מֵאֵד וַיִּגְדֵּל וַיִּתֵּן לֹו צֹאן וּבָקָר וּבְסֹף וְהָב וְעֶבְדִּים וְשִׁפְחֹת
 36 וְנַמְלִים וְחֲמָרִים: וַתֵּלֶד שָׂרָה אִשְׁתִּי אֶרְנִי בֶן לְאֶרְנִי
 37 אַהֲרִי וַקְּנֵתָהּ וַיִּתֵּן לֹו אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לֹו: וַיִּשְׁבַּעַנִּי אֶרְנִי
 לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לְבְנִי מִבְּנוֹת הַבְּנֵעִנִי אֲשֶׁר אֲנֹכִי
 38 יֹשֵׁב בְּאֶרְצוֹ: אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תֵלֶךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי
 39 וּלְקַחְתָּ אִשָּׁה לְבְנִי: וְאָמַר אֶל־אֶרְנִי אֵלַי לֹא־תֵלֶךְ הָאִשָּׁה
 40 אַחֲרַי: וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה אֲשֶׁר־הִתְּלַכְתִּי לִפְנֵי יִשְׁלַח
 מַלְאָכּוֹ אַתְּךָ וְהַצְּלִיחַ דְּרָכְךָ וּלְקַחְתָּ אִשָּׁה לְבְנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי
 41 וּמִבֵּית אָבִי: אִזּוֹ תִּנְקַח מֵאֵלְתִּי כִּי תָבוֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי
 42 וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לְךָ וְהָיִיתָ נְקִי מֵאֵלְתִּי: וְאָבֹא הַיּוֹם אֶרְ־
 הָעֵינַן וְאָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֶרְנִי אֲבָרְהָם אִם־יִשְׁדָּ־נָא
 43 מִצְּלִיחַ דְּרָכֵי אֲשֶׁר אֲנֹכִי הֵלַךְ עֲלֶיהָ: הִנֵּה אֲנֹכִי נֹצֵב
 עַל־עֵינַי הַמַּיִם וְהִיא הָעֹלָמָה הַיְצֵאתָ לְשֹׂאֵב וְאָמַרְתִּי
 44 אֵלֶיהָ הִשְׁקִינִי־נָא מֵעֵשְׂמַיִם מִפְּדָךְ: וְאָמְרָה אֵלַי גַּם־
 אַתָּה שְׂתֵה וְגַם לְגַמְלִיךָ אִשְׁאֵב הוּא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הִכִּיתָ
 45 יְהוָה לְבֶן־אֶרְנִי: אֲנִי טָרַם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל־לִבִּי וְהִנֵּה
 רָבְקָה יְצֵאתָ וּבָרָה עַל־שִׁכְמָהּ וַתֵּרֶד הָעֵינָה וַתִּשְׂאֵב
 46 וְאָמַר אֵלֶיהָ הִשְׁקִינִי נָא: וַתִּמְהַר וַתֹּרֶד בָּרָה מֵעֲלֶיהָ
 וַתֹּאמֶר שְׂתֵה וְגַם־גַּמְלִיךָ אִשְׁקָה וְאִשְׁתִּי וְגַם הַנְּמָלִים
 47 הִשְׁקַתָּה: וְאִשְׁאֵל אֹתָהּ וְאָמַר בְּתַמִּי אַתְּ וַתֹּאמֶר בְּתַ־
 בְּתוֹאֵל בֶּן־נַחֲוֹר אֲשֶׁר יִלְדֶה־לֹו מִלְּפָה וְאִשֶּׁם הַגֹּזֵם עַל־
 48 אָפָה וְהַצְּמִידִים עַל־יְרֵידָהּ: וְאָקֵד וְאִשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה
 וְאֲבָרְךָ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֶרְנִי אֲבָרְהָם אֲשֶׁר הִנְחֵנִי בְּדְרָכְךָ
 49 אֲמַת לְקַחְתָּ אֶת־בְּתֹאֲחִי אֶרְנִי לְבְנִי: וְעַתָּה אֲבִ־יִשְׁכֶם
 עֲשִׂים חֶסֶד וְאֲמַת אֶת־אֶרְנִי הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ
 50 לִי וְאִפְנֶה עַל־יָמִינִי אִזּוֹ עַל־שְׂמָאל: וַיַּעַן לְבֶן וּבְתוֹאֵל

38. אִם לֹא „lecz“ po negatywnych zdaniach por. Ezech. 3, 6. Pa. 131, 2.

stęgo wyszła ta rzecz; nie możemy ci powiedzieć ani źle, ani dobrze.

51. Oto Ribka przed tobą, zabierz ją, a idź, a niech będzie żoną syna pana twojego, jako wyrzekł Wiekuisty.“

52. I stało się, gdy usłyszał sługa Abrahama słowa ich, ukorzył się do ziemi Wiekuistemu.

53. I wyjął sługa klejnoty srebrne i klejnoty złote i szaty i dał Ribce; imię też kosztowności dał bratu jej i matce jej.

54. I jedli i pili, on i ludzie, którzy z nim byli, i prze-nocowali. A gdy wstali z rana, rzekł: „Puśćcie mnie do pana mego!“

55. I rzekł brat jej, i matka jej: „Niech pobędzie dziewczica z nami dni kilka albo dziesięć, a potem pójdzie.“

56. I rzekł do nich: „Nie zatrzymujcie mnie, skoro Wiekuisty poszczęścił drodze mojej; puśćcie mnie, abym poszedł do pana mego.“

57. I rzekli: „Zawołamy dziewicę, i zapytamy się ust jej.“

58. I zawołali Ribkę, i rzekli do niej: „Czy pójdiesz z mężem tym? A odpowiedziała: „Pójdę.“

59. I tak puścili Ribkę, siostrę swoją i karmicielkę jej, i sługę Abrahama i ludzi jego.

60. I pobłogosławili Ribkę, i rzekli do niej: „Siostrzo nasza! od ciebie niech powstaną tysiące myriadów, a niech zdobędzie ród twój bramę wrogów swoich!“

61. I powstała Ribka i służebne jej, i wsiały na wielbłądy, i poszły za owym człowiekiem. I tak wziął sługa ów Ribkę i poszedł.

62. A Ie'hak wracał właśnie z wycieczki do studni Lachaj-Roi, gdyż mieszkał w ziemi południowej.

63. I wyszedł Ie'hak, by przechadzać się w polu pod wieczór, i podniósł oczy swoje, i spojrział, a oto wielbłądy nadszły.

64. I podniosła też Ribka oczy swoje, i ujrzała Ie'haka i spuściła się z wielbłąda;

65. I rzekła do sługi: „Któż to ów człowiek, który idzie

25, 11. określa bliżej miejsce, w którym Izaak w następstwie zamieszkał, por. 20, 1.

63. wedle Abenezry przechadzać się, tyle co לשוט zlanien innych rozmyślać, płakać, po matce.

64. dla okazania należnej czei człowiekowi, w którym znakomitszą osobę poznała, Joz. 15, 18. 1 Sam. 25, 23. 2 Król. 5, 21.

65. Dowiedziawszy się, że to narzeczony zasłoniła twarz welle wymagań ówczesnego zwyczaju. por. w. 36; 25, 5.

וַיֹּאמְרוּ מִי־הוּא יֵצֵא הַדָּבָר לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלָיִךָ רַע אוֹ-
 61 טוֹב: הִנֵּה-רַבְּקָה לְפָנֶיךָ קַח וְלֵךְ וְתֵהי אִשָּׁה לְכֶן-אֲדַנֶּיךָ
 62 כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אֲבֹרָהִם אֶת-
 63 דִּבְרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה לַיהוָה: וַיֹּצֵא הָעֶבֶד כָּל־כֶּסֶף
 וְכָל־זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרַבְּקָה וּמַגְדַּנֹּת נֶתֶן לְאֲחִיהָ
 64 וְלְאִמָּהּ: וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאִנְשִׁים אֲשֶׁר-עִמּוֹ וַיְלִינוּ
 65 וַיִּקְוּמוּ כַּבֶּקֶר וַיֹּאמֶר שַׁלְחֵנִי לְאֲדֹנָי: וַיֹּאמֶר אֲחִיהָ וְאִמָּהּ
 66 תֵּשֶׁב הַנֶּעֱרָ אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עֲשׂוֹר אַחַר תֵּלֵךְ: וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים אֶל־תֹּאחֲרוּ אִתִּי וַיְהִי הַצְּלִיחַ דְּרָגִי שַׁלְחֹנִי
 67 וְאִלְכָה לְאֲדֹנָי: וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לְנַעֲרָ וְנִשְׁאַלָה אֶת־פִּיהָ:
 68 וַיִּקְרְאוּ לְרַבְּקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הַתְּלִכִי עִם־הָאִישׁ הַזֶּה
 69 וְתֹאמֶר אֵלָיִךְ: וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־רַבְּקָה אֶחָתָם וְאֶת־מִנְקֻתָהּ
 70 וְאֶת־עֶבֶד אֲבֹרָהִם וְאֶת־אֲנָשָׁיו: וַיִּכְרְבוּ אֶת־רַבְּקָה וַיֹּאמְרוּ
 לָהּ אֶחָתָנוּ אַתְּ הִי לְאֵלֶפֶי רַבְּקָה וַיִּירֶשׁ זֶרַעְךָ אֶת־שַׁעַר
 71 שְׁנַאִיו: וְתִקֶּם רַבְּקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וְתִרְבְּכֶנָּה עַל־הַגְּמֻלִים
 וְתִדְבְּקָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת־רַבְּקָה וַיֵּלֶךְ:
 72 וַיֵּצֵק כָּאֵ מִבּוֹא כְּאֵר לְחַי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב:
 73 וַיֵּצֵא יֵצֵק לְשׁוּחַ בְּשָׂדֵה לְפָנוֹת עָרֵב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיִּרְא
 74 וְהִנֵּה גְמֻלִים כְּאִים: וְתִשָּׂא רַבְּקָה אֶת־עֵינֶיהָ וְתִרְא אֶת־
 75 יֵצֵק וְתִפֹּל מֵעַל הַגְּמֻל: וְתֹאמֶר אֶל־הָעֶבֶד מִי־הָאִישׁ

v. 57 הנערה קרי. v. 57 הנערה קרי.

63. Oprócz kosztowności, któremi obdarowano narzeczoną 34, 12. otrzymywał ojciec albo brat 34 okup czyli wiano dziewicze zwykłe 50 szekli srebrem, Ex. 22, 16. Niezamożny Jakób służył 7 lat. Posagu kobieta nie wносиła.

65. Ślad podziału miesiąca na dekady czyli dziesiątki dni, por. Ex. 12, 3. Lev. 16, 29. Joz. 4, 19.

69. Karmicielka uważana była za najwierniejszą sługę i opiekunkę, por. 2 Król. 11, 2. Tu mowa o Deborze, 35, 8.

60. Podobne błogosławieństwo odbiera Rutli 4, 11.

62. Wracał do Mamre z Lachaj-roi, 16, 14. gdzie później osiadł,

po polu naprzeciw nam? I rzekł sługa: „To pan mój.“
I wzięła zastonę i zakryła się.

66. I opowiedział sługa Ic'hakowi wszystkie rzeczy, które spełnił.

67. I wprowadził ją Ic'hak do namiotu Sary, matki swojej, i pojął Rebekę, i stała się jego żoną; i pokochał ją, i pocieszył się Ic'hak po matce swojej.

ROZDZIAŁ XXV.

1. A jeszcze pojął był Abraham żonę, a imię jej Ketura.

2. I urodziła mu Zymrana, i Jokszana, i Medana, i Midjana, i Iszbaka i Szmacha.

3. A Jokszan splodził Szebę i Dedana. A synowie Dedana byli: Aszurowie, i Letuszowie, i Lemnowie.

4. A synowie Midjana: Efu, i Efer, i Chanoch, i Abida, i Eldaa; wszyscy ci, synowie Ketury.

5. I oddał Abraham wszystko co miał, Ic'hakowi.

6. A synom nałożnic, które miał Abraham, dał Abraham upominki, i wyprawił ich od Ic'haka, syna swego, jeszcze za życia swojego, ku wschodowi, do krainy wschodniej.

7. A oto dni lat żywota Abrahama, które przeżył: sto siedemdziesiąt i pięć lat.

8. I skończył, i umarł Abraham w sędziwości szczęśliwej, stary i sył życia, i przyłączon został do ludu swojego.

9. I pochowali go Ic'hak i Iszmael, synowie jego, w jaskini w Machpela, na polu Efrona, syna Cochara, co naprzeciw Mamre.

10. Na polu, które nabył był Abraham od synów Cheta, tam pochowany został Abraham i Sara żona jego.

11. I stało się po śmierci Abrahama, pobłogosławił Bóg Ic'haka, syna jego, i osiadł Ic'hak u źródła Lachaj-Roi.

36. Sędz. 8, 22; 24. שוח l. 2, 11, w klinowych napisach Suchu, okolica na prawym brzegu Eufratu.

3. שכא i שך dalsze odrośle tych dwóch większych plemion arab. por. 10, 7. אשורים vulg. גשורים w pobliżu Filistei. Por. też 2 Sam. 2, 9. Inne plemiona oprócz יעה Jez. 60, 6. zupełnie nieznanne

6. Aby po śmierci Abrahama nie wynikły zatargi o dziedzictwo. ארץ Arabja.

8. וימסך właściwie i odszedł, por. וימסך משה Num. 11, 30. Jez. 57. 1. części ludu, pokolenia, rodziny, z których lud się składa współplemięnczy, por. 17, 14. Lev. 19, 16.

11. Por. 24, 62.

הַלְוָה הַהַלֵךְ בְּשָׂרָה לְקִרְאָתָנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנָי
וַתִּקַּח הַצִּעִיף וַתִּתְּקַם: וַיִּסְפֹּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֶת כָּל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבֹאֶה יִצְחָק הָאֵהֳרָה שָׂרָה אִמּוֹ
וַיִּקַּח אֶת־רֵבְקָה וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה וַיֵּאָהֲבָה וַיִּנְחָם יִצְחָק
אֶחָרָי אִמּוֹ: פ

כה.

וַיִּסְפֹּף אֲבָרְהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וַשְׁמָה קְטוּרָה: וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־
זִמְרָן וְאֶת־יִקְשָׁן וְאֶת־מֶדָן וְאֶת־מִדְיָן וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־
שׁוּחַ: וַיִּקְשָׁן יָלַד אֶת־שִׁבְאָה וְאֶת־דָּדָן וּבְנֵי דָדָן הָיוּ
אֲשׁוּרִים וְלִטְוִיִּים וְלֵאמִים: וּבְנֵי מֶדָן עֵיפָה וְעַפְרָה וְחֲנֹךְ
וְאֲבִדֶּעַ וְאֵלְדֵּעָה כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה: וַיִּתֵּן אֲבָרְהָם
אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לְיִצְחָק: וְלִבְנֵי הַפִּילִגְשִׁים אֲשֶׁר
לְאֲבָרְהָם נָתַן אֲבָרְהָם מִתְּנֹת וַיִּשְׁלַחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנֵו
בְּעוֹדָנוּ חַי קְדָמָה אֶל־אֶרֶץ קָדִם: וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי־חַיֵּי
אֲבָרְהָם אֲשֶׁר־חַי מֵאֵת שְׁנָה וּשְׁבַעִים שָׁנָה וְחֲמֵשׁ שָׁנִים:
וַיָּנֹעַ וַיָּמָת אֲבָרְהָם בְּשִׁיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשִׁבְעָה וַיֹּאסֹף אֶל־
עַמּוּיוֹ: וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וַיִּשְׁמַעֵאל בְּנֵוֹ אֶל־מַעֲרַת הַמַּכְפֵּלָה
אֶל־שָׂדֶה עֶפְרָן בֶּן־צֹחַר הַחֲתָי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִמְרָא:
הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר־קָנָה אֲבָרְהָם מֵאֵת פְּנִיחַת שְׁמָה קָבַר
אֲבָרְהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ: וַיְהִי אַחֲרָי מוֹת אֲבָרְהָם וַיְבָרֶךְ
אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנֵוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם־בְּאֵר לַחַיִּרָאִי: פ

67. Zmarłej na trzy lata przed przybyciem Rebeki, 17, 17; 23, 1, 25, 20.

Rozd. 25. 1. Genealogia pokoleń arabskich, od Abrahama ród swój wiodących. אשה = מלגש = nałożnica, por. w. 6. 1. Kron. 1, 82. Zdaniem Tal. jest Ketura identyczna z Hagarą, por. Sęd. 8, 25. P's. 88, 7. 1 Kron. 5, 10.

2. Zabram między Mekką a Medyną. יקשן wedle niekt. tyle co יקשן 10, 26. מדין i מדין w ścisłych stosunkach z Ismaelitami prawdop. jedno plemię w pobliżu Synaju, w Arabii kamienistej, por. 37, 28;

12. A oto rodowód Iszmaela, syna Abrahama, którego zrodziła Hagar, Miecraja, służebnica Sary, Abrahamowi.

13. Oto imiona synów Iszmaela podług nazw i rodowódów ich: Pierworodny Iszmaela Nebajot; po nim Kedar, i Adbeel i Mibsam;

14. I Miszma, i Duma i Massa;

15. Chadad, i Tema, Jetur, Nafisz i Kedma;

16. Ci są synowie Iszmaela, i te imiona ich, w osadach ich, i w koczowiskach ich, — dwunastu książąt podług plemion ich.

17. A oto lata życia Iszmaela: sto trzydzieści siedm lat; i skończył i umarł, i przyłączon został do ludu swojego.

18. A mieszkali od Chawila aż do Szur, co naprzeciw Micrain, gdy idziesz do Aszuru; w obliczu wszystkich braci swoich rozsiadł się;

19. A oto rodowód Ic'haka, syna Abrahama: Abraham spłodził Ic'haka.

20. A miał Ic'hak czterdzieści lat, gdy pojął Ribkę, córkę Bethuela, Aramejczyka, z Paddan-Aram, siostrę Labana Aramejczyka, sobie za żonę.

21. I błagał Ic'hak Wiekuistego za żoną swoją, gdyż niepłodną była; i dał mu się ubłagać Wiekuisty, i poczęła Ribka, żona jego,

22. I bręcały się dzieci w łonie jej, i rzekła: „Jeżeli tak, na cóż tedy jestem?“ I poszła dopytywać się u Wiekuistego.

23. I rzekł Wiekuisty do niej: „Dwa narody w żywocie twoim, i dwa plemiona z wnętrza twego się rozjdą, a jedno plemię nad drugie się wzmoże, a starsze służyć będzie młodszemu.“

14. Jez. 21, 11. miejscowość tej nazwy na granicy między Syryą a Arab. Mas'u w napisach Asurbanipala.

15. Mas'u odróżnić od Misan w pustej Arabii, Jez. 21, 14. Jer. 25, 23. Ij. 2, 11. Itureńczycy, podobno ojcowie teraźniejszych Druzdów, wraz z plemieniem Nisz pokonani w wojnie z Izr. 1 Kron. 5, 19.

16. Mas'u od Misan pokr. z arab. oszańcowany obóz. Nisz szejk. Num. 25, 15. wyraz z arab. zapożyczony.

18. Por. 10, 7; 16, 7. Mas'u t. j. osiadł, usadowił się, Sęd. 7, 12.

20. Mas'u pole, równina aramejska, por. Sza 12, 13.

21. Mas'u dosł. naprzeciw, t. j. mając żonę na oku, na względzie.

22. Upatrując w tém wróżbę przyszłych starc między dziećmi, uważa, że cel życia jej chybiony i zaniepokojona bada wyrocznię 14, 7. Por. też 26, 25.

23. Odpowiedź rytmicznie ułożona. Starszy, Ezaw, ulegnie młodszemu, Jakóbowi, por. 27, 29, 40.

12 ואלה תולדת ישמעאל בן-אברהם אשר ילדה הגר

18 המצרית שפחת שרה לאברהם: ואלה שמות בני

ישמעאל בשמתם לתולדתם בכר ישמעאל נבית וקדר

14 ואדבאל ומכשם: ומשמע ודומה ומשא: חדר ותימא יסור

16 נפיש וקדמה: אלה הם בני ישמעאל ואלה שמותם

17 בחצריהם ובטירתם שנים-עשר נשיאם לאמתם: ואלה

שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלשים שנה ושבע שנים

18 ויגוע וימת ויאסף אל-עמיו: וישכנו מחוילה עד-שור

אשר על-פני מצרים באכה אשורה על-פני כל-אחיו נפל:

פ פ ו

19 ואלה תולדת יצחק בן-אברהם אברהם הוליד את-

20 יצחק: ויהי יצחק בן-ארבעים שנה בקחתו את-רבקה

בת-פתואל הארמי מפתן ארם אחות לבן הארמי לו

21 לאשה: ויעתר יצחק ליהוה לנכח אשתו כי עקרה

22 הוא ויעתר לו יהוה ותהר רבקה אשתו: ויתלצצו

הבנים בקרבה ותאמר אם-כן למה זה אנכי ותלך לדרש

23 את-יהוה: ויאמר יהוה לה שני גיים בבטןך ושני

לאמים ממך יפרדו ולאם מלאם יאמן ורכ יעבד

v. 23 גים ק' ibid. קמץ כ"ק.

12. Genealogja Ismaelitów, późniejszych Saracenów, jako dowód spełnienia się danych Abrahamowi przyrzeczeń.

13. Nabatejczycy, spowinowaceni z Ezawem 28, 9; 36, 3. Po upadku państwa Selencydów zajęli cały obszar między Eufratem a morzem Czerwonym i Mak. 5, 26; 9, 35. Joz. Ant. 1, 12, 4. O kulturze ich świadczą ruiny ich stolicy Petry, dawniejszej stolicy Idumei, nabatejskie napisy i monety z pierwszego wieku przed erą zw. kqr bednini arabscy w czarnych namiotach i otwartych siołach zamieszkali, P. Sal. 1, 5. Jez. 42, 11. słynni strzelcy, Jez. 21, 17. Jer. 49, 28. trudnili się hodowlą trzód, Jer. 49, 32. którymi obszerny handel prowadzili. Ez. 27, 31. Zajmowali przestrzeń między kamienistą Arabją a Babilonią. O innych wymienionych tu plemionach znajdują się niepewne ślady w napisach.

24. A gdy nastął czas jej, aby rodziła, a oto -- bliźnięta w żywocie jej.

25. I wyszedł pierwszy, czerwonawy, cały niby szuba włosista. I nazwali imię jego Esaw.

26. A następnie wyszedł brat jego, ręką swą trzymając się pięty Esawa; i nazwano imię jego Jakób. A Ic'hak miał sześćdziesiąt lat gdy się narodzili.

27. I podrastali chłopcy; i stał się Esaw mężem biogłym w myśliwstwie, mężem pola, a Jakób mężem skromnym, przebywającym w namiotach.

28. I umiłował Esawa, bo łowy na ustach jego; a Ribka miłowała Jakóba.

29. I uwarzył Jakób warzywo, a przyszedł Esaw z pola znużony.

30. I rzekł Esaw do Jakóba: „Daj mi też łyknąć z czerwonego, czerwonego tego, bo znużony jestem!” Przeto nazwano imię jego: Edom.

31. I rzekł Jakób: „Sprzedajże mi zaraz pierworództwo twoje.”

32. I rzekł Esaw: „Wszak ja idę na śmierć, i cóż mi po pierworództwie?”

33. I rzekł Jakób: „Przysięgnijże mi zaraz!” I przysięgł mu, i sprzedał pierworództwo swoje Jakóbowi.

34. I podał Jakób Esawowi chleba i warzywo z soczewicy; i zjadł i wypił, i powstał, i poszedł; i pogardził Esaw pierworództwem.

ROZDZIAŁ XXVI.

1. I był głód w kraju, mimo głodu pierwszego, który był za czasów Abrahama; i poszedł Ic'hak do Abimelecha, króla Peliszców, do Gerar.

2. I ukazał mu się Wiekuisty i rzekł: „Nie zstępuj do Micraim! Zamieszkaż w kraju, o którym powiem tobie.

3. Przebywaj w kraju tym, a będę z tobą, i pobłogosławię cię; albowiem tobie i potomstwu twojemu oddam wszystkie kruje te, i stwierdzą przysięgę, którą zaprzysięgłom Abrahamowi ojcu twojemu.

błogosławieństwa ojca, godność kapłańska (do czasu wzniesienia przybytku), por. tr. Zebachim 14. władza patryarchalna w rodzinie 49, 3. i podwójny udział w dziedzictwie. Dent. 21, 17. tr. Bechoroth 8. Jakób korzysta z okazji, aby zaproponować bratu sprzedaż praw, chwilowo realnej wartości nie przedstawiających, za odpowiedniemi wynagrodzeniem, o którym wszakże wzmianki niema.

32. Jako myśliwy wystawiony jestem na ustawiczne niebezpieczeństwa, narażam co chwila życie.

Rozd. 26. 1. Do Gerar, by ztamtąd udać się do Egiptu, por. 20, 1.

צָעִיר: וַיִּמְלְאוּ יָמֵיהָ לֵלֶדֶת וְהָיָה תוֹמָם בְּבִטְנָהּ: וַיֵּצֵא
הָרִאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כָּלֹו בְּאֲדַרְתִּי שֵׁעַר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו:
וְאַחֲרָיו־כֵּן יָצָא אָחִיו וַיְדוֹ אַחֲזֹת בְּעֵקֶב עֵשָׂו וַיִּקְרָא
יְשָׁמוּ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֵּין־שְׁשִׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֲתָם: וַיְגַדְלוּ
הַבָּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ
תָּם יָשָׁב אֲהָלִים: וַיֹּאֲהֵב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צִיד בְּפִיו
וַרְבֵּקָה אֲהַבֵּת אֶת־יַעֲקֹב: וַיִּזַּד יַעֲקֹב נוֹיֵד וַיָּבֵא עֵשָׂו
מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיפָ: וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הֲלֵעִיִּנִי
נָא מִן־הָאֵלֶם הָאֵלֶם הַזֶּה כִּי עֵיפָ אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־
שְׁמוֹ אֲדָוִם: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מְכַרָּה כְּיוֹם אֶת־בְּכֹרְתְךָ לִי:
וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הֲיֵה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוֹת וּלְמַהֲזֵה לִי בְכֹרְהָ:
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הַשְּׁבַעָה לִי כְּיוֹם וַיִּשְׁבַּעֵלֹו וַיִּמְכֹּר אֶת־
בְּכֹרְתוֹ לַיַּעֲקֹב: וַיַּעֲקֹב נָתַן לַעֵשָׂו לֶחֶם וְגִיזֵר עֲדָשִׁים
וַיֹּאכַל וַיִּשְׂתֵּה וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ וַיָּבֹו עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרָה: פ

כו.

וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ מִלְכָד הַרְעֵב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בְּיַמֵּי
אֲבָרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִי־מֶלֶךְ מִלְכֵי־פְלִשְׁתִּים גֶּרְרָה:
וַיָּבֵא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אֶל־תֵּרֶד מִצְרַיִם שָׁכֵן בְּאֶרֶץ
אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֶיךָ: גֹּוֹר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְאֲהִיֶה עִמָּךְ וְאֲכַרְכֶּךָ
כִּי־לֶךְ וְלִרְעֵךְ אֲתָן אֶת־כָּל־הָאֲרָצֵת הָאֵל וְהִקְמַתִי אֶת־

כה v. 21 חסר. כו v. 3 סכורין האלה.

21. Edom skrócone zam. חאזים 38, 27.

25. Esau brunatno-czerwonej cery, na całym ciele włosami porosły, aluzja do Edomu i lesistych gór Seiru. וַיַּעֲרָב arab. aasaj, kosmaty.

26. יַעֲקֹב denom. od יַעֲקֹב trzymający pięcie, inaczej idący w ślady, tropiący, ztąd וַיַּעֲקֹב 27, 36. i podszedł mnie, por. Hoz. 12, 4. Rebeka była przez 20 lat nieplodną.

28. לִנְי: לִנְי: bo dziewczyna w ustach, w smaku jego, i. j. Izaak, 27, 4, 7.

30. הָאֵלֶם właściwie הָאֵלֶם „idam” nazywa się w arab. każda potrawa, którą się spożywa z chlebem, por. w. 31.

31. Do prerogatyw pierworództwa należały, oprócz pierwszego

4. I rozmnożę potomstwo twoje, jako gwiazdy nieba, i oddam potomstwu twojemu wszystkie kraje te, a błogosławić się będą potomstwem twojem wszystkie narody ziemi.

5. Przeto że usłuchał Abraham głosu Mojego a przestrzegal przestrzeżenia Mojego, — przykazań Moich, ustaw Moich, i nauk Moich.⁴

6. I osiadł Ie'hak w Gerar.

7. I pytali się mieszkańcy tego miejsca o żonę jego, i powiedział: „Siostra to moja;“ bo obawiał się mówić: żona moja: „żeby nie zabili mnie mieszkańcy miejsca tego z powodu Ribki“, gdyż była piękna z wejrzenia.

8. Ale gdy przeżył tam już dłuższy czas, wyjrzał Abimelech, król Peliszków, oknem, i spostrzegł, a oto Ie'hak bawi się z Ribką, żoną swoją.

9. I zawezwał Abimelech Ie'haka, i rzekł: „Ałoż to żona twoja; i jakżeś powiadał: „Siostra to moja?“ I rzekł doń Ie'hak: „ponieważ myślałem: czy nie umrę z jej przyczyny.“

10. I rzekł Abimelech: „Cóżoś to uczynił nam? Ledwie nie położył się który z ludu z żoną twoją, i przywiódłbys na nas grzech.“

11. I rozkazał Abimelech całemu ludowi mówiąc: „Ktoby się dotknął meża tego, lub żony jego, ulegnie śmierci.“

12. I siał Ie'hak w ziemi owej, i zebrał roku tego stokrotne plony i błogosławił mu Wiekuisty.

13. I wzmógł się on, i stał się coraz możniejszym, aż został możnym bardzo.

14. I miał stada owiec, i stada wołów, i czeladź liczną; i zazdrościli mu Peliszczycy.

15. A wszystkie studnie, które wykopali byli słudzy ojca jego za dni Abrahama, ojca jego, zasypali Peliszczycy, i napełnili je ziemią.

16. I rzekł Abimelech do Ie'haka: „Oddal się od nas, boś wzmógł się nad nas wielce.“

17. I wydalił się ztamtąd Ie'hak, i rozłożył się w dolinie Gerar, i osiadł tam.

18. I na nowo rozkopał Ie'hak studnie wody, które wykopali byli za dni Abrahama, ojca jego, a które zasypali Peliszczycy po śmierci Abrahama, i nadał im nazwy, podług nazw, które był nadał im ojciec jego.

12. שער miara albo cena, od שער pokr. z תער dzielić, oznaczać.

13. Por. 8, 3, 5; 12, 9.

15. Aby mu pobyt w tych okolicach uniemożliwić, por. 2 Król. 3, 25. Jez. 15, 6.

4 השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך: והרביתי את
זרעך ככוכבי השמים ונתתי לזרעך את כל הארצת
5 האל והתברכו בזרעך כל גווי הארץ: עקב אשר שמע
אברהם בקלי וישמר משמתי מצותי חקותי ותורתתי:
6 וישב יצחק בגרר: וישאלו אנשי המקום לאשתו ויאמר
7 אחתי הוא כי ירא לאמר אשתי פן יהרגני אנשי המקום
8 על רבקה כי טובת מראה הוא: ויהי כי ארכו לו שם
הימים וישקה אבימלך מלך פלשתים בעד החלון וירא
9 והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו: ויקרא אבימלך
ליצחק ויאמר אך הנה אשתך הוא ואיך אמרת אחתי
הוא ויאמר אליו יצחק כי אמרתי פן אמות עליה:
10 ויאמר אבימלך מה זאת עשית לנו כמעט שכב אחד
11 העם את אשתך והבאת עלינו אשם: ויצו אבימלך את
כל העם לאמר הנגע באיש הזה ובאשתו מות יומת:
12 ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה
13 שערים ויברכהו יהוה: ויגדל האיש וילך הלך וגדל
14 עד כי גדל מאד: ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבדה
15 רבה ויקנאו אתו פלשתים: וכל הבארת אשר חפרו
עבדי אביו אברהם אביו סתמום פלשתים
16 וימלאום עפר: ויאמר אבימלך אל יצחק לך מעפנו
17 כי עצמת ממנו מאד: וילך משם יצחק ויחן בנחל גרר
18 וישב שם: וישב יצחק ויחפר ואתבארת המים אשר
חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות
אברהם ויקרא להן שמות בשמות אשר קרא להן אביו:

4. סבירין האלה. 15 v. 5 רפה.

4. והתברכו por. 22, 18.

5. Por. Lev. 26, 46. Deut. 11, 1.

8. Okien oszklonych i wychodzących na nlicę nie było na Wschodzie. Prawdopodobnie mowa tu o kratach, okalających taras, por. 2 Sam. 11, 2. Podobna opowieść rozdz. 12. por. wszakże Ps. 105, 14. i 15.

19. I kopali też słudzy Ic'haka w dolinie, i znaleźli tam źródło wód żywych.

20. I spierali się pasterzo Gerarscy z pasterzami Ic'haka, mówiąc: „Naszą ta woda!“ I nazwał imię studni tej Esek (swar), bo poswarzyli się z nią.

21. I wykopali studnię inną, ale spierali się również o nią; i nazwał imię jej Sytna (zwada).

22. I przeniósł się ztamtąd, i wykopał studnię inną, i nie spierali się o nią, — i nazwał imię jej Rechoboth i rzekł: „Bo teraz rozprzestrzenił Wiekuisty nam, i rozplenim się na tej ziemi.“

23. I wyruszył ztamtąd do Beer-Szeba.

24. I ukazał mu się Wiekuisty nocy tej, i rzekł: „Jam Bóg Abrahama, ojca twego; nie obawiaj się, bo z tobą Ja; i pobłogosławię cię, i rozmnożę potomstwo twoje, dla Abrahama sługi Mojego.“

25. I zbudował tam ofiarnicę, i wzywał imienia Wiekuistego, — i rozbił tam namiot swój. I wykopali tam słudzy Ic'haka studnię.

26. I przybył do niego Abimelech z Gerar, i Achuzath, przyjaciel jego, i Pichol, dowódzca wojsk jego.

27. I rzekł do nich Ic'hak: „Pocóżecie przybyli do mnie; wszak wy nienawidzicie mnie, i oddaliliście mnie od siebie?“

28. I odpowiedzieli: „Widzieliśmy, że był Wiekuisty z tobą, i rzekliśmy: niechaj też będzie przysięga między nami, między nami a tobą, a zawrzyjmy przymierze z tobą.“

29. Abyś nie uczynił nam złego, jakosmy też cię się nie tykali, i jakosmy czynili tobie tylko dobrze, a puściliśmy cię w pokój; a tyś i teraz błogosławiony od Wiekuistego.“

30. I wyprawil im ucztę, i jedli i pili.

31. A powstawszy z rana, przysięgli jeden drugiemu; i odprowadził ich Ic'hak, i poszli od niego w pokój.

32. I stało się dnia tego, że przyszli słudzy Ic'haka, i donieśli mu w przedmiocie studni, którą kopali, i rzekli mu: „Znaleźliśmy wodę.“

33. I nazwał ją: Szybea. Ztąd nazwa miasta: Boer-Szeba, po dziś dzień.

34. Esaw zaś miał czterdzieści lat, gdy pojął żonę Je-

33. Była to siódma z kolei studnia wykopana od czasów Abrahama i odtąd ustaliła się nazwa nadana pierwotnie tej miejscowości dla całego miasta, por. 21, 31.

34. Wymienione 28, 9. i 36, 2. żony Esawa noszą inne imiona, co objaśnić się daje już to zachowaniem pierwotnych imion, już tłumaczeniem ich na język hebrajski.

19 וַיִּחְפְּרוּ עֲבָדֵי יִצְחָק בְּנַחַל וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים׃
 20 וַיִּרְיִבוּ רֵעֵי גֵרָר עִם־רֵעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמַּיִם וַיִּקְרָא
 21 שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ׃ וַיִּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת
 22 וַיִּרְיִבוּ גַם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׁטְנָה׃ וַיַּעַתֵּק מִשָּׁם
 וַיִּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָכַז עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רַחְבוֹת
 23 וַיֹּאמֶר כִּי־עָתָה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפְרִינוּ בְּאֶרֶץ׃ וַיַּעַל
 24 מִשָּׁם בְּאֵר שֶׁבַע׃ וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר
 אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם אָבִיךָ אֵל־תִּירָא כִּי־אַתָּה אֲנֹכִי
 וּבְרַכְתִּיךָ וְהִרְבִּיתִי אֶת־זַרְעֶךָ בְּעֵבֹר אֲבֹרָהִם עֲבָדֵי׃
 25 וַיְבִן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיִּט־שֵׁם אֱהֻלֹּ וַיִּכְרֹר־
 26 שָׁם עֲבָדֵי־יִצְחָק בְּאֵר׃ וְאֲכִי־מֶלֶךְ הַלֵּךְ אֵלָיו מִגֵּרָר וְאַחֲזַת
 27 מִרְעֵהוּ וּפִיכָל שֶׁר־צִבְאוֹ׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִצְחָק מְדוּעַ
 בָּאתֶם אֵלָי וְאַתֶּם שִׁנְאתֶם אֹתִי וַתִּשְׁלַחוּנִי מֵאַתְכֶם׃
 28 וַיֹּאמְרוּ רָאוּ רְאוּנוּ כִּי־הִיָּה יְהוָה עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא
 29 אֱלֹהֵי בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינוֹנוּ וּבֵינֶךָ וּנְכַרְתָּה כְּרִית עִמָּךְ׃ אִם־
 תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נִגְעַנּוּךָ וּכַאֲשֶׁר עֲשִׂינוּ עִמָּךְ
 30 רַק־טוֹב וְנִשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם אַתָּה עִתָּה כְּרוּךְ יְהוָה׃ וַיַּעַשׂ
 31 לָהֶם מִשְׁתָּה וַיֵּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃ וַיִּשְׁכְּמוּ כַּבֶּקֶר וַיִּשְׁכְּעוּ
 32 אִישׁ לְאַחִיו וַיִּשְׁלַחֵם יִצְחָק וַיִּלְכוּ מֵאֵתוֹ בְּשָׁלוֹם׃ וַיְהִי
 כִּיֹּם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וַיִּגְדּוּ לוֹ עַל־אֲדוֹת הַבְּאֵר
 33 אֲשֶׁר חָפְרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִצְאָנוּ מַיִם׃ וַיִּקְרָא אֹתָהּ שֶׁבַעַה
 34 עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ ׀ וַיְהִי

כו v. 22 מלרע. 29 v. הש' בצור.

19. Żywa, bieżąca woda, por. Lev. 14, 5. Jer. 2, 13.

26. Esek w formie גלית zaufany — פּרע 1 Król. 4, 5. 1 Kron. 27, 83.

28. Esek umowa uroczystym zaklęciem stwierdzona. Deut. 29, 11.

12. 16, 59.

29. A przeto życzyć należy, aby zostawać z tobą w dobrych stosunkach.

31. Wspólna ucztą jest aktem przyjaźni, por. 31, 54.

32. Por. w. 25. 22. i שבע ושבע Joz. 19, 2.

ludytę, córkę Beeri Chittejczyka, również i Bosmatę, córkę Elona Chittejczyka.

35. Ale były one umartwieniem ducha dla Ic'haka i Ribki.

ROZDZIAŁ XXVII.

1. I stało się, gdy się zestarzał Ic'hak, a przytępiły się ooczy jego, że widzieć nie mógł, zawezwał tedy Esawa synu swego starszego, i rzekł doń: „Synu mój!” a odpowiedział mu: „Oto jestem.”

2. I rzekł: „Otóż zestarzałem się, nie znam dnia śmierci mojej.

3. A teraz weźże broń twoją, koleczan twój i luk twój, a wyjdź w pole, i nalów mi zwierzyny.

4. I przyrzadź mi przysmaki, jak to lubię, i przynieś mi, abym jadł, aby pobłogosławiła cię dusza moja, zanim umrę.”

5. A Ribka słyszała, gdy to mówił Ic'hak do Esawa, syna swego; i wyszedł Esaw na pole, aby ułowił zwierzynę i przyniósł.

6. I rzekła Ribka do Jakóba, syna swego, tak: „Otom słyszała ojca twojego rozmawiającego z Esawem, bratem twoim, mówiąc:

7. Przynieś mi zwierzyny, a przyrzadź mi przysmaki, abym jadł, i pobłogosławił cię w obliczu Wiekuistego przed śmiercią moją.

8. A teraz synu mój, posłuchaj głosu mojego w tém, co ci rozkazuje.

9. Znajdźże do trzody, i przynieś mi ztamtąd dwoje kozłat dobrych, a przyrzadź z nich przysmaki dla ojca twego, jak to lubi.

10. I zamiesiesz ojen twemu, a będzie jadł, aby pobłogosławił cię przed śmiercią swoją.”

11. I rzekł Jakób do Ribki, matki swojej: „Wszak Esaw, brat mój, człowiek kosmaty, a ja człowiekiem gładkim.

12. Może pomaca mnie ojciec mój, a byłbym w oczach jego jako szalbierz, a przywiódlbym na siebie przekleństwo, a nie błogosławieństwo.”

13. I rzekła doń matka jego: „Na mnie przekleństwo twoje, synu mój; tylko posłuchaj głosu mojego, a idź, przynieś mi!”

14. I poszedł, i wziął, i przyniósł matce swojej; i przyrzadziła matka jego przysmaki, jak to lubił ojciec jego.

15. I wzięła Ribka szaty Esawa, syna swego starszego, lepsze, będące u niej w domu, i przyodziła Jakóba, syna swego młodszego.

3. I od תלה to, co się zawiesza, a zatem sajdak, koleczan, a nie miecz do boku przypasany.

10. Rebeka działa pod wpływem wyroczni 25, 23.

עשו בן-ארבעים שנה ויקח אשה את-יהודית בת-בארי
85 החתי ואת-בשמת בת-אילן החתי: ותהיין מרת רוח
ליצחק ולרבקה:
ס

כז.

1 ויהי כִּי-זָקֵן יִצְחָק וְתַכְהִין עֵינָיו מֵרָאִת וַיִּקְרָא אֶת-עֲשָׂו
2 בְּנֵו הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנֵי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנְנִי: וַיֹּאמֶר
3 הֲנֵה-נָא וְקִנְיִתִי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי: וְעַתָּה שְׂאֵנָא כְּלִיד
4 תְּלִיד וְקִשְׁתְּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצֹדָה לִי צִידָה: וַעֲשֵׂה-לִי
5 מִטְּעָמִים כַּאֲשֶׁר אֲהַבְתִּי וְהִבִּיֵּאתָ לִי וְאֶכְלָה בְּעֶבֶר
6 תְּבַרְכֶּךָ נַפְשִׁי בְּטָרִם אָמוֹת: וְרַבְּקָה שֹׁמַעַת בְּדַבַּר יִצְחָק
7 אֶל-עֲשָׂו בְּנֵו וַיִּלְךְ עֲשָׂו הַשָּׂדֶה לְצֹד צִיד לְהַבִּיֵּא: וְרַבְּקָה
8 אָמְרָה אֶל-יַעֲקֹב בְּנָה לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת-אָבִיךָ
9 מִדַּבַּר אֶל-עֲשָׂו אַחִיד לֵאמֹר: הִבִּיֵּאתָ לִי צִיד וַעֲשֵׂה-לִי
10 מִטְּעָמִים וְאֶכְלָה וְאֶבְרַכְּךָ לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי: וְעַתָּה
11 בְּנֵי שִׁמַּע בְּקִלִּי לְאִשֶׁר אֲנִי מְצֹוָה אִתְּךָ: לָךְ-נָא אֶל-הַצֹּאֵן
12 וְקַח-לִי מִיָּשָׁם שְׁנֵי גְדֵי עֹזִים טָבִים וְאַעֲשֵׂה אִתְּם מִטְּעָמִים
13 לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהַב: וְהִבֵּאתָ לְאָבִיךָ וְאֶכְלָ בְּעֶבֶר אֲשֶׁר
14 יְבַרְכֶּךָ לִפְנֵי מוֹתִי: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-רַבְּקָה אִמּוֹ הֲזֶה
15 עֲשָׂו אַחִי אִישׁ שֹׁעַר וְאֲנֹכִי אִישׁ חֶלֶק: אֹוֹלִי יִמְשֵׁנִי אָבִי
וְהִיִּתִי בְּעֵינָיו כְּמַתְעַתֵּעַ וְהִבֵּאתִי עָלָי קָלְלָה וְלֹא בְרָכָה:
16 וְתֹאמַר לוֹ אִמּוֹ עָלָי קָלַלְתָּךְ בְּנֵי אֶךְ שִׁמַּע בְּקִלִּי וְלָךְ
17 קַח-לִי: וַיִּלְךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מִטְּעָמִים
18 כַּאֲשֶׁר אָהַב אָבִיו: וַתִּקַּח רַבְּקָה אֶת-בְּגָדֵי עֲשָׂו בְּנָה
הַגָּדֹל הַחֲמוֹרֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בְּבַיִת וַתַּלְבֵּשׂ אֶת-יַעֲקֹב בְּנָה

כו. ז. v. סחח כאתנת. 3 v. ה' יחירה.

85. Esau przedmiotem goryczy dla ducha.

Rozd. 27. 1. Izaak, prawie niewidomy 137. letni starzec, jest narzędziem w ręku Opatrzności, która wbrew jego woli postanowiła Jakóba wywyższyć. Pomimo to nie uchodzi matce i synowi podstęp ich bezkarnie.

16. A skórkami kozłat obłożyła ręce jego, i gładkość szyi jego.

17. I złożyła przysmaki i chléb, który przygotowała w ręce Jakóba, syna swego.

18. I wszedł do ojca swego, i rzekł: „Ojciec mój!” I odpowiedział: „oto jestem; któżes ty, synu mój?”

19. I rzekł Jakób do ojca swego: „Jam Esaw, pierworodny twój; uczynilem jakoś mówił mi; powstańże, siądź, a jedz ze zwierzyny mojej, aby pobłogosławiła mnie dusza twoja.”

20. I rzekł Ic'hak do syna swego: „Jakże tak prędko znalazłeś, synu mój?” I rzekł: „Tak już zdarzył Wiekuisty, Bóg twój przedemną.”

21. I rzekł Ic'hak do Jakóba: „Przystąpże, a pomacaj cię, synu mój: czyż to ty syn mój Esaw, czy nie?”

22. I przystąpił Jakób do Ic'haka, ojca swego, i pomacał go, i rzekł: „Głos, głosem Jakóba; ale ręce, ręce Esawa!”

23. I nie poznał go; albowiem były ręce jego jako ręce Esawa, brata jego, kosmate; i pobłogosławił go,

24. I rzekł: „Tyś to syn mój Esaw?” i odpowiedział: „Ja.”

25. I rzekł: „Podaj mi, abym jadł z łowu syna mojego, żeby błogosławiła cię dusza moja!” I podał mu, i jadł; przyniósł mu też wina i pił.

26. I rzekł do niego Ic'hak, ojciec jego: „Przystąpże a pocałuj mnie, synu mój!”

27. I przystąpił, i ucałował go, a skoro poczuł woń szat jego, pobłogosławił go, i rzekł: „oto woń syna mojego, jako woń pola, któremu błogosławił Wiekuisty.

28. I tak niechaj da ci Bóg z rosy niebios, i żyzności ziemi, i obfitość zboża i moszczu!

29. Niechaj służą ci ludy, a korzą się tobie plemiona; bądź panem braci twojej, a niech się korzą tobie synowie matki twojej; przeklinający cię niechaj będą przekleci, a błogosławiący cię, błogosławieni!”

30. I stało się, gdy skończył Ic'hak błogosławić Jakóbowi, i gdy zaledwie odszedł Jakób z przed oblicza Ic'haka, ojca swego, że przybył Esaw, brat jego, z łowu swojego.

31. I przyrządził i on przysmaki, i przyniósł ojcu swojemu, i rzekł do ojca swojego: „Niech wstanie ojciec mój, i niech je z łowu syna swego, aby pobłogosławiła mnie dusza twoja.”

32. I rzekł doń Ic'hak, ojciec jego: „Któżes ty? „I odpowiedział: „Jam syn twój, pierworodny twój, Esaw.”

33. I zatrwożył się Ic'hak trwogą wielką hardzo, i rzekł:

33. Słowo, przez natchnionego męża wyrzeczone, jest — jak słowo Boże — niecolnionem.

16 הקטן: ואת ערת גרתי העזים הלבישה על-ידיו ועל

17 חלקת צואריו: ותתן את-המטעמים ואת-הלחם אשר

18 עשתה ביד יעקב בנה: ויבא אל-אביו ויאמר אבי

19 ויאמר הנני מי אתה בני: ויאמר יעקב אל-אביו אנכי

עשו בכרך עשיתי כאשר דברת אלי קום-נא שבה

20 ואכלה מצודי בעבור תברכני נפשך: ויאמר יצחק אל-

בני מה-זה מהרת למצא בני ויאמר פי הקרה יהוה

21 אלהיך לפני: ויאמר יצחק אל-יעקב גשה-נא ואמשך

22 בני האתה זה בני עשו אם-לא: ויגש יעקב אל-יצחק

אביו וימשהו ויאמר הקל קול יעקב והירים ידי עשו:

23 ולא הפירו כיהיו ידיו כירי עשו אחיו שעלת ויברכהו:

24 ויאמר אתה זה בני עשו ויאמר אני: ויאמר הגשה לי

25 ואכלה מצוד בני למען תברכה נפשי ויגש-לו ויאכל

26 ויבא לו יין וישת: ויאמר אליו יצחק אביו גשה-נא

27 ושקה-לי בני: ויגש וישק-לו וירח את-ריח בגדיו ויברכהו

28 ויאמר ראה ריח בני פריח שדה אשר פרכו יהוה: ויתן-

לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירש:

29 ועבדיך עמים וישתחו לך לאמים הוה גביר לאחיד

וישתחו לך בני אמה ארריך ארור ומברכה ברוך:

30 ויהי כאשר בלה יצחק לברך את-יעקב ויהי אך יצא

יצא יעקב מאת פני יצחק אביו ועשו אחיו בא מצודו:

31 ויעש גם-הוא מטעמים ויבא לאביו ויאמר לאביו יקם

32 אבי ויאכל מצוד בנו בעבור תברכני נפשך: ויאמר לו

33 יצחק אביו מי-אתה ויאמר אני בנה בכרך עשו: ויחרר-

v. 29 וישתחו קרי.

28. Korzystając z poprzedniej uwagi, życzę mi przedewszystkiém aby posiadał kraj, w którym rosa nieba z żyznością ziemi się łącząc, obfite plony zapewnia. Takim był właśnie Kanaan.

29. Edomici utracili niepodległość swoją za czasów Dawida 2 Sam. 8, 14. 1 Król. 11, 15. Ps. 60, 2.

„Któż zatem ten, co ułowił zwierzyne, i przyniósł mi, żem jadł z wszystkiego, zanim przybyłeś, i błogosławilem mu? A też błogosławionym będzie!”

34. Gdy usłyszał Esaw słowa ojca swojego, krzyknął krzykiem wielkim, i gorzkim niezmiernie, i rzekł do ojca swojego: „Pobłogosław i mnie, ojcze mój!”

35. On zaś rzekł: „Przyszeli brat twój chytrze, i wziął błogosławieństwo twoje.”

36. I rzekł: „Czyż nie dla tego nazwano imię jego Jakób! I podszedł mnie już dwukrotnie: pierworodztwo moje odebrał, o oto teraz odebrał i błogosławieństwo moje!” I rzekł: „Czyś nie zachował dla mnie błogosławieństwa?”

37. I odpowiedział Ie'hak, i rzekł do Esawa: „Oto panem postanowiłem go nad tobą, a wszystkich braci jego oddałem mu za sługi, a o zboże i moszcz upewniłem go, — a tobie, cóż teraz uczynię, synu mój?”

38. I rzekł Esaw do ojca swojego: „Czyżbyś błogosławieństwo jedno tylko miał, ojcze mój? Pobłogosław też i mnie, ojcze mój!” I podniósł Esaw głos swój i zapłakał.

39. I odpowiedział Ie'hak, ojciec jego, i rzekł doń: „Oto zdala od żyzności ziemi będzie siedlisko twoje, i od rosy niebios z góry.

40. A z miecza twojego będziesz żył, i bratu twojemu będziesz służył. Ale, gdy swobodnie się tulasz, zrzucisz jarzmo jego z karku twojego.”

41. I zniawidził Esaw Jakóba z powodu błogosławieństwa, którym pobłogosławił go ojciec jego; i rzekł Esaw w sercu swoim: „Przybliżą się dni żałoby po ojcu moim, a wtedy zabiję Jakóba, brata mego!”

42. I doniesiono Ribce słowa Esawa, syna jej starszego, i posłała i wezwała Jakóba, syna swego młodszego, i rzekła mu: „Oto Esaw, brat twój, pociesza się tępem, że cię zabije.

43. A teraz synu mój, posłuchaj głosu mojego: wstawni, uciekaj do Labana, brata mego, do Charanu.

44. I pobądź przy nim czas niejaki, aż uśmierzy się zapaleczywość brata twojego.

45. Aż odwróci się gniew brata twojego od ciebie, i zapomni coś uczynił mu; wtedy poszłę i zabiorę cię zlamtąd; czemuż mam być pozbawioną obu was dnia jednego!”

się nie da. Ku. 77 samopas się tulać, por. Jer. 2, 31. Hoż. 12, 1. Idumea wyswobodziła się najprzód za czasów Jeram 2 Król. 8, 20. i ostatecznie za Achaza.

45. Jako morderca podlegałby Esaw prawu odwetu.

יִצְחָק חָרְדָּה גְדֻלָּה עַד־מָאֵד וַיֹּאמֶר מִי־אֶפְוֹא הוּא הַצֶּדֶד־
צִיד וַיָּבֵא לִי וְאֶכֶל מִכָּל בְּטָרִם תְּבוֹא וְאֶכְרְכְּהוּ גַם־בְּרוּךְ
יְהִי: בְּשִׁמְעַע עֲשׂוֹ אֶת־דְּבָרֵי אָבִיו וַיִּצְעֵק צַעֲקָה גְדֻלָּה 31
וּמְרָה עַד־מָאֵד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי: וַיֹּאמֶר 35
כֹּה אֶחִיד בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בְּרַכְתְּךָ: וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ 36
יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פַעַמִּים אֶת־בְּרַכְתִּי לָקַח וְהִנֵּה עִתָּה 37
לָקַח בְּרַכְתִּי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אֶצְלַת לִי בְרַכָּה: וַיַּעַן יִצְחָק
וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גָּבִיר שְׁמֹתָיו לָךְ וְאֶת־כָּל־אֶחָיו נָתַתִּי
לוֹ לְעַבְדִּים וְדָגַן וְתִירֵשׁ סִמְכַתִּיו וְלִכְּהָ אֶפְוֹא מָה אַעֲשֶׂה 38
בְּנִי: וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ אֶל־אָבִיו הַבְּרַכָּה אַחַת הוּא־לְךָ אָבִי 39
בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי וַיֵּשֶׂא עֲשׂוֹ קְלוֹ וַיִּבֶךְ: וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו
וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יְהִי מוֹשְׁבֶךָ וּמִטָּל 40
הַשָּׁמַיִם מֵעַל: * וְעַל־חֶרְפֶּךָ תַחִיה וְאֶת־אֶחִיד תַּעֲבֹד וְהָיָה 41
כְּאִשֶׁר תִּרְיֵד וּפְרַקְתָּ עָלָיו מֵעַל צוּאָרְךָ: וַיִּשְׁטַם עֲשׂוֹ אֶת־
יַעֲקֹב עַל־הַבְּרַכָּה אֲשֶׁר בְּרַכּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ בְּלִפְּנֵי 42
יַקְרְבוֹ יְמֵי אָכֶל אָבִי וְאֶהְרַגְהָ אֶת־יַעֲקֹב אָחִי: וַיִּגַּד
לְרַבְּקָה אֶת־דְּבָרֵי עֲשׂוֹ בְּנֵה הַגָּל וְתִשְׁלַח וּתְקַרְא 43
לְיַעֲקֹב בְּנֵה הַקָּטָן וְתֹאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֲשׂוֹ אֶחִיד מִתְנַחֵם
לָךְ לְהַרְגֶךָ: וְעִתָּה בְנִי שִׁמַּע בְּקִלִּי וְקוּם בְּרַח־לָךְ אֶל־ 44
לְבָן אָחִי חֶרְנֵה: וַיִּשְׁכַּת עִמּוֹ יָמִים אַחֲרָיִם עַד אֲשֶׁר־
תָּשׁוּב חֶמֶת אֶחִיד: עַד־שׁוּב אֶף־אֶחִיד מִמֶּךָ וְשָׁכַח אֶת־ 45
אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לוֹ וְשָׁלַחְתִּי וְלִקְחַתִּיךָ מִשָּׁם לְמָה אֲשַׁבֵּל גַּם־

36. קָטָן כו"ק. 40 חצי הספר בסמוקים.

36. Por. 25, 26.

39. Słowa Jakóba są więcej przepowiednią niż błogosławieństwem po tu jak Num. 15, 24. Przyp. 20, 8. Ij. 11, 15. w znaczeniu przeczącym. Zdala od Palestyny, na bezpłodnych, skalistych górach Seiru, por. 36, 8.

40. Wskutek niewydajności ziemi zmuszeni będą potomkowie jego żyć z walki i rabunku. Jedyną pociechą, jaką mu dać może, jest, że swobodnie nomadyzujące, nie stale osiadłe plemię, na zawsze ujarzmić

46. I rzekła Ribka do Ie'haka: „Obmierzło mi życie z powodu córek Cheta. Jeżeli pojmie Jakób żonę z pomiędzy córek Cheta, jakie są to, z córek tego kraju, pocóż mi życie?”

ROZDZIAŁ XXVIII.

1. I wezwał Ie'hak Jakóba, i pobłogosławił go, i przykazał mu, i rzekł do niego: „Nie pojmiessz żony z pośród córek Kanaanu.

2. Powstań, idź do Paddan-Aram, do domu Bethuola, ojca matki twojej, a pojmiij sobie ztamąd żonę, z pośród córek Labana, brata matki twojej.

3. A Bóg wszechpotężny niechaj błogosławi tobie, i rozpleni cię i rozmnoży cię, aby powstał z ciebie zbór ludów.

4. I niechaj da ci błogosławieństwo Abrahama, tobie i potomstwu twojemu z tobą, abys posiadał ziemię pobytu twojego, którą oddał Bóg Abrahamowi!”

5. I wyprawił Ie'hak Jakóba i poszedł do Paddan-Aram do Labana, syna Bethuola Aramejczyka, brata Ribki, matki Jakóba i Esawa.

6. A widząc Esaw, że pobłogosławił Ie'hak Jakóba, i że go wysłał do Paddan-Aram, aby pojął sobie ztamąd żonę, i że pobłogosławiwszy go, przykazał mu mówiąc: Nie pojmiessz żony z pośród cór Kanaanu,—

7. I że usłuchał Jakób ojca swojego, i matkę swoją, i poszedł do Paddan-Aram,—

8. Widząc też Esaw, że nie mają upodobania córki Kanaanu w oczach Ie'haku, ojca jego:

9. Poszedł tedy Esaw do Iszmaela, i pojął sobie Machalę, córkę Iszmaela, syna Abrahama, siostrę Nebajota, oprócz żon swoich, za żonę.

10. I wyruszył Jakób z Beer-Szeba, i udał się do Charanu.

11. I natrafił na pewne miejsce, i przenocował tam, gdyż zaszło było słońce; i wziął jeden z kamieni tego miejsca, i umieścił go w głowach swoich, i położył się na tém miejscu.

12. I śniło mu się, a oto drabina postawiona na ziemi, a wierzch jej sięgał nieba, a oto aniołowie Boży wstępują i zstępują po niej.

10. Jakób nie zabiera nic z rodzinnego domu, pragnąc może w ten sposób brata prześlagać.

12. Samotny wędrowiec czuje się pod opieką aniołów, zajmujących się losem śmiertelnych. Wyższe te istoty wyobrażano sobie jeszcze bez skrzydeł, potrzebują dlatego drabiny, czyli stopni piramidy, aby krążyć między niebem a ziemią. Dill.

46 שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד: וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל-יַעֲקֹב קַצְתִּי בְחַיִּי 46
מִפְּנֵי בָנוֹת חַת אִם-לִקַּח יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבָּנוֹת-חַת כְּאֵלֶּה
מִבָּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִּי חַיִּים:

כח.

1 וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל-יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיִּצְוֶהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא-
2 תִקַּח אִשָּׁה מִבָּנוֹת כְּנָעַן: קוֹם לֶךְ פְּדֹנָה אֶרֶם בֵּיתָהּ
כְּתוּבָל אָבִי אִמְךָ וְקַח-לָךְ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבָּנוֹת לְבֶן אָחִי
3 אִמְךָ: וְאֵל שְׂדֵי יִבְרָךְ אֶתְךָ וַיִּפְרָךְ וַיִּבְרָךְ וְהָיִיתָ לְקַהֲלֵ
4 עַמִּים: וַיִּתֵּן-לָךְ אֶת-בְּרִפְת אַבְרָהָם לָךְ וְלִזְרַעְךָ אֶתְךָ
לְרִשְׁתְּךָ אֶת-אָרֶץ מִגְרִיד אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:
5 וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב אֶת-יַעֲקֹב וַיִּלְךְ פְּדֹנָה אֶרֶם אֶל-לְבֶן בֶּן-
6 כְּתוּבָל הָאֶרְמִי אָחִי רִבְקָה אִם יַעֲקֹב וְעָשׂוּ: וַיֵּרָא עָשׂוּ
כִי-בָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת-יַעֲקֹב וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ פְּדֹנָה אֶרֶם לְקַהֲת-
לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיֵּצֵא עָלָיו לֵאמֹר לֹא-תִקַּח
7 אִשָּׁה מִבָּנוֹת כְּנָעַן: וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו וְאֶל-אִמּוֹ
8 וַיִּלְךְ פְּדֹנָה אֶרֶם: וַיֵּרָא עָשׂוּ כִי רָעוֹת בָּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינָיו
9 יַעֲקֹב אָבִיו: וַיִּלְךְ עָשׂוּ אֶל-יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת-מַחֲלַת בַּת-
יִשְׁמָעֵאל בֶּן-אַבְרָהָם אֶחָת נָבִיּוֹת עַל-נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה:

ו ז ס ס ס

10 וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיִּלְךְ חָרָנָה: וַיִּפְגַּע בְּמָקוֹם וַיִּלֶן
11 שָׁם כִּי-בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבָנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׂם מִרְאֲשֵׁתוֹ
12 וַיִּשְׁכַּב בְּמָקוֹם הַהוּא: וַיַּחֲלֹם וַהֲגָה סֵלֶם מִצֵּב אֶרְצָה
וְרִאשׁוֹ מִגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וַהֲגָה מִלְאֲכֵי אֱלֹהִים עָלָיו וַיִּרְדּוּ

כו v. 16 ק' ועירא. כח v. 2 v. 5 v. 6 v. 7 פְּדֹנָה כצ"ל בהעמדה חחת הנק.

46. Por. 26, 35.

Rozd. 28. 1. Por. 24, 3.

4. Por. 17, 8; 22, 17.

9. Do rodziny Ismaela, bo Ismael już nie żył, 25, 17, נביא 25, 13; 26, 34.

13. A oto Wiekuisty stanął przy nim i rzekł: „Jam Wiekuisty, Bóg Abrahama, ojca twojego, i Bóg Ic'haka! Ziemia na której leżysz, tobie oddam ją, i potomstwu twojemu.

14. I będzie potomstwo twoje, jako proch ziemi, i rozprzestrzenisz się ku zachodowi, i ku wschodowi, i ku północy, i ku południowi; a błogosławić się będą tobą wszystkie plemiona ziemi i potomstwem twojem.

15. A oto, Ja z tobą, i strzedz cię będę, gdziekolwiek pójdziesz, i przywrócę cię do ziemi tej; gdyż nie opuszczą cię, aż spełnię to, com przyrzekł tobie.“

16. I przobudził się Jakób ze snu swojego, i rzekł: „Zaprawdę, jest Wiekuisty na miejscu tém, a jam nie wiedział!“

17. I uląkł się i rzekł: „Jak groźném miejsce to! nie to innego, a tylko dom Boży; to brama niebios!“

18. I wstał Jakób rano, i wziął kamień, który był położyl w głowach swoich, i postawił go jako pomnik, i rozlał olej na wierzeh Jego.

19. I nazwał imię miejsca tego Beth-El; wszakże było Luz imię miasta tego przedtém.

20. I ślubował Jakób ślub, i rzekł: „Jeżeli będzie Bóg ze mną, a strzedz mnie będzie na drodzej tej, którą idę, i da mi chleb na pokarm i suknię na odzienie,

21. A powrócę w pokoju do domu ojca mego: to będzie Wiekuisty Bogiem moim.

22. A kamień ten, który postawiłem jako pomnik, będzie domem Bożym; a z wszystkiego co mi dasz, dziesięcinę zaoferuję Tobie.“

ROZDZIAŁ XXIX.

1. I powstał Jakób, i poszedł do ziemi synów Wschodu.

2. I spojrzal, a oto studnia na polu, a tam trzy stada owiec rozłożone przy niej, bo ze studni tej zwykle pojono stada; a kamień był ogromny nad otworem studni.

miejsce gdzie już Abraham służbę Bożą urządził, por. 12, 8. a które Jakób po powrocie swoim powtórnie poświęcił 35, 15.

21. Por. 17, 7.

22. Domem Bożym czyli miejscem czei Jego, por. 35, 7. gdzie patriarcha ślub swój spełnia. O świątyni w Betel, w której składano ofiary i dziesięciny, wspomina Sęd. 20, 18, 26. 1 Sam. 10, 3. 1 Król, 12, 29.

Rozd. 29. *ישא רגליו* jest jak *ישא עיניו* najwmem określeniem danej czynności fizycznej. *כני קרם* ogólne miano oznaczające mieszkańców zarówno Arabii jak Mezopotamii.

2. Kamień dla ochrony studni przed lotnym piaskiem był ogromny, aby go tylko uprawnieni właściciele wspólnemi siłami stoczyć mogli.

13 בּוֹ: וְהָיָה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
אָבִיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שׁוֹכֵב עָלֶיהָ לְךָ
14 אֶתְנַנֶּה וְלִזְרַעְךָ: וְהָיָה זְרַעְךָ בְּעַפְרַי הָאָרֶץ וּפְרִצְתָּ יָמָה
וְקִדְמָה וּצְפֹנָה וְנִגְבָּה וְנִכְרְכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה
15 וּבְזִרְעְךָ: וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשִׁמְרְתִיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ
וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל־הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אֶס־
16 עֲשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לְךָ: וַיִּקֶן יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר
17 אֲכֵן יֵשׁ יְהוָה בְּמִקְוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי: וַיִּירָא וַיֹּאמֶר
מִה־נִּזְרָא הַמִּקְוֹם הַזֶּה אֵין זֶה בֵּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה
18 שַׁעַר הַשָּׁמַיִם: וַיִּשָּׂם יַעֲקֹב בְּפִקֹר וַיִּקַּח אֶת־הָאֲבֶן אֲשֶׁר־
שָׂם מִרְאֲשֵׁיתוֹ וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מִצְבֵּה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ:
1 וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמִּקְוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לֹו שֵׁם־
20 הָעִיר לְרֹאשְׁנָהּ: וַיִּדַר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יְהִיֶה אֱלֹהִים
עִמָּדִי וְשִׁמְרֵנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם
21 לֶאֱכֹל וְכִנְדָר לְלִבְשִׁי: וְשָׁבַתִי כְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה
22 יְהוָה לִי לֵאלֹהִים: וְהָאֲבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי מִצְבֵּה יְהִיֶה
בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֵּן־לִי עֲשֵׂר אֶעֱשֶׂרנֹו לְךָ:

כט.

1 וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רִגְלָיו וַיִּלֶךְ אֶרְצָה כְּנִי־קַדְשׁ: וַיִּרְא וְהָיָה
בְּאֵר בְּשָׂדֵה וְהָיָה־שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ

כח 18 v. ג' רפה.

13. przy albo przed nim, jak 18, 2. 8; 24, 13. 30.

16. Jakób cieszy się, że Bóg i tu obecny, a nie wyłącznie w miejscach przez Izaaka poświęconych, że zatem przez opuszczenie rodzinnego domu z pod opieki Jego nie wyszedł.

18. Pamiątkowe kamienie stawiano często, por. 31, 45. Joz. 4, 9; 24, 26. 1 Sam. 7, 12. Łączył się z niemi kult religijny, Hoz. 3, 4; 10. 1. Jez. 19, 19. Wbrew przepisowi Dent. 16, 22. który stawianie podobnych pomników wzbrania.

19. Nowsze Betel zbudowane zostało w pobliżu dawniejszego Luz, Jakób bowiem nie nocował w Luz, lecz w okolicy tego miasta, na

3. A gdy zgromadzone tam były wszystkie stada, stoczyli kamień z nad otworu studni, i napoili trzody, i złożyli napowrót kamień nad otwór studni, na miejsce swoje.

4. I rzekł do nich Jakób: „Bracia moi, zkaąd wy?” I odpowiedzieli: „Z Charanu jesteśmy.”

5. I rzekł do nich: „Czy znacie Labana, syna Nachora?” I odpowiedzieli: „Znamy.”

6. I rzekł do nich: „Czy dobrze się miowa?” I odpowiedzieli: „Dobrze; a oto Rachel, córka jego, nadechodzi z trzodą!”

7. I rzekł: „Wszak jeszcze dnia dosyć, nie czas zapędzać stada; napójdzie trzodę, a idźcie popaść.”

8. I odpowiedzieli: „Nie możemy, póki zgromadzone nie będą wszystkie trzody, i nie stoczą kamienia z nad otworu studni, a wtedy napoim trzodę.”

9. Jeszcze rozmawiał z nimi, — a Rachel nadeszła z trzodą ojca swego, bo pasterką była.

10. I stało się, gdy ujrzał Jakób Rachelę, córkę Labana, brata matki swojej, i trzodę Labana, brata matki swojej, że przystąpił Jakób, i stoczył kamień z nad otworu studni, i napoił trzodę Labana, brata matki swojej.

11. I ucałował Jakób Rachelę, i podniósł głos swój, i zapłakał.

12. I oznajmił Jakób Racheli, że jest siostrzeńcem ojca jej, i że jest synem Ribki; i pobięła, i opowiedziała to ojcu swojemu.

13. I stało się, gdy usłyszał Laban wiadomość o Jakóbie, synu siostry swojej, pobięł na spotkanie jego, i uściśnął go, i ucałował go, i wprowadził go do domu swojego; a wtedy opowiedział Labanowi o wszystkim tém.

14. I rzekł do niego Laban: „Wszak kością i ciałem mojem ty!” I zamieszkał u niego przez miesiąc czasu.

15. Wtedy rzekł Laban do Jakóba: „Czyż dla tego, żeś bratem moim, masz mi służyć darmo? Powiedzże mi jakie ma być wynagrodzenie twoje?”

16. A miał Laban dwie córki; imię starszej: Lea, a imię młodszej: Rachel.

17. A oczy Lei były mdłe; Rachel zaś była pięknej postawy i pięknego wejrzenia.

18. I pokochał Jakób Rachelę, i rzekł: „Będę ci służył siedm lat o Rachelę, córkę twoją młodszą.”

15. Delikatne napomknięcie, że go nadal darmo ugaszczać nie może.

17. Mdłe, słabe, bez żywego blasku. Ogniste czarne oczy poczytują na Wschodzie za pierwszy warunek piękności.

18. Por. 24, 53.

בִּי מִן־הַבָּאָר הַהוּא יִשְׁקוּ הָעֵדְרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־
 3 פִּי הַבָּאָר: וְנִאֲסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֵדְרִים וְגִלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן
 מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאֵן וְהִשְׁיִבּוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־
 4 פִּי הַבָּאָר לְמַקְוֶה: וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחִי מֵאִין אַתֶּם
 5 וַיֹּאמְרוּ מִחָרָן אֲנַחְנוּ: וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידַעְתֶּם אֶת־לִבְּנִי
 6 בֶן־נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדַעְנוּ: וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְּׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ
 7 שְׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאֵן: וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד
 הַיּוֹם גְּדוֹל לֹא־עַתָּה הָאֶסֶף הַמְּקַנֶּה הַשְּׁקוּ הַצֹּאֵן וּלְכוּ
 8 רְעוּ: וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכַל עַד אֲשֶׁר יֵאֲסְפוּ כָּל־הָעֵדְרִים
 9 וְגִלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאֵן: עוֹדְנוּ
 מְדַבְּרֵי עִמָּם וְרָחֵל בָּאָה עִם־הַצֹּאֵן אֲשֶׁר לְאֶבֶיהָ כִּי רָעָה
 10 הוּא: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בִּתְּלִבְּנִי אַחִי
 אָמוֹ וְאֶת־צֹאֵן לִבְּנִי אַחִי אָמוֹ וַיֵּגֶשׁ יַעֲקֹב וַיִּגַּל אֶת־הָאֶבֶן
 11 מֵעַל פִּי הַבָּאָר וַיִּשְׁק אֶת־צֹאֵן לִבְּנִי אַחִי אָמוֹ: וַיִּשְׁק יַעֲקֹב
 12 לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קִלּוֹ וַיִּבְדֵּךְ: וַיִּגֵּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אַחִי
 13 אֶבֶיהָ הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה הוּא וַתֵּרֶץ וַתִּגְדַּל לְאֶבֶיהָ: וַיְהִי
 כַּשְּׁמַע לִבְּנִי אֶת־שִׁמְעוֹ יַעֲקֹב בֶּן־אָחִיתוֹ וַיֵּרֶץ לְקִרְאָתוֹ
 וַיַּחְבֹּק־לוֹ וַיִּנְשֹׁק־לוֹ וַיְבִיאוּהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּסְפֵּר לִלְבָּן אֶת־
 14 כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: וַיֹּאמֶר לוֹ לִבְּנִי אֶדְ עֲצָמִי וּבִשְׂרִי
 15 אַתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים: וַיֹּאמֶר לִבְּנִי לַיַּעֲקֹב הֲכִי־
 אַחִי אַתָּה וַעֲבַדְתָּנִי חֲנָם הַגִּידָה לִּי מַה־מִּשְׁכַּרְתְּךָ:
 16 וּלְלִבְּנִי שְׁתֵּי בָּנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לְאָה וְשֵׁם הַקְּטָנָה רָחֵל:
 17 וְעֵינֵי לְאָה רַבּוֹת וְרָחֵל הֵיחָד יִפְתָּ־תָאֵר וַיִּפְתַּח מַרְאֶה:
 18 וַיֵּאָהֵב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אַעֲבֹדְךָ שִׁבְעַת שָׁנִים בְּרָחֵל

4. I rzekł w zbliżonej do hebr. mowie aramejskiej.

5. Syn Nachora w dalszym znaczeniu jak 81, 28.

10. Stoczył kamień sam ołbrzymią siłą, por. 32, 26.

13. Piel, długo i serdecznie. O wszystkim, co go dotąd spotkało.

14. Kość i ciało, bliski, powinowaty, por. 2, 23; 37, 27. Sęd. 9, 2.

2 Sam. 5, 1.

19. I rzekł Laban: „Lepiej, że dam ją tobie, niżbym miał oddać ją mężowi innemu; pozostani u mnie.“

20. I tak służył Jakób o Rachelę siedm lat; a zdawały się w oczach jego jako dni kilka w miłości jego ku niej.

21. I rzekł Jakób do Labana: „Daj mi żonę moję, bo spełniony czas mój, a pójdę do niej.“

22. I zgromadził Laban wszystkich ludzi miejscowych, i wyprawił ucztę.

23. I było wieczorem, wziął Leę, córkę swoję, i wprowadził ją do niego; i poszedł do niej.

24. A dał jej Laban Zylpę, służebnicę swoję, — Lei córce swej, za służebnicę.

25. I okazało się z rana, a otó była — Lea! I rzekł do Labana: „Cóżś mi to uczynił? Alboż nie o Rachelę służyłem tobie, — i dla czegoż mnie oszukałeś?“

26. I rzekł Laban: „Nie zwykło się tak czynić w miejscu naszym, aby wydawać młodszą przed starszą.“

27. Dopelnij tydzień tej, a damy ci i tę drugą, za służbę, którą pelnić będziesz u mnie jeszcze siedm lat innych.

28. I uczynił Jakób tak, i dopelnil tydzień tej; i dał mu Rachelę, córkę swoję, za żonę.

29. I dał Laban Racheli, córce swojej, Bilhę, służę swoję, za służebnicę.

30. I poszedł też do Racheli, i kochał Rachelę bardziej, niż Leę; i służył u niego jeszcze siedm lat innych.

31. A widząc Wiekuisty, że nienawidzona Lea, otworzył łono jej; Rachel zaś była niepłodną.

32. I poczęła Lea, i urodziła syna, i nazwała imię jego: Reuben, bo rzekła: „Wejrzał Wiekuisty na nielolę moję, gdyż teraz pokocha mnie mąż mój.“

33. I poczęła znowu, i urodziła syna, i rzekła: „Ponieważ usłyszał Wiekuisty, że nienawidzoną bylam, dał mi i tego;“ i nazwała imię jego: Szymeon.

34. I poczęła znowu, i urodziła syna, i rzekła: „Oto tym razem przyłgnie mąż mój do mnie, gdyż urodziłam mu trzech synów;“ przeto nazwano imię jego Lewi.

35. I poczęła jeszcze, i urodziła syna, i rzekła: „Tym razem słuwić będę Wiekuistego;“ przeto nazwała imię jego: Jehuda. I przestała rodzić.

28. W ciągu tygodnia pojął zatem dwie żony. Jakóba nie obowiązywał jeszcze przepis Lev. 18, 18.

31. Nienawidzona w porównaniu z Rachelą, por. w. 30.

19 בַּתָּךְ הַקַּטְנָה: וַיֹּאמֶר לְבֵן מִיטוֹב תִּתֵּי אֶתָּה לְךָ מִתֵּתִי
20 אֶתָּה לְאִישׁ אֲחֵר שָׂבָה עִמָּדִי: וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַ
21 שָׁנִים וַיְהִי כַעֲשֵׂינֵי כַיָּמִים אַחֲרַיִם בְּאֵהֲבָתוֹ אֶתָּה: וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב אֶל־לְבֵן הַבָּה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמַי וְאִכְוָאָה
22 אֵלַיָּה: וַיֹּאסֶף לְבֵן אֶת־כָּל־אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה:
23 וַיְהִי בְעֶרְכּ וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה כֶּתֹו וַיָּבֵא אֶתָּה אֵלָיו וַיָּבֵא
24 אֵלַיָּה: וַיִּתֵּן לְבֵן לָהּ אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה כֶּתֹו שִׁפְחָה:
25 וַיְהִי בַּבֶּקֶר וְהִנֵּה־הוּא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לְבֵן מֵה־זֹּאת
26 עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרַחֵל עִבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רַמִּיתָנִי: וַיֹּאמֶר
לְבֵן לֹא־יַעֲשֶׂה בֶן בַּמָּקוֹמֵנוּ לְתֵת הַצַּעֲרָה לְפָנַי הַבְּכִירָה:
27 מָלֵא שִׁבְעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת בְּעִבְדָּה אֲשֶׁר
28 תַעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שִׁבְעַ־שָׁנִים אַחֲרוֹת: וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן
29 וַיִּמְלֵא שִׁבְעַ זֹאת וַיִּתֵּן־לוֹ אֶת־רַחֵל כֶּתֹו לוֹ לְאִשְׁהָ: וַיִּתֵּן
30 לְבֵן לְרַחֵל כֶּתֹו אֶת־פְּלֵהָ שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָה: וַיָּבֵא
גַּם אֶל־רַחֵל וַיֹּאהֲב גַּם־אֶת־רַחֵל מְלֵאָה וַיַּעֲבֹד עִמָּו עוֹד
31 שִׁבְעַ־שָׁנִים אַחֲרוֹת: וַיִּרְא יְהוָה כִּי־שָׁנְוָאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח
32 אֶת־רַחְמָהּ וַרְחֵל עָקְרָה: וַתְּהֵר לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־רָאָה יְהוָה בְּעֵינָי כִּי עָתָה
33 יֵאָהֲבֵנִי אִישִׁי: וַתְּהֵר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע
יְהוָה כִּי־שָׁנְוָאָה אֲנִי וַיִּתֵּן־לִי גַם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
34 שִׁמְעוֹן: וַתְּהֵר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר עָתָה הִפְעֵם יְלֹוֹה
אִישִׁי אֵלַי כִּי־יִלְדֵתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ
35 לוֹי: וַתְּהֵר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הִפְעֵם אוֹרְהָ אֶת־יְהוָה
עַל־כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלְּדָת:

v. 28 במקצת ספרים אין מלה לו.

28. Podstęp był możliwy, stosownie bowiem do ówczesnego zwyczaju miała narzeczona twarz zakrytą, por. 24, 65.

27. U tej żony twojej. Uroczystości weselne trwały cały tydzień Sęd. 14, 12. נתנה ja i moi, por. 24, 50.

ROZDZIAŁ XXX.

1. I widziała Rachel, że nie rodziła Jakóbowi, — i zażdrościła Rachel siostrze swojej, i rzekła do Jakóba: „Daj mi dzieci; a jeżeli nie, umrę!”

2. I wspaniał gniew Jakóba na Rachelę, i rzekł: „Alboż ja na miejscu Boga, który odmówił ci płodu żywota?”

3. I rzekła: „Oto służebnica moja Bilha, pójdź do niej, aby urodziła na kolanach moich, a zbudowaną była i ja od niej.”

4. I dała mu Bilhę, służebnicę swoją, za żonę; i poszedł do niej Jakób.

5. I poczęła Bilha, i urodziła Jakóbowi syna.

6. I rzekła Rachel: „Osądził mnie Bóg i usłyszał głos mój, i dal mi syna;” przeto nazwała imię jego: Dan.

7. I poczęła znowu, i urodziła Bilha, służebnica Racheli, syna drugiego Jakóbowi.

8. I rzekła Rachel: „Zapasy potężnymi pasowałam się z siostrą moją, a przemogłam;” i nazwała imię jego: Naftali.

9. A widząc Lea, że przestała rodzić, wzięła Zylpę służebnicę swoją, i dała ją Jakóbowi za żonę.

10. I urodziła Zylpa, służebnica Lei, Jakóbowi syna.

11. I rzekła Lea: „Przyszło szczęście!” I nazwała imię jego: Gad.

12. I urodziła Zylpa, służebnica Lei, syna drugiego Jakóbowi.

13. I rzekła Lea: „Na szczęście moje! bo szczęśliwą nazywać mnie będą niewiasty.” I nazwała imię jego: Aszer.

14. I wyszedł Reuben w czasie sprzętu pszonicy, i znalazł pokrzyki na polu, i przyniósł je Lei, matce swojej; i rzekła Rachel do Lei: „Dajże mi pokrzyków syna twego.”

15. A rzekła do niej: „Czyż mało, żeś wzięła męża mego, że chcesz wziąć i pokrzyki syna mego?” I rzekła Rachel: „Niechajże śpi z tobą tej nocy za pokrzyki syna twego.”

16. A gdy przyszedł Jakób z pola wieczorem, wyszła Lea naprzeciw niego, i rzekła: „Do mnie zajdziesz, gdyż najęłam cię za pokrzyki syna mego;” I spał z nią onej nocy.

17. I wysłuchał Bóg Leę, i poczęła, i urodziła Jakóbowi syna piątego.

14. W Maja ירי pospolita w Palestynie roślina usypiająca, Mandragora vernalis, pokrzyk, lubczyk albo lubystek. Jest to rodzaj belladony, której żółtawym, wonnym jabłuszkom przypisywano moc wzbudzania miłości. Wyobrażnia ludu upatrywała w korzeniu kształt ludzki, por. P. Sal. 7, 14.

15. וְלָקַח inf. zam. perf. wyraża silniej zamiar Racheli. Jako pierwsza żona rościła sobie Lea większe prawa do Jakóba.

ל.

1 וַתֵּרָא רָחֵל כִּי לֹא יֵלְדָה לְיַעֲקֹב וַתִּקְנֶה רָחֵל בְּאֵהָתָהּ
וַתֹּאמֶר אֶל-יַעֲקֹב הִבְהִילֵי בָנִים וְאִם-אֵין מִתָּה אֲנֹכִי:
2 וַיִּהְרֶאֱף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אֲנֹכִי אִשְׁרָ-
3 מְנַע מִמֶּךָ פֶּרִי-כֶסֶן: וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמַתִּי בְלֵהָה בָּא אֵלַיָּהּ
4 וְתֵלֵד עֲלַי-בְרָכִי וְאֶפְנֶה גַם-אֲנֹכִי מִמֶּנָּה: וַתִּתֵּן-לוֹ אֶת-
5 בְּלֵהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֵא אֵלַיָּהּ יַעֲקֹב: וַתֵּהָר בְּלֵהָה
6 וַתֵּלֵד לְיַעֲקֹב בֶּן: וַתֹּאמֶר רָחֵל הֲנִנִי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע
7 בְּקִלִּי וַיִּתֵּן-לִי בֶן עַל-כֵּן קָרָאתָ שְׁמוֹ הֵן: וַתֵּהָר עוֹד
8 וַתֵּלֵד בְּדָהּ שִׁפְחַת רָחֵל בֶּן שְׁנֵי יַעֲקֹב: וַתֹּאמֶר רָחֵל
נִפְתּוּלֵי אֱלֹהִים וְנִפְתַּלְתִּי עִם-אֲחֹתִי גַם-יִכְלְתִּי וַתִּקְרָא
9 שְׁמוֹ נִפְתָּלִי: וַתֵּרָא לְאֵה כִּי עֲמָדָה מַלְדָּת וַתִּקַּח אֶת-
10 זֶלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה: וַתֵּלֵד זֶלְפָּה
11 שִׁפְחַת לְאֵה לְיַעֲקֹב בֶּן: וַתֹּאמֶר לְאֵה בְּנִי וַתִּקְרָא אֶת-
12 שְׁמוֹ גָד: וַתֵּלֵד זֶלְפָּה שִׁפְחַת לְאֵה בֶן שְׁנֵי יַעֲקֹב:
13 וַתֹּאמֶר לְאֵה בְּאִשְׁרֵי כִּי אֲשֶׁרוּנִי בְּנֹת וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ
14 אִשֶּׁר: וַיֵּלֵד רְאוּבֵן בְּיַמֵּי קִצְי־חַטִּים וַיִּמְצָא דוֹדָאִים
בְּשֹׂדֵה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לְאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לְאָה
15 תִּנְיֶנָּה לִי מְדוּדָאֵי בְּנֵךְ: וַתֹּאמֶר לָהּ הֲמַעַשׂ קַחְתְּךָ אֶת-
אִשִּׁי וְלָקַחְתָּ גַם אֶת-דוֹדָאֵי בְנֵי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב
16 עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דוֹדָאֵי בְּנֵךְ: וַיָּבֵא יַעֲקֹב מִן-הַשֹּׂדֶה
בְּעֶרְבֹ וַתֵּצֵא לְאֵה לְקִרְאָתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׁכַר
17 שְׂכָרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי בְנֵי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הַזֶּה: וַיִּשְׁמַע

ל 11 v. באנר קרי. 10 v. סבירין ההוא.

Rozd. 30. 1. Umrę ze wstydu, por. w. 23.

3. Aby urodziła dzieci, które na kolanach swoich piastować będą, por. 50, 23, 1j. 3, 12, a które za własne uzna por. 16, 12.

8. Zapasy o łaskę i błogosławieństwo Boże.

11. Wedle ketib בְּנֵי ku szczęściu, jak בְּאִשְׁרֵי Gad nazwa bóstwa u Babilończyków, Jez. 65, 11.

18. I rzekła Lea: „Dał mi Bóg wynagrodzenie, iż oddałam służebnicę moją mężowi mojemu.“ I nazwała imię jego Issachar.

19. I poczęła znowu Lea, i urodziła syna szóstego Jakóbowi.

20. I rzekła Lea: „Udarował mnie Bóg darem pięknym, tym razem przytulił mnie do siebie mąż mój, gdyż urodziłam mu sześciu synów!“ I nazwała imię jego: Zebulun.

21. A następnie urodziła córkę, i nazwała imię jej: Dina.

22. I wspominał Bóg na Rachele, i wysłuchał ją Bóg, i otworzył łono jej.

23. I poczęła, i urodziła syna, i rzekła: „Zdjął Bóg hańbę moją!“

24. I nazwała imię jego: Josef, mówiąc: „Oby dodał mi Wiekuisty syna drugiego.“

25. A gdy urodziła Rachel Josefa, rzekł Jakób do Labana: „Puść mnie, abym wrócił do miejsca mojego, i do ziemi mojej.“

26. Daj mi żony i dzieci moje, za które ci służyłem, a pójdę; gdyż znasz służbę moją, jaką ci służyłem.“

27. I rzekł do niego Laban: „Gdybym też znalazł łaskę w oczach twoich! Mam dobrą wróżbę... a błogosławił mi Wiekuisty gwoli tobie.“

28. I rzekł: „Oznaczą mi wynagrodzenie twoje, a dam ci.“

29. I rzekł do niego: „Tobie wiadomo, jakom ci służył, i czém się stał dobytek twój przy mnie.“

30. Bo nielicznem było, coś miał przedemną, a rozmnożyło się w mnóstwo, i błogosławił ci Wiekuisty z przyjściem mojem; a teraz, kiedyż popracować i mnie dla domu mojego?“

31. I rzekł: „Cóż ci mam dać?“ I odpowiedział Jakób: „Nie dasz mi nic, skoro uczynisz mi rzecz tę; wtedy znowu będę pasł trzodę twoją, i strzegł.“

32. Przejdę całą trzodę twoją dzisiaj, i oddzielę z niej każde jagnię nakrapiane i pstre; a każde jagnię płowe między owcami, a pstre i nakrapiane między kozami, niechaj będzie wynagrodzeniem mojem.

por. 44, 5. badałem znaki, mam dobrą wróżbę, że tak nie będzie.

30. Inaczej לרגלי: na każdym kroku moim, por. Jez. 41, 2. Ij. 18, 11.

31. oznaczają jak 26, 18. powtórzenie czynności.

32. Owce były pospolicie białe, por. P. Sal. 4, 2; 6, 6. Dan. 7, 9. Kozy zaś z małymi wyjątkami barwy ciemnej albo czarnej, P. Sal. 4, 1. Jakób żąda, aby okazy nienaturalnej barwy jego były własnością. שה oznacza owce i kozy. הרס imperat. dla oznaczenia fut. zam. הרס אסיר — הרס טלוא part. pass. od טלוא pokr. z טלל kropić, kropkować.

18 אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתֵּהָר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן חַמִּישִׁי׃ וַתֹּאמֶר

לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שְׂפַחְתִּי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא

שְׁמוֹ יִשְׁשַׁכָּר׃ וַתֵּהָר עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד בֶּן־שְׁנָיִם לְיַעֲקֹב׃

20 וַתֹּאמֶר לֵאָה זָכַרְנִי אֱלֹהִים׃ אֲתִי זָכַר טוֹב הַפַּעַם יוֹבְלָנִי

אִישִׁי כִּי־יִלְדַתִּי לוֹ שֵׁשָׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ וּבְלוֹן׃

21 וְאַחַר יָלְדָה בֵּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה׃ וַיִּזְכַּר אֱלֹהִים

22 אֶת־רַחֵל וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחֲמָהּ׃

23 וַתֵּהָר וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסָּף אֱלֹהִים אֶת־חַרְפְּתִי׃ וַתִּקְרָא

24 אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יִסָּף יְהוּה לִי בֶן אַחֵר׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר

יָלְדָה רַחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לֵבָן שְׁלַחְנִי וְאֶלְכָה

26 אֶל־מְקוֹמִי וְלְאָרְצִי׃ תֵּנָה אֶת־נָשִׁי וְאֶת־יְלָדֵי אֲשֶׁר עִבַדְתִּי

אִתָּךְ בָּהֶן וְאֶלְכָה בִּי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־עִבְדְּתִי אֲשֶׁר עִבַדְתִּיךָ׃

27 וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֵבָן אִם־נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נַחֲשֵׁתִי

28 וַיִּבְרַכְנִי יְהוּה בְּגִלְגָּל׃ וַיֹּאמֶר נִקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאַתָּנָה׃

29 וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת אֲשֶׁר עִבַדְתִּיךָ וְאֵת אֲשֶׁר־

30 הָיָה מִקְנֶךָ אִתִּי׃ כִּי מַעֲט אֲשֶׁר־הָיָה לְךָ לִפְנָיִם וַיִּפְרֹץ

קָרְב וַיִּבְרַךְ יְהוּה אֶתְךָ לְרִגְלֵי וְעַתָּה מָתִי אַעֲשֶׂה גַם־

31 אֲנִכִּי לְבֵיתִי׃ וַיֹּאמֶר מָה אִתָּן לְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־

לִי מְאוּמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדְּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֶרְעָה

32 צֹאנְךָ אֲשַׁמֵּר׃ אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ הַיּוֹם הַזֶּה הֲסָר מִשָּׁם כָּל־

שֵׂה וְנִקְד וּמְלוּא וְכָל־שֵׂה־חֹם בְּבָשָׂבִים וּמְלוּא וְנִקְד

טו v. צירי כסמוך ובמקף.

18. יִשְׁשַׁכָּר = יש שכר jest nagroda! Stawowi to imię także aluzję do wyrazu שכרתיך w. 16.

20. udarował, i obejmował. Podobne dwojakie znaczenie ma również imię Józef od אסף i יסף zabierać i mnożyć.

25. Józef urodził się po upływie drugiego siedmioletnia służby, a zatem w czasie, gdy Jakóbowi już wolno było na własną rękę pracować. W przeciągu siedmiu lat nie mogłaby Lea tyle dzieci na świat wydać, zwłaszcza gdy przez niejaki czas rodzić przestała.

27. Gdybym znalazł łaskę, domyślne: nie opuszczaj mnie! נחשתי

33. I świadczyć będzie za mną prawość moja w dzień przyszły, gdy przyjdiesz, by mieć wynagrodzenie moje przed sobą: wszystko, co by nie było nakrapianem i pstrém między kozami, a płowém między owcami, kradzioném to będzie przy mnie.⁴

34. I rzekł Laban: „Oto niechaj będzie podług słów twoich!“

35. I oddzielił dnia tegoż kozły pręgowate i pstre, i wszystkie kozy nakrapiane i pstre, wszystko, na czém coś białego było, i wszystko płowe między owcami, — i oddał w ręce synów swoich.

36. I naznaczył odległość trzech dni drogi między sobą a Jakóben; a Jakób pasł trzodę Labana pozostałą.

37. I nabrał sobie Jakób prętów topoli białej, świeżych, i migdałowych i jaworowych, i ostrugał na nich pasy białe, odslaniając białość, która na prętach była.

38. I postawił pręty, które ostrugał, u źłobów, u koryt wody, gdzie przychodzą trzody pić, przed trzody, a gdzie grzały się, przychodząc pić.

39. I grzały się trzody wobec prętów, i rodziły trzody, pręgowate, nakrapiane i pstre.

40. A jagnięta te oddzielił Jakób, i ustawiał trzody wjeźzieniem ku pręgowatym i wszelkim płowym w trzodach Labana, i trzymał sobie stada osobno, a nie przyłączał ich do trzód Labana.

41. I bywało ile razy grzały się owce silne, ustawiał Jakób pręty przed oczy trzody u koryt, aby się rozgrzewały w obec prętów.

42. Ale gdy owce słabe były, nie ustawiał ich: i tak zostały słabe dla Labana, a silne dla Jakóba.

43. I wzmógł się mąż ów bardzo a bardzo, i miał trzody liczne, i służebnice, i sługi, i wielbłądy i osły.

39. יִחַמוּ piel. od יחם zam. יִחַמוּ — עקר adj. pokr. z מנר wiązać, obwity pręgami, pasami.

40. Połączywszy młode pstre kozy i czarne owce w oddzielne stada, popędzał za nimi jednobarwne trzody Labana, tak żeby je zawsze miały przed oczyma.

41. קשר tęgi, krzepki, pokr. z קשה może też tak nazwane dla tłuścigo i ciężkiego ogona do wałka przywiązanego, por. Ex. 29, 22. ליחמה inf. piel. od יחם z końcówką pl. 3. osoby fem. por. 41, 21.

42. וכהעטף dosłownie przy osłabianiu, t. j. gdy nikłe, chude owce równie chude rodziły.

43. Przewodnią myślą opowiadania jest wykazanie błogosławieństwa Bożego, które Jakóbowi towarzyszyło, mimo że oblubieńcem ojca nie był i początkowo być nim nie zasługiwał. Wydalenie z domu ro-

33 בְּעֵינַי וְהָיָה שְׂכָרִי: וְעָנְתָה־בִּי צְדָקָתִי בַיּוֹם מִחֹר בְּיִ-
תְּבוֹא עַל־שְׂכָרִי דְפָנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינְנוּ נֹקֵד וְטָלוּא בְּעֵינַי
34 וְחוּם בְּפִשְׁבִּים גָּנוּב הוּא אִתִּי: וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לוֹ יְהִי
35 כְּדַבְּרְךָ: וַיִּסַּר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתִּישִׁים הָעֵקֶרֶים וְהַטְּלָאִים
וְאֵת כָּל־הָעֵזִים הַנִּקְדוֹת וְהַטְּלָאֵת כֹּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ וְכָל־
36 חוּם בְּפִשְׁבִּים וַיִּתֵּן בֵּיד־בְּנָיו: וַיֵּשֶׁם דְּרֹךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
37 בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעָה אֶת־צֹאן לָבָן הַנּוֹתֵרֶת: וַיִּקַּח־
לוֹ יַעֲקֹב מִקָּל לִבְנֵה לַח וְלוֹ וְעַרְמוֹן וַיַּפְצֵל בָּהֶן פְּצָלוֹת
38 לִבְנוֹת מַחֲשָׁף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּקְלוֹת: וַיִּצַּג אֶת־
הַמִּקְלוֹת אֲשֶׁר פָּצַל בְּרֹהֲטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר
תָּבֹאן הַצֹּאן לִשְׁתוֹת לִנְכַח הַצֹּאן וַיַּחֲמֵנָה בְּבֹאֵן לִשְׁתוֹת:
39 וַיַּחֲמוּ הַצֹּאן אֶל־הַמִּקְלוֹת וַתִּלְדוּן הַצֹּאן עֵקֶרֶים נִקְדִים
40 וְטָלָאִים: וְהַפִּשְׁבִּים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־עֵקֶד
וְכָל־חוּם בְּצֹאן לָבָן וַיֵּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבָדוֹ וְלֹא שָׂתֵם
41 עַל־צֹאן לָבָן: וְהָיָה כָּל־יַחַם הַצֹּאן הַמִּקְשָׁרוֹת וְשֵׁם
יַעֲקֹב אֶת־הַמִּקְלוֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן בְּרֹהֲטִים לִיַּחֲמֵנָה
42 בַּמִּקְלוֹת: וּכְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יֵשִׁים וְהָיָה הָעֵטְפִים
43 לְלָבָן וְהַקְּשָׁרִים לְיַעֲקֹב: וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי־
לוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וְעֲבָדִים וְגַמְלִים וְחֹמְרִים:

ל 12 ה' רבתי בניא ה' לא רבתי.

33. 33. w przyszłości, por. Ez. 13, 14. Gdy przyjdiesz obejrzeć moją trzodę.

35. I oddzielił Laban potajemnie, bez wiedzy Jakóba i wbrew zawartej z nim umowy, wedle której wszystkie okazy pstre i pręgowate już od owej chwili wynagrodzenie jego stanowiły.

36. Odległość trzech dni, aby Jakób podejścia nie spostrzegł i o własność swoją upominać się nie mógł.

37. 37. coll. pręty. משה nom. verb. w znaczeniu adv. obnażając miejscami drzewo z ciemnej kory. Nie chcąc nadal darmo służyć, postarał się o sposób, aby chytry wybieg Labana udaremnić.

38. 38. Ez. 2, 16. rynnna, źłób, wyraz. aram. a przeto oljaśniony bliżej przez שקא wodopój, 24, 20.

ROZDZIAŁ XXXI.

1. I usłyszał słowa synów Labana mówiących: „Zabrał Jakób wszystko, co miał ojciec nasz, i z mienia ojca naszego utworzył sobie całe to bogactwo.“

2. Widział też Jakób oblicze Labana, a oto — nie był dlań jak wczoraj i onegdaj.

3. I rzekł Wiekniasty do Jakóba: „Wróć do ziemi ojców twoich, i do miejsca urodzenia twego, — a będę z toba!“

4. I posłał Jakób, i wezwał Rachelę i Leę na pole trzody swojej,

5. I rzekł do nich: „Widzę ja po obliczu ojca waszego, iż nie jest dla mnie jak wczoraj i onegdaj; ale Bóg ojca mego był ze mną.“

6. Wy też same wiecie, że z całych sił moich służyłem ojcu waszemu.

7. A ojciec wasz urągał mi, i zmieniał wynagrodzenie moje po dziesięćkroć; ale nie dozwolił mi Bóg szkodzić mi.

8. Gdy tak mówił: Nakrapiane będą wynagrodzeniem twojem, rodziły tedy wszystkie trzody nakrapiane; gdy zaś tak mówił: Pręgowate będą wynagrodzeniem twojem, — rodziły tedy wszystkie trzody pręgowate.

9. I oddzielił Bóg z dobytku ojca waszego, a oddał mnie.

10. Stało się bowiem podczas grzania się trzody, żem podniósł oczy swe, i widziałem we śnie, a oto barany, pokrywając trzodę, były pręgowate, nakrapiane i pstre.

11. I rzekł do mnie unioł Boży we śnie: „Jakóbie!“ A rzekłem: Oto jestem.

12. I rzekł: „Podnieśże oczy twe, a obacz: wszystkie barany, pokrywające trzodę, pręgowate są, nakrapiane i pstre; gdyż widziałem wszystko, co Laban czyni tobie.“

13. Jam Bóg Bet-Elu, gdzie namaściłeś pomnik, gdzie ślubowałeś mi ślub; teraz powstań, wyjdź z ziemi tej, a wróć do ziemi rodzinnej twojej!“

14. I odpowiedziały Rachel i Lea, i rzekły do niego:

2. Niektórzy odnoszą אינו do אינו por. Przyp. 15, 14. כחל שלשם przedtém, Ex. 5, 7, 14.

5. Mnożył dobytek ojca naszego ze względu na mnie.

7. הלף hif. od הלל albo piel od הלל Dziesięćkroć, często, por. Num. 14, 22. לך, 19, 3. לכה licząca się jednostką, raz.

9. ויצל hif. od וצל tyle co ויצל oddzielił.

10. בררים od ברר sypać ziarnem, por. מלא 30, 32.

14. Alboż mamy się jeszcze czego spodziewać po nim?

לא.

1 וַיִּשְׁמַע אֶת-דְּבָרֵי בְנֵי-לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל-
אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה אֶת כָּל-הַכְּבֹד הַזֶּה:
2 וַיֵּרָא יַעֲקֹב אֶת-פְּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינָנו עִמּוֹ כְּתַמּוֹל שְׁלֹשׁוֹם:
3 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יַעֲקֹב שׁוּב אֶל-אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלְדֹתֶיךָ
4 וְאֵדְוִה עִמָּךְ: וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשְׂדֵּה
5 אֶל-צִיאָנָו: וַיֹּאמֶר לָהֶן רְאֵה אֲנֹכִי אֶת-פְּנֵי אֲבִיכֶן כִּי-
6 אֵינָנו אֵלַי כְּתַמּוֹל שְׁלֹשׁוֹם וְאֵלֹהֵי אָבִי הִיָּה עִמָּדִי: וְאַתְּנָה
7 יָדַעְתָּן כִּי בְּכָל-פְּחֵי עֲבֹדָתִי אֶת-אֲבִיכֶן: וְאַבִּיכֶן הִתַּל כִּי
וְהַחֲלַף אֶת-מִשְׁכַּבְתִּי עֶשְׂרֵת מָנִים וְלֹא-נִתְּנָו אֱלֹהִים לְהַרְעֵ
8 עִמָּדִי: אִם-כֹּה יֹאמֶר נִקְדִּים יְהִי שְׂכָרְךָ וַיִּלְדּוּ כָל-הַצֹּאֵן
9 נִקְדִּים וְאִם-כֹּה יֹאמֶר עֲקָדִים יְהִי שְׂכָרְךָ וַיִּלְדּוּ כָל-
10 הַצֹּאֵן עֲקָדִים: וַיִּצַּל אֱלֹהִים אֶת-מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֵּן לִי:
11 וַיְהִי כַּעַת יַחַם הַצֹּאֵן וְאִשָּׁא עֵינַי וָאֵרָא בְּחֻלוֹם וְהִנֵּה
12 הָעֲתִדִּים הָעֹלִים עַל-הַצֹּאֵן עֲקָדִים נִקְדִּים וּבְרָדִים:
13 וַיֹּאמֶר אֵלַי מִדְּאָךְ הָאֱלֹהִים בְּחֻלוֹם יַעֲקֹב וָאֵמַר הֲנֵנִי:
14 וַיֹּאמֶר שָׂא-נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל-הָעֲתִדִּים הָעֹלִים עַל-
הַצֹּאֵן עֲקָדִים נִקְדִּים וּבְרָדִים כִּי רָאִיתִי אֶת כָּל-אֲשֶׁר לָבָן
עָשָׂה לָּךְ: אֲנֹכִי הָאֵל בֵּית-אֵל אֲשֶׁר מְשַׁחַת שֵׁם מִצְבֵּה
אֲשֶׁר נָדַדְתָּ לִּי שֵׁם נָדָר עִתָּה. קוּם צֵא מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת
וּשׁוּב אֶל-אֶרֶץ מוֹלְדֹתֶיךָ: וַתַּעַז רַחֵל וּלְאָה וַתֹּאמְרָנָה לוֹ

לא v. 9 ככ"ם.

dzinnego, nędza i tułactwo, na które był skazany, ustawiczna walka z chyrością i samolubstwem Labana, ciężka 26. letnia służba, którą u niego pełnił, umartwienie z przyczyny długiej nieplodności ukochanej żony i nareszcie trawiąca go wciąż bojaźń przed bratem zmasały jednak winę, której się za młodu dopuścił, wychowując go stopniowo na lepszego, godnego człowieka. Dill.

Rozd. 31. 1. עשה por. 12, 5. כבר o bogactwie, Jez. 10, 3; 66, 12. Ps. 49, 17.

„Alboż mamy jeszcze udział i dziedzictwo w domu ojca naszego?”

15. Alboż nie jako obce poczytane byliśmy u niego, skoro sprzedał nas, a spożył także i pieniądze nasze?

16. Zaprawdę, całe bogactwo, które oddzielił Bóg od ojca naszego, naszym jest i synów naszych. A teraz wszystko, co rozkazał Bóg tobie, uczyn!

17. Powstał tedy Jakób, i wsadził synów swoich, i żony swoe na wielbłądy.

18. I uprowadził wszystkie stada swoje, i cały dorobek swój, którego się dorobił, — dobytek własny swój, który nabył w Paddan-Aram, — aby wrócić do Te'haka, ojca swego, do ziemi Kanaan.

19. Laban zaś poszedł był strzydz owce swoje, i ukradła Rachel bożki ojca swego.

20. A Jakób wkradł się w zaufanie u Labana, Aramejczyka, nie dając mu miarkować, że uchodzi.

21. I tak uszedł on, i wszystko co doń należało, i wybrał się i przeprowił się przez rzekę, i zwrócił oblicze swoje ku górze Gilead.

22. I doniesiono Labanowi dnia trzeciego, iż uszedł Jakób.

23. Zabrał wtedy krewnych swoich z sobą, i ścigał za nim siedm dni drogi, i doścignął go u góry Gilead.

24. I przyszedł Bóg do Labana, Aramejczyka, w o śnie nocy i rzekł do niego: „Strzeż się, abys się nie rozmówił z Jakóblem, ani w dobrém ani w złém!”

25. I tak doścignął Laban Jakóba; a Jakób rozbił był namiot swój na górze; Laban zaś rozbił go z krewnymi swoimi przy górze Gilead.

26. I rzekł Laban do Jakóba: „Cóżes uczynił, żeś podszedł mnie, a uprowadził córki moje jako branki wojenne?”

27. Czemu potajemnie niekleś, a wykradłeś się odemnie, i nie mówiłeś mi nic, abym mógł puścić cię z radością i pieśniami, z bębunami i z cytrami?

28. Ani dozwoliłeś mi ucałować wnuki moje i córki moje? Otóż nierozsądnio postąpiłeś.

29. Jest w mocy mojej czynić wam źło, ale Bóg ojca waszego wczorajszej nocy rzekł do mnie, mówiące: Strzeż się, abys się nie rozmówił z Jakóblem ani w dobrém ani w złém.

banem drogę, którą udał się Jakób. Wedle innych wzięta je ze sobą jako rękojmię szczęścia.

21. Przez Entfat ku górze Gilead, później tak nazwanej, por. w. 48.

24. Aby go w jakikolwiek sposób do powrotu zmusić.

28. ישו zam. תיבש por. 48, 11; 50, 20. Ex. 18, 18.

15 העֹד לָנו חֶלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ: הֲלוֹא נִכְרִיּוֹת
16 נִחְשְׁבָנוּ לוֹ כִּי מִכְרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם-אֶכּוֹל אֶת-כֶּסֶפֶנוּ: כִּי
כָל-הָעֵשֶׂר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאֲבִינוּ לָנו הוּא וּלְבָנֵינוּ
17 וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלַיךָ עָשָׂה: וַיִּקַּם יַעֲקֹב
18 וַיֵּשֶׂא אֶת-בָּנָיו וְאֶת-נָשָׁיו עַל-הַגְּמָלוֹת: וַיַּהֲגוּ אֶת-כָּל-
מִקְנֵהוּ וְאֶת-כָּל-רֶכְשׁוֹ אֲשֶׁר רָכַשׂ מִקְנֵה קַנְיָנוּ אֲשֶׁר
רָכַשׂ בְּפָדֵן אָרֶם לָבוֹא אֶל-יַעֲקֹב אָבִיו אֶרְצָה בְּנַעַן:
19 וּלְבָן הַלֶּךְ לָגֹזוּ אֶת-צֹאֲנֵו וַתִּגְנַב רַחֵל אֶת-הַתְּרָפִים אֲשֶׁר
20 לְאָבִיהָ: וַיִּגְנַב יַעֲקֹב אֶת-לֶבֶן לְבָן הָאֲרָמִי עַל-בְּלִי הַגִּיד
21 לוֹ כִּי בָרַח הוּא: וַיִּבְרַח הוּא וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וַיִּקַּם וַיַּעֲבֹר
22 אֶת-הַנְּהָר וַיֵּשֶׂם אֶת-פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד: וַיַּגֵּד לְלֶבֶן בַּיּוֹם
23 הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב: וַיִּקַּח אֶת-אָחִיו עִמּוֹ וַיִּרְדְּפוּ
24 אַחֲרָיו הַרְדָּ שְׁבַעֵת יָמִים וַיִּדְבַק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד: וַיָּבֹא
אֱלֹהִים אֶל-לֶבֶן הָאֲרָמִי בַחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הַשְׁמַר
25 לָךְ פֶּן-תִּדְבַר עִם-יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד-רָע: וַיִּשַׁג לְבָן אֶת-
יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תִּקַּע אֶת-אָהָלוֹ בְּהַר וּלְבָן תִּקַּע אֶת-אָחִיו
26 בְּהַר הַגִּלְעָד: וַיֹּאמֶר לְבָן לְיַעֲקֹב מַה עָשִׂיתָ וַתִּגְנַב אֶת-
27 לְבָבִי וַתַּהַגּוּ אֶת-בְּנֹתַי פְּשֵׁבוֹת חָרֵב: לָמָּה נִחַפְּאֶתָּ
לְבָרַח וַתִּגְנַב אֹתִי וְלֹא-הִגַּדְתָּ לִּי וְאַשְׁלַחְךָ בְּשִׂמְחָה
28 וּבִשְׂרִים בְּתַף וּבְכִנּוֹר: וְלֹא נִשְׁתַּנִּי לְנִשְׁק לְבָנִי וּלְבִנְתִּי
29 עַתָּה הִסְבַּלְתָּ עֵשׂו: יֵשׁ-לְאֵל יָדַי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וְאֱלֹהֵי
אֲבִיכֶם אֲמַשׁוּ אֵלַי לֵאמֹר הַשְׁמַר לָךְ מִדְּבַר עִם-

v. 18 קמץ כ"ק.

15. Sprzedał za czternaścieletnią służbę. כספו wziętą za nas cenę por. Ex. 21, 36.

18. Dobytek własny, nie Labana.

19. 13, 16. do których udawano się po wyrocznie, Sęd. 17, 5; 18, 14. Ez. 21, 26. wedle niekt. z arab. חרף żyć szczęśliwie, wedle innych tyle co Seraf. Zdaniem Abenez. zabrała je Rachel, by zataić przed La-

30. I tak poszedłeś sobie, boś tęsknił bardzo za domem ojca twojego; ale czemu skradłeś bogi moje?³⁸

31. I odpowiedział Jakób, i rzekł do Labana: „Bo obawiałem się, bo sądziłem, że może wydrzesz mi córki twoje.

32. Ten zaś, u którego znajdziesz bogi twoje, żyć nie będzie; wobec krewnych naszych rozpoznawaj, co jest u mnie, i zabierz sobie!³⁹ A nie wiedział Jakób, iż Rachel je skradła.

33. I wszedł Laban do namiotu Jakóba, i do namiotu Lei, i do namiotu dwu służebnic, ale nie znalazł; i wyszedł z namiotu Lei, i wszedł do namiotu Racheli.

34. A Rachel wzięła bożki, i włożyła je pod siodło wielbłąda, i usiadła na nich; i przerzucił Laban cały namiot, ale nie znalazł.

35. I rzekła do ojca swojego: „Niechaj się nie gniewa pan mój, że nie mogę powstać przed tobą; bo własność kobiet mam.“ I tak szukał, a nie znalazł bożków.

36. I rozgniewał się Jakób i złajał Labana; i zaczął Jakób i rzekł do Labana: „Jakiż występki mój, i jakiż grzech mój, że ścigałeś mnie?”

37. Gdyś przerzucił wszystkie sprzęty moje, cóżś znalazł ze wszystkich sprzętów domu twojego? Połóż tu przed bracią moją i bracią twoją, a niech rozstrzygną między nami dwoma.

38. Oto dwadzieścia lat ja u ciebie; owce twoje i kozy twoje nie ronily, a buranów trzody twojej nie jadalem.

39. Rozszarpanego nie przynosiłem tobie; jam za nie odpowiadał; z ręki mojej poszukiwałeś go, czy skradzione było dniem, czy skradzione nocą.

40. Bywało we dnie pożerał mnie upał, a mróz w nocy, i odbiegał sen od oczu moich.

41. Takie to moje dwadzieścia lat w domu twoim. Służyłem ci czternaście lat za dwie córki twoje, a sześć lat za trzodę twoją; a odmieniałeś wynagrodzenie moje po dziesięćkroć.

42. Gdyby Bóg ojca mojego, Bóg Abrahama i Bożań le'haka, nie był ze mną, tobyś teraz z niezem mnie puścił. Nętlę moją i pracę rąk moich widział Bóg i rozstrzygnął wczoraj!⁴⁰

38. Nie ronily, tak starannie je pielęgnowałem.

39. Rozszarpanego za które płacić nie byłem obowiązany. Ex. 22, 12. nie przedstawiłem jako dowód poniesionej straty. אֶת־הַמָּוֶה אֶת־הַמָּוֶה part. pass. zam. נָבַח

40. Po największych upałach następują często na Wschodzie zimne noce, por. Jer. 36, 30.

42. przedmiot bojaźni, czci, por. Jez. 8, 13.

30 יַעֲקֹב מְטוֹב עַד־רַע: וְעַתָּה הֲלֹךְ הַלְכָתָּ בְּיַד־נִכְסֶיךָ נִכְסֵי־אֲבֹתָיִךְ

31 רְבִית אֲבִיךָ לָמָּה גָּנַבְתָּ אֶת־אֱלֹהֵי: וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְדָבָר כִּי יֵרָאֵת כִּי אָמַרְתִּי כִּי אֶתְגַּזֵּל אֶת־בְּנוֹתֶיךָ מֵעַמִּי:

32 עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחִיהַ נָגֵד אַחִינוּ הַכֹּהֵן לָךְ מִה עֲמַדִּי וְקַח־לְךָ וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב כִּי רָחֵל גָּנְבָתֶם:

33 וַיָּבֵא לָבָן בְּאֵהֶל־יַעֲקֹב וּבְאֵהֶל לָאָה וּבְאֵהֶל שְׁתֵּי הָאִמְהוֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֵהֶל לָאָה וַיָּבֵא בְּאֵהֶל רָחֵל:

34 וְרָחֵל לָקְחָה אֶת־הַתְּרָפִים וְתַשְׂמֻם בְּכַר הַגִּמְלָה וְתַשְׂבַּע עֲלֵיהֶם וַיִּמָּשֶׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאֵהֶל וְלֹא מָצָא: וַתֹּאמֶר

35 אֶל־אֲבִיהָ אֶל־יִחִיר בְּעֵינַי אֲדַלֵּי כִּי לֹא אוֹכַל לָקוּם מִפְּנֵיךָ כִּי־דָרָךְ נָשִׁים לִי וַיַּחֲפֹשׂ וְלֹא מָצָא אֶת־הַתְּרָפִים: וַיִּחַר

36 לַיַּעֲקֹב וַיִּרְבַּב בְּדָבָר וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה־פָּשַׁעִי מִה חָטַאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֵרַי: כִּי־מִשְׁשַׁתָּ אֶת־כָּל־כְּלֵי

37 מַה־מָּצָאתָ מִכָּל־כְּלֵי־כִיתְךָ שֵׁים כֹּה נָגֵד אֲחִי וְאֲחִיךָ וַיִּזְכִּחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ: זֶה עֲשָׂרִים שָׁנָה אֲנִכִּי עֲמָךְ רֹחֲקִיךָ

38 וְעֹזֶיךָ לֹא שָׁכְלוּ וְאֵילִי צִאֲנָךְ לֹא אֲכַלְתִּי: טְרַפָּה לֹא־הִבֵּאתִי אֵלֶיךָ אֲנִכִּי אֲחַטָּנָה מִיָּדִי תִּבְקַשְׁנָה גָּנַבְתִּי יוֹם

39 וְגָנַבְתִּי לַיְלָה: הֵייתִי כְּיוֹם אֲבַלְנִי חָרֵב וְקָרָח בְּלֵילָה וְתַדְדַּךְ שְׁנַתִּי מֵעֵינַי: זֶה־לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עֲבַדְתִּיךָ

40 אַרְבָּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשֵׁתִי בְּנֵתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצִאֲנָךְ וְתַחֲלַף אֶת־מִשְׁכַּרְתִּי עֶשְׂרֵת מַגִּים: לוֹלִי אֱלֹהֵי אָבִי

41 אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם וַפְּחַד יִצְחָק הִיא לִי כִּי עַתָּה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת־עֵינַי וְאֶת־יָגִיעַ כַּפֵּי רֵאָה אֱלֹהִים וַיִּזְכַּח אֲמַשׁ:

v. 33 מלא ומי.

32. Patriarcha miał władzę nad życiem swej rodziny, por. 38, 24. jak w. 23. Jakóbowi towarzyszyła liczna służba 30, 43; 32, 8.

34. palankin w poprzek wielbłąda nmieszczony, w którym zwłaszcza kobiety i dzieci podróżują. Laban nie przypuszczał, aby w podobnym stanie na bożkach siedział.

35. Lev. 19, 32.

36. 1 Sam. 17, 53.

43. I odpowiedział Laban, i rzekł do Jakóba: „Córki — córki to moje, a synowie — synowie to moi, a trzoda, — trzoda to moja, a wszystko, co widzisz, mojem to; ale córkom moim, cóż uczynię im dzisiaj, albo synom ich, których urodziły?”

44. A teraz pójdź, a zawrzemy przymierze ja i ty; a niechaj będzie to świadectwem między mną a tobą.“

45. I wziął Jakób kamień i postawił go jako pomnik.

46. I rzekł Jakób do braci swojej: „Nazbierajcie kamieni!“ I wzięli kamienie, i zrobili kopiec i jedli tam na kopcu.

47. I nazwał go Laban: Jegar-Sahadutha, a Jakób nazwał go: Galed.

48. I rzekł Laban: „Kopiec ten świadkiem między mną a tobą dzisiaj!“ Przeto nazwano imię jego: Galed.

49. Micpa zaś, ponieważ mówił: „Niechaj wejrzy Wiekni- sty między mną a tobą, gdy rozstaniem się jeden z drugim!”

50. Jeżelibyś dręczył córki moje, albo brał żony prócz córek moich: to choć nie ma człowieka między nami, ale patrz, Bóg świadkiem między mną a tobą!“

51. I rzekł Laban do Jakóba: „Oto kopiec ten i oto pomnik, który postawiłem między mną a tobą;”

52. Świadkiem kopiec ten, i świadkiem ten pomnik, że ja nie przejdę do ciebie mimo kopca tego, ani ty nie przędziesz do mnie mimo kopca tego i mimo pomnika tego, na złe.

53. Bóg Abrahama, i Bóg Nachora, niechaj rozsądzą między nami, — bogi ojców ich!“ I przysięgł Jakób na Bojażń ojca swojego, Ic'haka.

54. I zarzął Jakób ofiary na górze, i zaprosił braci swoją, aby spożyli chleb; i spożyli chleb, i przenocowali na górze.

ROZDZIAŁ XXXII.

1. I wstał Laban z rana, i ucałował synów swoich i córki swoje, i pobłogosławił ich, i poszedł; i wrócił Laban do miejsca swojego.

2. I Jakób też poszedł drogą swoją, i spotkali go aniołowie Boga.

49. Micpa, dosł. strażnica, miejscowość w Gilendzie, Sęd. 11, 29. ^א ^י od נצח.

53. Bogi ojców ich, bogi Teracha, por. Joz. 24, 2.

54. Por. 26, 30.

Rozd. 32. 2. Spotkanie aniołów po powrocie z Aramei odpowiada spotkaniu takiemu po wyjściu z Palestyny, 28, 10. Przypomina mu ono opiekę Bożą, która mu wciąż towarzyszy.

43 וַיֵּצֵא לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל-יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בְּנֵי וְהַצֹּאֵן
צִאֲנִי וְכָל אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לִי-הוּא וְלִבְנֹתַי מִה-אֲעִשֶׂה
44 לְאִלֹּהֵי הַיּוֹם אֹו לְבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יִלְדוּ: וְעַתָּה לְכֵה נְכַרְתָּה
45 בְּרִית אֵנִי וְאַתָּה וְהָיָה לְעַד בֵּינִי וּבֵינֶךָ: וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן
46 וַיְרִימָהּ מִצְבֵּה: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לְקַטּוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ
47 אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ-גֵל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל-הַגֵּל: וַיִּקְרָא-לוֹ לָבָן
48 יַגְר שְׁהָדוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא לוֹ גַלְעָד: וַיֹּאמֶר לָבָן הַגֵּל
הַזֶּה עַד בֵּינִי וּבֵינֶךָ הַיּוֹם עַל-בֶּן קָרָא-שְׁמוֹ גַלְעָד:
49 וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר יַעֲקֹב יְהִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי נִסְתַּר אִישׁ
50 מֵרֵעֵהוּ: אִם-תַּעֲנֶה אֶת-בְּנֹתַי וְאִם-תִּקַּח נָשִׁים עַל-בְּנֹתַי
51 אִין אִישׁ עִמָּנוּ רֹאֵה אֱלֹהִים עַד בֵּינִי וּבֵינֶךָ: וַיֹּאמֶר לָבָן
לְיַעֲקֹב הִנֵּה הַגֵּל הַזֶּה וְהִנֵּה הַמִּצְבָּה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי
52 וּבֵינֶךָ: עַד הַגֵּל הַזֶּה וְעַד הַמִּצְבָּה אִם-אֲנִי לֹא-אֲעֹבֵר
אֵלֶיךָ אֶת-הַגֵּל הַזֶּה וְאִם-אַתָּה לֹא-תַעֲבֹר אֵלַי אֶת-הַגֵּל
53 הַזֶּה וְאֶת-הַמִּצְבָּה הַזֹּאת לְרַעְיָה: אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם וְאֱלֹהֵי
נַחֹר יִשְׁפְטוּ כִּינֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבֹהֵם וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפֶתַח
54 אָבִיו יַצְחָק: וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לֹאכְלֹ-
לֶחֶם וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיִּלְינוּ בַּהָר:

לב.

1 וַיִּשְׁפֹּם לָבָן בְּפֶקֶר וַיִּנְשֹׁק לְבָנָיו וּלְבְנֹתָיו וַיִּבְרַךְ אֶתְהֶם
2 וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לְמִקְמוֹ: וַיַּעֲקֹב הֵלֵךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ-בּוֹ

לא חול v. 53

45. Pomnik na którym później ofiary złożył, por. w. 54. i który przy pomocy ludzi Labana ustawił, por. w. 51. W ten sposób znikają pozorne sprzeczności w opowiadaniu.

47. Stos albo pagórek świadectwa, miano w aram. i hebr. podane z powodu położenia na granicy dwóch krajów, na północy Gileadu mieszkały bowiem po aramejsku mówiące plemiona. 22, 24. 1 Król. 22, 3, 2. Król. 9, 14.

48. Gilead na południu Baszanu między Jabokiem a Arnonem, Num. 32, 26.

3. I rzekł Jakób gdy ich spostrzegł: „Obóz to Boży!“ i nazwał imię miejsca tego: Machnaim.

4. I wysłał Jakób posłańców przed sobą do Esawa, brata swego, do ziemi Seir, do dziedziny Edomu.

5. I rozkazał im, i rzekł: „Tak powiecie panu mojemu, Esawowi: tak rzecze sługa twój Jakób: u Labana gościłem, i bawilem dotąd.

6. Ale nagromadziły się u mnie woły i osły, trzody, sflugi i służebnice; a posyłam oznajmić to panu mojemu, by znaleźć łaskę w oczach twoich.“

7. I wrócili wysłańcy do Jakóba i rzekli: „Przybyliśmy do brata twojego, do Esawa, a on również idzie na spotkanie twoje, a czterysta ludzi z nim.“

8. I uląkł się Jakób bardzo, i strwożył się; i rozdzielił ludzi, którzy z nim byli, i trzody, i bydło, i wielbłądy, na dwa hufce.

9. I rzekł: „Jeżeliby napadł Esaw na jeden hufiec, a poraził go, wtedy hufiec pozostały ocaleje.“

10. I rzekł Jakób: „Boże ojca mojego Abrahama, i Boże ojca mojego Iczaka, Wiekuisty, któryś rzekł do mnie: wróć do ziemi twojej i do ojczyzny twojej a uszczęśliwi cię.

11. Niegodny jestem wszystkich łask i wszelkiego dotrwania, któreś wyświadczył słudze twojemu; gdyż o kiju swoim przeprowiłem się przez Jardon ten, a teraz stanowią dwa hufce.

12. Ocal mnie też z ręki brata mojego, z ręki Esawa!... gdyż obawiam się go, aby nie przyszedł, i nie pobił mnie, matki wraz z dziećmi.

13. A Tyś rzekł: Dobrze świadczyć ci będą, i uczynię ród twój jako piasek morski, którego się nie zliczy dla mnożstwa.“

14. I przenocował tam tejże nocy, i wziął z tego, co miał pod ręką swoją, jako podarok dla Esawa, brata swego,

15. Kóz dwieście, i kozłów dwadzieścia; owiec dwieście, i baranów dwadzieścia,

והנהו mas. odnosi się może do przewodnika i towarzyszących mu ludzi, por. w. 17.

11. Mogę bez uszczerbku dla siebie część oddać.

12. על אם maluje obrazowo matkę, która dzieci swoje własną osobą zastania. Deut, 22, 6. Hoz. 10, 14.

13. Wszystkie wtedy nadzieje moje w niwecz by się obróciły, por. 28, 14.

14. הכא co weszło w posiadanie jego, co ze sobą sprowadził, nie „pierwsze lepsze“, wybiera bowiem dla mleka swego wyżej cenione dojne wielbłądźce, zważa też na odpowiedni dla rozplodu liczebny stosunek bydła. *Raszi.*

8 מלאכי אלהים: ויאמר יעקב פאשר ראם מחנה אלהים זה ויקרא שם המקום ההוא מחנים:

פ פ פ ח

4 וישלח יעקב מלאכים לפניו אל-עשו אחיו ארצה שעיר

6 שדה אדום: ויצו אתם לאמר פה תאמרון לאדני לעשו

פה אמר עבדך יעקב עם-לבן נרתי ואחר עד-עתה:

8 ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד

7 לאדני למצאתהו בעיניך: וישבו המלאכים אל-יעקב

לאמר באנו אל-אחידך אל-עשו וגם הלך לקראתך וארבע-

8 מאות איש עמו: וירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את-

העם אשר-אתו ואת-הצאן ואת-הבקר והגמלים לשני

9 מהנות: ויאמר אם-יבוא עשו אל-המחנה האחת והכהו

10 והיה המחנה הנשאר לפליטה: ויאמר יעקב אלהי

אבי אברהם ואלהי אבי יצחק יהוה האמר אלי שוב

11 לארצה ולמולדתך ואיטיבה עמך: קטנתי מפל החסדים

ומפל-האמת אשר עשית את-עבדך כי במקלי עברתי

12 את-הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות: הצילני נא

מיד אחי מיד עשו פירא אנכי אתו פן-יבוא והפני אם

13 על-בנים: ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתו את-

14 ורעד כחול הים אשר לא-יספר מרב: וילן שם בלילה

16 ההוא ויקח מן-הבא כידו מנחה לעשו אחיו: עזים

מאתים ותישים עשרים רחלים מאתים ואילים עשרים:

3. מחנים dual. podwójny obóz, mianowicie Jakóba i aniołów — miasto w udziale Gada, rezydencja Isboseta. 2 Sam. 2, 8.

4. Ezaw przebywał czasowo w Seir, bo dopiero później stale tam się osiedla 36, 6. mianowicie po ostatecznym zwyciężeniu Chorefjezyków.

8. Jeden obóz czyli hufiec zachowuje dla siebie, drugi przeznaczony dla Ezawa, aby go prześlagać. Zresztą uważa, że mu się część dobytku, z powodu zabranego mu błogosławieństwa, prawnie należy.

9. Jeżeliby przy pierwszym spotkaniu objawił wrogie zamiary.

16. Wielbłądzie dojnych wraz ze źrebietami ich trzydzieści; krów czterdzieści i wołów dziesięć; oście dwadzieścia i osłał dziesięć.

17. I oddał w ręce sług swoich, każde stado z osobna, i rzekł do sług swoich: „Postępujcie przedemną, a przestrzeń zostawiajcie między stadem a stadem.”

18. I polecił pierwszemu mówiąc: „Jeżeli spotka cię Esaw, brat mój, a zapyta się ciebie i powie: Czyj ty, i dokąd idziesz, a czyje to przed tobą?”

19. Tedy odpowiedz: „Sługi twojego Jakóba; podarunek to posłany panu mojemu Esawowi; a oto i on sam za nami.”

20. I polecił też i drugiemu i trzeciemu, i wszystkim, którzy szli za stadami mówiąc: „Słowy temi przemówicie do Esawa, gdy go spotkacie,

21. I powiecie: Oto też i sługa twój Jakób za nami.” Rzekł bowiem: „Przeblagam oblicze jego podarkiem, który idzie przedemną, a następnie obaczę oblicze jego, może przyjmie mnie łaskawie.”

22. I przeciągnął podarek przed obliczem jego; sam zaś nocował onej nocy w taborze.

23. I wstał tejże nocy, i zabrał obie żony swoje i obie służebnice swoje, i jedenaścioro dzieci swoich, i przeprowił się przez bród Jabboka.

24. I wziął je, i przesadził je przez ten potok, i przeprowił też wszystko, co posiadał.

25. I został Jakób sam jeden, i pasował się ktoś z nim aż do wzejścia jutrzeńki;

26. A widział, że nie podoba mu, — a dotknął był stawu biodra jego, i zwichnął się staw biodra Jakóba podczas pasowania się z nim, —

27. I rzekł: „Puść mnie, bo wzeszła jutrzeńka!” I odpowiedział: „Nie puszcze cię, póki nie pobłogosławisz mnie!”

28. I rzekł do niego: „Jakie imię twoje?” I odpowiedział: „Jakób.”

29. I rzekł: „Nie Jakób będzie nazywane odtąd imię twoje, ale Israel; gdyż walczyłeś z istotą boską i z ludźmi, i przemogłeś.”

25. מכך pokr. z חבק obejmować, pasować się. por. 18, 2. Hoz. 12, 5. וישר אל מלאך. Złąd i nazwa rzeki Jabbok.

26. חקק imperf. kal od יקע wł. uchylić się. כף ירך jama w której kość biodrowa osadzona.

27. Wyższe istoty unikają światła dziennego. I rzekł, płacząc, Hoz. 12, 5.

29. Z ludźmi, z Labanem i Ezawem ישראל bojownik Boży, walczył o łaskę i błogosławieństwo Jego.

10 גמלים מיניקות ובניהם שלשים פרות ארבעים ופרים
17 עשרה אתנת עשרים ועירם עשרה: ויתן ביד עבדיו
עדר עדר לבדו ויאמר אל עבדיו עברו לפני ורוח
18 תשימו בין עדר ובין עדר: ויצו את הדראשון לאמר כי
יפגשה עשו אחי ושאלך לאמר למי אתה ואנה תלך
19 ולמי אלה לפניך: ואמרת לעבדך לעקב מנחה הוא
20 שלוחה לאדני לעשו והנה גם הוא אחרינו: ויצו גם
את השני גם את השלישי גם את כל ההלכים אחרי
העדרים לאמר בדבר הזה תדברון אל עשו במצאכם
21 אתו: ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו כי אמר
אכפרה פניו במנחה ההלכת לפני ואחרי כן אראה
22 פניו אולי ישא פני: ותעבר המנחה על פניו והוא לן
23 בלילה ההוא במחנה: ויקם בלילה הוא ויקח את
שתי נשיו ואת שתי שפחתיו ואת אחד עשר ילדיו
24 ויעבר את מעבר יבק: ויקחם ויעברם את הנחל ויעבר
25 את אשר לו: ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד
26 עלות היסחר: וירא כי לא יכל לו ויגע בכף ירכו ותקע
27 כף ירך יעקב בהאבקו עמו: ויאמר שלחני כי עלה
28 היסחר ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני: ויאמר אליו
29 מה שמך ויאמר יעקב: ויאמר לא יעקב יאמר עוד
שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלהים ועם אנשים

17. v. קמן ב"ק. 23. סבירין ההוא.

17. Aby dar wydawał się znacniejszym i lepsze wrażenie wywarł, oprócz tego dla zyskania na czasie w razie niebezpieczeństwa.

20. מצאכם zam. מצאכם zaraz gdy go tylko spotkacie, nie czekając na zapytanie. Malbum.

21. אכפרה wł. zakryję oblicze jego, aby doznanej krzywdy nie widział.

23. Jabbok wypływa z gór Baszańskich i wpada do Jordanu w środku między morzem Martwém a Galilejskiém. Przeprowiwszy się przez tę rzekę, zbliżył się Jakób do nadciągającego z Seiru Ezawa.

30. I zapytał Jakób i rzekł: „Powiedz mi też imię twoje!“ I odpowiedział: „Czemu to pytasz o imię moje?“ I błogosławił mu tamże.

31. I nazwał Jakób imię miejscowości tej: Peniel; „gdyż widziałem bóstwo twarzą w twarz, a ocalała dusza moja.“

32. I wzeszło mu słońce, gdy minął Peniel; ale chromał on na biodro swoje.

33. Przeto nie jadają synowie Izraela żyły skurczonej, co na stawie biodra, po dziś dzień, ponieważ dotknął na stawie biodra Jakóba żyły skurczonej.

ROZDZIAŁ XXXIII.

1. I podniósł Jakób oczy swoje, i spojrzął, a oto Esaw nadciąga, a z nim czterysta ludzi. I rozdzielił Jakób dzieci między Leę, Rachelę i dwie służebnice.

2. I umieścił służebnice i dzieci ich na przedzie, a Leę i dzieci jej w tyle; Rachelę zaś i Josefa na ostatku.

3. A sam szedł przed niemi, i kłaniał się ku ziemi siedm razy, zanim przystąpił do brata swojego.

4. I pobiegł Esaw naprzeciw niemu, i objął go, i padł na szyję jego, i ucałował go; i plakali.

5. I podniósł oczy swe i spostrzegł kobiety i dzieci, i rzekł: „Czyż te przy tobie?“ I odpowiedział: „To dzieci, któremi obdarzył Bóg sługę twojego.“

6. I przystąpiły służebnice, one i dzieci ich, i pokłoniły się.

7. Przystąpiła też Lea i dzieci jej, i pokłoniły się; a narzeczie przystąpił Josef i Rachel, i pokłonili się.

8. I rzekł: „Na cóż ci cały ten labor, który spotkałem?“ I odpowiedział: „Aby znaleźć łaskę w oczach pana mego.“

9. I rzekł Esaw: „Posiadam ja dosyć, bracie mój; niechaj pozostanie twojem, co twoje!“

10. I rzekł Jakób: „Nie, proszę; jeżeli też znalazł łaskę w oczach twoich, przyjmiesz podarunek mój z ręki mojej; gdyż oto ujrzałem oblicze twoje, jak gdyby się ujrzało oblicze anioła, a przyjąłeś mnie przychylnie!“

11. Przyjmijże dar mój, który złożonym ci został; gdyż

Rozd. 33. 2. Najdroższe osoby umieszczają najdalej od niebezpieczeństwa.

8. Oznakami pokory pokazuje Esawowi, że go za pierworodnego i pierwszego w rodzinie uznaje.

10. Samo ukazanie się anioła jest dowodem życzliwości jego dla osoby, którą przed oblicze swe dopuszcza — chciej zatem nadal życzliwość tę stwierdzić, nie pogardzając darem moim.

11. Błogosławieństwo, tu dar, któremu błogosławieństwo towarzyszy. 1 Sam. 25, 27.

30 ותובל: וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמה ויאמר
31 למה זה תשאל לשמי ויברך אתו שם: ויקרא יעקב
שם המקום פניאל כיראתי אלהים פנים אל פנים
32 ותנצל נפשי: ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל
33 והוא צלע על ירכו: על כן לא יאכלו בני ישראל את
גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף
ירך יעקב בגיד הנשה:

לג.

1 וישא יעקב עיניו וירא והנה עשו בא ועמו ארבע מאות
איש ויחץ את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי
2 השפחות: וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשנה ואת
לאה וילדיה אחרנים ואת יוסף אחרנים:
3 והוא עבר לפניהם וישתחו ארצה שבע פעמים עד
4 גשתו עד אחיו: וירץ עשו לקראתו ויהבקוהו ויפל על
5 צוארו וישקוהו ויבכו: וישא את עיניו וירא את הנשים
ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר
6 חנן אלהים את עבדך: ותגשן השפחות הנה וילדיהן
7 ותשתחוון: ותגש גם לאה וילדיה וישתחוון ואחר נגש
8 יוסף ורחל וישתחוון: ויאמר מי לך כל המחנה הזה
9 אשר פגשתי ויאמר למצא חן בעיני אדני: ויאמר עשו
10 יש לי רב אחי יהי לך אשר לך: ויאמר יעקב אל נא
אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מדי כי על
11 כן ראיתי פניך כראת פני אלהים ותראני: קחנא את

לג 1 v. זוארי ק' ibid נקוד על וישקוהו.

30. Por. Sąd. 13, 18.

31. Peniel, oblicze Boże, niedaleko ujścia Jabboku do Jordanu, Sąd. 8, 8. 1 Król. 12, 25. Dopełnić כי אמר do wiary, że widok bóstwa śmierć przyczynia por. 16, 13.

32. Gdy minął Peniel zmierzając ku swoim.

33. Nervus ischiadicus, ściągacz od גיד הנשה. Por. Tr. Cholin 89.

obdarzył mnie Bóg, a mam wszystko!“ I nalegał nań, i przyjął.

12. I rzekł: „Zabierzmy się a idźmy; a ja pójdę przy tobie.“

13. I odpowiedział mu: „Panu memu wiadomo, że dzieci wale są, a trzody i bydło dojne u mnie; a jeżeli je pope-
dzą dzień jeden, wymrze cała trzoda.

14. Niechajże pójdzie pan mój przed sługą swoim, a ja postępować będę powoli, jako nadaży bydło, które przedemną, i jako nadażą dzieci, póki nie dojdę do pana mojego do Seiru.

15. I rzekł Esaw: „Niechaj tedy pozostawię przy tobie kilku ludzi, którzy przy mnie są.“ I rzekł: „Po co to?—(O hym tylko znalazł łaskę w oczach pana mojego!“

16. I tak wrócił dnia tegoż Esaw drogą swą do Seiru.

17. A Jakób wyruszył do Sukoth, i zbudował sobie dom, a dla stad swoich wystawił szalasy; przeto nazwano imię miejscowości tej: Sukoth.

18. I przybył Jakób szczęśliwie do miasta Szechem, co w ziemi Kanaan, po powrocie z Paddan-Aram, i rozłożył się przed miastem.

19. I nabył kawał pola, na którym rozbił namiot swój, od synów Chamora, ojca Szechema, za sto kesytów.

20. I postawił tam ofiarnicę, i nazwał ją: moc Boga Israela.

ROZDZIAŁ XXXIV.

1. I wyszła Dina, córka Lei, którą urodziła była Jakóbowi, aby rozejrzeć się między dziewczętami owej ziemi.

2. I ujrzał ją Szechem, syn Chamora, Chiwojezyka, księcia owej ziemi, i porwał ją, i położył się przy niej, i zgwałcił ją.

3. I przyłgnęła dusza jego do Diny, córki Jakóba, i pokochał tę dziewczę, i przemawiał do serca dziewczycy.

4. I rzekł Szechem do Chamora, ojca swojego, mówiąc: „Weź mi dziewczę to za żonę!“

5. A Jakób usłyszał, że zhańbił Dinę, córkę jego; gdy jednak synowie jego byli z bydłem jego na polu, zamieślał Jakób aż do ich przybycia.

16. wedle Rosz-Hasz. 26ª nazwa monety afrykańskiej wartości gery czyli dwudziestej części szkła.

Rozd. 34. 1. Rozejrzeć się, tyle co zapoznać.

2. Po powrocie Jakóba do Kanaan była jeszcze Dina malém dzieckiem 30, 21; 31, 41. widocznie więc bawił dłuższy czas w Sukoth 33, 17.

3. Przemawiał, uspokajał ją, por. 50, 21. Hoz. 2, 16.

4. Starania w kojarzeniu małżeństwa czynili rodzice 21, 21.

בְּרַכְתִּי אֲשֶׁר הִבָּאת לְךָ כִּי־חַנְּנִי אֱלֹהִים וְכִי יֵשׁ-לִי כָל
וַיִּפְצַר־בוּ וַיִּקַּח: וַיֹּאמֶר נָסְעָה וְנִלְכָה וְנִלְכָה לְנֹגְדָךָ:

וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנָי יָדַע כִּי־הַיְלָדִים רַפִּים וְהַצֹּאן וְהַבְּקָר
עָלוֹת עָלַי וְדַפְקוּם יוֹם אֶחָד וּמָתוּ כָל־הַצֹּאן: יַעֲבֹר־נָא

אֲדֹנָי לִפְנֵי עַבְדְּךָ וְאֲנִי אֶתְנַהֵלָה לְאַחֵי לְרֹגֶל
אֲשֶׁר־לִפְנֵי וּרְגֵל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר־אָבָא אֶל־אֲדֹנָי

שְׁעִירָה: וַיֹּאמֶר עָשׂוּ אֲצִיגְהָנָא עִמָּךְ מִן־הָעַם אֲשֶׁר אִתִּי
וַיֹּאמֶר לְמָה זֶה אֲמַצְא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנָי: וַיֵּשֶׁב בַּיּוֹם הַהוּא

עָשׂוּ לְדַרְכּוֹ שְׁעִירָה: וַיַּעֲקֹב נָסַע סַפְתָּה וַיִּבֶן לוֹ בַּיִת
וְלִמְקַנְהוּ עִשָׂה סַפְתָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הַמְּקוֹם סַפּוֹת: ׀

וַיָּבֵא יַעֲקֹב שָׁלֹם עִיר שָׁכֵם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֹאוֹ
מִפְּרָן אָרָם וַיַּחֵן אֶת־פְּנֵי הָעִיר: וַיִּקֶן אֶת־חֶלְקֵת הַשָּׂדֶה

אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם אֶהְלוֹ מִיַּד בְּנֵי־חַמּוֹר אָבִי שָׁכֵם בַּמָּאָה
קִשְׁיָטָה: וַיַּצֵּב־שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ׀

לד.

1 וַתֵּצֵא דִינָה בַת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לְרֵאוֹת בְּבָנוֹת
2 הָאֶרֶץ: וַיֵּרָא אֹתָהּ שָׁכֵם בֶּן־חַמּוֹר הַחִוִּי נְשִׂיא הָאֶרֶץ

3 וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיֵּשֶׁבֶב אֹתָהּ וַיַּעֲנֶהָ: וַתַּדְבֵּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה
4 בַת־יַעֲקֹב וַיֵּאָהֵב אֶת־הַנַּעֲרָה וַיְדַבֵּר עַל־לֵב הַנַּעֲרָה: וַיֹּאמֶר

שָׁכֵם אֶל־חַמּוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיְלָדָה הַזֹּאת
5 לְאִשָּׁה: וַיַּעֲקֹב שָׁמַע בִּי טִמְאָה אֶת־דִּינָה בַתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ

לד. v. 3 הנערה קרי. הנערה קרי.

13. עלות ינהל. part. od על pieścić, karmić. Jez, 40, 11. עלות עלות.

14. על cisza, powolność. לרגל wślaz za — סלאכה dobytek. Ex. 22, 7.
10. 1 Sam. 15, 9.

17. ספנת miasto na wsch. str. Jordann, Joz. 13, 27. Sęd. 8, 5. w do-
linie, Ps. 60, 8. nie zamienić z miejscowościami tej nazwy. Ex. 13, 37
i 1 Król. 7, 46.

18. שלם = כשלם Szechem, por. 12, 6. stosownie do przyrzeczenia 28, 15.

19. Por. Joz. 24, 32, בני חמור w okolicach Sichem osiadłe.
Sęd. 9, 28. קישטא sztabka złota albo srebra stałej wartości, por. 23,

6. Tedy wyszedł Chamor, ojciec Szechema, do Jakóba, aby rozmówić się z nim.

7. A synowie Jakóba przyszli z pola, usłyszawszy o tém; i zasmucili się mężowie ci, i gniewało ich bardzo, że bezceństwo spełnił w Izraelu, leżąc przy córce Jakóba; a tak się nie czyni.

8. I mówił Chamor z nimi w te słowa: „Szechem, syn mój, — zapragnęła dusza jego córki waszej; dajcież mi ją za żonę.

9. A spowinowacie się z nami: córki wasze oddacie nam, a córki nasze weźmiecie sobie.

10. A z nami zamieszkacie; a ziemia stanie otworem przed wami; osiadźcie i zawiążcie stosunki w niej, i utwierdzajcie się na niej.“

11. I rzekł Szechem do ojca i do braci jej: „Obym tylko znalazł łaskę w oczach waszych, a cokolwiek mi powiecie, dam.

12. Nałożcie na mnie największe wiano i dary, a dam, ile naznaczycie mi: — tylko dajcie mi tę dziewicę za żonę!“

13. I odpowiedzieli synowie Jakóba Szechemowi i Chamorowi, ojcu jego, podstępnie; a mówili tak dla tego, że shańbil Dinę, siostrę ich.

14. I rzekli do nich: „Nie możemy tego uczynić, abyśmy wydali siostrę naszą za człowieka nieobrzezanego; bo hańbą by to było dla nas.

15. Wszakże pod tym warunkiem będziemy wam powolni, jeżeli staniecie się podobni do nas, aby obrzezany był u was każdy mężczyzna.

16. A wtedy oddamy córki nasze wam, a córki wasze pojmiemy sobie, i zamieszkamy przy was, a staniam się ludem jednym.

17. Gdybyście zaś nie usłuchali nas, abyście się obrzezali, to zabierzemy córkę naszą i pójdziemy.“

18. I znalazły upodobanie słowa ich w oczach Chamora, i w oczach Szechema, syna Chamora.

19. I nie omieszkał młodzieniec spełnić tej rzeczy, bo się rozmiłował w córce Jakóba; a był on najpoważniejszy ze wszystkich w domu ojca swojego.

20. I przyszedł Chamor i Szechem, syn jego, do bramy swego miasta, i przedstawili ludziom miasta swego, i rzekli:

21. „Ludzie ci są pokojowo usposobieni dla nas, osiedliby na tej ziemi, i zawiązałyby stosunki w niej, bo ziemia oto przestronna przed nimi; córki ich bralibyśmy sobie za żony, a córki nasze oddalibyśmy im.

22. Wszakże pod tym jedynie warunkiem zgodzą się ci ludzie

12. מרה por. 24, 53. Ex. 22, 16. 1 Sam. 18, 25.

15. Impf. nif. od אה przychodzić, schodzić się myślą. 2 Król. 12, 9.

20. Por. 23, 10. 18.

6 אֶת־מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה וְהַחֲרֵשׁ יַעֲקֹב עַד־בָּאִם: וַיֵּצֵא חָמוֹר

7 אֶבְי־שָׁבֶם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ: וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־

הַשָּׂדֶה בְּשִׁמְעֵם וַיִּתְעַצְבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי נִבְלָה עֲשֵׂה בְיִשְׂרָאֵל לְשֹׁכֵב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה:

8 וַיְדַבֵּר חָמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שָׁבֶם בְּנֵי חַשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבַתְכֶם

9 תָּנוּ נָא אֶתְּהוּ לִי לְאִשָּׁה: וְהִתְחַתְּנוּ אִתְּנוּ בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ־

10 לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ תִקְחוּ לָכֶם: וְאִתְּנוּ תִשְׁבוּ וְהָאָרֶץ תְּהִיָּה

11 לְפָנֵיכֶם יִשְׁבוּ וְסָחְרוּהָ וְהָאֶחָזוּ בָּהּ: וַיֹּאמֶר שָׁבֶם אֶל־

12 אָבִיהָ וְאֶל־אָחִיהָ אֲמַצְאִיחֵן בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי

13 אִתָּן: הֲרַבּוּ עָלַי מְאֹד מְדַר וּמִתָּן וְאִתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ

14 אֵלַי וְתִתְּנוּ־לִי אֶת־הַנְּעֹרָה לְאִשָּׁה: וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שָׁבֶם

וְאֶת־חָמוֹר אָבִיו בְּמַרְמָה וַיְדַבְּרוּ אֲשֶׁר שָׂמָא אֶת דִּינָה

15 אֶחָתָם: וַיֹּאמְרוּ אֵלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדְּבָר הַזֶּה

לָתֵת אֶת־אֶחָתָנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עֶרְלָה כִּי־חֲרִפָּה הוּא

16 לָנוּ: אֲדָךְ־בָּזֵאת נֹאוֹת לָכֶם אִם תְּהִיוּ כְּמֵנוּ לְהַפִּיל לָכֶם

17 כָּל־זֶכֶר: וְנָתַנוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ

18 וַיִּשְׁבְּנוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעַם אֶחָד: וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֲדִינוּ

19 דְּהַמּוֹל וְלִקְחָנוּ אֶת־בְּתוּלָתָנוּ וְהִלְכָנוּ: וַיִּישְׁבוּ דְבָרֵיהֶם בְּעֵינֵי

20 חָמוֹר וּבְעֵינֵי שָׁבֶם בֶּן־חָמוֹר: וְלֹא־אַחַר הַנְּעֹרָה לַעֲשׂוֹת

הַדְּבָר כִּי־חָפֵץ בְּבַת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכָּל בֵּית אָבִיו:

21 וַיָּבֵא חָמוֹר וּשְׁבֶם בְּנֵי אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אֲנָשֵׁי

22 עִירָם לֵאמֹר: הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אִתְּנוּ וַיִּשְׁבוּ

כָּאָרֶץ וַיִּסְחָרוּ אֶתְּהוּ וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת־יָדַיִם לְפָנֵיהֶם

23 אֶת־בְּנֹתָם נִקַּח־לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ נָתַן לָהֶם: אֲדָךְ־

v. 12 הנערה ק'.

7. Wyrzaz בישראל nie stanowi anachronizmu, bo opowiadający znał już lud izraelski, por. Deut. 22, 21.

10. סחר krążyć, przeważnie dla zawiązania stosunków handlowych. האחזו nabywajecie posiadłości 47, 27.

zamieszkać z nami, i być ludem jednym,—jeżeli obrzezanym będzie u nas każdy mężczyzna, tak jako oni są obrzezani.

23. Stada ich i dobytek ich, i wszelkie bydło ich, czyż nie naszym będzie? Tylko bądźmy im powolni, i niech zamieszkają z nami.“

24. I usłuchali Chamora i Szechema, syna jego, wszyscy, wychodzący z bram miasta jego; i dał się obrzezać każdy mężczyzna, wszyscy, wychodzący z bram miasta jego.

25. I stało się dnia trzeciego, gdy byli w bólu, wzięli wtedy dwaj synowie Jakóba, Szymeon i Lewi, bracia Diny, każdy miecz swój, i napadli na miasto śmiało, i wymordowali wszystkich plei męzkiej.

26. I Chamora i Szechema, syna jego, zabili ostrzem miecza, i zabrali Dinę z domu Szechema i odeszli.

27. Synowie zaś Jakóba naszli na zabitych, i zrabowali miasto, w którym zhańbili siostrę ich.

28. Trzody ich, rogaciznę ich, i osły ich, i co było w miescie i co na polu, zabrali.

29. I całe mienie ich, i wszystką działwę ich, i kobiety ich zabrali w niewolę, i zrabowali też wszystko, co w domach było.

30. I rzekł Jakób do Szymeona i Lewiego: „Wprowadziliście mnie w biedę, poróżniwszy mnie z mieszkańcami tej ziemi, z Kanaanejczykiem i Poryzejezykiem! A stanowią ja garstkę nieliczną: gdy zgromadzą się przeciwko mnie, porażą mnie, i wytepionym będę ja i dom mój.“

31. I rzekli: „Czyż jako z wszetecznicą postępować można z siostrą naszą?“

ROZDZIAŁ XXXV.

1. I rzekł Bóg do Jakóba: „Wstań, udaj się do Beth-el, a osiadź tam, i wystaw tam ofiarnicę Bogu, który ukazał się tobie, gdyś uchodził przed Esawem, bratem twoim!“

2. I rzekł Jakób do domowników swoich, i do wszystkich, którzy z nimi byli: „Usuńcie bogi obce, co wpośród was, a oczyszćcie się, i zmieńcie szaty wasze.“

3. A wstaniem, i pójdziem do Beth-el, i wystawię tam ofiarnicę Bogu, który mnie wysłuchał w dniu niedoli mojej, i był ze mną na drodze, którą chodziłem!“

Rozd. 35. 1. *לֵבֵּל* Bethel bowiem położony był na wzgórzu. 12, 8; 13, 15.

2. Dost. „bogowie obczyzny“ Terafim, które zabrała Rachel, 31, 19. i inne bożki przez ludzi Jakóba z Mezopotamii sprowadzone, 31, 53. Joz. 24, 2. a przez zbytnią pobożność dla żon dotąd tolerowane.

3. W dniu niedoli, por. 31, 24. 29. 42.

בְּזֹאת יָאָתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשֹׁכֵת אִתָּנוּ לְהִיּוֹת לָעַם אַחֵר
 23 בְּהַמּוֹל לָנוּ כָּל-זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נְמַלִּים: מִקְנֵהֶם וְקַנְיָנָם
 וְכָל-בְּהֵמָתָם הַלּוֹא לָנוּ הֵם אֶךְ נְאוֹתָהּ לָהֶם וַיֵּשְׁבוּ
 24 אִתָּנוּ: וַיִּשְׁמְעוּ אֶל-חַמּוֹר וְאֶל-שֶׁכֶם בְּנוֹ כָּל-יְצֵאֵי שַׁעַר
 25 עִירוֹ וַיִּמְלֹוּ כָּל-זָכָר כַּאֲשֶׁר יָצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ: וַיְהִי בַיּוֹם
 הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיוֹתָם כְּאָבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי-בְנֵי-יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן
 וְלֵוִי אַחֵי דִינָה אִישׁ חֶרְבוֹ וַיָּבֹאוּ עַל-הָעִיר כְּפֶטַח וַיַּהַרְגוּ
 26 כָּל-זָכָר: וְאֶת-חַמּוֹר וְאֶת-שֶׁכֶם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי-חֶרֶב וַיִּקְחוּ
 27 אֶת-דִּינָה מִבֵּית שֶׁכֶם וַיֵּצְאוּ: בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַד-הַחֲלָלִים
 28 וַיִּבְזוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אַחֹתָם: אֶת-צֹאֲנָם וְאֶת-בְּקָרָם
 וְאֶת-חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת אֲשֶׁר-בְּעִיר וְאֶת-אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ:
 29 וְאֶת-כָּר-הַיֵּלֶם וְאֶת-כָּל-טָפָם וְאֶת-נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיִּבְזוּ וְאֶת
 30 כָּל-אֲשֶׁר בַּבַּיִת: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-שִׁמְעוֹן וְאֶל-לֵוִי עֲבַרְתֶּם
 אִתִּי לְהַבְאִישׁנִי בִישֵׁב הָאָרֶץ כִּבְנַעֲנִי וּבְפָרְזֵי וְאֲנִי מֵתִי
 31 מִסָּפֶר וְנֹאסְפוּ עָלַי וְהַכּוֹנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי: וַיֹּאמְרוּ
 הַכּוֹזֵנָה יַעֲשֶׂה אֶת-אֲחֹתָנוּ: פ

לה.

1 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב קוּם עֲלֶה בֵּית-אֵל וּשְׁבִ-שָׁם
 וַעֲשֵׂה-שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הַנִּרְאָה אֵלֶיךָ בְּכָרְחֶךָ מִפְּנֵי עֲשׂוֹ
 2 אַחִיד: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-בֵּיתוֹ וְאֵל כָּל-אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסֵרוּ
 אֶת-אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר אֲשֶׁר בְּתֻכְכֶם וְהַטְּהֵרוּ וְהַחֲלִיפוּ
 3 שְׂמֹלְתֵיכֶם: וְנִקְוָמָה וְנַעֲלֶה בֵּית-אֵל וְאֶעֱשֶׂה-שָׁם מִזְבֵּחַ

לר 23 v. סגול באחת. 31 v. וין רכתי.

25. Szymeon i Lewi nie postąpili zgodnie z wolą ojca, który im czynu tego do śmierci nie przełaczył, 49, 6.

30. *כַּאֲשֶׁר* smutek, nieszczęście sprowadzić, Joz. 6, 18. *בָּאֵשׁ* być złym, złąd łiif. złą woń szerzyć, wstąpić, nienawiść budzić. *כַּסְסָר* dosł. „ludzie liczy,” garstka. Dent. 4, 27. Jez. 10, 19.

31. Niesława siostry dotykała bardziej brata, niż męża niesława żony. Namietność braci ma jednak podkład moralny. — W ogóle szło o zachowanie czystości rodu izraelskiego.

4. I oddali Jakóbowi wszystkie bogi obce, które były w ich rąku, i koleczki, które mieli w uszach swoich; i zakopał je Jakób pod dębem, co przy Szechem,

5. I wyruszyli. I padł postrach Boży na miasta w okolo nich, i nie ścigali synów Jakóba.

6. I przybył Jakób do Luz, co w ziemi Kanaan, to jest do Beth-el, on i wszystek lud, który z nim był.

7. I zbudował tam ofiarnicę i nazwał miejscowość tę: El Beth-el; gdyż tam objawił mu się Bóg, gdy uchodził przed bratem swoim.

8. I umarła Debora, karmicielka Ribki; i pochowaną została poniżej Beth-el, pod dębem, i nazwano imię jego: Dąb płaczu.

9. I ukazał się Bóg Jakóbowi raz jeszcze, po powrocie jego z Paddan-Araun, i pobłogosławił go.

10. I rzekł do niego Bóg: „Imię twoje — Jakób; ale nie będzie nazwanem odtąd imię twoje: Jakób, lecz Israel będzie imię twoje.“ I nazwał imię jego: Israel.

11. I rzekł doń Bóg: „Jam Bóg Wszechpotężny; rozpleniaj się i rozmnażaj; naród i zbór narodów powstanie z ciebie, a królowie z bioder twoich wyjdą.

12. A ziemię, którą dałem Abrahamowi i Iśhakowi, tobie ją oddam, i potomstwu twojemu po tobie oddam ziemię tę.“

13. I wznosił się od niego Bóg, z miejsca, na którym mówił z nim.

14. I postawił Jakób pomnik na miejscu, na którym mówił z nim, pomnik kamienny; i wylał nań zalawkę, i polał go olejem.

15. I nazwał Jakób imię miejsca, na którym mówił z nim Bóg: Beth-el.

16. I wyruszyli z Beth-el, a pozostała jeszcze przestrzeń ziemi, aby przybyć do Efraty, gdy urodziła Rachel; a miała ciężki poród.

17. A gdy ciężko rodziła, rzekła do niej położniczka: „Nie obawiaj się, gdyż i ten tobie synem!“

10. Por. 32, 29. powtórzenie tej samej zapowiedzi, jak często.

11. Aby zalawka z wina Ex. 29, 40. Świeże objawienie upamiętnił Jakób nowym kamieniem poświęconym i wciąż tą samą nazwą, która w końcu dla miasta Luz się ustaliła.

16. 48 - כברה, 7. 2 Król. 5, 19. zdaniem niekt. παρασηγγις mila. אפרה „żyzna miejscowość“ inaczej לחם בית „dom chleba“ mila na połud. od Jerozolimy, w Judei, por. Micha 5, 1.

17. Pokrzepia ją nadzieją, że i to dziecko będzie synem jak pierwsze, 30, 23.

לֹאֵל הָעֵנָה אֲתִי בְיָוִם צַרְתִּי וַיְהִי עִמָּדִי בַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
4 הִלַּכְתִּי: וַיִּתְּנוּ אֶל-יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֱלֹהֵי הַנִּכְבָּר אֲשֶׁר בְּיָדָם
וְאֶת-הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאֹזְנֵיהֶם וַיִּטְמֵן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת
5 הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עִם-שָׂכָם: וַיַּסְעוּ וַיְהִי חַתַּת אֱלֹהִים עַל-
הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרָי בְּנֵי יַעֲקֹב:
6 וַיָּבֹא יַעֲקֹב לִזְוֵה אֲשֶׁר פְּאָרֶץ כְּנַעַן הוּא בֵּית-אֵל הוּא
7 וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-עִמּוֹ: וַיְבִן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם
אֵל בֵּית-אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים בְּכַרְחוֹ מִפְּנֵי
8 אָחָיו: וַתִּמַּת דִּבְרָה מִיַּנְקַת רַבְקָה וַתִּקְבֹּר מִתַּחַת לְבֵית-
אֵל תַּחַת הָאֵלֶּן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֵלֶּן בְּכֹת: פ

9 וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב עוֹד כַּבְּאוֹ מִפְּדָן אָרָם וַיְבַרֵךְ
10 אֹתוֹ: וַיֹּאמֶר-לוֹ אֱלֹהִים שְׁמֹךְ יַעֲקֹב לֹא-יִקְרָא שְׁמֹךְ עוֹד
יַעֲקֹב כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל יְהִי שְׁמֹךְ וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל:
11 וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שְׂרֵי פְרָה וְרֵבָה גֹי וְקָהַל גֹּיִם
12 יְהִי מִמֶּךָ וּמַלְכִים מִחֲלָצֶיךָ יֵצְאוּ: וְאֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלִיִצְחָק לְךָ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרַעְךָ אַחֲרַיִךְ אֶתֵּן
13 אֶת-הָאָרֶץ: וַיַּעַל מֵעֵלְיוֹ אֱלֹהִים בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֹתוֹ:
14 וַיַּצַּב יַעֲקֹב מִצֵּבָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֹתוֹ מִצֵּבַת אָבִן
15 וַיִּסֹּף עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֶק עָלֶיהָ שֶׁמֶן: וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת-שֵׁם
16 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ שֵׁם אֱלֹהִים בֵּית-אֵל: וַיַּסְעוּ
מִבֵּית אֵר וַיְהִי-עוֹד כְּבָרַת-הָאָרֶץ לְבֹא אֶפְרַתָּה וַתֵּלֶד
17 רָחֵל וַתִּקֶּשׂ בְּלִדְתָּהּ: וַיְהִי בְהַקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר

ו. קד.

12, המלה 4. Koleczki z wizerunkami bożków, służące za amulety. 6. Aby miejsca świętego nie sprofanować. 6. Joz. 24, 26. Sęd. 9, 6.

7. Zmienił nazwę Betel 28, 19. na El-Betel. המלה pl. Bóg i aniołowie. 28, 12; 20, 13. Joz. 24, 19.

8. Dąb, może identyczny z „palmą Debory“ Sęd. 4, 5. Wedle Raszki i innych wysłała ją Rebeka stosownie do przyrzeczenia swego 27, 45. do Mezopotamii.

18. I stało się to, gdy uchodziła dusza jej, bo umierała; i nazwała imię jego: Ben-oni. Lecz ojciec jego nazwał go: Benjamin.

19. I umarła Rachel, i pochowaną została na drodze do Efraty, czyli Beth-Lochem.

20. I postawił Jakób pomnik na grobie jej; jest to pomnik grobu Racheli, po dziś dzień.

21. I wyruszył Israel, i rozbił namiot swój po za wieżę Eder.

22. I stało się, gdy mieszkał Israel w owej krainie, że poszedł Reuben, i obcował z Bilhą, nałożnicą ojca swojego. I usłyszał to Israel. — A synów Jakóba było dwunastu:

23. Synowie Lei: Pierworodny Jakóba — Reuben, i Szymeon, i Lewi, i Jehuda, i Issachar, i Zebulun.

24. Synowie Racheli: Josef i Benjamin.

25. A synowie Bilhy, służebnicy Racheli: Dan i Naftali.

26. A synowie Zylpy, służebnicy Lei: Gad i Aszer. Ci są synowie Jakóba, którzy mu się urodzili w Paddan-Aram.

27. I przybył Jakób do Ic'haka, ojca swojego, do Manure, do Kirjath-Arba, to jest Chebron, gdzie przebywał Abraham i Ic'hak.

28. A były dni Ic'haka sto ośmdziesiąt lat.

29. I skonał Ic'hak i umarł, i przyłączon został do ludu swojego, stary i syt dni. I pochowali go Esaw i Jakób, synowie jego.

ROZDZIAŁ XXXVI.

1. A oto rodowód Esawa, czyli Edomu.

2. Esaw pojął był żony swoje z pośród cór Kanaanu: Adę, córkę Elona, Chitejczyka i Oholibamę, córkę Any, córkę Cybeona, Chiwejczyka.

3. I Bosmatę, córkę Iszmaela, siostrę Nebajota.

4. I urodziła Ada Esawowi Elifaza, a Bosmath urodziła Reuela.

22. Następstwem tego było przekleństwo rzucone przez Jakóba 49, 4. Zreassumowanie pokoleń izraelskich, ponieważ Benjamin liczby ich dopełnił.

26. Mowa tu o większości synów, Benjamin bowiem nie urodził się w Paddan Aram.

29. Wiadomość o śmierci Izaaka już tu podana dla zakończenia historyi tego patriarchy. Umarł on na 10 lat przed wejściem Jakóba do Egiptu.

Rozd. 36. 1. Rodowód Ezawa jako dopełnienie do dalszych dziejów Izraela.

2. Por. 26, 34; 28, 9. Anę, syna Cybeona, Chiwejczyka, którego wnuczką była Oholibama, odróżnić od Any albo Wany, syna Cybeona, Chorejczyka.

18 לְהַמְיֹלֶדֶת אֶל-תִּירְאֵי כִּי-גַם-זֶה לָךְ בֶּן: וַיְהִי בְצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן-אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא-לוֹ 19 בְּנִימִין: וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקְבֹּר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לַחֵם: וַיֵּצֵב יַעֲקֹב מִצְבֵּה עַל-קִבְרֹתֶיהָ הוּא מִצְבֵּת קִבְרֹת- 20 רָחֵל עַד-הַיּוֹם: וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּשׂ אֶהְלֵה מֵהַלְאָה לְמַגְדֹּל- 21 עֵדֶר: וַיְהִי בְשֹׁפֵן יִשְׂרָאֵל בְּאַרְצָה הַהִוא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת-בְּלֵהָהּ פִּילְגֵשׁ אָבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל 0 פ

22 וַיְהִי בְנֵי-יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר: בְּנֵי לָאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב 23 רְאוּבֵן וַיִּשְׁמַעוֹן וְלוֹנִי וַיְהוּדָה וַיִּשְׁשֹׁבֵר וּזְבֻלֹן: בְּנֵי רָחֵל 24 יוֹסֵף וּבְנִימִין: וּבְנֵי בְלֵהָהּ שִׁפְחַת רָחֵל הֵן וּנְפֹתָלַי: וּבְנֵי 25 זִלְפָּה שִׁפְחַת לָאָה גֵּר וְאֲשֶׁר אֱלֹהֵי בְנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יָלְדוּ- 26 לוֹ בְּפֶהַן אֶרֶם: וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל-יִצְחָק אָבִיו מִמְרָא קִרְיַת הָאַרְבַּע הוּא חֶבְרוֹן אֲשֶׁר-גֵּר-שָׁם אֲבֹרָהִם וַיִּצְחָק: 28 וַיְהִי יְמֵי יִצְחָק מֵאֵת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה: וַיָּגַע יִצְחָק 29 וַיָּמָת וַיֵּאָסֵף אֶל-עַמּוּי וְקָן וּשְׁבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עִשָׂו וַיַּעֲקֹב בְּנָיו: פ

לו.

1 וְאֵלֶּה תְּלֵדוֹת עֵשָׂו הוּא אֶדוֹם: עֵשָׂו לָקַח אֶת-נָשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת-עֵדָה בַּת-אֵילֹן הַחַתִּי וְאֶת-אֶהְלִיבָמָה בַּת-עֵנָה 2 בַּת-צִבְעוֹן הַחַתִּי: וְאֶת-בְּשֵׁמֶת בַּת-יִשְׁמַעֵאל אֲחֹת נָבְיוֹת: 3 וַתֵּלֶד עֵדָה לְעֵשָׂו אֶת-אֵלִיפֹז וּבְשֵׁמֶת יָלְדָה אֶת-רְעוּאֵל: 4

לה v. 22 ב' טעמים: פסקא באמצע פסוק.

18. 18. syn mojej boleści. בנימין syn prawicy czyli szczęścia, ponieważ prawą stronę uważano za szczęśliwą. Wedle Raszi syn południa por. צפון ימין Ps. 89, 13, urodził się bowiem pierwszy w Kanaan na południu od Mezopotamii. Inni biorą ימין zam. ימים por. לקף הימין Dan. 12, 13, syn starości.

19. Na drodze z Betel do Efraty. Grób Racheli znajdował się prawdopodobnie na granicy między dzielnicami Judy i Benjamin, 1 Sam. 10, 2.

21. Strażnica dla czuwania nad stadami w okolicach Betlehem. Strażnic takich było mnóstwo. 2 Król. 17, 9; 18, 8. 2 Kron. 20, 10.

5. A Oholibama urodziła Jousza, i Jaelama i Koracha. Oto synowie Esawa, którzy mu się urodzili w ziemi Kanaan.

6. I zabrał Esaw żony swoje, i synów swoich, i córki swoje, i wszystkich ludzi domu swego, i stada swoje, które nabył w ziemi Kanaan, i udał się do ziemi zdala od Jakóba, brata swojego.

7. Gdyż mienie ich było za wielkie, aby mogli mieszkać razem, i nie mogła ziemia ich pobytu pomieścić ich z powodu stad ich.

8. I osiadł Esaw na górze Seir: Esaw, czyli Edom.

9. A oto rodowód Esawa, ojca Edomitów, na górze Seir.

10. Oto imiona synów Esawa: Elifaz, syn Ady, żony Esawa; Reuel, syn Bosmaty, żony Esawa.

11. I byli synowie Elifaza: Theman, Omar, Cefo, i Gaetam i Kenaz.

12. A Thimna była nalożnicą Elifaza, i urodziła Elifazowi Amaloka. Oto synowie Ady, żony Esawa.

13. A oto synowie Renela: Nachath i Zerach, Szamma i Mizza. Ci byli synowie Bosmaty, żony Esawa.

14. A oto synowie Oholibamy, córki Any, córki Cybeona, żony Esawa: urodziła ona Esawowi Jousza, i Jaelama i Koracha.

15. Oto książęta synów Esawa: synowie Elifaza, pierworodnego Esawa: ksiądz Theman, ksiądz Omar, ksiądz Cefo, ksiądz Kenaz.

16. Ksiądz Korach, ksiądz Gaetam, ksiądz Amalek. Oto książęta z Elifaza na ziemi Edomitów; oto synowie Ady.

17. A oto synowie Renela, syna Esawa: ksiądz Nachath, ksiądz Zerach, ksiądz Szamma, ksiądz Mizza. Oto są książęta z Reuela na ziemi Edomitów: oto synowie Bosmaty, żony Esawa.

18. A oto synowie Oholibamy, żony Esawa: ksiądz Jousz, ksiądz Jaelam, ksiądz Korach. Oto książęta z Oholibamy, córki Any, żony Esawa.

11. Linia Chitejska synów Esawa. Jer. 49, 20. Am. 1, 12. Hab. 8, 8. nazwa idumejskiego okręgu, miejsce urodzenia Elifaza Ij. 2, 11. i innych słynnych w owym czasie mędrców. Jer. 49, 7. Bar. 8, 22. i por. 15, 19.

12. Ksiądz odrósł tego plemienia, koczująca w Edomie por. 14, 7.

13. Linia Ismaelicka nieznaną, tak samo jak linia Chiwejską.

15. Spis książąt idumejskich z wymienionych trzech linii ród swój wiodących. Alifaz naczelnik rodziny, plemienia, denom. od Alifaz, zbór, rodzina, por. Alifaz Sęd. 6, 15. Micha 5, 1. Zach. 9, 7; 12, 5. to samo co u Moabitów מואב Ex. 15, 15. u Ismaelitów 25, 16.

5 וְאֶהְלִיכֶמָּה יִלְדָה אֶת־יְעִישׁ וְאֶת־יַעֲלָם וְאֶת־קָרַח אֱלֹהֵי
6 בְּנֵי עֵשָׂו אֲשֶׁר יִלְדוּ־לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת־נָשָׁיו
וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בָּנֹתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשֹׁת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ
וְאֶת־כָּדֹב־בְּהֵמָתוֹ וְאֶת־כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
7 וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִסְּפֵי יַעֲקֹב אַחִיו: כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רַב
מִשְׁכַּבַּת יַחְדָּו וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגֹרֵיהֶם לְשַׂאת אֹתָם
8 מִסְּפֵי מְקִנְיהֶם: וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שְׁעִיר עֵשָׂו הוּא אֲדוּם:
9 וְאֱלֹהֵי תְלָדוֹת עֵשָׂו אַבְי אֲדוּם בְּהַר שְׁעִיר: אֱלֹהֵי שְׁמוֹת
10 בְּנֵי־עֵשָׂו אֱלִיפֹז בֶּן־עֵדָה אִשְׁת עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן־בְּשֵׁמֶת
11 אִשְׁת עֵשָׂו: וַיְהִי בְּנֵי אֱלִיפֹז תִּימָן אוֹמֵר צֶפּוֹ וְנַעֲתָם
12 וְקִנְזוֹ: וְתַמְנֵעַ וְהִתָּה פִּילֵגֶשׁ לְאֱלִיפֹז בֶּן־עֵשָׂו וְתִלְדַּר
13 לְאֱלִיפֹז אֶת־עַמְלָק אֱלֹהֵי בְּנֵי עֵדָה אִשְׁת עֵשָׂו: וְאֱלֹהֵי בְּנֵי
14 רְעוּאֵל נַחַת וְזֶרַח שְׁמָה וּמֹזָה אֱלֹהֵי הָיוּ בְּנֵי כְּשֵׁמֶת אִשְׁת
15 עֵשָׂו: וְאֱלֹהֵי הָיוּ בְּנֵי אֶהְלִיכֶמָּה בַת־עֵנָה בַת־צִבְעוֹן אִשְׁת
16 עֵשָׂו וְתִלְדַר לְעֵשָׂו אֶת־יְעִישׁ וְאֶת־יַעֲלָם וְאֶת־קָרַח: אֱלֹהֵי
17 אֱלִיפִי בְּנֵי־עֵשָׂו בְּנֵי אֱלִיפֹז בְּכֹד עֵשָׂו אֱלֹהֵי תִימָן אֱלֹהֵי
18 אוֹמֵר אֱלֹהֵי צֶפּוֹ אֱלֹהֵי קִנְזוֹ: אֱלֹהֵי קָרַח אֱלֹהֵי נַעֲתָם
אֱלֹהֵי עַמְלָק אֱלֹהֵי אֱלִיפֹז בְּאֶרֶץ אֲדוּם אֱלֹהֵי בְּנֵי
19 עֵדָה: וְאֱלֹהֵי בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן־עֵשָׂו אֱלֹהֵי נַחַת אֱלֹהֵי זֶרַח
אֱלֹהֵי שְׁמָה אֱלֹהֵי מֹזָה אֱלֹהֵי רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֲדוּם
18 אֱלֹהֵי בְּנֵי כְּשֵׁמֶת אִשְׁת עֵשָׂו: וְאֱלֹהֵי בְּנֵי אֶהְלִיכֶמָּה אִשְׁת
עֵשָׂו אֱלֹהֵי יְעִישׁ אֱלֹהֵי יַעֲלָם אֱלֹהֵי קָרַח אֱלֹהֵי אֱלִיפִי

v. 14 ב יעוש ק.

6. Esaw dop. Seir por. 32, 4. zdala albo z powodu, por. 7, 7. Jakóba, który coraz więcej pastwisk potrzebował.

8. Seir, kraina górzysta, lasami niby włosem שער porosła, stanowi część Edomu, rozciągającego się od m. Martwego do zatoki Elanickiej. Strona północna tej okolicy nazywa się obecnie Dżabal, południowa El-Szera i zamieszkaną jest przez arabskie plemię Azazymów.

19. Oto synowie Esawa, i oto książęta ich, mianowicie Edomitów.

20. Oto synowie Seira, Chorejezyka, zamieszkali w tym kraju: Lotan i Szobal, i Cybeon i Ana.

21. I Diszon, i Ecer i Diszan. Oto książęta Chorejezyków, synów Seira, na ziemi Edomitów.

22. A byli synowie Lotana: Chori i Hemam; a siostrą Lotana: Thimna.

23. A oto synowie Szobala: Alwan, i Manachath, i Ebal, Szefo, i Onam.

24. A oto synowie Cybeona: Aja i Ana. Tenże to Ana, który odkrył gorące źródła w pustyni, pasąc osły Cybeona, ojca swojego.

25. A oto dzieci Any: Diszon i Oholibama, córka Any.

26. A oto synowie Diszona: Chemdan, i Eszban, i Ithran i Cheran.

27. Oto synowie Ecera: Billan i Zaawan i Akan.

28. Oto synowie Diszana: Uc i Aran.

29. Oto książęta Chorejezyków: książę Lotan, książę Szobal, książę Cybeon, książę Ana.

30. Książę Diszon, książę Ecer, książę Diszan. Oto książęta Chorejezyków, według księstw ich w ziemi Seir.

31. A oto królowie, którzy panowali na ziemi Edom, zanim panował król nad synami Izraela.

32. I panował w Edomii: Bela, syn Boora; a nazwa miasta jego: Dinhaba.

33. I umarł Bela, a panował miasto niego Jobab, syn Zeracha, z Boora.

34. I umarł Jobab, a panował miasto niego Chuszam, z ziemi Themanitów.

35. I umarł Chuszam, a panował miasto niego Hadad, syn Bedada, który poraził Midjanitów na bloniach Moabu; a nazwa miasta jego Awith.

36. I umarł Hadad, a panował miasto niego Samla z Masreka.

37. I umarł Samla, a panował miasto niego Szaul z Rechoboth, co nad strumieniem.

38. I umarł Szaul, a panował miasto niego Baal-Chanan, syn Achbora.

sów Mojżesza królów mieli, stwierdza Num. 20, 14. Sęd. 11, 17.

32. Trg. Jon. myśli tu o Bileamie synu Beora Num. 22, 5.

33. Bzra twierdza idumejska wspomniana Jez. 34, 6; 63, 1. Jer. 49, 13. 22. Am. 1, 12. obecnie wioska na 4 mile od połud. krańca m. Martwego odległa.

19 אֶהְיִיבָמָה בַּת־עֵנָה אִשְׁתּוֹ עִשָׂו: אֱלֹהֵי בְנֵי־עִשָׂו וְאֱלֹהֵי

20 אֱלֹפִיָּהֶם הוּא אֲדוֹם: ׀ אֱלֹהֵי בְנֵי־שַׁעִיר הַחֲרִי

21 יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לֹטָן וְשׂוּבָל וְצַבְעוֹן וְעֵנָה: וְדִישׁוֹן וְאֶצֶר

22 וְדִישָׁן אֱלֹהֵי אֱלֹפִי הַחֲרִי בְנֵי שַׁעִיר בְּאֶרֶץ אֲדוֹם: וַיְהִי

23 בְּנֵי־לֹטָן חֲרִי וְהִימָם וְאַחֹת לֹטָן תַּמְנֻעַ: וְאֱלֹהֵי בְנֵי

24 שׂוּבָל עֲלֹן וּמְנַחַח וְעִיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם: וְאֱלֹהֵי בְנֵי־צַבְעוֹן

וְאִיהָ וְעֵנָה הוּא עֵנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת־הִימָם בְּמִדְבַר פְּרַעֲתוֹ

25 אֶת־הַחֲמָרִים לְצַבְעוֹן אָבִיו: וְאֱלֹהֵי בְנֵי־עֵנָה דִישָׁן וְאֶהְיִיבָמָה

26 בַּת־עֵנָה: וְאֱלֹהֵי בְנֵי דִישָׁן חֲמֵדָן וְאַשְׁבֵּן וַיִּתְּרֹן וַיְכַרְוּ:

27 אֱלֹהֵי בְנֵי־אֶצֶר פִּלְהֹן וְעֵזֹן וְעֵקֹן: אֱלֹהֵי בְנֵי־דִישָׁן עֹיִן וְאַרְזִן:

28 אֱלֹהֵי אֱלֹפִי הַחֲרִי אֱלֹפָה לֹטָן אֱלֹפָה שׂוּבָל אֱלֹפָה צַבְעוֹן

80 אֱלֹפָה עֵנָה: אֱלֹפָה דִישָׁן אֱלֹפָה אֶצֶר אֱלֹפָה דִישָׁן אֱלֹהֵי

אֱלֹפִי הַחֲרִי לְאֱלֹפִיָּהֶם בְּאֶרֶץ שַׁעִיר: ׀

81 וְאֱלֹהֵי הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֲדוֹם לִפְנֵי מֶלֶךְ־מֶלֶךְ

82 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּמְלֹךְ בְּאֲדוֹם בְּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ

83 דִּנְהָבָה: וַיָּמָת בְּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו יוֹכָב בֶּן־זֶרַח מִבְּצָרָה:

84 וַיָּמָת יוֹכָב וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו חֲשֵׁם מֵאֶרֶץ הַתִּימָנִי: וַיָּמָת

85 חֲשֵׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו הָרָד בֶּן־בְּרַד הַמִּכָּה אֶת־מֶדִיָּן

86 בְּשָׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֹוִית: וַיָּמָת הָרָד וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו

87 שְׁמֵלָה מִמִּשְׂרָקָה: וַיָּמָת שְׁמֵלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו שְׂאוּל

88 מִרְחֹבוֹת הַנֶּהָר: וַיָּמָת שְׂאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו בְּעַל חֲנָן

20. Rodowód plemion Chorejskich, pierwotnych mieszkańców kraju, zwyciężonych przez Edomitów. Por. 14, 6.

24. צבען w arab. hyena, איה jastrząb, ענה w arab. dziki osioł. טים cieplice, źródła gorące, wedle innych muły, które Ana przez krzyżowanie osłów z koźmi hodował. Zdaje się, że każde z przytoczonych tu imion własnych ma jakiegokolwiek znaczenie np. לטן ukryty, tojciec (Ammon-Moabu) חרתי troglodyta, mieszkaniec jaskiń, שבל w arab. młody lew, דיין antylopa, כר jagnię, ארן w aram. koza leśna itd.

81. Spis królów, którzy panowali w Idumeei, zanim przyrzeczenie dane Jakóbowi 35, 11. w Izraelu się spełniło. Że Edomici już za cza-

39. I umarł Baal-Chanan, syn Achbora, a panował miasto niego Hadar; a nazwa miasta jego: Pau; a imię żony jego: Mehetabel, córka Matredy, córka Me-Zahaba.

40. A oto imiona książąt Esawa podług plemion ich, podług miejscowości ich, podług nazw ich: książę Thimna, książę Alwa, książę Jetheth;

41. Książę Oholibama, książę Ela, książę Pinon;

42. Książę Kenaz, książę Theman, książę Mibcar;

43. Książę Magdiel, książę Iram. Oto książęta Edomu podług siedzib ich, w ziemi dziedzictwa ich. Oto Esaw, ojciec Edomitów.

ROZDZIAŁ XXXVII.

1. I osiadł Jakób w ziemi pobytu ojca swojego, w ziemi Kanaan.

2. Oto rodzinne dzieje Jakóba. Josef w wieku siedemnastu lat był wraz z bracią swoją pasterzem trzód — on to młodzieniec — z synami Billy i Zylpy, żon ojca swojego. I donosił Josef oszezerstwa ich złośliwe ojcu ich.

3. A Israel miłował Josefa nad wszystkich synów swoich, gdyż synem starości jego był; i sprawił mu płaszcz strojny.

4. A widząc bracia jego, iż go miłował ojciec ich nad wszystkich braci jego, — znienawidzili go, i nie mogli mówić z nim uprzejnie.

5. I kłócił się Josefowi sen, i opowiedział braciom swoim; — i znienawidzili go jeszcze bardziej.

6. Rzekł bowiem do nich: „Posłuchajcież sen ten, który mi się przyśnił.

7. Oto wiążem snopy wśród pola; a oto powstał snop mój, i stanął; a oto otoczyły go snopy wasze, i kłaniały się snopowi mojemu.“

8. I rzekli mu bracia jego: „Alboż jako król królować chcesz nad nami? Alboż jako władca włądcać chcesz nami?“ — I zaczęli go jeszcze bardziej nienawidzić za sny jego, i za słowa jego.

3. Zwykły chiton כִּתְּמָה był bez rękawów i sięgał tylko do kolan, כִּתְּמָה zaś tunica talaris, miał długie rękawy i sięgał po kostki. כִּתְּמָה od כִּתְּמָה rozszerzać się, albo od כִּתְּמָה pokr. z כִּתְּמָה kończyć się, por. כִּתְּמָה מִי sięgająca po kostki woda, Ez. 47, 8, i aram. כִּתְּמָה koniec ręki albo nogi. Dan. 5, 5. 24. Taki obszerny, dostatni płaszcz nosiły królowe i inne znakomitsze osoby, por. 2 Sam. 13, 18. 19. Sept. i Try. pstry. wzorzysty, imni: szamerowany, bez jasnej etymologii.

7. Snopki zboża, przyczyna przyszłego upokorzenia się braci.

39 בֶּן-עֶכְבָּר: וַיָּמָת בְּעַל חָנָן בֶּן-עֶכְבָּר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו
הָדָר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵטָבֵאל בַּת-מִטְרָד
40 בַּת מִי זָהָב: וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלוֹפֵי עֵשָׂו לְמִשְׁפַּחָתָם
לְמַקְוֹתָם בְּשִׁמְתָם אֱלוֹף תִּמְנָע אֱלוֹף עֲלוֹה אֱלוֹף יִתָּת:
41 אֱלוֹף אֶהֱלִיבְמָה אֱלוֹף אֵלֶּה אֱלוֹף פִּינֹן: אֱלוֹף קִנּוּ
42 אֱלוֹף תִּימָן אֱלוֹף מִבְּצָר: אֱלוֹף מַגְדִּיאֵל אֱלוֹף עִירָם
43 אֵלֶּה אֱלוֹפֵי אֲדוֹם לְמִשְׁבְּתָם בְּאֶרֶץ אַחְזוֹתָם הוּא עֵשָׂו
אָבִי אֲדוֹם:

לו.

פ פ פ פ

1 וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִגְוֵרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: אֵלֶּה תִּלְדוֹת
2 יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן-שֶׁבַע-עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רָעָה אֶת-אֲחִיו
בְּצֹאן וְהוּא נָעַר אֶת-בְּנֵי כְלֵהָה וְאֶת-בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׂי אָבִיו
3 וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-דִּבְתָּם רָעָה אֶל-אָבִיהֶם: וַיִּשְׂרָאֵל אֶהֱב
4 אֶת-יוֹסֵף מִכָּל-בְּנָיו כִּי-בֶן-זִקְנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת
5 פָּסִים: וַיֵּרְאוּ אֲחָיו כִּי-אֶתּוֹ אֶהֱב אֲתוֹ אֶהֱב מִכָּל-אֲחָיו
6 וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוּ לְשָׁלֵם: וַיַּחֲלֵם יוֹסֵף חֲלוֹם
7 וַיַּגִּד לְאֲחָיו וַיֹּסִיפוּ עוֹד שָׁנָא אֹתוֹ: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמְעוּ-
8 זֶה חֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי: וְהִנֵּה אֲנִי חֹנֵד מֵאֱלֹמִים
9 אֱלֹמִים כְּתוֹךְ הַיַּשְׁדָּה וְהִנֵּה קָמָה אֶלְמָתִי וְגַם-נֹצְבָה וְהִנֵּה
10 תִּסְבְּיָנָה אֶלְמָתִיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוֶינן לְאֶלְמָתִי: וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֲחָיו
הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם-מִשׁוֹל תִּמְשַׁל בְּנוֹ וַיֹּסִפוּ עוֹד

39. Idumea była widocznie państwem elekcyjnym, żaden syn bowiem nie następował po ojcu.

Rozd. 37. 1. Podczas gdy Ezaw opuściwszy Kanaan rzekł się na zawzięte praw do tej ziemi, osiadł w niej Jakób.

2. Imni: הוא נער a był on pacholkiem u synów Billy, por. Sęd. 7, 11; 9, 54; 19, 13. albo נער pokr. z נער żywy, ruchliwy, zwiny — bawił się z synami Billy, por. והנער נער 1 Sam. 1, 24. Zach. 11, 16. רבת oszezerstwa rzucane na Józefa albo wzajemne ich szkalowania się.

9. I śnił mu się jeszcze sen inny, i opowiedział go braciom swoim, i rzekł: „Oto przysnił mi się znowu sen; a oto słońce i księżyc i jedenaście gwiazd klaniają mi się.“

• 10. I opowiedział to i ojcu swojemu, jak i braciom swoim; i zgromił go ojciec jego, i rzekł doń: „Cóż to za sen, co ci się przysnił? Czyliż mamy przyjść ja, i matka twoja, i bracia twoi, aby ci się pokłonić ku ziemi?“

11. I pulali przeciwko niemu bracia jego; a ojciec jego pomiarował sobie tę rzecz.

12. I poszli bracia jego pasąc trzodę ojca swego w Szechem.

13. I rzekł Israel do Josefa: „Wszak bracia twoi pasą w Szechem; idź, a poszłę cię do nich.“ I odpowiedział mu: „Oto jestem!“

14. I rzekł doń: „Idźże, wywiedz się o powodzeniu braci twoich, i powodzeniu trzody, i przynieś mi wiadomość.“ I wysłał go z doliny Chebronu; i przybył do Szechem.

15. I spotkał go ktoś, gdy błakał się po polu; i zapytał się go ów człowiek mówiąc: „Czego szukasz?“

16. I rzekł: „Bracia moich szukam; powiedzże mi gdzie oni pasą?“

17. I odpowiedział ów człowiek: „Wyruszyli ztąd; a slyszalem ich mówiących: pójdźmy do Dothan.“ I poszedł Josef za braćmi swoimi, i spotkał ich w Dothanie.

18. I spostrzegli go z daleka; zanim zaś zbliżył się do nich, uknuli przeciw niemu, aby go zabić.

19. I rzekli jeden do drugiego: „Oto snowidz ów idzie!“

20. A teraz pójdźmy, a zabijmy go, — wrzucimy go w juki dół, a powiemy: Zwierz dziki pożarł go; a zobaczymy co się stanie ze snów jego!“

21. I usłyszał to Reuben, i ocalił go z ręki ich, i rzekł: „Nie zabijajmy go!“

22. I rzekł do nich Reuben: „Nie rozlewajcie krwi; wrzucicie go do dołu owego, co ma puszczy, a ręki nie podnieściec nań!“ Aby ocalić go z ręki ich, aby go zwrócić ojcu swemu.

23. I stało się, gdy przyszedł Josef do braci swoich, że ściagnęli z Josefa płaszcz jego, płaszcz strojny, co na nim był.

24. I wzięli go, i wrzucili do dołu; a dół ten był próżny: nie było w nim wody.

25. I zasiedli jeść chleb, — i podnieśli oczy swoje i spostrzegli, a oto — karawana Izmaelitów przybywa z Gilead;

17. I rzekł albo יָרָא albo יָרָא miejscowość na północy Samaryi. 2 Król. 6, 13.

25. Tą samą drogą, którą przybył Jakób z Gileadu do Sichem. נָכַח od נָכַח = נָכַח rozbić, — tuczony korzenie, proszki aromatyczne. צִיר żywica do gojenia ran używana. Słynął szczególnie balsam gi-

9 שָׁנָא אֹתוֹ עַל-חַלְמָתָיו וְעַל-דְּבָרָיו: וַיַּחְלֵם עוֹד חֲלוֹם
 אַחֵר וַיִּסְפֹּר אֹתוֹ לְאָחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חַלְמָתִי חֲלוֹם עוֹד
 וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי:
 10 וַיִּסְפֹּר אֶל-אָבִיו וְאֶל-אָחָיו וַיִּגְעַר-בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מַה
 הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתָּ הֲבֹא נָכוֹא אֲנִי וְאִמִּי וְאָחִיךָ
 11 לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אֶרְצָה: וַיִּקְנֹאוּ-בּוֹ אָחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת-
 12 הַדְּבָר: וַיֵּלְכוּ אָחָיו לְרֻעוֹת אֶת-צֹאן אֲבֵיהֶם בְּשֹׂכֶם:
 13 וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף הֲלוֹא אָחִיךָ רָעִים בְּשֹׂכֶם לְכָה
 14 וְאִשְׁלַחְךָ אֵלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הֲנִי: וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ-נָא רֹאֵה
 אֶת-שְׁלוֹם אָחִיךָ וְאֶת-שְׁלוֹם הַצֹּאן וְהַשֶּׁבֶן דִּבֵּר וַיִּשְׁלַחְהוּ
 15 מֵעֵמֶק חֲבֹרֹן וַיָּבֹא שֹׂכְמָה: וַיִּמְצְאוּהוּ: וַיֵּשׁ וְהִנֵּה תַעֲה
 16 בַשָּׂדֶה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה-תִּבְקֶשׁ: וַיֹּאמֶר אֶת-
 17 אָחִי אֲנֹכִי מִבְּקֶשׁ הַגִּידָה נָא לִי אֵיפֹה הֵם רָעִים: וַיֹּאמֶר
 הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אִמְרִים נֹלְכָה הַתִּינָה וַיֵּלֶךְ
 18 יוֹסֵף אַחֵר אָחָיו וַיִּמְצְאֵם בְּדַתָּן: וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ מֵרַחֵק
 19 וּבְטָרֶם יִקְרַב אֵלֵיהֶם וַיִּתְנַבְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ: וַיֹּאמְרוּ
 20 אִישׁ אֶל-אָחָיו הִנֵּה בָּעַל הַחַלְמוֹת הַלְוִיָּהּ בָּא: וְעַתָּה ו
 לָכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנִשְׁלַכְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאִמְרְנוּ חַיָּה רָעָה
 21 אֲכָלְתָהוּ וְנִרְאָה מִה־יְהִי חַלְמָתוֹ: וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלַהוּ
 22 מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִפְגְּנוּ נַפְשׁ: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רְאוּבֵן אֶל-
 תִּשְׁפְּכוּדָם הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל-הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבָּר
 וַיֵּד אֶל-תִּשְׁלַחְהוּ-בּוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבוֹ אֶל-
 23 אָבִיו: וַיְהִי כַאֲשֶׁר-בָּא יוֹסֵף אֶל-אָחָיו וַיִּפְשִׁטוּ אֶת-
 24 יוֹסֵף אֶת-כְּתָנָתוֹ אֶת-כְּתָנֵת הַפְּסִים אֲשֶׁר עָלָיו: וַיִּקְחָהוּ
 25 וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ הַבְּרָה וְהַבּוֹר רַק אֵין בּוֹ מַיִם: וַיִּשְׁבּוּ
 לְאֲכָל-לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיֵּרְאוּ וְהִנֵּה אֲרֻחַת יִשְׁמַעֲאֵלִים

12 v. נקור על את.

9. Powtórzenie się snu oznacza rychle jego spełnienie, por. 41, 82.

10. Widocznie dawniejszy epizod z życia Józefa, mowa tu bowiem o matce jego.

a wielbłądy ich niosły korzenie, i balsam i lotus; a szły, aby sprowadzić to do Micraim.

26. I rzekł Jehuda do braci swoich: „Jakaż korzyść, że zabijemy brata naszego, a zataim krew jego?”

27. Pójdźcie, a sprzedajmy go Izmaitom, a ręka nasza niech nie będzie na nim; gdyż bratem naszym, ciałem naszym on!” I usłuchali bracia jego.

28. A gdy przechodzili mężowie Midjanicy, kupcy, wyciągnęli i wyjęli Josefa z dołu, i sprzedali Josefa Izmaitom za dwadzieścia srebrników; a ci sprowadzili Josefa do Micraim.

29. Reuben zaś wrócił do dołu, a oto nie było już Josefa w dole! I rozdarł szaty swoje.

30. I wrócił do braci swoich, i rzekł: „Chłopca nie masz! A ja, gdzie się schronię?”

31. I wzięli płaszcz Josefa, i zarznęli koźłą, i umoczyli płaszcz we krwi.

32. I posłali płaszcz strojny, — zanieśli ojca swojemu i rzekli: „Tośmy znaleźli; rozpoznajże, czy to płaszcz syna twój, czy nie.”

33. A on poznał go, i rzekł: „To płaszcz syna mojego! Zwierz dziki pożarł go! Rozszarpany, rozszarpany Josef!”

34. I rozdarł Jakób szaty swoje, i włożył wór na biodra swoje, i oplakiwał syna swego przez długi czas.

35. I powstali wszyscy synowie jego, i wszystkie córki jego, aby go pocieszyć; ale nie dał się pocieszyć, i rzekł: „Tak już zstąpię za synem moim w żałobie do grobu!” I oplakiwał go ojciec jego.

36. A Midjanici sprzedali go w Micraim Potifaruowi, dworzanie Faraona, naczelnikowi straży przybocznej. —

ROZDZIAŁ XXXVIII.

1. I stało się onego czasu, iż odszedł Jehuda od braci swoich, i zaszedł do pewnego Adullamity, imieniem Chira.

36. מושי מושי inaczej מושי 41, 45. dla odróżnienia osoby tu skrócone imię oznacza w egips. ten, który „Ra” słońcu poświęcony. כרים trzebieniec = שרש wykorzenie. Eufuchom powierzona była straż nad haremami. Est. 2, 15. W następstwie stał się ten przydomek powszechnym tytułem dygnitarzy dworskich, 1 Sam. 8, 15. nawet ludzi żonaty, 39, 1. כמים nazwa straży pałacowej, czyli gwardyi przybocznej, spełniającej krwawe wyroki, 2 Król. 25, 8. Dan. 2, 14. שר albo כמים 27 urząd podobny do zajmowanego obecnie przez Kapydżę paszy.

Rozd. 38. 1. Bliższa wiadomość o powstaniu trzech głównych rodzin pokolenia Jehudy, Num. 26, 19—22. od którego w następstwie

בָּאָה מִגִּלְעָד וּגְמֻלֵיהֶם נִשְׂאִים נְכֹאֵת וְצָרֵי לֹט הוֹלְכִים
 26 לְהוֹרִיד מִצְרַיִמָּה: וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־אָחָיו מִה־בָּצַע כִּי
 27 נִהְרַג אֶת־אָחִינוּ וְכַפִּינוּ אֶת־דָּמוֹ: לָכֵן וּנְמַכְרֶנּוּ לְיִשְׁמַעְאֵלִים
 28 וְיִדְנֶנּוּ אֶל־תְּהֵי־כֹ כִי־אָחִינוּ כְּשָׂרְנוּ הוּא וְיִשְׁמְעוּ אָחָיו:
 29 וַיַּעֲבְרוּ אַנְשִׁים מְדִינִים סַחְרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־יוֹסֵף
 30 מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף לְיִשְׁמַעְאֵלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף
 31 וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרַיִמָּה: וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה
 32 אֶיִן־יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו: וַיֵּשֶׁב אֶל־אָחָיו וַיֹּאמֶר
 33 הֵילֵךְ אֵינָנוּ וְאֵנִי אֵנָה אֲנִי־כֹא: וַיִּקְחוּ אֶת־כַּתְּנֶת יוֹסֵף
 34 וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכַּתְּנֶת בַּדָּם: וַיִּשְׁלְחוּ
 35 אֶת־כַּתְּנֶת הַפְּסִים וַיָּבִיאוּ אֶל־אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מִצְעָאֵנוּ
 36 הַכֹּרֶת־נָא הַכַּתְּנֶת בְּנֶךְ הוּא אִם־לֹא: וַיִּבְרָה וַיֹּאמֶר
 37 כַּתְּנֶת בְּנֵי חִיָּה רְעָה אֲכַלְתָּהּוּ שָׂרָף שָׂרָף יוֹסֵף: וַיִּקְרַע
 38 יַעֲקֹב שְׂמֹלְתָיו וַיֵּשֶׁם שֶׁקַּב בְּמַתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־בָּנָיו יָמִים
 39 רַבִּים: וַיִּקְמוּ כָל־בָּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיִּמָּאן לְהִתְנַחֵם
 40 וַיֹּאמֶר כִּי־אָרֶד אֶל־בְּנֵי אָבִל שְׂאֵלָה וַיִּבְכֶּה אֶתּוֹ אָבָיו:
 41 וְהַמְדָּנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל־מִצְרַיִם לְפֹשֵׁטִיפֶר סָרִיס פְּרַעֲוִה
 שַׂר הַפְּטָחִים: פ

לח.

ו יְהִי בָּעֵת הַהוּא וַיִּרַד יְהוּדָה מֵאֵת אָחָיו וַיֵּט עַד־אִישׁ

leadzki Jer. 8, 22; 46, 11; 51, 8. לט wonna żywica arabska ladanum, pospolitą bowiem w Egipcie roślinę lotus nie mogli Arabowie tam sprowadzać. ישמעאלים albo כרים oznaczają jedno i to samo plemię, por. 25, 2.

28. „Wyciągnęli” odnosi się do braci. כור bezwodna cysterna, por. Jer. 38, 6. Treny 3, 53.

29. Jako pierworodny czuł się Reuben najbardziej odpowiedzialnym.

34. שק szata żałobna z grubej materji, włosienica, Jer. 4, 8. Joel. 1, 13. Ij. 16, 15. Rozdzieranie szat na znak żałoby jest zwyczajem dotąd u Izraelitów zachowanym, por. w. 29, i 44. 13. Tr. Moed. Katon 20.

35. Córki prawdopodobnie synowe, por. 46, 7. miał bowiem jedną tylko córkę. שאל podziemie, gdzie ciała zmarłych leżały obok siebie, a cienie ich czyli fantomy wiodły byt smutny i milezący Ps. 88, 11; 115, 17. Jez. 14, 9. Ij. 14, 13. Por. też Ps. 16, 9.

2. I ujrzał tam Jehuda córkę pewnego Kanaanejczyka, imieniem Szua; i pojął ją, i poszedł do niej,

3. I poczęła, i urodziła syna; i nazwał imię jego: Er.

4. I poczęła znowu, i urodziła syna; i nazwała imię jego: Onan.

5. I nad to jeszcze urodziła syna, i nazwała imię jego: Szela. On zaś był w Kezylbie, gdy go urodziła.

6. I wziął Jehuda żonę Erowi, pierworodnemu swojemu, imieniem Thamar.

7. A był Er, pierworodny Jehudy, zły w oczach Wiekuistego, i usmiercił go Wiekuisty.

8. Tedy rzekł Jehuda do Onana: „Idź do żony brata twojego, a spowinować się z nią, i ustanów potomstwo bratu twojemu.“

9. Lecz wiedział Onan, iż nie jego będzie to nasienie; i bywało, ile razy wchodził do żony brata swojego, marnował je na ziemię, aby nie dać potomstwa bratu swojemu.

10. I złem było w oczach Wiekuistego, to co czynił; i usmiercił go także,

11. I rzekł Jehuda do Thamar, synowej swojej: „Pozostań wdową w domu ojca twojego, aż podrośnie Szela, syn mój;“ bo myślał: może umarłby i on, jak bracia jego. I poszła Thamar, i zamieszkała w domu ojca swego.

12. I upłynęło wiele dni, i umarła córka Szuego, żona Jehudy. A pocieszywszy się Jehuda, poszedł do postrzygaczy owiec swoich, on i Chira, przyjaciel jego, Adullamita — do Thimny.

13. I doniesiono Thamarze, mówiąc: „Oto teść twój udaje się do Thimny, aby strzydz owce swoje.“

14. I złożyła szaty wdowieństwa swego z siebie, i okryła się zastoną, a otuliwszy się siadła u wrót Enaimu, co na drodze do Thimna; widziała bowiem, że wyrósł Szela, a ona nie oddana mu za żonę.

15. I ujrzał ją Jehuda, i poczytał ją za nierządnicę, gdyż zakryła była twarz swoją.

9. Wiedział, że nrodzić się mogący syn imię i prawa ojca odziedziczy.

11. Por. przepis Lev. 22, 13.

12. Otuliła się zwyczajem nierządnic Przep. 7, 10. עינים=ענים miłoścowa w Judei. Joz. 15, 34. Imi: przy drogowskazie, gdzie się drogi rozchodzą, co się wszakże z w. 21. nie zgadza. Nierządne kobiety przesiadywały na publicznych drogach. Jer. 3, 2. Eż. 16, 25.

15. Nie dlatego, że twarz zakryła, lecz dlatego, że jej poznać nie mógł.

2 עד־למי ושמו חירה: וירא־שם יהודה בת־איש כנעני
3 ושמו שוע ויקחה ויבא אליה: ותהר ותלד בן ויקרא
4 את־שמו ער: ותהר עוד ותלד בן ויקרא את־שמו אונן:
5 ותסף עוד ותלד בן ויקרא את־שמו שלה והיה בכזיב
6 בלדתה אתו: ויקח יהודה אשה לער בכורו ושמה
7 תמר: ויהי ער בכור יהודה רע בעיני יהוה ומתהו
8 יהוה: ויאמר יהודה לאונן בא אל־אשת אחיך ויבם
9 אתה והקם זרע לאחייך: וידע אונן כי לא לו יהיה
הזרע והיה אם־בא אל־אשת אחיו ושחת ארצה לבלתי
10 נתן־זרע לאחיו: וידע בעיני יהוה אשר עשה וימת גם־
11 אתו: ויאמר יהודה לתמר בלתי שבי אלמנה בית־
אביך עד־יגדל שלה בני כי אמר פן־ימות גם־הוא
12 באחיו ותלך תמר ותשב בית אביה: וירבו הימים ותמת
בת־שוע אשת־יהודה וינחם יהודה ויעל על־גווי צאנו
13 הוא וחירה רעהו העדלמי תמנתה: ויגד לתמר לאמר
14 הנה חמייך עליה תמנתה לגו צאנו: ותסר בגדי אלמנותה
מעליה ותכס בצעיף ותתעלף ותשב כפתח עינים אשר
על־דרך תמנתה כי ראתה כי־גדל שלה והוא לא־נתנה
15 לו לאשה: ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה

dom Dawida pochodził. Zdaniem *Abenezry* jest to opis wcześniejszego zdarzenia. Jakób bowiem zabiera już na 22 lata po sprzetaży Józefa wnuków Jehudy do Egiptu, co jest rzeczą oczywiście niemożliwą, por. 37, 2 z 45, 6. i 38, 29. z 46, 12. כעם הוא ogólne określenie czasu por. Dent. 10, 8. Odszedł z Hebronu וט jak w. 16. אהלו bowiem nie opuszcza się nigdy. ער w znaczeniu ער הראה 1 Sam. 9, 9. ערלם miasto w dolinie Szelefa w Judei, Joz. 15, 35.

2. I ujrzał tam kanaanejczyk albo kupiec, Fenicjanin bowiem prowadził obszerny handel i żądł wyraz ten dla oznaczenia kupca Hoż. 12, 8.

5. I ujrzał tam kanaanejczyk albo kupiec, Fenicjanin bowiem prowadził obszerny handel i żądł wyraz ten dla oznaczenia kupca Hoż. 12, 8.

8. Stosownie do prawa Mojżeszowego musiał się brat z bezdzietną wdową zmarłego swego brata żenić. Deut. 25, 5.

16. I zwrócił się ku niej ku drodze, i rzekł: „Pozwólże, pójdę do ciebie!” (Gdyż nie wiedział, że to synowa jego. I rzekła: „Co mi dasz, jeżeli pójdziesz do mnie?”

17. I rzekł: „Poszlę ci kozłatko z trzody.” I rzekła: „Czy dasz zastaw, aż przyszlesz.”

18. I rzekł: „Jakiż zastaw ci mam dać?” I odpowiedziała: „Pieczętkę twoją, sznur twój, i laskę, co w ręku twoim.” I dał jej, i poszedł do niej; i poczęła z niego.

19. I wstała i odeszła; a zdejawszy zastaw swoją z siebie, włożyła szaty wdowienstwa swojego.

20. Jehuda zaś posłał kozłatko przez przyjaciola swego Adullamyjskiego, aby odebrać zastaw z ręki kobiety; ale nie znalazł jej.

21. I pytał się ludzi miejscowości tej, mówiąc: „Gdzież ta wszetecznicza, co była w Enaim nad drogą?” I rzekli: „Nie było tu wszeteczniczy.”

22. I wrócił do Jehudy i rzekł: „Nie znalazłem jej, a także ludzie miejscowi mówili: „Nie było tu wszeteczniczy.”

23. I rzekł Jehuda: „Niechaj zatrzyma sobie, abyśmy tylko nie stali się pośmiewiskiem! Otom posyłał to kozłatko, a tyś nie znalazł jej!”

24. A gdy upłynęło około trzech miesięcy, doniesiono Jehudzie mówiąc: „Dopuszcila się nierządu Thamar, synowa twoja, a już oto brzemienna z nierządu.” I rzekł Jehuda: „Wyprowadźcie ją, a niech będzie spalona!”

25. Lecz gdy wyprowadzono ją, posłała do teścia swego, by mu powiedzieć: „Od męża, do którego to należy, brzemienna jestem.” I rzekła: „Rozpoznajże czyja ta pieczętka, i te sznury, i ta laska?”

26. I poznał Jehuda i rzekł: „Sprawiedliwsza ona odemnie, ponieważ nie oddałem jej Szelemu, synowi mojemu.” I nie poznawał jej więcej.

27. I okazało się w czasie porodu jej, a oto — bliźnięta w jej łonie.

28. A gdy rodziła, wysunął jeden rękę; i wzięła polóżniczkę, i uwiązała u ręki jego nić purpurową, mówiąc: „Ten wyszedł pierwszy!”

24. O nieograniczonej władzy patryarchalnej, por. 31, 32. Wedle prawa Mojżeszowego Lev. 20, 10. Deut. 22, 23. należało ją ukamionować, a odnosi się może spalenie do martwego ciała, por. Joz. 7, 25.

26. Byłoby to bowiem świadomym spełnieniem kazirodztwem. Lev. 18, 16; 20, 12.

28. Aby mu prawa pierworodztwa zapewnić.

16 פְּנִיהַ: וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל-הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הֲבֵנָא אָבוֹא אֵלֶיךָ
כִּי לֹא יָדַע כִּי כָלְתוֹ הוּא וְתֹאמַר מִה-תִּתֶּן-לִי כִּי תָבוֹא
17 אֵלָי: וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדֵי-עֹזִים מִן-הַצֹּאן וְתֹאמַר
18 אִם-תִּתֶּן עֲרֻבוֹן עַד שְׁלַחְךָ: וַיֹּאמֶר מָה הָעֲרֻבוֹן אֲשֶׁר
אֲתֵּן-לְךָ וְתֹאמַר חֲתָמְךָ וּפְתִילֶךָ וּמַטְּךָ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ וַיִּתֶּן-
19 לָהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתְּהַר לּוֹ: וַתִּקַּם וַתִּלְדַּךְ וַתִּסַּר צְעִיפָהּ
20 מֵעָלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ בְּגָדֵי אֶלְמְנוּתָהּ: וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת-גְּדֵי
הָעֹזִים בְּיַד רַעְוֹ הָעַדְלָמִי לְקַחַת הָעֲרֻבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה
21 וְלֹא-מָצְאוּהָ: וַיִּשְׁאַל אֶת-אֲנָשֵׁי מְקוֹמָהּ לֵאמֹר אֵיךְ הִקְדַּשְׁתָּ
הוּא כְּעֵינַיִם עַל-הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא-הָיְתָה כֹּזֶה קִדְּשָׁה:
22 וַיֵּשֶׁב אֶל-יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מָצְאתִיהּ וְגַם אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם
23 אָמְרוּ לֹא-הָיְתָה כֹּזֶה קִדְּשָׁה: וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח-לָהּ
פֶּן נִהְיֶה לְבוֹ הַנָּה שְׁלַחְתִּי הַגְּדֵי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מָצְאתָה:
24 וַיְהִי וַיִּמְשַׁלֵּשׁ חֳדָשִׁים וַיֵּגֵד לְיְהוּדָה לֵאמֹר וְגַתָּה תִּמְרָה
כִּלְתָךְ וְגַם הַנָּה הָרָה לְזִנוּנַיִם וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאֹתָהּ
25 וַתִּשְׂרָף: הוּא מוֹצֵאת וְהִיא שְׁלַחָה אֶל-חַמִּיָּה לֵאמֹר
לְאִישׁ אֲשֶׁר-אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה וְתֹאמַר הֲפֵרָנָא לְמִי
26 הִחֲתַמְתָּ וְהַפְתִּילִים וְהַמַּטֵּה הָאֵלֶּה: וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר
צִדְקָה מִמֶּנִּי כִּי-עַל-כֵּן לֹא-נִתְּתִיהּ לְשִׁלָּה בְנִי וְלֹא-יִסַּף
27 עוֹד לְרַעְתָּהּ: וַיְהִי כַּעַת לְדָתָהּ וְהָנָה תֹאמְרִים בְּכַסְנָה:
28 וַיְהִי כְלִדְתָהּ וַיִּתֶּן-יָד וַתִּקַּח הַמִּילָדָת וַתִּקְשֶׁר עַל-יָדוֹ

16. I ku niej ku drodze, na której siedziała.

17. Kozłatko ofiarowano bogini miłości. Tac. hist. 2, 8. a także małżonkom Sęd. 15, 1.

18. Sygnet zawieszony na sznurze czy też łańcuchu. P. Sal. 8, 6. Laska kosztownie ozdobiona.

21. Poświęcona Astarcie, czyli rozpustnica. Deut. 23, 18. 2 Król. 23, 7. Hoz. 4, 14.

23. Pośmiewiskiem przez dalsze dochodzenie tej sprawy, dość że danego słowa dotrzymał.

29. Lecz gdy wciągnął rękę swoją, a oto wyszedł brat jego, i rzekła: „Cóż to, przelamałeś sobie ten przelom?” I nazwano imię jego: Porec.

30. A następnie wyszedł brat jego, na którego rękę była nić purpurowa. I nazwano imię jego: Zerah.

ROZDZIAŁ XXXIX.

1. Josef zaś sprowadzony został do Mieraim; i kupił go Potifar, dworzaniu Faraona, naczelnik przybocznej straży, Mierejczyk, od Izmaelitów, którzy sprowadzili go tam.

2. I był Wiekniasty z Josefem, a był mężem szczęśliwym; i zostawał w domu pana swojego, Mierejczyka.

3. A widząc pan jego, że Wiekniasty z nim, i że wszystkimu, co czyni, Wiekniasty szczęści w rękę jego;

4. Znalazł wtedy Josef łaskę w oczach jego, i służył mu. I ustanowił go nad domem swoim, a wszystko, co posiadał, oddał w ręce jego.

5. I było od czasu, gdy go ustanowił nad domem swoim i nad wszystkim, co posiadał, błogosławił Wiekniasty domowi Mierejczyka gwoli Josefowi, i było błogosławieństwo Wiekniastego nad wszystkim, co posiadał w domu i na polu.

6. I zostawił wszystko, co posiadał, w rękę Josefa, i nie troszczył się przy nim o nic, wyjąwszy o chleb, który pożywał. A był Josef pięknej postaci, i pięknego wejścia.

7. I stało się po zdarzeniach tych, iż zwróciła żona pana jego oczy swe na Josefa, i rzekła: „Połóż się z mną!”

8. Ale on wzbraniał się, i rzekł do żony pana swojego: „Oto pan mój nie troszczy się przy mnie o nic, co w domu, a wszystko, co posiada, oddał w ręce moje.

9. Niema wyższego w domu tym nademnie, a nie odmówił mi niczego prócz ciebie, przeto zaś ty żoną jego; i jakże miałbym spełnić tę niegodziwość wielką, i zgrzeszyć przeciw Bogu!?”

10. I stało się, że choć namawiała Josefa codziennie, nie usłuchał jej, by położyć się przy niej i być z nią.

11. I zdarzyło się dnia pewnego, że wszedł do domu, by załatwić sprawę swoją; a nikogo z domowników tam w domu nie było.

1. Powierzył mu takie samo stanowisko, jakie zajmował Eliezer u Abrahama.

8. Józef przedstawia jej kilka powstrzymujących go od podobnego postępków powodów: najprzód zaufanie, któreby zdradził, obowiązek wdzięczności, któremu by uchybił, wiarę małżeńską, którąby złamała, i nareszcie grzech wobec Boga.

29 יִשְׁנֵי לֵאמֹר זֶה יֵצֵא רֵאשֹׁנָה: וַיְהִי כַּמְשִׁיב יָדוֹ וְהָיָה יֵצֵא אָחִיו וְתֵאמֹר מַה־פָּרַצְתָּ עָלַיךָ פָּרִיץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרִיץ: 29
וְאַחַר יֵצֵא אָחִיו אֲשֶׁר עָלָיו יָדוֹ הַשְּׁנֵי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זֶרַח: 30

למ.

1 וַיּוֹסֶף הוֹרֵד מִצְרַיִם וַיִּקְנֶהוּ פּוֹטִיפָר סָרִיס פְּרִיעָה שֶׁר הַטְּבָחִים אִישׁ מִצְרֵי מִיד הַיִּשְׁמַעֲאֵלִים אֲשֶׁר הוֹרְדוּ 1
2 שָׁמָּה: וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בֵּית 2
3 אֲדֹנָיו הַמִּצְרַיִ: וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי יְהוּה אִתּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר־ 3
4 הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ: וַיִּמְצֵא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו 4
וַיִּשְׂרַת אִתּוֹ וַיִּפְקְדוּהוּ עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יִשְׁלֹוֹ נָתַן בְּיָדוֹ: 5
6 וַיְהִי מֵאֵז הַפְּקִיד אִתּוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר יִשְׁלֹוֹ וַיִּבְרָךְ יְהוָה אֶת־בֵּית הַמִּצְרַיִ בְּגַלְל יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְפַת יְהוָה 6
בְּכָל־אֲשֶׁר יִשְׁלֹוֹ בְּבֵית וּבְשָׂדֵה: וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לֹו בְּיַד יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אִתּוֹ מֵאוֹמֶה כִּי אִם־הִלָּחַם אֲשֶׁר־הוּא 7
אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יִפְה־תָּאֵר וַיִּפֶּה מֵרֵאשִׁית: וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף 8
וַתֵּאמֶר שִׁכְבָּה עִמִּי: וַיִּמָּאן וַיֹּאמֶר אֶל־אִשְׁת־אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנָי לֹא־יָדַע אֵתִי מַה־בְּבֵית וְכֹל אֲשֶׁר־יִשְׁלֹוֹ נָתַן בְּיָדִי: 9
9 אֵינְנִי גְדוֹל בְּבֵית הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא־חָשַׁךְ מִמֶּנִּי מֵאוֹמֶה כִּי אִם־אוֹתָךְ כַּאֲשֶׁר אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאִיךָ אֵעֲשֶׂה הַרְעָה הַגְּדֹלָה 10
הַזֹּאת וְחָטָאתִי לָאֱלֹהִים: וַיְהִי כַּדְּבָרָה אֶל־יוֹסֵף יוֹסֵף וַיֹּסֵף וְלֹא־שָׁמַע אֵלָיָה לְשֹׁכֵב אֶצְלָהּ לְהוֹיֹת עִמָּה: וַיְהִי כַּדְּהוּם 11
הַזֶּה וַיָּבֵא הַבַּיִתָּה לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶתָּהּ וְאִין אִישׁ מֵאֲנָשִׁי

29. Jer. 2, 17. Czemu przesz się tak usilnie naprzód, aluzja do przyszłości Pereca, który jakkolwiek młodszy, starszego brata swego ubiegł. Por. Ruth. 4, 18. Cały ten ustęp zdaje się być przez późniejszą rękę wsunięty.

30. Por. wschód, dlatego że pierwszy się ukazał.

Rozd. 39. 1. Por. 37, 36.

12. I pochwyliła go za szatę jego, i rzekła: „Połóż się ze mną!“ Lecz on zostawił szatę swą w rękę jej, — uciekł, i wyszedł na ulicę.

13. I stało się, — gdy zobaczyła, że zostawił szatę swą w rękę jej, a uciekł na ulicę:

14. Ze zawołała na domowników swoich, i rzekła do nich, mówiąc: „Patrzcie, sprowadził nam Ibrejczyka, by swawolić z nami! Przyszedł do mnie, aby położyć się ze mną; lecz zawołałam głosem wielkim;

15. I było, gdy usłyszał, że podniosłam głos mój i zawołałam, zostawił szatę swą u mnie i uciekł, i wyszedł na ulicę.“

16. I zostawiła szatę jego u siebie, do przybycia pana jego do domu.

17. I opowiedziała mu w tych samych słowach, mówiąc: „Przyszedł do mnie ten sługa, Ibrejczyk, którego sprowadziłeś nam, — aby swawolił ze mną.“

18. Lecz gdy podniosłam głos mój, i krzyknęłam, — zostawił szatę swą u mnie, i uciekł na ulicę.“

19. I stało się, — gdy usłyszał pan jego słowa żony swojej, które opowiadała mu mówiąc: „W podobny sposób postąpił ze mną sługa twój;“ — że wspomął gniew jego.

20. I wziął go pan Josefa, i oddał go do więzienia, do miejsca, gdzie więźnie króla więzieni byli. I był on tam w więzieniu.

21. Ale był Więkniasty z Josefem, i zwrócił nań przychylność, i użyzył mu łaski w oczach przełożonego więzienia.

22. I oddał przełożony więzienia w moc Josefa wszystkich więźniów będących w więzieniu; a wszystkiemi, co tam robić mieli, on rozporządzał.

23. Przełożony więzienia nie wglądał w nic, co pod ręką jego było; gdyż był Więkniasty z nim, a cokolwiek czynił, Więkniasty poszczęścił.

ROZDZIAŁ XL.

1. I stało się po zdarzeniach tych, że przewinili podczaszy króla Mieraim, i piekarz przeciw panu swojemu, królowi Mieraim.

2. I rozgniewał się Faraon na obu dworzan swoich: na przełożonego podczaszych, i przełożonego piekarzy.

3. I oddał ich pod straż, do domu naczelnika straży przybożnej, do więzienia, do miejsca, gdzie osadzony był Josef.

wskazuje, że Pot. żywił podejrzania względem żony i o winie ulubienca swego nie był zupełnie przekonany.

Rozd. 40. 1. Piekarzowi poręczony był nadzór nad potrawami podawanymi na stół królewski, pełnił zatem urząd stolnika.

12 הַבַּיִת שָׁם בְּבַיִת: וַתִּתְּפְשֶׁהוּ בְּכַנּוֹוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי
13 וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בְיָדָהּ וַיֵּגַם וַיֵּצֵא הַחוּצָה: וַיְהִי כִרְאוֹתָהּ
14 כִּי־עֲזַב בְּגָדוֹ בְיָדָהּ וַיֵּגַם הַחוּצָה: וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵיתָהּ
וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עִבְרִי לְצַחֵק
15 בָּנוּ כֹּא אֵלַי לְשֹׁכֵב עִמִּי וְאִקְרָא בְּקוֹל גְּדוֹל: וַיְהִי כִשְׁמֹעוֹ
כִּי־הִרְיַמְתִּי קוֹלִי וְאִקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלִי וַיֵּגַם
16 הַחוּצָה: וַתִּמְנַח בְּגָדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל־בֵּיתוֹ:
17 וַתְּדַבֵּר אֵלָיו בְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה לֵאמֹר כֹּא אֵלַי הָעֵבֶד
18 הָעִבְרִי אֲשֶׁר־הִבְאֵת לָנוּ לְצַחֵק בִּי: וַיְהִי כִהִרְיַמִּי קוֹלִי
19 וְאִקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלִי וַיֵּגַם הַחוּצָה: וַיְהִי כִשְׁמֹעַ
אֲדֹנָיו אֶת־דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְרָה אֵלָיו לֵאמֹר בְּדִבְרֵים
20 הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עֲבָדְךָ וַיַּחַר אַפּוֹ: וַיִּקַּח אֲדֹנָי יוֹסֵף אֹתוֹ
וַיִּתְּנֶהוּ אֶל־בֵּית הַסֵּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר־אֲסוּרֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים
21 וַיְהִי־שָׁם בְּבַיִת הַסֵּהַר: וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְטַ אֵלָיו
22 חֶסֶד וַיִּתֵּן חֲנּוּ בְעֵינָיו שֶׁר בֵּית־הַסֵּהַר: וַיִּתֵּן שֶׁר בֵּית־
הַסֵּהַר בְּיַד־יוֹסֵף אֶת כָּל־הָאֲסוּרִים אֲשֶׁר בְּבַיִת הַסֵּהַר
23 וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה: אִין שֶׁר בֵּית־
הַסֵּהַר רָאָה אֶת־כָּל־מְאוּמָהּ בְּיָדוֹ כַּאֲשֶׁר יְהוָה אֹתוֹ
וְאֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מִצְלִיחַ: פ

מ.

1 וַיְהִי אַחֲרֵי הַדִּבְרֵים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מִשְׁקָה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
2 וְהָאִסָּה לְאֲדֹנָיָהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם: וַיִּקְצַף פָּרַעַה עַל שְׁנֵי
3 סָרִיסָיו עַל שֶׁר הַמִּשְׁקִים וְעַל שֶׁר הָאוֹפִים: וַיִּתֵּן אֹתָם
בְּמִשְׁמַר בֵּית שֶׁר הַטְּבָחִים אֶל־בֵּית הַסֵּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר

לכ v. 20 אסירי ק.

14. Sprowadził nam t. j. mąż mój kobietom swego haremu.

20, 21. wyraz egipski zam. heb. כור 40, 15; 41, 14. albo הכור 40, 15. a także משמר. Zdaniem innych pochodzi ten wyraz od Ex. 12, 20. a także משמר. Więżenie znajdowało się pod okiem Potifara, w domu, w którym mieszkał 40, 3. Względne traktowanie Józefa

4. I ustanowił naczelnik straży przybocznej Josefa przy nich, i posługiwał im. I przebyli przez mejaki czas pod strażą.

5. I śnił się sen im obu, — każdemu sen swój jednej nocy, każdemu innego znaczenia sen, — podczaszem i piekarzowi króla Micraim, którzy osadzeni byli w więzieniu.

6. I przyszedł do nich Josef z rana, i ujrzał ich, a oto byli zasępioni.

7. I zapytał się dworzan Faraona, będących z nim pod strażą, w domu pana jego, mówiąc: „Czemu to lica wasze tak ponure dzisiaj?”

8. I odpowiedzieli mu: „Sen śnił się nam, a wytłomaczyć go niema komu.“ I rzekł do nich Josef: „Wszak od Boga wytłomaczenia! Chciejcie mi opowiedzieć!”

9. I opowiedział przelożony podczaszych sen swój Josefowi, i rzekł mu: „We śnie moim, — a oto winorośl przedemną;

10. A na winorośli trzy gałązki; a ona zaledwie się rozwinęła, puściła kwiat, i dojrzały szypulki jej w grona.

11. A puhar Faraona w ręku moim. I wziąłem grona te, i wycisnąłem je w puhar Faraona, i podałem puhar w rękę Faraona.“

12. I rzekł doń Josef: „Oto wykład jego: trzy gałązki, — to — trzy dni:

13. Za trzy dni wywyższy Faraon głowę twoją, a przywróci cię na stanowisko twoje, i będziesz podawał puhar Faraona do ręki jego, zwyczajem dawnym, gdy byłeś podczaszym jego.

14. Jeżeli przypomnisz mnie sobie, gdy dobrze ci będzie, to wyświadcź że mi tę łaskę, i napomknij o mnie przed Faraonem, i wyprowadź mnie z domu tego.

15. Gdyż po złodziejsku, wykradziono mnie z ziemi Ibrejczyków, a także i tu nie uczynilem nic takiego, żeby wtrącono mnie do lochu“.

16. Widząc zaś przelożony piekarzy, że dobrze wytłumaczył, rzekł do Josefa: „A ja we śnie moim: a oto trzy kosze białego pieczywa na głowie mojej,

nastąpić, a w której ostateczne wyroki, nłaskawiające albo potępiające, zapadały. אשכל od עץ ze zdrobniałą końcówką ol, badyłek, szypulka na której jagody się rozwijają.

11. Egipcjanie nie pijali wina, które przeszło przez proces fermentowania, a tylko moszcz, przez co obchodzili zakaz wzbraniający im używania mocnych trunków.

13. Wywyższy głowę, wyprowadzi z więzienia. 2 Król. 25, 27.

16. חיי chleb biały albo też dziurkowaty. Zdaniem niekt. „księcia mojego.“

4 יוסף אסור שם: ויפקד שר הטבחים את יוסף אתם

6 וישרת אתם ויהיו ימים במשמר: ויחלמו חלום שניהם

איש חלמו בלילה אחד איש כפתרון חלמו המשקה

והאפה איש למלך מצרים אשר אסורים בבית הסהר:

6 ויבא אליהם יוסף בפקד וירא אתם והגם זעפים:

7 וישאל את סריסי פרעה אשר אתו במשמר בית אדניו

8 לאמר מדוע פניכם רעים היום: ויאמרו אליו חלום

החלמנו ופתר אין אתו ויאמר אלהם יוסף הלוא לאלהים

9 פתרנים ספרו-נא לי: ויספר שר-המשקים את-חלמו

10 ליוסף ויאמר לו בחלומי והנה גפן לפני: ובגפן שלשה

שרגים והוא כפרחת עלתה נצה הבשילו אשכלתיה

11 ענבים: וכוס פרעה בידי ואקח את-הענבים ואשחט

אתם אל-כוס פרעה ואתן את-הכוס על-כף פרעה:

12 ויאמר לו יוסף זה פתרנו שלשת השרגים שלשת ימים

13 הם: בעוד שלשת ימים ישא פרעה את-ראשך והשיבך

על-כנף ונתת כוס-פרעה בידו כמשפט הראשון אשר

14 היית משקהו: כי אם-זכרתני אתך כאשר ייטב לך

ועשית-נא עמדי חסד והזכרתני אל-פרעה והוצאתני

15 מן-הבית הזה: כי-גנב גנבתי מארץ העברים וגם-פה

16 לא-עשיתי מאומה כי-שמו אתי בבור: וירא שר-האפים

כי-טוב פתר ויאמר אל-יוסף אף-אני בחלומי והנה

v. 15 מלרע.

4. יוסף nieokreślony, już to krótszy, 24, 55. już to dłuższy przeciąg czasu. Num. 9, 22. 1 Sam. 29, 3.

5. Dosł.: każdy stosownie do wykładu swego snu, t. j. przedsta- wiającego odrębne, do niego wyłącznie się stosujące znaczenie.

8. Umiejętność tłumaczenia snu jest darem Bożym 41, 16, 38. Dan. 1, 17; 2, 30.

10. rozwinęła, zazieleniła się. Roszi: jak gdyby. Powtarzająca się w snach liczba „trzy“ objaśnia się oczekiwaną przez więźniów uroczystością urodzin Faraona, która za trzy dni miała

17. A w koszu wierzelnim wszelaka żywność Faraona, wyrobu piekarskiego; ale ptactwo wyjadało ją z kosza z ponad głowy mojej⁴.

18. I odpowiedział Josef i rzekł: „Oto wykład jego: trzy kosze — to — trzy dni:

19. Za trzy dni zdejmie Faraon głowę twoją z ciebie, i powiesi cię na drzewie; a zjadać będzie ptactwo ciała twoje z ciebie.”

20. I stało się dnia trzeciego, dnia nrodzin Faraona, że wyprawił ucztę dla wszystkich sług swoich, i policzył głowę przelożonego podczaszych i głowę przelożonego piekarzy między sługami swoimi.

21. I przywrócił przelożonego podczaszych do podczastwa swego, i podawał puchar do rąk Faraona:

22. A przelożonego piekarzy powiesił, — jak był wyłożył im Josef.

23. Ale nie pamiętał przelożony podczaszych o Josefie, i zapomniał go.

ROZDZIAŁ XLI.

1. I stało się po upływie dwóch lat, że Faraonowi się śniło: a niby stanął nad rzeką:

2. A oto z rzeki wystąpiło siedm krów, pięknych z wejrzzenia, i zdrowych na ciele; i pasły się na łące.

3. I oto, siedm krów innych wystąpiło za niemi z rzeki, lichych z wejrzzenia i wychudłych na ciele, i stanęły obok owych krów, nad brzegiem rzeki.

4. I pożarły owe krowy liche z wejrzzenia, i wychudłe na ciele, siedm krów pięknych z wejrzzenia, zdrowych. I ocknął się Faraon.

5. I zasnął; i śniło mu się powtórnie: a oto siedm kłosów wyrastało z jednego źdźbła, zdrowych i pięknych,

6. A oto siedm kłosów pustych i opalonych wiatrem wschodnim, wyrastało za niemi.

2. Krowa poświęcona Izydzie עגלה Jer. 46, 20. była w hieroglifce egipskiej symbolem ziemi czyli rolnictwa, tak samo jak wół אביר Jer. 46, 15. poświęcony Ozyrysowi — symbolem nżywiającego Nilu. ניל wyraz egipski, por. Ij. 8, 11. oznacza rośliny błotniste, sitowie.

3. Krowy liche obok zdrowych wskazywały, że lata niurodzaju nastąpią bezpośrednio po urodzajnych.

5. Kłosa wyrastające na jedném źdźbłie wyrażają ciągłość następujących po sobie zbiorów, a tém samem i lat.

6. Gorący wiatr południowo-wschodni, w jednej chwili całą vegetację niszczyący. Ex. 14, 21. Hoz. 13, 15. Jon. 4, 8. Eź. 17, 10.

17 שלשה סלי חרי על-ראשי: ובסל העליון מכל מאכל
פרעה מעשה אפה והעוף אכל אתם מן-הסל מעל
18 ראשי: ויען יוסף ויאמר זה פתרונו שלשת הסלים
19 שלשת ימים הם: בעוד שלשת ימים ישא פרעה את-
ראשו מעליך ותלה אותך על-עץ ואכל העוף את-
20 בשרך מעליך: ויהי ביום השלישי זם הלדת את-
פרעה ויעש משתה לכל-עבדיו וישא את-ראשו ושר
21 המשקים ואת-ראש שר האפים בתוך עבדיו: וישב
את-שר המשקים על-מיטתו ויתן הכוס על-בף פרעה:
22 ואת שר האפים תלה באשר פתר להם יוסף: ולא-זכר
23 שר-המשקים את-יוסף וישכחו:

מ.א.

פ פ פ

1 ויהי מקין שנתים ימים ופרעה חלם והנה עמד על-
2 הניאר: והנה מן-הניאר עלת שבע פרות יפות מראה
3 ובראות בשר ותרעינה באחו: והנה שבע פרות אחרות
4 עלות אחריהן מן-הניאר רעות מראה ודקות בשר
5 ותעמדנה אצל הפרות על-שפת הניאר: ותאכלנה הפרות
6 רעות המראה ודקות הבשר את שבע הפרות יפת
7 המראה והבריות וייקין פרעה: וישן ויחלם שנית
8 והנה שבע שבלים עלות בקנה אחד בריאות וטבות:
9 והנה שבע שבלים דקות ושדופת קדים צמחות אחריהן:

מ.א. v. 3 קמין כו.ג.

19. Po ścięciu powieszony. Deut. 21, 22. Joz. 10, 20. 2 Sam. 4, 12. Wydanie ciała na żer drapieżnych ptaków lub zwierząt uważano w Egipcie za najsrozsą karę.

20. הלדת inf. hof. z acc. por. 4, 18; 17, 5.

23. Położenie Józefa pozostało przeto tém samém.

Rozd. 41. 1. Od uwolnienia podczaszego, albo uwięzienia Józefa. ניל egipska nazwa Nilu, w napisach Rozetskich „jaro.“ Liczba mnoga oznacza kanały do nawodnienia służące.

7. I połknęły te kłosa puste owe siedm kłosów zdrowych i pełnych. I ocknął się Faraon; a to sen.

8. I stało się zrana, zaniepokoił się duch jego; i posłał i zwołał wszystkich wróżbitów Mieraimu i wszystkich mędrców jego; i opowiedział im Faraon sny swoje: lecz nie było nikogo, któryby je wytłomaczył Faraonowi.

9. I rzekł przełożony podczaszych do Faraona, mówiąc: „Przewinienia moje wspominam ja dzisiaj.

10. Faraon rozgniewał się był na sługi swoje, oddał mnie pod straż do domu naczelnika przybocznej straży, — mnie i przełożonego piekarzy.

11. I śnił się nam sen jednej nocy, mnie i jemu, każdemu innego znaczenia sen śnił się nam.

12. A był tam z nami młodzieniec Ibrajski, sługa naczelnika przybocznej straży; i opowiedzieliśmy mu i wyłożył nam sny nasze, każdemu wedle snu jego wyłożył.

13. I stało się, że jako nam wyłożył, tak i było: mnie przywrócono na stanowisko moje, a jego powieszono.“

14. I posłał Faraon, i zavezwał Josefa; i wyprowadzili go spieszenie z lochu. I ostrzygl się, i zmienił szaty swoje, i przyszedł do Faraona.

15. I rzekł Faraon do Josefa: „Sen mi się śnił, a nie ma nikogo, coby go wytłomaczył; ja zaś słyszałem o tobie — mówią, że rozumiesz sen, by go wyłożyć.“

16. I odpowiedział Josef Faraonowi, i rzekł: „Nie ja! Bóg objawi szczęście Faraona!“

17. I rzekł Faraon do Josefa: „We śnie moim, — niby stoję nad brzegiem rzeki.

18. A oto z rzeki wystąpiło siedm krów, zdrowych na ciele, i pięknych z kształtu, i pasły się na łące.

19. A oto siedm krów innych wyszło za nimi, nędznych i lichych bardzo z kształtu, i chudych na ciele; nie widziałem podobnych na całej ziemi Mieraim co do lichoty.

20. I pożarły krowy chude i liehe siedm krów pierwszych zdrowych.

21. I weszły do wnętrza ich; a przecie znać nie było, iż weszły do wnętrza ich, a wejrzenie ich pozostało lichém jak poprzednio. I ocknąłem się. —

22. I ujrzałem we śnie, a niby siedm kłosów wyrastało z źdźbła jednego, pełnych i pięknych.

króla, pierwszym zaś jej warunkiem było wygolenie włosów.

16. בלערי por. 14, 24. Przeczornie nie przypisuje sobie Józef biegłości w sztuce wróżenia — niewolnikowi bowiem wzbронioném było pod karą śmierci umiejętnośćią tą się zajmować.

7 וּתְבַלְעֵנָה הַשְּׂבָלִים הַדְּקוֹת אֶת שֵׁבַע הַשְּׂבָלִים הַבְּרִיאֹת

8 וְהַמְּלֹאֹת וַיִּיקֶן פֶּרְעָה וַהֲנֵה חָלוֹם: וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתִּפְעֶם

רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת-כָּל-הַרְטָמֵי מִצְרַיִם וְאֶת-כָּל-

חֲכָמֵיהֶם וַיִּסְפֹּר פֶּרְעָה לָהֶם אֶת-חֲלֹמוֹ וְאֵין-פֹּתֵר אוֹתָם

9 לַפֶּרְעָה: וַיְדַבֵּר שֵׁר הַמְּשָׁקִים אֶת-פֶּרְעָה לֵאמֹר אֶת-

חֲטָאֵי אֲנִי מִזְכִּיר הַיּוֹם: פֶּרְעָה קָצַף עַל-עַבְדָּיו וַיִּתֵּן אֹתִי

בְּמִשְׁמַר בַּיִת שֵׁר הַטְּבָחִים אֹתִי וְאֵת שֵׁר הָאֲפִים:

11 וַנְּחַלְמָה חָלוֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וְהוּא אִישׁ כְּפַתְרוֹן

12 חֲלֹמוֹ חֲלַמְנוּ: וְשֵׁם אֶתְנֹו נֶעַר עַבְדִּי עֶבֶד לְשֵׁר הַטְּבָחִים

וְנִסְפָּרְלוֹ וַיִּפְתֹּר-לָנוּ אֶת-חֲלֹמֵינוּ אִישׁ כְּחֲלֹמוֹ פֶּתֵר:

13 וַיְהִי כַאֲשֶׁר פִּתְרָנוּ לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הַשִּׁיב עַל-בְּנֵי וְאֹתוֹ

14 תָּלָה: וַיִּשְׁלַח פֶּרְעָה וַיִּקְרָא אֶת-יוֹסֵף וַרְיָצְהוּ מִן-הַבּוֹר

15 וַיַּגִּילֵהוּ וַיַּחֲלֵף שְׂמֹלֵתוֹ וַיָּבֵא אֶל-פֶּרְעָה: וַיֹּאמֶר פֶּרְעָה

אֶל-יוֹסֵף חָלוֹם חֲלַמְתִּי וּפְתֹר אֵין אֹתוֹ וְאֲנִי שָׁמַעְתִּי

16 עֲלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חָלוֹם לַפֶּתֵר אֹתוֹ: וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת-

פֶּרְעָה לֵאמֹר בְּלִעְדֵי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת-שְׁלוֹם פֶּרְעָה:

17 וַיְדַבֵּר פֶּרְעָה אֶל-יוֹסֵף בְּחֲלֹמֵי הַנְּנִי עֹמֵד עַל-שֵׁפֶת הַיָּאֵר:

18 וַהֲנֵה מִן-הַיָּאֵר עֹלֹת שֵׁבַע פְּרוֹת בְּרִיאֹת בְּשֵׂר וַיִּפֹּת

19 תָּאֵר וַתִּרְעֵנָה בְּאָחוּ: וַהֲנֵה שֵׁבַע פְּרוֹת אַחֲרוֹת עֹלוֹת

אַחֲרֵיהֶן רֵלוֹת וְרַעוֹת תָּאֵר מְאֹד וְרַקוֹת בְּשֵׂר לֹא-רָאִיתִי

20 כַּהֲנֵה בְּכָל-אַרְצַיִם מִצְרַיִם לְרַע: וַתֹּאכְלֵנָה הַפְּרוֹת הַרַקוֹת

21 וְהַרַעוֹת אֶת שֵׁבַע הַפְּרוֹת הָרֵאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת: וַתִּבְאֲנָה

אַרְ-קֶרְבָּנָה וְלֹא נֹדַע בִּי-בָאוּ אֶל-קֶרְבָּנָה וּמְרִאִיהֶן רַע

22 כַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה וַאֲיִקֶן: וְאָרָא בְּחֲלֹמֵי וַהֲנֵה שֵׁבַע שְׂבָלִים

8. Hieroglyphista, wyraz egipski, wedle innych od חרט rylec z końcówką „om“ por. קרדם — kapłani biegli w pisaniu i wykładaniu św. pism egipskich ἱερογλυφιστᾶς. אהם pl. mowa bowiem o podwójnym śnie.

9. Wielka pokora każe mu mówić o przewinieniach w liczbie mnogiej.

14. Tylko w zupełnej czystości wolno było stanąć przed obliczem

23. Ale oto siedm kłosów zeschniętych, pustych i zwarzonych wiatrem wschodnim, wyrastało za nimi.

24. I pochłonęły kłosy puste, siedm kłosów pięknych. I opowiedziałem to wróżbitom, lecz nikt nie wyjaśnił mi.

25. I rzekł Josef do Faraona: „Sen Faraona jeden jest! Co Bóg uczyni, zapowiedział to Faraonowi!

26. Siedm krów pięknych — to siedm lat; a siedm kłosów pięknych — to siedm lat; sen to jeden.

27. A siedm krów nędznych i lichych, które wstąpiły za nimi, — to siedm lat; a siedm kłosów czczych i zwarzonych wiatrem wschodnim, będą to siedm lat głodu.

28. Oto rzecz o której powiedziałem do Faraona: co Bóg uczyni, pokazał Faraonowi.

29. Oto siedm lat nadejdzie obfitości wielkiej na całej ziemi Micraim.

30. A nastanie siedm lat głodu po nich, że zapomniana będzie cała obfitość na ziemi Micraim, i zniszczy głód ziemię.

31. I znać nie będzie obfitości onej w ziemi, dla głodu tego, który nastąpi; gdyż ciężkim będzie bardzo.

32. A ponieważ powtórzył się sen Faraonowi dwukrotnie: to postanowioną jest ta rzecz od Boga, a przyspiesza Bóg jej spełnienie.

33. A teraz niech upatrzy Faraon męża rozsądnego i mądrego, a niech ustanowi go nad ziemią Micraim;

34. I niechaj zarządzi Faraon, aby ustanowił nadzorców nad ziemią, i zbierał piątą część urodzajów ziemi Micraim, w siedmiu latach obfitości.

35. I niech nagromadzą wszelkiej żywności lat tych dobrych, które nastąpią, i składają zboże pod rękę Faraona, na żywność po miastach, i niech pilnują.

36. I będzie ta żywność zapasem dla ziemi, na siedm lat głodu, które nastaną w ziemi Micraim, aby nie wyniszczała ziemia od głodu.

37. I podobalo się słowo to w oczach Faraona, i w oczach wszystkich sług jego.

38. I rzekł Faraon do sług swoich: „Czyż znajdziem podobnego męża, w którym by był duch Boży?”

39. I rzekł Faraon do Josefa: „Skoro oznajmił ci Bóg to wszystko, to niema rozsądnego i mądrego, równego tobie!

40. Ty będziesz nad domem moim, a podług słowa two-

35. Po miastach obwodowych, w których magazyny się znajdują i do których najbliższa okolica należy, por. w. 48.

36. *לֵאמֹר* dla ludności, por. 10, 25.

23 עלת בקנה אחד מלאת ומכות: והנה שבע שבלים

24 צנמות דקות שרפות קדים צמחות אחריהם: ותבלען

השבלים הדקות את שבע השבלים הטבות ואמר אל-

25 החרטמים ואין מגיד לי: ויאמר יוסף אל-פרעה חלום

פרעה אחד הוא את אשר האלהים עשה הגיד לפרעה:

26 שבע פרת הטבת שבע שנים הנה ושבע השבלים

27 הטבת שבע שנים הנה חלום אחד הוא: ושבע הפרות

הרקות והרעת העלת אחריהן שבע שנים הנה ושבע

השבלים הרקות שרפות הקדים יהיו שבע שני רעב:

28 הוא הדבר אשר דברתי אל-פרעה אשר האלהים עשה

29 הראה את-פרעה: הנה שבע שנים באות שבע גדול

30 בקר-ארץ מצרים: וקמו שבע שני רעב אחריהן ונשבח

31 כד-השבע בארץ מצרים וכלה הרעב את-הארץ: ולא-

יודע השבע בארץ מפני הרעב ההוא אחריהן כי-כבד

32 הוא מאד: ועל השנות החלום אל-פרעה פעמים כי-

גבון הדבר מעם האלהים וממהר האלהים לעשותו:

33 ועתה ירא פרעה איש גבון וחכם וישיתוהו על-ארץ

34 מצרים: יעשה פרעה ויפקד פקדים על-הארץ וחמש

35 את-ארץ מצרים בשבע שני השבע: ויקבצו את-כל-

אכל השנים הטבות הבאת האלה ויצברו-בר תחת יד-

36 פרעה אכל בערים ושמרו: והיה האכל לפקדון לארץ

לשבע שני הרעב אשר תהיין בארץ מצרים ולא-תפרת

37 הארץ ברעב: ויישב הדבר בעיני פרעה ובעיני כל-

38 עבדיו: ויאמר פרעה אל-עבדיו הנמצא כזה איש אשר

39 רוח אלהים בו: ויאמר פרעה אל-יוסף אחרי הודיע

40 אלהים אותך את-כל-זאת אין-גבון וחכם כמוך: אתה

25. Jeden co do znaczenia.

32. *על* wł. „co się tyczy,” por. Ruth. 4, 7. *לֵאמֹר* Gen. 17, 20.

34. *חמש* jak *עשר* opodatkować piątym ziarnem, por. 47, 24, 26.

jego rządzić się będzie cały lud mój; tylko tronem wyższym będę od ciebie.*

41. I rzekł Faraon do Josefa: „Patrz, postanawiam cię nad całą ziemią Micraim!“

42. I zdjął Faraon pierścień swój z ręki swojej, i włożył go na rękę Josefa; i przyodział go w szaty z bisioru, i zawiesił łańcuch złoty na szyję jego.

43. I kazał go wozić na wozie namiestnikowskim swoim, i wolali przed nim; „zgiąć kolana!“ I tak ustanowił go nad całą ziemią Micraim.

44. I rzekł Faraon do Josefa: „Ja Faraon; ale bez ciebie nie podniesie nikt ani ręki, ani nogi swojej, w całej ziemi Micraim“.

45. I nazwał Faraon imię Josefa: Cafnath-Paneach; a dał mu Osnatę, córkę Poti-fery, kapłana Onu, za żonę. I przeszedł Josef całą ziemię Micraim.

46. A Josef miał trzydzieści lat, gdy stanął przed Faraonem, królem Micraim. I wyszedł Josef z przed oblicza Faraona, i przeszedł całą ziemię Micraim.

47. I wydała ziemia w siedmiu latach obfitości garściami.

48. I zgromadził on wszelaką żywność w siedmiu latach, które nastąpiły w ziemi Micraim, i składał żywność tą w miastach; żywność z pól każde miasto otaczających, składał w niemi.

49. I nagromadził Josef zboża, jako piasku morskiego, mnóstwo wielkie; tak że zaniedbał liczyć, gdyż nie było liczby.

50. A Josefowi urodzili się dwaj synowie, zanim nastąpił rok głodu, których urodziła mu Osnath, córka Poti-fery, kapłana Onu.

ape-rek „głowę schylecie!“ Dobrą jest również etym. od קרי błogosławieństwo: rzeczownik w formie אכנט błogosławieństwo, cześć, sława albo doradca młody, 45, 8. Sęd. 17, 10. נתן inf. zam. pract.

45. Nadaniu wyższej godności towarzyszy zmiana imienia, por. Dan. 1, 7. פנה znanie egiptologów „sustentator vitae“ zachowawca życia. Onk. Joz. Saad. i inni: occultorum revelator, tajnie odsłaniający. Sept. zbawca świata, tak i Vuly. salvator mundi. Niekt. czytają פתח-א-ח-ח i tłumaczą „przełożony światy ni bóstwa Anch (życia) פתח-א-ח-ח por. 37, 36. אן w kopt. światło, albo słońce בית-א-ח-ח świątynia słońca, Jer. 43, 13. także עיר-החרס albo עיר-החרס Jez. 19, 18. u Greków Heliopolis w dolnym Egipcie na wschodnim brzegu Nilu. יצא wyruszył w objazdową podróż, celem poznania kraju i zaprowadzenia nowego porządku.

46. Zostawał zatem od 12—13 lat w niewoli, por. 37, 2. בעמרו gdy stanął na audjencji, według innych, gdy zajął stanowisko. Dan. 1, 19.

47. לקמצים Lev. 2, 2. każde ziarno obrodziło garście zboża.

תהיה על-ביתי ועל-פיך ישק כל-עמי רק הכסף אנדל
41 מפק: ויאמר פרעה אל-יוסף ראה נתתי אתך על כל-
42 ארץ מצרים: ויסר פרעה את-טבעתו מעל ידו ויתן
אתה על-יד יוסף וילבש אתו בגדי-שש וישם רכב
43 הזהב על-צוארו: וירכב אתו במרכבת המשנה אשר-
לו ויקראו לפניו אכרד ונתן אתו עד כל-ארץ מצרים:
44 ויאמר פרעה אל-יוסף אני פרעה ובלעדך לא-ארים
45 איש את-ידו ואת-רגלו בכל-ארץ מצרים: ויקרא פרעה
שם-יוסף צפנת פענח ויתן-לו את-אסנת בת-פוטמי פרע
46 כהן אן לאשה ויצא יוסף על-ארץ מצרים: ויוסף בן-
שלשים שנה בעמדו לפני פרעה מלך-מצרים ויצא
47 יוסף מלפני פרעה ויעבר בכל-ארץ מצרים: ותעש
48 הארץ בשבע שני השבע לקמצים: ויקבץ את-כל-אכלו
שבע שנים אשר היו בארץ מצרים ויתן-אכל בערים
49 אכל שדה-העיר אשר סביבתיה נתן בתוכה: ויצבר
יוסף בר כחול הים הרבה מאד עד כי-חדל לספר כי-
50 אין מספר: וליוסף ילד שני בנים בטרם תבוא שנת
הרעב אשר ילדה-לו אסנת בת-פוטמי פרע כהן און:

v. 50 למ'ר קטועה.

40. Wielkorządca, pierwszym wezyrem, 1. Król. 18, 3. על טיך podług rozkazu, por. 45, 21. Ex. 17, 1. Num. 3, 16. נשק w pierwotnym znaczeniu łączyć się, garnąć, stosować. Ps. 85, 11, Onk. i Ruszi pielęgnować, niby karmić ustami, jak matka swoje pisklą. Inni myślą o pocałunku przesyłanym w postawie klęczącej na znak hołdu — in adorando dextera ad osculum referimus. Plin. 28, 4. por. też Ps. 2, 12. Ij. 31, 27. ותשק ירי למי.

42. Pieczęć monarchy uprawnia do działania w jego imieniu, Est. 3, 10; 8, 2. שש = bisior, biała, miękka, drogocenna tkanina. W szaty takie ubierali się kapłani egipscy. Łańcuch złoty na szyi nosili wielcy dygnitarze. Ex. 16, 11. Dan. 5, 7; 16, 29.

43. Drugorzędny, namiestnikowski. אכרד prawdep. wyraz egipski: א znak trybu rozkazującego, קי rzucić, ק znak drugiej osoby „rzuć się.“ Etymol. zbliżona do możliwej hebr. „zgiąć kolano!“ inf. abs. afel zam. imperat. תכרר. Inni wyprowadzają ten wyraz z egipskiego

51. I nazwał Josef imię pierworodnego: Menasze, „gdyż — dał mi zapomnieć Bóg wszystkie nieszczęścia moje, i cały dom ojca mego.“

52. A imię drugiego nazwał: Efraim, „gdyż — rozmnożył mnie Bóg w ziemi niedoli mojej.“

53. I skończyły się siedm lat obfitości, która była w ziemi Micraim.

54. I zaczęły siedm lat głodu następować, jako był przepowiedział Josef. I był głód we wszystkich krajach; ale na całej ziemi Micraim był chleb.

55. Lecz nastal głód i w całej ziemi Micraim, a wołał lud do Faraona o chleb; rzekł tedy Faraon do wszystkich Mierejczyków: „Idźcie do Josefa, a co powie wam, uczynicie!“

56. Gdy zaś nastal głód na powierzchni całej ziemi, otworzył Josef wszystkie składy, i sprzedawał zboże Mierejczykowi. A głód wznagał się w ziemi Micraim.

57. I ze wszystkich krajów przybywali do Micraim, aby zakupować zboże u Josefa; gdyż wznagał się głód na całej ziemi.

ROZDZIAŁ XLII.

1. I dowiedział się Jakób, że jest zboże w Micraim, i rzekł Jakób do synów swoich: „Na co się oglądacie?“

2. I rzekł: „Oto slyszalem, że jest zboże w Micraim; znajdźcie tam, a zakupcie nam ztamtąd, abyśmy się żywili, a nie pomarli.“

3. Zeszło tedy dziesięciu braci Josefa zakupić zboże w Micraim.

4. Ale Binjamina, brata Josefa, nie posłał Jakób z braćmi jego, rzekł bowiem: „by go nie spotkala przygoda.“

5. I przybyli synowie Israhela dla zakupienia zboża wśród przybywających; gdyż był głód w ziemi Kanaan.

6. Josef zaś był władcą w kraju tym; on to sprzedawał zboże całemu ludowi kraju. I przybyli bracia Josefa, i pokłonili mu się twarzą ku ziemi.

7. I ujrzał Josef braci swoich, i poznał ich; lecz udawał obcego wobec nich, i przemówił do nich surowo, i rzekł do nich: „Zkądście przyszli?“ I odpowiedzieli: „Z ziemi Kanaan, dla zakupienia żywności.“

zwłaszcza gdy szło o znaczniejsze zakupy. W ten sposób spełniły się jego sny 37, 7, 9. שליש przypomina pierwszego króla Hyksosów Silitis.

8. Wysokie stanowisko, strój i mowa egipska, a przytém 20. letnia rozłąka 37, 3; 41, 46. sprawiły, że go bracia nie poznali.

51 וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נִשְׁכַּח אֱלֹהִים אֶת־

52 כָּל־עֲמָלָי וְאֶת כָּל־בֵּית אָבִי: וְאֶת שֵׁם הַשְּׁנִי קָרָא אֶפְרַיִם

53 כִּי־הִפְרִינִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עֲנִי: וַתַּחֲלִינָה שְׁבַע שָׁנֵי הַשְּׁבַע

54 אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: וַתַּחֲלִינָה שְׁבַע שָׁנֵי הָרָעָב

לָבוֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־

55 אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לֶחֶם: וַתִּרְעַב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק

הָעָם אֶל־פְּרֹעֶה לֶלְחֵם וַיֹּאמֶר פְּרֹעֶה לְכָל־מִצְרַיִם לָבוֹ

56 אֶל־יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֹאמֶר לָכֶם תַּעֲשׂוּ: וְהָרָעָב הָיָה עָלַי כָּל־

פְּנֵי הָאֶרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בְּהֵם וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם

57 וַיַּחְזֹק הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: וְכָל־הָאֶרֶץ בָּאוּ מִצְרַיִם

לְשֹׁבֵר אֶל־יוֹסֵף כִּי־חָזַק הָרָעָב בְּכָל־הָאֶרֶץ:

מב.

1 וַיֵּרָא יַעֲקֹב כִּי יִשְׁשָׁבֵר בְּמִצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו

2 לָמָּה תִּתְרָאוּ: וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יִשְׁשָׁבֵר בְּמִצְרַיִם

3 רְדוּ־שָׁמָּה וַיִּשְׁבְּרוּ־לָנוּ מִשָּׂם וְנָחִיה וְלֹא נָמוֹת: וַיֵּרְדוּ

4 אַחֵי־יוֹסֵף עֲשָׂרָה לְשֹׁבֵר בְּרַם מִמִּצְרַיִם: וְאֶת־בְּנֵי־מִן אַחֵי

יוֹסֵף לֹא־שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת־אֶחָיו כִּי אָמַר פֶּן־יִקְרָאוּנוּ אֶסּוּן:

5 וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְשֹׁבֵר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי־הָיָה הָרָעָב

6 בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: וַיּוֹסֵף הוּא הַשְּׁלִיט עַל־הָאֶרֶץ הוּא הַמְּשַׁבֵּר

לְכָל־עַם הָאֶרֶץ וַיָּבֹאוּ אַחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲוּ־לוֹ אַפַּיִם

7 אֶרְצָה: וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וַיִּכְרַם וַיִּתְנַבֵּר אֱלֹהִים

וַיְדַבֵּר אִתָּם קִשּׁוֹת וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֵאֵין בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ

56. „wszystko, w czym cokolwiek było,“ mianowicie składy. שבר denom. od שכר skruszenie, złamanie czyli uci-szenie głodu, a w dalszém znaczeniu żywność, zboże, por. יצברו צמא gaszą pragnienie. Ps. 104, 11.

Rozd. 42. 1. Bezradnie i beczynnie, gdzie jeden na drugiego spogląda, pomocy od niego wyczekując.

3. בר oczyszczone zboże jako artykuł handlu.

4. קרא = קרה jak 38. 49, 1. Ex. 1, 10. Lev. 10, 19. contingere.

6. Cudzoziemcy musieli osobiście się starać u Józefa o pozwolenie,

8. Tak poznał Josef braci swoich, oni zaś nie poznali go.

9. I wspomniał Josef na sny, które mu się śniły o nich; i rzekł do nich: „Wyscie szpiegi; by wypatrywać słabości tej ziemi, przybyliście!”

10. I rzekli do niego: „Nie, panie; ale słudzy twoi przybyli dla zakupienia żywności.

11. Wszyscyśmy synowie jednego człowieka; prawi jesteśmy; nie bywali słudzy twoi szpiegami.“

12. Ale on rzekł do nich: „Nie, bo słabość tej ziemi przybyliście wypatrywać!”

13. I rzekli: „Dwunastu nas braci, sług twoich; myśmy synowie jednego człowieka w ziemi Kanaan; a oto najmłodszy przy ojcu naszym dzisiaj, a jednego już niema.“

14. I rzekł do nich Josef: „To właśnie i powiedziałem wam, mówiąc: wyscie szpiegi!”

15. Przez to wybadani będziecie: Na życie Faraona! nie wyjdziecie ztąd, chyba gdy przybędzie tu brat wasz najmłodszy:

16. Wyprawcie jednego z was, i niech zabierze brata waszego; a wy będziecie uwięzieni, i zbadane będą słowa wasze, — czy jest prawda przy was; a jeśli nie, na życie Faraona. żeście szpiegi!”

17. I oddał ich pod straż na trzy dni.

18. I rzekł do nich Josef dnia trzeciego: „Oto co wam czynić, a żyć będziecie, — Boga ja się boję:

19. Jeżeliście wy prawi, niechaj brat wasz jeden zostanie uwięzionym w domu, w którym jesteście strzeżeni; a wy idźcie, odwieźcie zboże wedle niedostatku rodzin waszych.

20. A brata waszego najmłodszego przyprowadźcie do mnie, aby stwierdziły się słowa wasze, i abyście nie zginęli.“ I uczynili tak.

21. Ale mówili jeden do drugiego: „Zaprawdę, myśmy grzeszni ze względu na brata naszego; ponieważ widzieliśmy utrapienie duszy jego, gdy błagał nas, a nie wysłuchaliśmy; dla tego przyszło na nas utrapienie to.“

22. I odpowiedział im Reuben, mówiąc: „Alboż nie

16. *חי פרעה* przysięga, 1 Sam. 17, 55. 2 Sam. 11, 11.

16. *מכם* z pośród siebie, albo od siebie, z waszej strony kogobądź, któryby brata sprowadził.

18. Abyście żyli, a nie zginęli jako szpiegi. Boga się obawiam i niechciałbym ludzi niewinnych gubić.

19. Jeżeli się jeden z was zgodzi pozostać i życiem swoim za wszystkich zaręczyć, będzie to dowód, żeście w istocie braćmi.

8 *מארץ כנען לשבר-אכל*: ויזכר יוסף את-אחיו והם
9 *לא הפרהו*: ויזכר יוסף את החלמות אשר חלם להם
10 *ויאמר אלהם מרגלים אתם לראות את-ערות הארץ
באתם*: ויאמרו אליו לא אדני ועבדיך באו לשבר-אכל:
11 *כלנו בני איש-אחד נחנו בנים אנחנו לא-היו עבדיך
מרגלים*: ויאמר אלהם לא כיי-ערות הארץ באתם
12 *לראות*: ויאמרו שנים עשר עבדיך אחים | אנחנו בני
13 *איש-אחד בארץ כנען והנה הקטן את-אבינו היום
והאחד איננו*: ויאמר אלהם יוסף הוא אשר דברתי
14 *אלכם לאמר מרגלים אתם*: בזאת תבחנו חי פרעה אם-
15 *תצאו מזה כי אם-בכוא אחיכם הקטן הנה*: שלחו
16 *מכם אחד ויקח את-אחיכם ואתם האסרו ויבחנו דבריכם
האמת אתכם ואם-לא חי פרעה כי מרגלים אתם*:
17 *ויאסף אתם אל-משמר שלשת ימים*: ויאמר אלהם יוסף
18 *ביום השלישי זאת עשו וחיו את-האלהים אני ירא*:
19 *אם-בנים אתם אחיכם אחד יאסר בבית משמרכם
ואתם לכו הביאו שבר רעבון פתיכם*: ואת-אחיכם
20 *הקטן תביאו אלי ויאמנו דבריכם ולא תמותו ויעשו-כן*:
21 *ויאמרו איש אל-אחיו אכל אשמים | אנחנו על-אחינו
אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על-*
22 *כן באה אלינו הצרה הזאת*: ויען ראובן אתם לאמר

9. Słabe strony kraju, miejsca ogołocone z twierdz i wojsk. Hyksosi obawiali się nagłego wtargnięcia potężnych Assyryjczyków. Joz. cont. Ap. 1, 14.

11. Na przesłpiegi mógłby przyjść jeden albo kilku, nie zwracając uwagi — a nas tylu razem przybyło — bośmy braćmi.

13. W ogóle było nas tylko dwunastu i niepozwoliliby ojciec, bolesną stratą dotknięty, abyśmy wszyscy razem na niebezpieczeństwo się narażali.

14. Dla rodziny nielicznej mógłby jeden albo kilku zakupy uskutecznić, i w tém właśnie dowód waszej winy, żeście wszyscy przybyli.

mówiłem wam temi słowy: Nie grzeszcie przeciw chłopcu! Aleście nie słuchali. To też krew jego, oto poszukiwana jest!”

23. A oni nie wiedzieli, że rozumie to Josef; bo bywał tłumacz między nimi.

24. On zaś odszedł od nich, i zapłakał; i wrócił do nich i mówił z nimi, a wzięwszy z pośród nich Szymeona, związał go przed oczyma ich.

25. I rozkazał Josef, by napełniono wory ich zbożem, i aby zwrócono pieniądze ich, każdemu do worka jego, i żeby dano im zapasów na drogę. I uczyniono im tak.

26. I włożyli zboże swe na osły swoje, i wyruszyli ztamtąd.

27. Ale rozwiązał jeden z nich wór swój, by dać obrok osłowi swemu w gospodzie, i spostrzegł pieniądze swoje: że oto były u otworu biesagi jego.

28. I powiedział braciom swoim: „Zwrócono pieniądze moje, a oto są w biesadze mojej.“ I zatrwożyło się serce ich, i z drżeniem rzekł jeden do drugiego: „Co to nam Bóg uczynił!”

29. I przybyli do Jakóba ojca swego, do ziemi Kanaan, i opowiedzieli mu wszystko, co im się przytrafiło, mówiąc:

30. „Przemawiał do nas mąż ów, pan owej ziemi, surowo, i uważał nas za szpiegujących kraj.

31. I rzekliśmy do niego: Myśmy prawi; nie bywaliśmy szpiegami.

32. Dwunastu nas braci, synów ojca naszego; jednego już niema, a najmłodszy dziś przy ojcu naszym, w ziemi Kanaan.

33. I rzekł do nas mąż ów, pan owej ziemi: „Po tém poznam, żeście prawi: Brata jednego zostawcie u mnie, a dla niedostatku rodzin waszych zabierzcie i idźcie.

34. I sprowadźcie brata waszego najmłodszego do mnie a poznam, żeście nie szpiegami, żeście prawi; brata waszego wrócę wam, a będziecie mogli krążyć po kraju.“

35. I stało się, gdy wypróżniali wory swoje, a oto miał każdy węzełek pieniędzy swoich w worze swoim! I spostrzegli węzełki pieniędzy swoich, oni i ojciec i zatrwożyli się.

36. I rzekł do nich Jakób, ojciec ich: „Osierocicie mnie. Josefa niema, Szymeona niema, a Benjamina zabrać chcecie! na mnie spada wszystko!“

kach objuczonego zwierzęcia się zwieszające.

30. קשה tu adv. surowo, por. קשה 2 Kron. 10, 13.

36. Wam łatwo mówić i radzić, ale tu idź o moje dzieci, ja sam dźwigam ciężar tych wypadków.

הלא אמרתי אליכם, לאמר אל-תחטאו בילד ולא
 23 שמעתם וגם-דמו הגה נדרש: והם לא ידעו כי שמע
 24 יוסף כי המליץ בינתם: ויפס מעליהם ויבך וישב
 אלהם וידבר אלהם ויקח מאתם את-שמעון ויאסר אתו
 25 לעיניהם: ויצו יוסף וימלאו את-כליהם בר ולהשיב
 כספיהם איש אל-שקו ולתת להם צדה להרד ויעש
 26 להם כן: וישאו את-שכרם על-חמריהם וירכו משם:
 27 ויפתח האחד את-שקו לתת מספוא לחמרו במלון וירא
 28 את-כספו והנה הוא בפי אמתחתו: ויאמר אל-אחיו
 הוישב כספי וגם הגה באמתחתי ויצא לבם ויחדו איש
 29 אל-אחיו לאמר מה-זאת עשה אלהים לנו: ויבאו אל-
 יעקב אביהם ארצה כנען ויגידו לו את כל-הקרת אתם
 30 לאמר: דבר האיש אדני הארץ אתנו קשות ויתן אתנו
 31 במרגלים את-הארץ: ונאמר אליו כנים אנחנו לא היינו
 32 מרגלים: שנים-עשר אנחנו אחים בני אבינו האחד איננו
 33 והקטן היום את-אבינו בארץ כנען: ויאמר אלינו האיש
 אדני הארץ בזאת אדע כי כנים אתם אחיכם האחד
 34 הנחו אתי ואת-דעכון בתיכם קחו ולכו: והביאו את-
 אחיכם הקטן אלי ואדעה כי לא מרגלים אתם כי כנים
 35 אתם את-אחיכם אתן לכם ואת-הארץ תסחרו: ויהי
 הם מריקים שקיהם והנה-איש צרור-כספו בשקו
 36 ויראו את-צררות כספיהם המה ואביהם וייראו: ויאמר
 אלהם יעקב אביהם אתי שכלתם יוסף איננו ושמעון

23. Rozmawiali głośno po hebrajsku, porozumiewając się bowiem z Józefem za pośrednictwem tłumacza egipskiego, mniemali, że język ten jest mu obcym.

24. Nie Reubena, który go bronił, lecz najstarszego z kolei Szymeona.

25. כספיהם pl. miał bowiem każdy swoje pieniądze por. w. 35.

27. ופתחה od חמה rozciągać, biesagi czyli toboły, paki po obu bo-

37. I rzekł Reuben do ojca swego, mówiąc: „Obu synów moich zabij, jeżeli go nie sprowadzę tobie: oddaj go na ręce moje, a ja ci go zwrócę.“

38. I rzekł: „Nie pójdzie syn mój z wami, gdyż brat jego umarł, a on sam jeden pozostał; a gdyby spotkało go nieszczęście na drodze, którą pójdziecie, to straciecie siwiznę moją z żalnością do grobu.“

ROZDZIAŁ XLIII.

1. A głód był ciężkim w kraju.

2. I stało się, gdy do ostatka spożyli zboże, które sprowadzili z Micraim, że rzekł do nich ojciec ich: „Wróćcie znowu, a kupcie nam cokolwiek żywności.“

3. I rzekł do niego Jehuda, mówiąc: „Oświadczył nam ów mąż, mówiąc: Nie ujrzeć wam oblicza mego, jeżeli brat wasz nie będzie z wami!

4. Jeżeli zechcesz posłać brata naszego z nami, to znijdziem, i zakupim ci żywności.

5. A jeżeli zaś nie poszlesz, nie znijdziemy; bo mąż ów powiedział nam: Nie ujrzeć wam oblicza mego, jeżeli nie będzie brata waszego z wami!

6 I rzekł Israel: „Czemuście tak skrzywdzili mnie, mówiąc temu mężowi, że macie jeszcze brata?“

7. I rzekli: „Wypytywał się dokładnie ów mąż o nas i o rodzinie naszej, mówiąc: Czyż jeszcze ojciec wasz żyje? Czy macie jeszcze brata? I odpowiedzieliśmy mu stosownie do pytań tych. Alboż mogliśmy wiedzieć, że powie: Sprowadźcie brata waszego?“

8. I rzekł Jehuda do Israela, ojca swego: „Poszlij chłopca zemną, a wybierzem się i pójdziem, abyśmy żyli, a nie pomarli, — tak my, jako i ty i dzieci nasze!

9. Ja odpowiadam zań, z ręki mojej zażadasz go; jeżeli go nie odprowadzę do ciebie, a nie stawię przed oblicze twoje, niechaj będę grzesznym przed tobą po wszystkie dni.

10. Bo gdybyśmy nie byli zwlekali, jużbyśmy wrócili dwa razy.“

11. I rzekł do nich Israel, ojciec ich: „Jeżeli więc tak być musi, uczynicie to; nabierzcie lepszych płodów tej ziemi w naczynia wasze, a zawieźcie mężowi owemu w darze — nieco balsamu, i nieco miodu, korzeni i lotusu, pistacyi i migdałów.

דבש syrup z winogron, zwany dotąd dehs. כמנים pospolite w Palestynie orzechy pistacjowe. נבאת od נבא tłuc, korzenie sproszkowane.

87 איננו ואת בנימן תקחו עלי היו כלנה: ויאמר ראובן
אל אביו לאמר את שני בני תמית אם לא אביאנו
88 אליך תנה אתו על ידי ואני אשיבנו אליך: ויאמר לא
ירד בני עמכם פראחיו מת והוא לבדו נשאר וקראהו
אסון בדרך אשר תלכוה ויהודתם את שיבתי ביגון
שאולה:

מג.

1/2 והרעב כבד בארץ: ויהי כאשר פלו לאכל את השבר
אשר הביאו ממצרים ויאמר אליהם אביהם שבו יטברו
לנו מעט אכל: ויאמר אליו יהודה לאמר העד העד
8 בנו האיש לאמר לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם:
4 אסיישה משלח את אחינו אתנו נרדה ונשברה לק
5 אכל: ואם אינך משלח לא נרד פראחיש אמר אלינו
6 לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם: ויאמר ישראל למה
7 הרעתם לי להגיד לאיש העוד לכם אח: ויאמרו שאול
שאל האיש לנו ולמולדתנו לאמר העוד אחיכם הי גיש
לכם אח ונגדלו על פי הדברים האלה הירוע נרע פי
8 יאמר הורידו את אחיכם: ויאמר יהודה אל ישראל
אביו שלחה הנער אתי ונקומה ונלכה ונחיה ולא נמות
9 גם אנחנו גם אתה גם שפנו: אנכי אערבנו מירי תבקשנו
אם לא הביאתו אליך והצנתו לפניך וחטאתי לק
10 כל הימים: פי לולא התמהמהנו פראחיש שבו זה
11 פעמים: ויאמר אלהם ישראל אביהם אם כן אפוא
זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש
מנחה מעט צרי ומעט דבש נכאת ולט במנים ושקדים:

כב 36 v. קמין כ"ק.

Rozd. 43, 6. Stosownie do pytań jego, por. Ex. 34, 27.

11. פירות, które się chlubili, 37, 25. זמרת הארץ.

12. Pieniądzy też w dwójnasób weźcie do rąk waszych, a pieniądze złożone napowrót w otwory biesag waszych zwróćcie rękami waszemi: może to pomyłka.

13. I brata waszego weźcie, i wybierzcie się, i wróćcie się do owego męża.

14. A Bóg wszechpotężny niechaj da wam miłosierdzie przed owym mężem, aby wypuścił wam brata waszego drugiego i Binjamina. A mnie — jeśli mi być osieroconym, niech osieroconym będę!

15. I zabrali ci ludzie dary owe, i pieniędzy w dwójnasób wzięli w ręce swoje, i Binjamina, i wybrali się, i zeszli do Micraim, i stanęli przed obliczem Josefa.

16. A ujrawszy Josef Binjamina z nimi, rzekł do przelożonego domu swego: „Wprowadź tych ludzi do domu, a narznij była i przygotuj; gdyż zemną jeść będą ci ludzie w południe.“

17. I uczynił mąż ów jako rozkazał Josef, i wprowadził mąż ów tych ludzi do domu Josefa.

18. I zlekli się ci ludzie, że zaprowadzeni zostali do domu Josefa i rzekli: „Z powodu pieniędzy zwróconych do biesag naszych poprzednio, myśmy tu wprowadzeni, aby rzucił się na nas, i napadł nas, a wziął nas za niewolników i osły nasze.“

19. I przystąpili do męża owego, co przelożonym był nad domem Josefa i przeinówili do niego u wnijsia do domu.

20. I rzekli: „Pozwól panie! Przychodziliśmy już poprzednio kupować żywność.“

21. I stało się, gdyśmy przybyli do gospody i rozwiązali biesagi nasze, a oto pieniądze każdego u otworu biesagi jego, pieniądze nasze według wagi ich! I przywieźliśmy je napowrót w rękach naszych.

22. Pieniądze też inne sprowadziliśmy w rękach naszych, dla zakupienia żywności. Nie wiemy, kto włożył pieniądze nasze do biesag naszych.“

23. I rzekł: „Bądźcie spokojni! Nie obawiajcie się: Bóg wasz, i Bóg ojca waszego dał wam skarb do biesag waszych; pieniądze wasze doszły mnie.“ I wyprowadził do nich Szymeona.

24. I wprowadził mąż ów tych ludzi w dom Josefa, i podał wody, i umyli nogi swoje; dał też obrok ostom ich.

19. Aby losu takiego uniknąć, tłumaczą się już u wejścia, zanim do domu wchodzi.

21. „Według wagi“ nie nie brakowało. Niezgodność, por. 42, 27. objaśnia się żywością opowiadania.

23. Rodziny Bóg, który się wami opiekuje. Hoz. 2, 7.

12 וְכֶסֶף מִשְׁנֵה קָחוּ בְיַדְכֶם וְאֶת־הַכֶּסֶף הַמּוֹשֵׁב בְּפִי
13 אֲמַתְחִיתֶכֶם תְּשִׁיבוּ בְיַדְכֶם אוֹלֵי מִשְׁנֵה הוּא: וְאֶת־
14 אַחֲיֵיכֶם קָחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל־הָאִישׁ: וְאֵל שְׂרֵי יִתֵן לָכֶם
15 רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ וְשַׁלַּח לָכֶם אֶת־אַחֲיֵיכֶם אַחֵר וְאֶת־
16 בְּנֵימִן וְאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכַלְתִּי שָׁכַלְתִּי: וַיִּקְהוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־
17 הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֵה־כֶּסֶף לָקְחוּ בְיַדָם וְאֶת־בְּנֵימִן וַיִּקְמוּ
18 וַיֵּרְדוּ מִצְרַיִם וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף: וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶתָם
19 אֶת־בְּנֵימִן וַיֹּאמֶר לְאִישׁ עַל־בֵּיתוֹ הֲבֵא אֶת־הָאֲנָשִׁים
20 הַבַּיְתָה וְטֹבַח טֹבַח וְהָכֵן כִּי אֲתִי אֹכְלוּ הָאֲנָשִׁים
21 בַּצֹּהֲרִים: וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא הָאִישׁ
22 אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף: וַיֵּרְאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ
23 בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשֵּׁב בְּאֲמַתְחֵינוּ
24 בַּתְּחִלָּה אֲנַחְנוּ מוֹכְרִים לְהַתְּגַלֵּל עֲלֵינוּ וְלְהַתְּנַפֵּל עֲלֵינוּ
25 וְלִקְחַת אֶתָנוּ לְעֹבְדִים וְאֶת־חַמְרֵינוּ: וַיִּגְשׁוּ אֶל־הָאִישׁ
26 אֲשֶׁר עַל־בֵּית יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבַּיִת: וַיֹּאמְרוּ
27 כִּי אֲדֹנָי יָרֵד יֵרְדֵנוּ בַּתְּחִלָּה לְשֹׁבֵר־אֶכֶל: וַיְהִי כִּי־בָאוּ
28 אֶל־הַמֶּלֶךְ וַנִּפְתַּח אֶת־אֲמַתְחֵינוּ וְהִנֵּה כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי
29 אֲמַתְחֹתוֹ כֶּסֶפְנוּ בְּמִשְׁקָלוֹ וְנִשְׁבַּ אֶתוֹ בְיַדְנוּ: וְכֶסֶף אַחֵר
30 הוֹרְדֵנוּ בְיַדְנוּ לְשֹׁבֵר־אֶכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי־שֵׁם כֶּסֶפְנוּ
31 בְּאֲמַתְחֵינוּ: וַיֹּאמֶר שְׁלוֹם לָכֶם אֶל־תִּירְאוּ אֱלֹהֵיכֶם
32 וְאֵלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מִטְּמוֹן בְּאֲמַתְחֵיכֶם כֶּסֶפְכֶם
33 כִּי אֲנִי וַיֹּצֵא אֱלֹהִים אֶת־שְׁמֵעוֹן: וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־
34 הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף וַיִּתֵּן־מַיִם וַיְרַחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן

v. 12. ה'ש' כפתח.

12. „a mianowicie pieniądze,“ nie wzięli bowiem pieniędzy w trójnasób, por. 15 i 23.

14. Brata drugiego, Szymeona. שכלתי wyraz rezygnacyi; jeżeli przeznaczono mi, abym dzieci moje utracił, niechaj je utracę! por. Est. 4, 6. 2 Król. 7, 4. Inaczej רכבו כמו רכב Zach. 10, 8. 2 Sam. 15, 20.

18. Aby rzucił się na nas jak na złodziei i postąpił z nami wedle zwyczaju. Ex. 22, 2.

25. I przygotowali dary, zanim nadszedł Josef w południe; gdyż słyszeli, iż tam jeść mieli chleb.

26. A gdy przyszedł Josef do domu, przynieśli mu dary, które były w rękę ich, do domu, i pokłonili mu się ku ziemi.

27. I zapytał ich o zdrowie i rzekł: „Zdrowże ojciec wasz, starzec, o którymście mówili? Czy jeszcze żyje?”

28. A odpowiedzieli: „Zdrow sługa twój, ojciec nasz; jeszcze żyje.” I schylili się i pokłonili.

29. I podniósł oczy swoje, i spostrzegł Binamina, brata swego, syna matki swojej, i rzekł: „Czyż to ten brat wasz najmłodszy, o którymście mówili mi?” I rzekł: „Oby ci był Bóg miłościw, synu mój!”

30. I pospieszył Josef, bo zawrzała miłość jego ku bratu swojemu, i chciał się wyplakać; i poszedł do komnaty, i płakał tam.

31. I umywszy twarz swoją wyszedł, i przewyciężył się i rzekł: „podajcie chleb!”

32. I podali jemu osobno, i im osobno i Mierejczykom też, którzy jadali z nim, osobno; ponieważ nie mogą Mierejczyicy jeść z Ibrejczykami chleba, gdyż obrzydzeniem to dla Mierejczyków.

33. I usiedli przed nim, — starszy po starszeństwie swoim, a młodszy po młodości swojej; i zdziwieni spoglądali jeden na drugiego.

34. I wniesiono upominki z przed oblicza jego dla nich; a przewyższył upominek dla Binamina upominki wszystkich pięciokrotnie. I pili i podpili sobie z nim.

ROZDZIAŁ XLIV.

1. I rozkazał przelożonemu domu swojego, i rzekł; „Napełnij biesagi ludzi tych żywnością, o ile potrafią umieść, a włóż pieniądze każdego u otworu biesagi jego.

2. A kielich mój, kielich srebrny, włóżysz u otworu biesagi najmłodszego, jako i pieniądze za zboże jego.” I uczynił wedle słów Josefa, które wyrzekł.

3. Poranek zaświecił, gdy ludzie owi wyprawieni zostali, — oni i osły ich.

4. Zaledwie wyszli z miasta, jeszcze nie poszli daleko, gdy Josef rzekł do przelożonego nad domem swoim: „Wstań,

oddzielnym też Hebrajczykom, por. 39, 6; 46, 34.

33. Dziwili się, z kąd wiedziano o kolei starszeństwa każdego z nich.

34. **34.** **dar**, upominek, Jer. 40, 5, niekoniecznie dania potraw. **34.** **dar**, upominek, Jer. 40, 5, niekoniecznie dania potraw. **34.** **dar**, upominek, Jer. 40, 5, niekoniecznie dania potraw. **34.** **dar**, upominek, Jer. 40, 5, niekoniecznie dania potraw.

Rozdz. 44. 4. Z miasta Memfis albo Tanis, rezydencji króla.

25 **מספוא לחמריהם: ויבינו את המנחה עד-בוא יוסף**

26 **בצהרים כי שמעו כי-שם יאכלו לחם: ויבא יוסף הביתה**

ויביאו לו את המנחה אשר-בידם הביתה וישתחוו-לו

27 **ארצה: וישאל להם לשלום ויאמר השלום אביכם**

28 **הזקן אשר אמרתם העודנו חי: ויאמרו שלום לעבדך**

29 **לאבינו עודנו חי ויקרו וישתחו: וישא עיניו וירא את-**

בנימין אחיו בן-אמו ויאמר הוה אחיכם הקטן אשר

30 **אמרתם אלי ויאמר אלהים יחנך בני: וימהר יוסף כי-**

נכמרו רחמיו אל-אחיו ויבקש לבכות ויבא החדרה

31 **ויבך שמה: וירחץ פניו ויצא ויתאפק ויאמר שימו לחם:**

32 **וישימו לו לבדו ולהם לבדם ולמצרים האכלים אתו**

לבדם כי לא יוכלון המצרים לאכל את-העברים לחם

33 **כיתועבה הוא למצרים: וישבו לפניו הבכר בכברתו**

34 **והצעיר כצערתו ויתמהו האנשים איש אל-רעהו: וישא**

משאת מאת פניו אלהם ותרב משאת בנימן ממשאת

כלם חמש ידות וישתו וישברו עמו:

מד.

1 **ויצו את-אשר על-ביתו לאמר מלא את-אמתחת האנשים**

אכל כאשר יוכלון שאת ושים כסף-איש בפי אמתחתו:

2 **ואת-גביעי גביע הכסף תשים בפי אמתחת הקטן ואת**

3 **כסף שברו ויעש כדבר יוסף אשר דבר: הבקר אור**

4 **והאנשים שלחו המה וחמריהם: הם יצאו את-העיר**

לא הרחיקו ויוסף אמר לאשר על-ביתו קום רדף אחרי

מנ 26 v. א' רנושה. 28 v. וישתחוו קרי.

29. **29.** **zam.** יתיך Jez 30, 19. Benjamin był znacznie młodszym, ząd „synu mój!”

30. Pospieszył, urwał nagle rozmowę. נכמרו paliły się, wrzały. 1. Król. 3, 26. Hoz. 11, 8. רחמיו wnetrznosci t. j. uczucia jego.

32. Jemu jako wysokiemu dygnitarzowi i członkowi kasty kapłańskiej 41, 45. i świeckim gościom egipskim na oddzielnych stołach, na

pogoń za tymi ludźmi, a gdy dościgniesz ich, powiedz im: „Czemuście odplacili złem za dobre?”

5. Wszakże to ten, z którego pija pan mój! I wróżyć też wróży z niego. Złście to sobie poczęli!”

6. I doścignął ich i powiedział im te słowa.

7. I rzekli do niego: „Czemu mówi pan nasza słowa podobne? Niegodnym by to było sług twoich, uczynić rzecz taką!

8. Wszak pieniądze, któreśmy znaleźli u otworu biesag naszych, zwróciliśmy tobie z ziemi Kanaan, i jakże nam kraść z domu pana twojego srebro albo złoto?

9. U którego ze sług twoich znalezionym będzie, niechaj umrze; a my też będziemy pana naszego niewolnikami!”

10. I rzekł: „Istotnie podług słów waszych być powinno! Jednak ten, u którego się znajdzie, będzie mi niewolnikiem; wy zaś będziecie niewinni.

11. I spiesznie złożyli każdy biesagę swą na ziemię, i rozwiązali każdy biesagę swoją.

12. I szukał; od najstarszego zaczął, a na najmłodszym skończył; i znalazł się kielich w biesadze Binjamina.

13. Tedy rozdarli szaty swoje, i objuczywszy każdy osła swojego, wrócili do miasta.

14. I przyszedł Jehuda i bracia jego do domu Josefa, który jeszcze tam był, i padli przed nim na ziemię.

15. I rzekł do nich Josef: „Cóżto za czyn, któryście popełnili? Alboście nie wiedzieli, że odgadywać może człowiek mnie podobny?”

16. I rzekł Jehuda: „Cóż mam powiedzieć panu naszemu? Cóż mówić, i czém się usprawiedliwiać? Bóg wynalazł grzech sług twoich! Otośmy niewolnikami pana naszego — i my, i ten, w którego ręku kielich znaleziony!”

17. I rzekł: „Dalekiem odemnie, abym to uczynił; ten w którego ręku kielich znaleziony, ten będzie mi niewolnikiem; wy zaś idźcie w pokój do ojca waszego!”

18. I przystąpił doń Jehuda, i rzekł: „Proszę, panie mój! Dozwólże słudze twojemu powiedzieć słowo w uszy pana mojego, a niech się nie zapali gniew twój na sługę twojego; gdyż ty jako sam Faraon!

10. Por. 30, 34. Nie żądam wszakże tak surowej kary, zgadzam się na łagodniejszą.

15. Człowiek mnie podobny, jeden z mędrców Egiptu Jez. 19, 11 przed którym nie się zatai.

16. Wg wydobyl z zapomnienia inny grzech, za który teraz was karze.

18. W gorącej, braterskiej obronie Benjamina przez Jehudę widzimy niejako początek późniejszej wiernej miłości obu pokoleń. כמור כמרע równie jak on łaskawy i potężny.

הָאֲנָשִׁים וְהַשְּׂגָתָם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שְׁלַמְתֶּם רָעָה
 5 תַּחַת טוֹבָה: הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתָּה אֶדְנִי בּוֹ וְהוּא נָחַשׁ
 6 יִנְחֹשׁ בּוֹ הֲרַעְתֶּם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם: וַיִּשְׁגֹּם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם
 7 אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יְדַבֵּר אֶדְנִי
 8 בְּדַבְרִים הָאֵלֶּה חֲלִילָה לַעֲבָדֶיךָ מַעֲשׂוֹת כְּדַבֵּר הַזֶּה: הֲאֵן
 9 כֶּסֶף אֲשֶׁר מִצְאָנוּ בְּפִי אִמְתַּחֲתֵינוּ הִשִּׁיבֵנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ
 9 בְּנֶעַן וְאִיךָ נִגְנַב מִבַּיִת אֶדְנֶיךָ כֶּסֶף אִו זָהָב: אֲשֶׁר יִמְצָא
 אֹתוֹ מִעֲבָדֶיךָ וְמֵת וְגַם־אֲנַחְנוּ נָהִיָּה לְאֶדְנִי לַעֲבָדִים:
 10 וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כְּדַבְרֵיכֶם בְּיָהוּא אֲשֶׁר יִמְצָא אֹתוֹ יִהְיֶה־
 11 לִי עֹבֵד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּים: וַיִּמְהָרוּ וַיֹּרְדוּ אִישׁ אֶת־
 12 אִמְתַּחְתּוֹ אֶרְצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אִמְתַּחְתּוֹ: וַיַּחֲפֹשׂ בְּגִדוֹל
 הַחֵל וּבִקְטָן כֹּלָּה וַיִּמְצָא הַגִּבֵּעַ בְּאִמְתַּחַת בְּנִימָן:
 13 וַיִּקְרְעוּ שְׂמֹלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֻמְרוֹ וַיִּשְׁבּוּ הָעִירָה:
 14 וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאָחִיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדְנָו שֵׁם וַיִּפְּלוּ
 15 לְפָנָיו אֶרְצָה: וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מַה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר
 עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יָדַעְתֶּם כִּי־נָחַשׁ יִנְחֹשׁ אִישׁ אֲשֶׁר בְּמִנִּי:
 16 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לְאֶדְנִי מַה־נִּצְטַדֵּק
 הָאֱלֹהִים מִצָּא אֶת־עֵן עֲבָדֶיךָ הֲגִנוּ עֲבָדִים לְאֶדְנִי גַם־
 17 אֲנַחְנוּ גַם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגִּבֵּעַ בְּיָדוֹ: וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לִּי
 מַעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגִּבֵּעַ בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה־
 לִי עֹבֵד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל־אֲבִיכֶם:

ו י א ס ס ס

18 וַיִּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֶדְנִי יְדַבֵּר־נָא עִבְדְּךָ רַבֹּי
 בְּאָזְנִי אֶדְנִי וְאֶל־יָחַר אַפְּךָ בְּעַבְדְּךָ כִּי כְמוֹד כְּפָרְעָה:

10 קמץ כזיק. 17 קמץ כזיק.

5. ויגש wróżyć z pełnego kielicha lub innego naczynia, w które rzucano kawałki złota, obserwując tworzące się przytem figury, badając dźwięki i t. d., aby ztąd przyszłość odgadnąć. Sztuka ta, którą Józef jako członek kasty kapłańskiej 41, 45. się zajmował, znaną była pod nazwą hydromantyi, ὑδρομαντεία.

19. Pan mój pytał sług swoich, mówiąc: Czyż macie ojca albo brata?

20. I odpowiedzieliśmy panu naszemu: Mamy ojca starego, i chłopię starości młode; brat zaś jego umarł, a został sam po matce swojej, a ojciec jego pokochał go.

21. Tedy rzekłeś do sług twoich: Sprowadźcie go do mnie, abym zwrócił oko moje na niego.

22. I powiedzieliśmy panu naszemu: Nie może ten chłopiec opuścić ojca swojego — bo gdyby opuścił ojca swojego, — on by umarł.

23. Tedy rzekłeś do sług twoich: Jeżeli nie znajdzie brat wasz najmłodszy z nami, to nie oglądać wam więcej oblicza mojego!

24. I stało się, gdyśmy przyszedli do slugi twego, do ojca mojego, powiedzieliśmy mu słowa pana naszego;

25. I rzekł ojciec nasz: Wróćcie znowu i zakupcie nam cokolwiek żywności.

26. I odpowiedzieliśmy: Nie możemy zniżyć; jeżeli będzie brat nasz najmłodszy z nami, to znajdziemy; gdyż nie możemy oglądać oblicza męża owego, jeżeli brat nasz najmłodszy nie będzie z nami.

27. I rzekł sługa twój, ojciec mój do nas: Wam wiadomo, iż dwóch urodziła mi żona moja.

28. I poszedł jeden odemnie, i rzekłem: zapewne rozszarpanym został; bo nie widziałem go dotychczas.

29. A jeżeli zabierzecie i tego z przed oblicza mojego, a spotka go nieszczęście, strącicie tedy siwiznę moję w niedoli do grobu.

30. A teraz, jeżelibym przyszedł do slugi twego, ojca mojego, a niebyło by z nami chłopięcia, — dusza zaś jego przywiązana do duszy jego, —

31. Wtedy zobaczywszy, że chłopięcia niema, — umrze; a strąca słudzy twój siwiznę slugi twego, ojca naszego, w załości do grobu.

32. Sluga zaś twój poręczył za chłopca u ojca mojego mówiąc: Jeżeli go nie odprowadzę do ciebie, niechaj grzesznym będę przed ojcem moim po wszystkie dni.

33. A teraz niech też zostanie sluga twój miasto chłopca niewolnikiem pana mojego, a chłopiec niechaj pójdzie z braćmi swoimi!

34. Bo jakże pójde do ojca mojego, gdy chłopca tego zemną nie będzie? Niechaj nie zobaczą niedoli, która spotka ojca mojego!

ROZDZIAŁ XLV.

1. I nie mógł się Josef wstrzymać, wobec wszystkich, stojących przed nim, i zawołał: „Wydalcie wszystkich

19 אֲדַנִּי שָׂאֵל אֶת־עַבְדֵיךָ לֵאמֹר הֲיִשְׁלַחְכֶם אָב אוֹ־אָח:

20 וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנָי יִשְׁלַחְנוּ אָב וְזָקֵן וְיִלְד וְזָקֵנִים קָטָן וְאָחִיו

21 מִת וַיֹּתֵר הוּא לְבָדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אָהָב: וַתֹּאמֶר אֶל־

22 עַבְדֶּיךָ הוֹרְדוּהוּ אֵלַי וְאֲשִׁימָה עֵינַי עָלָיו: וַנֹּאמֶר אֶל־

אֲדֹנָי לֹא־יִוָּכַל הַנְּעַר לָעֹזֵב אֶת־אָבִיו וְעֹזֵב אֶת־אָבִיו וּמֵת:

23 וַתֹּאמֶר אֶל־עַבְדֶּיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אִחֵיכֶם הַקָּטָן אִתְּכֶם לֹא

24 תִּסְפְּוּ לִרְאוֹת פָּנַי: וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדֶּיךָ אָבִי וַנְּגַד־

25 לוֹ אֵת דְּבָרֵי אֲדֹנָי: וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שָׁבוּ שְׁבָרוּ־לָנוּ מַעַט־

26 אֶבֶל: וַנֹּאמֶר לֹא נוֹכַח לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אִחִינוּ הַקָּטָן אִתָּנוּ

וְיֵרְדֵנוּ כִּי־לֹא נוֹכַח לִרְאוֹת פָּנַי הָאִישׁ וְאִחִינוּ הַקָּטָן

27 אֵינָנוּ אִתָּנוּ: וַיֹּאמֶר עַבְדֶּיךָ אָבִי אֲדִינוּ אִתָּם יָדַעְתָּם כִּי

28 שְׁנַיִם יִלְדֶה־לִּי אֲשֶׁתַּי: וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וַאֲמַר אֶךְ

29 מָרָף כִּמְרָף וְלֹא רָאִיתִיו עַד־הַנְּהַי: וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה

מֵעַם פָּנַי וְקָרְדוּ אִסּוֹן וְהוֹרְדְתֶם אֶת־שִׁיבְתִי בְּרַעְיָה

30 שְׂאֵלָה: וְעַתָּה כִּבְאֵי אֶל־עַבְדֶּיךָ אָבִי וְהַנְּעַר אֵינָנוּ אִתָּנוּ

31 וְנַפְשׁוֹ קִשְׁוֶרָה בְּנַפְשׁוֹ: וְהָיָה פְּרִאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנְּעַר וּמֵת

וְהוֹרִידוּ עַבְדֶּיךָ אֶת־שִׁיבְת עַבְדֶּיךָ אָבִינוּ כִּיגֹן שְׂאֵלָה:

32 כִּי עַבְדֶּיךָ עָרַב אֶת־הַנְּעַר מֵעַם אָבִי לֵאמֹר אִם־לֹא אָבִיאֲנוּ

33 אֵלֶיךָ וְחָטַאתִי לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים: וְעַתָּה יִשְׁבֹּנָא עַבְדֶּיךָ

34 תַּחַת הַנְּעַר עַבְדֶּיךָ לְאֲדֹנָי וְהַנְּעַר יַעַל עִם־אָחִיו: כִּי־אֵיךְ

אֵעֲלֶה אֶל־אָבִי וְהַנְּעַר אֵינָנוּ אִתִּי מִן אַרְאָה כְּרַע אֲשֶׁר

יִמְצָא אֶת־אָבִי:

מה.

וְלֹא־יָכַל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצְבִּים עָלָיו וַיִּקְרָא

20. W silnej, mistrzowskiej mowie, w której przebija się niema skarga na ustawiczne niesprawiedliwe szykany, przytacza Jehuda przede wszystkim powody szczególnego przywiązania ojca do Benjamina, kładąc nacisk na to, że to jedynie po zmarłej ukochanej żonie.

Rozdz. 45. 1. Powstrzymać się, tak jak dotąd ze względu na obe-

odemnie!“ I nie został nikt przy nim, gdy się dał poznać Josef braciom swoim.

2. I podniósł głos swój z płaczem: i usłyszeli Mierejczy-
cy, i usłyszał dom Faraona.

3. I rzekł Josef do braci swoich: „Jam jest Josef. Czy
jeszcze ojciec mój żyje?“ I nie mogli bracia jego odpowied-
zieć mu, gdyż zlekli się przed nim.

4. I rzekł Josef do braci swoich: „Przystąpcie też do
mnie!“ I przystąpili. I rzekł: „Jam jest Josef, brat wasz,
coście sprzedali mnie do Micraim.

5. Ale teraz nie smućcie się, i niech to przykrém nie
będzie w oczach waszych, żeście mnie tu sprzedali: gdyż
dla utrzymania was wysłał mnie Bóg przed wami.

6. Bo oto już dwa lata głodu na ziemi, a jeszcze pięć
lat, w których nie będzie ani orki, ani żniwa.

7. Wysłał mnie tedy Bóg przed wami, abym przygotował
wam ostój na ziemi, i utrzymał przy życiu waszych, dla
wieloznaczącego ocalenia.

8. I tak teraz nie wyście posłali mnie tutaj, lecz Bóg,
który też postanowił mnie ojcem Faraona i panem całego
domu jego, i władcą w całym kraju Micraim.

9. Spieszcie się, a idźcie do ojca mego, i powiedzcie
mu: Tak rzecze syn twój Josef: Postanowił mnie Bóg panem
całego Micraimu, przyjdźże do mnie, nie zwlekaj.

10. I osiedzisz w ziemi Goszen, a będziesz blisko
mnie, — ty, i synowie twoi, i wnuki twoje, i trzody i by-
dło twoje, i wszystko co twoje.

11. A będę cię żywil tam, — bo jeszcze pięć lat będzie
głód: abys nie zubożał ty i dom twój, i wszystko, co twoje.

12. A oto, oczy wasze widzą i oczy brata mego,
Binjamina, że to usta moje przemawiają do was.

13. Opowiedzcie też ojcu memu o wszystkiej chwale
mojej w Micraim, i o wszystkiém, coście widzieli, i pospie-
szycie się, i sprowadzicie ojca mego tutaj.“

14. I padł na szyję Binjamina, brata swego, i płakał,
a płakał też Benjamin u szyi jego.

15. I ucałował wszystkich braci swoich, i płakał, obej-
mując ich; poczem rozmawiali bracia jego z nim.

10. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

13. Ze stanowisko moje silnie tu ugruntowane i że przeto bez-
piecznie przeszedł się tu może.

הִצִּיאוּ כָל-אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא-עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהַתְּרוּעַ יוֹסֵף
2 אֶל-אָחָיו: וַיִּתֵּן אֶת-קִלּוֹ בְּכַבֵּי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמְעוּ
3 בְּתַת פִּרְעֹה: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אֲבִי
4 הַיּוֹלֵךְ כָּל־כְּלֹו אָחָיו לַעֲנֹת אִתּוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנָיו: וַיֹּאמֶר
5 יוֹסֵף אֶל-אָחָיו גִּשְׁוֹנָא אֵלַי וַיִּגְשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם
6 אֲשֶׁר-מָכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה: וְעַתָּה וְאֶל-תַּעֲצָבוּ וְאֶל-
7 יָחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי-מָכַרְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי לְמַחִיָּה שָׁלַחֲנִי
8 אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם: כִּי-זֶה שְׁנָתַיִם הִרְעַב הָרָעַב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ
9 וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין-חֵרִישׁ וְקָצִיר: וַיִּשְׁלַחֲנִי
10 אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם לְשׁוֹם לָכֶם שְׂאֵרֵית בְּאָרֶץ וְלִהְיוֹת לָכֶם
11 לְפִלְטָה גְדֹלָה: וְעַתָּה לֹא-אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי
12 הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁלַחֲנִי לָאֵב לְפִרְעֹה וְלֶאֱדוֹן לְכָל-בֵּיתוֹ וּמִשַּׁל
13 בְּכָל-אָרֶץ מִצְרַיִם: מָהֵרוּ וְעָלוּ אֶל-אָבִי וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו
14 כֹּה אָמַר בְּנֵךְ יוֹסֵף שְׁמַנִּי אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָל-מִצְרַיִם
15 רָדָה אֵלַי אֶל-תַּעֲמַד: וַיִּשְׁכַּת בְּאָרֶץ-גִּשְׁוֹן וְהָיִיתָ קְרוֹב
16 אֵלַי אַתָּה וּבְנֵיךָ וּבְנֵי בְנֵיךָ וְצִאֲנֶךָ וּבְקָרְךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ:
17 וְכִלְכַּלְתִּי אֶתְךָ שֵׁם כִּי-עוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים רָעַב פֶּן-תִּהְיֶה
18 אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ: וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רְאוֹת וְעֵינַי
19 אֲחִי בְנֵימִין כִּי-פִי הִמְדַּבֵּר אֲדִיכֶם: וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי
20 אֶת-כָּל-כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת כָּל-אֲשֶׁר רָאִיתֶם וּמָהֵרְתֶם
21 וְהוֹרַדְתֶּם אֶת-אָבִי הִנֵּה: וַיִּפֹּל עַל-צִוְּאָרֵי בְנֵימִין-אָחָיו וַיִּבְכֶּה
22 וּבְנֵימִין בָּכָה עַל-צִוְּאָרָיו: וַיִּנְשֶׁק לְכָל-אָחָיו וַיִּבְכֶּה עֲלֵהֶם

nych czynił — nie chciał bowiem, aby obcy o postępkach jego braci się dowiedzieli.

3. Józef wiedział, że Jakób żyje 43, 28; 44, 20. Gdy mu jednak swobodnie już mówić było wolno, pragnął raz jeszcze pod tym względem się upewnić: Czyż w istocie jeszcze żyje po tylu smutnych przeżyciach?

7. Właściwie „potomstwo“ 2 Sam. 14, 7. Jer. 44, 7. Przed 15 dopełnić 15. Aby przyszedł lud Boży nie zginął.

8. Ojcem, ojcowskim doradcą, por. Sęd. 17, 10. Według Brugsa był „ab en pirao“ oficjalnym tytułem pierwszego ministra.

16. A wieść rozniosła się w domu Faraona, i mówiono: Przybyli bracia Josefa! I było to przyjemném w oczach Faraona i w oczach sług jego.

17. I rzekł Faraon do Josefa; „Powiedz braciom swoim: Oto co wam uczynić, — objuczcie bydło wasze, a idźcie, udajcie się do ziemi Kanaan;

18. I zabierzcie ojca waszego i rodziny wasze, i przyjdźcie do mnie; a oddam wam wybór ziemi Micraim, i będziecie pozywali tuk ziemi.

19. A tyś umocowany! — Oto co wam czynić; Weźcie sobie z ziemi Micraim wozów dla dziatek i dla żon waszych, i przywieźcie ojca waszego, i przyjdźcie.

20. A oko wasze niech nie żaluje sprzętów waszych, gdyż dobro całej ziemi Micraim waszém będzie.“

21. I uczynili tak synowie Israela; i dał im Josef wozy z polecenia Faraona, i dał im zapas na drogę.

22. Wszystkim im dał przemienne szaty; a Benjaminowi dał trzysta srebrników i pięć przemiennych szat.

23. A ojcu swojemu posłał również: dziesięć osłów, objuczonych dobrem Micraimu, i dziesięć oslic, objuczonych zbożem i chlebem i żywnością — dla ojca swego na drogę.

24. I wyprawił braci swoich, i poszli; a rzekł do nich: „Nie wadźcie się na drodze!“

25. I wyszli z Micraimu, i przybyli do ziemi Kanaan, do Jakóba, ojca swojego.

26. I oznajmili mu, mówiąc: „Jeszcze Josef żyje,“ i że on włada nad całą ziemią Micraim. I osłupiało serce jego; gdyż nie wierzył im.

27. I powtórzyli mu wszystkie słowa Josefa, które mówił do nich; i zobaczył wozy, które przysłał Josef dla przewiezienia go; i ożył duch Jakóba, ojca ich.

28. I rzekł Israel: „Dosyć! Jeszcze Josef, syn mój żyje? pójdę, a obaczę go, zanim umrę.“

ROZDZIAŁ XLVI.

1. I wyruszył Israel ze wszystkiém co miał; i przybyli do Beer-Szeba, i złożył ofiary Bogu ojca swego, le'haka.

24. Nie wszczynajcie sporów o to, żeście mnie sprzedali. וְגַם pokr. z רגש i עשׂ nosić się, gniewać.

26. וּמִן pokr. z מִן krzepnąć, drętwić. Inni: z chald. פּוּ uszło zeń życie, por. וַיָּמָּא לָבָם 42, 28.

28. דֹּסֵף dosyć żyłem, 46, 30. Inni: dość szczęścia! Jakób nie zamierza osiąść w Egipcie, lecz pragnie syna zobaczyć.

Kozd. 46. 1. Wyruszył z Hebronu, stanawszy jednak na granicy Palestyny przypomina sobie zakaz Boży wzbraniający jego ojcu wejść do Egiptu 26, 2.

16 וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ אִחָיו אֵתוֹ: וְהִקְל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו:

17 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-יוֹסֵף אָמַר אֶל-אֲחֵיךָ זֹאת עֲשׂוּ מֵעַנּוֹ אֶת-בְּעִירְכֶם וּלְכוּ-בָאוּ אֶרְצָה כְּנָעַן: וּקְחוּ אֶת-אֲבִיכֶם

18 וְאֶת-בְּתֻיְכֶם וּבָאוּ אֵלַי וְאֶתַּנְּה לָכֶם אֶת-טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָכְלוּ אֶת-חֶלֶב הָאָרֶץ: וְאֶתָּה צִוִּיתָה זֹאת עֲשׂוּ קָחוּ

19 לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגֻלוֹת לְטַפְכֶם וּלְנַשְׂיְכֶם וּנְשֵׂאתֶם אֶת-אֲבִיכֶם וּבָאתֶם: וְעֵינֵיכֶם אֶל-תַּחַם עַל-פְּלִיכֶם כִּי-

20 טוֹב כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא: וַיַּעֲשׂוּ-כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגֻלוֹת עַל-פִּי פַרְעֹה וַיִּתֵּן לָהֶם צֹדָה

21 לְהַרְדֵּךְ: לְכֻלָּם נָתַן לְאִישׁ חֲלֻפּוֹת שְׂמֹלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן

22 יְשָׁלֶשׁ-מֵאוֹת כֶּסֶף וְחֲמִשׁ חֲלֻפַּת שְׂמֹלֹת: וּלְאָבִיו שָׁלַח בְּזֹאת עֵשְׂרֵה חֲמִרִים נְשָׂאִים מֵטוֹב מִצְרַיִם וְעֵשֶׂר אֶתְנַת

23 נְשָׂאת בָּר וּלְחָם וּמוֹזֵן לְאָבִיו לְהַרְדֵּךְ: וַיִּשְׁלַח אֶת-אִחָיו וַיֵּלְכוּ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-תְּרַגְּמוּ בְהַרְדֵּךְ: וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם

24 וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל-יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חֵי וְכִי-הוּא מִשָּׁל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיַּפֵּן לָבוֹ כִּי

25 לֹא-הָאֱמִין לָהֶם: וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל-דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים וַיֵּרָא אֶת-הָעֲגֻלוֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת

26 אֵתוֹ וַתַּחֲי רֹחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד-יוֹסֵף בְּנֵי חַי אֵלֵכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטָרַם אֲמוֹת:

מו.

ו וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וַיָּבֵא בְּאֶרֶה שֶׁבַע וַיִּזְבְּחוּ-בָהִים

מה 25 v. סבירין ארצה.

16. Dowiedzieli się bowiem, że nie niskiego pochodzenia niewolnik tak wysoki urząd piastuje.

19. Upełnomocniony jesteś im to powiedzieć. Wysłanie wozów z polecenia Faraona świadczyło o szczególnej łasce jego dla przyby- szów i ztąd radość patriarchy na ich widok.

20. Ruchomości, które zmuszeni będziecie w Kanaan zostawić.

22. Przemienne, tyle co odświętne szaty, por. 27, 15.

2. I rzekł Bóg do Israela w widzeniach nocy tej i zawołał: „Jakóbie, Jakóbie!“ I rzekł: „Oto jestem!“

3. I rzekł: „Jam Bóg, Bóg ojca twojego; nie obawiaj się zstąpić do Micraimu; gdyż narodem wielkim uczynię cię tam!“

4. Ja zstąpię z tobą do Micraim, i Ja też cię wywiodę; a Josef poloży rękę swą na oczy twoje!“

5. I ruszył Jakób z Beer-Szeba; i powieźli synowie Israela Jakóba, ojca swego, i dziatwę swą, i żony swoje, na wozach, które był posłał Faraon dla przewiezienia go.

6. I zabrali bydło swoje i dobytek swój, który nabyli w ziemi Kanaan, i przybyli do Micraim, Jakób i całe potomstwo jego z nim.

7. Synów swoich i wnuków swoich z sobą, córki swoje i wnuczki swoje, i całe potomstwo swoje sprowadził z sobą do Micraim.

8. A oto imiona synów Israela, przybyłych do Micraim: Jakób i synowie jego: Pierworodny Jakóba Reuben.

9. A synowie Reubena: Chanoch, i Fallu, i Checron, i Charmi.

10. A synowie Szymeona: Jemuel, i Jamin, i Ohad, i Jachin, i Cochar, i Szaul, syn Kanaanejki.

11. A synowie Lewiego: Gerszon, Kehath i Merari.

12. A synowie Jehudy: Er, i Onan, i Szela, i Perek, i Zerach; ale umarł Er i Onan w ziemi Kanaanejskiej. A byli synowie Perea: Checron i Chamul.

13. A synowie Isachara: Thola, i Fuwa, i Job i Szymron.

14. A synowie Zebuluna: Sered, i Elon i Jachleel.

15. Oto synowie Lei, których urodziła Jakóbowi w Padan-Aram, wraz z Diną, córką jego. Wszystkich dusz synów i córek jego, — trzydzieści i trzy.

16. A synowie Gada: Cyljon, i Chaggi, Szuny, i Echon, Eri, i Arod i Areli.

17. A synowie Aszera: Inna, i Iszwa, i Iszwi, i Berya i Serach, siostra ich; a synowie Beryi: Cheber i Malkiel.

18. Oto synowie Zylpy, którą dał Laban Lei, córce swojej, a urodziła ich Jakóbowi; szesnaście dusz.

19. Synowie Racheli, żony Jakóba: Josef i Benjamin.

20. I urodzili się Josefowi (synowie) w ziemi Micraim, których urodziła mu Osnath, córka Poti-Fery, kapłana Onu: Menasze i Efram.

czonych spisach. Niedokładności takie w tym i następnych wierszach napotykanie, tłumaczyć się dają już to łatwą przemianą liter przy przepisywaniu, już zupełnym wygaśnięciem niewymienionych później rodów. Wzmianka כן הכנענית tu i 38, 2. wskazuje, że żony innych synów nie były tego pochodzenia.

2 לאלהי אביו יצחק: ויאמר אלהים ל ישראל במראת

3 הלילה ויאמר יעקב ויעקב ויאמר הנני: ויאמר אנכי

4 האל אלהי אביך אל תירא מדרה מצרימה כן לגוי גדול

5 אשימך שם: אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה

6 גם-עלה ויוסף ישית ידו על-עיניך: ויקם יעקב מבאר

7 שבע וישאו בני ישראל את יעקב אביהם ואת-טפם

8 ואת-נשיהם בעגלות אשר-שלח פרעה לשאת אתו:

9 ויקחו את-מקניהם ואת-רכושם אשר רכשו בארץ כנען

10 ויבאו מצרימה יעקב וכל-זרעו אתו: בניו ובני בנותיו אתו

11 בנותיו ובנות בניו וכל-זרעו הביא אתו מצרימה: ט

12 ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו

13 בכר יעקב ראובן: ובני ראובן חנוך ופלוא וחצרן וברמי:

14 ובני שמעון ימואל וימין ואהר ויבין וצחר ושאול בן-

15 הכנענית: ובני לוי גרשון קהת ומררי: ובני יהודה ער

16 ואונן ושלה ופרץ וזרח וימת ער ואונן בארץ כנען ויהיו בני-

17 פרץ חצרן וחמול: ובני יששכר תולע ופודה ויוב ושמרון:

18 ובני זבולון סרר ואלון וחלאל: אלה בני לאה אשר ילדה

19 ליעקב בפדן ארם ואת דינה בתו כל-נפש בניו ובנותיו

20 שרשים ושולש: ובני גד צפיון וחגי שוני ואצלן ערי

21 וארודי ואראלי: ובני אשר ימנה וישוה וישו ובריעה

22 ושרח אחתם ובני בריעה חבר ומדפאל: אלה בני זלפה

23 אשר-נתן לבן ללאה בתו ותלד את-אלה ליעקב שש

24 עשרה נפש: בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימן: ויולד

25 ליוסף בארץ מצרים אשר ילדה לו אסנת בת-פוטמי פרע

3. רעה zam. רעה jak רעה zam. רעה Ex. 2, 4.

4. אלך wyprowadzę potomstwo twoje, albo nie będziesz tam pochowany, ponieważ sam już do Palestyny nie wrócisz!

7. בנותיו por. 37, 35. i w. 15.

10. ימואל Num. 26, 12. i Kron. 4, 24. נמואל tak samo zam. נמר tu i Ex. 6, 15. ורה Num. 26, 13. — wcale zaś nie wymieniony w przyto-

21. A synowie Binjamina: Bela, i Becher, i Aszbel, Gera i Naaman, Echi, i Rosz, Mupim, i Chupim i Ard.

22. Oto synowie Racheli, którzy się urodzili Jakóbowi; wszystkich dusz czternaście.

23. A synowie Dana: Chuszym.

24. A synowie Naftalego: Jachceel, i Guni, i Jecer i Szylllem.

25. Oto synowie Bilhy, którą dał Laban Racheli, córce swojej, a urodziła ich Jakóbowi: wszystkich dusz siedm.

26. Wszystkich dusz przybyłych z Jakóbem do Micraim, wyszłych z bioder jego, oprócz żon synów Jakóba, — wszystkich dusz było sześćdziesiąt i sześć.

27. A synów Josefa, którzy mu się urodzili w Micraim — dusz dwie. Wszystkich dusz domu Jakóba przybyłych do Micraim było siedmdziesiąt.

28. A Jehudę wysłał przed sobą do Josefa, aby mu wskazał drogę do Goszen. I przybyli do ziemi Goszen.

29. I zaprzął Josef wóz swój, i wyjechał na spotkanie Israela, ojca swojego, do Goszen; a gdy mu się ukazał, padł na szyję jego, i plakał u szyi jego długo.

30. I rzekł Israel do Josefa: „Teraz już mogę umrzeć po ujrzaniu oblicza twojego, że jeszcze żyjesz.“

31. I rzekł Josef do braci swoich, i do domu ojca swego: „Pójdę i doniosę Faraonowi, i powiem mu: Bracia moi i dom ojca mego, którzy byli w ziemi Kanaan, przybyli do mnie.“

32. A ci ludzie są pasterze trzód; gdyż hodownikami bydła zawsze byli, a trzody swoje i bydło swoje i wszystko, co do nich należy, sprowadzili.

33. I będąc, gdy zawezwie was Faraon, i powie: Jakie zatrudnienie wasze?

34. To powiecie: hodownikami bydła byli słudzy twoi od młodości naszej aż dotąd, — i my i ojcowie nasi; — abyście osiedli w ziemi Goszen; gdyż obrzydzeniem dla Micrejszyków jest każdy pasterz trzód.“

ROZDZIAŁ XLVII.

1. I przybył Josef i doniósł Faraonowi, i rzekł: „Ojciec mój i bracia moi i trzody ich, i bydło ich, wszystko co do nich należy, przybyli z ziemi Kanaan, — a oto są w ziemi Goszen.“

28. Aby mu Józef wskazał drogę, t. j. usunął wszystkie przeszkody, mogące mu stanąć na zawadzie.

29. Padł, Józef. רץ wielokrotnie, długo, por. Ruth. 1, 14.

34. Ówczesny król należał prawdopodobnie do dynastji królów pasterzy, którzy Egiptem zawładnęli i dla tego kładzie Józef nacisk na zatrudnienie braci swoich, aby się monarsze i panującym klasom przypodobać. ויחנכו ויחנכו ויחנכו por. 47. 6. 17. Ex. 9, 3.

21 כֹּהֵן אֵן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרַיִם: וּבְנֵי בְנִימֵן בְּלַע וְכֹכֶר

22 וְאֶשְׁבֵּל גְּרָא וְנַעֲמָן אַחֵי וְרֹאשׁ מַפִּים וְחַפִּים וְאַרְדֵי: אֵלֶּה

בְּנֵי רַחֵל אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ אַרְבָּעָה עָשָׂר:

23 וּבְנֵי־דָן חֲשִׁים: וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצֵאל וְגוֹנִי וַיֵּצֵר וְשִׁלֵּם:

24 אֵלֶּה בְּנֵי בְלָהָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבֵן לְרַחֵל בְּתוֹ וַתֵּלֶד אֶת־

25 אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ שִׁבְעָה: כָּל־הַנַּפְשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב

מִצְרָיִם יָצְאוּ יַרְכּוֹ מִלְּבַד נָשִׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ שְׁשִׁים

26 וְשִׁשׁ: וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יָלְדוּ לוֹ בְּמִצְרָיִם נַפְשׁ שְׁנַיִם כָּל־

27 הַנַּפְשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרָיִם שִׁבְעִים: ׀ וְאֶת־

28 יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גְּשֵׁנָה וַיָּבֹאוּ

29 אֶרְצָה גֹשֶׁן: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף מְרַבְּתוֹ וַיַּעַל לְקִרְאֵת־יִשְׂרָאֵל

אָבִיו גְּשֵׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־צוּאָרָיו וַיִּבְכֶּה עַל־צוּאָרָיו

80 עוֹד: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אֲמוֹתָה הַפֶּעַם אַחֲרַי רְאוּתִי

81 אֶת־פְּנִיךָ כִּי עוֹדֶךָ חַי: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָחָיו וְאֶל־בֵּית

אָבִיו אָעֵלָה וְאֶנְיֹדָה לְפָרְעָה וְאָמַרְהָ אֵלָיו אַחֵי וּבֵית־אָבִי

82 אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן בָּאוּ אֵלָי: וְהָאֲנָשִׁים רַעִי צֵאן כִּי־אֲנָשִׁי

83 מִקְנֵה הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ: וְהִיא

84 כִּי־יִקְרָא לָכֶם פְּרַעְיָה וְאָמַר מַה־פַּעַשְׁיָכֶם: וְאָמַרְתֶּם

אֲנָשִׁי מִקְנֵה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַם־אֲנַחְנוּ

גַם־אֶלְתֵּינוּ בַעֲבוּר תִּשְׁכּוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־תֹעֲבַת מִצְרָיִם

כָּל־רַעְיָה צֵאן:

מז.

1 וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיֵּגֵד לְפָרְעָה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאָחָיו וְצֹאנָם וּבְקָרָם

וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהֵנִים בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:

מו v. 31 הע' בצירי.

23. Num. 26, 42. Końcówka liczby mn. oznacza imię rodowe.

27. Razem 66 dusz, wraz z Jakóbem, Józefem i synami jego 70. Ta ostatnia cyfra odgrywa odtąd w historii izr. wybitną rolę, por. Ex. 24, 1. 9. Num. 11, 16.

2. I część braci swoich zabrał, pięciu mężów, i przedstawił ich Faraonowi.

3. I rzekł Faraon do braci jego: „Jakież zatrudnienie wasze?” I odpowiedzieli Faraonowi: „Pasterzami trzód są słudzy twoi, i my i ojcowie nasi.”

4. I rzekli do Faraona: „Przemieszkiwać w kraju tym przybyliśmy, gdyż niema pastwiska dla trzód sług twoich, bo ciężkim głód w ziemi Kanaan; a teraz niechże osiadą słudzy twoi w ziemi Goszen!”

5. I rzekł Faraon do Josefa, mówiąc: „Ojciec twój i bracia twoi przybyli do ciebie:

6. Ziemia Micraim przed tobą jest; na wyborze ziemi usadów ojca twojego i braci twoich, niech osiadą w ziemi Goszen; a jeśli wiadomo ci, że są między nimi ludzie dzielni, to ustanowisz ich nadzorcami bydła mojego.”

7. I sprowadził Josef Jakóba, ojca swojego, i przedstawił go Faraonowi; i pobłogosławił Jakób Faraona.

8. I rzekł Faraon do Jakóba: „Ileż dni-lat życia twojego?”

9. I rzekł Jakób do Faraona: „Dni-lat pielgrzymstwa mojego — sto trzydzieści lat; krótkie i smutne były dni — lata życia mojego, i nie doszły dni-lat życia ojców moich w dniach pielgrzymstwa ich.”

10. I pobłogosławił Jakób Faraona, i wyszedł z przed oblicza Faraona.

11. I osiedlił Josef ojca swego i braci swoich, i nadał im posiadłość w ziemi Micraim, w wyborowej ziemi, w ziemi Rameses, jak rozkazał Faraon.

12. I zaopatrywał Josef ojca swego, i braci swoich, i cały dom ojca swego chlebem, stosownie do dziatwy.

13. A chleba już nie było w całej ziemi, bo ciężkim był głód bardzo; i wycieńczona była ziemia Micraim i ziemia Kanaan z przyczyny głodu.

14. I zebrał Josef wszystkie pieniądze, które się znajdowały w ziemi Micraim i w ziemi Kanaan za żywność, którą kupowali; i wniósł Josef pieniądze te do domu Faraona.

15. Ale wyczerpały się pieniądze w ziemi Micraim i w ziemi Kanaan; i przybyli wszyscy Mierejczycy do Josefa,

6. I zebrał Josef wszystkie pieniądze, które się znajdowały w ziemi Micraim i w ziemi Kanaan za żywność, którą kupowali; i wniósł Josef pieniądze te do domu Faraona.

7. O błogosławieństwie przy witaniu i żegnaniu monarchy por. 1 Król. 1, 31. Dan. 2, 4; 6, 7. Zwykle: niechaj żyje król na wieki!

11. Głównie miasto prowincji Goszen zamienione w twierdzę przez Izraelitów Ex. 1, 11. Okolice tego miasta i w ogóle cała prowincja, por. 45, 10.

13. Od *לה* pok. z *לאה* być znużonym, wyczerpanym.

2 ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויצגם לפני פרעה:

3 ויאמר פרעה אל אחיו מה מעשיכם ויאמרו אל פרעה

4 רעה צאן עבדיך גם אנחנו גם אבותינו: ויאמרו אל---

פרעה לגור בארץ באנו כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך

כי כבוד הרעב בארץ פגעו ועתה ישבו נא עבדיך

6 בארץ גשן: ויאמר פרעה אל יוסף לאמר אביך ואחידך

6 באו אליך: ארץ מצרים לפניך הוא במיטב הארץ

הושב את אביך ואת אחידך ישבו בארץ גשן ואסידעת

וישבם אנשי חיר ושמתם שרי מקנה על אשר לך:

7 ויבא יוסף את יעקב אביו ויעמדהו לפני פרעה ויברך יעקב

8 את פרעה: ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך:

9 ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת

שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השינו את ימי שני

10 חיי אבתי בימי מגוריהם: ויברך יעקב את פרעה ויצא

11 מלפני פרעה: ויושב יוסף את אביו ואת אחיו ויתן

להם אחזה בארץ מצרים במיטב הארץ בארץ רעמסס

12 כאשר צוה פרעה: ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו ואת

13 כל בית אביו לחם לפי הטף: ורחם אין בכל הארץ כי

כבוד הרעב מאד ותלה ארץ מצרים וארץ פגעו מפני

14 הרעב: וילקט יוסף את כסף הכסף הנמצא בארץ מצרים

ובארץ פגעו בשבר אשר הם שברים וימא יוסף את---

15 הכסף ביתה פרעה: ויתם הכסף מארץ מצרים ומארץ

פגעו ויבאו כל מצרים אל יוסף לאמר הבה לנו לחם

Rozd. 47. 2. מקצה zam. מקצה Neh. 7, 70. Dan. 1, 2. Gdyby lit. *ס* zastępowała *ט*, zaznaczonem by to było przez dagesz w p. Liczba 5. miała u Egipcjan szczególne znaczenie. Tak otrzymuje Benjamin pięciokrotne dary 43, 34. i pięć szat 45, 22. a Faraon piąte ziarno 41, 34.

4. Ili czasowo przebywać, nie stale zamieszkać. Prośba powtórzona pomimo uzyskanego już pozwolenia 45, 17, tłumaczy się względami przyzwoitości.

mówiąc: „Daj nam chleba. Czemu mamy umierać przed tobą? Bo — nie staję pieniędzy!“

16. I rzekł Josef: „Sprowadźcie bydło wasze, a dam wam za bydło wasze, jeżeli nie staję pieniędzy.“

17. I sprowadzili bydło swoje do Josefa; i dał im Josef chleba za konie, i za stada owiec, i za stada wołów, i za osły; — i wspierał ich chlebem za wszystko bydło ich w roku onym.

18. I upłynął rok ów; i przyszli doń roku drugiego, i powiedzieli mu: „Nie zataim przed panem naszym, że gdy wyczerpały się pieniądze, a stada bydła u pana naszego są, nie pozostało nic przed panem naszym, prócz ciała naszego i ziemi naszej.“

19. Czemu zamierać nam przed oczyma twojemi — i nam i ziemi naszej? Kup nas i ziemię naszą za chleb, a będziem my z ziemią naszą niewolnikami Faraona; tylko daj nasienia, abyśmy żyli, a nie pomarli, a ziemia nie spustoszała.“

20. I tak kupił Josef wszystką ziemię Mieraim dla Faraona, bo sprzedali Mierejczycy, każdy pole swoje, gdyż wzmógł się między nimi głód. I dostała się ziemia Faraonowi.

21. A lud przeniósł on do miast, od końca granic Mieraimu, do końca jego.

22. Tylko ziemi kapłańskiej nie kupił, gdyż udział wyznaczony był dla kapłanów przez Faraona, i żywili się wyznaczonym udziałem swoim, który dał im Faraon; przeto nie sprzedawali ziemi swojej.

23. I rzekł Josef do ludu: „Oto kupilem dzisiaj was i ziemię waszą dla Faraona: oto macie ziarno, i zasiejcie ziemię.“

24. I będzie przy żniwie, oddacie piątą część Faraonowi, a cztery części zostaną wam na zasiew pól, i na pożywienie dla dziatwy waszej.“

25. I rzekli: „Zachowałeś nas przy życiu! Niechaj znajdziemy łaskę w oczach pana naszego, i niechaj będziem niewolnikami Faraona!“

26. I ustanowił to Josef za prawo aż do dnia dzisiejszego na ziemi Mieraim: Faraonowi piąta część. Jedna tylko ziemia kapłanów nie dostała się Faraonowi.

23. 87 zam. הנה Ez. 16, 43. Dan. 2, 43.

24. אכל por. 43, 34. לאכלם sub. z suf. od אכל.

25. Egipcjanie zadowoleni byli z nowego tego urządzenia, które, zamieniwszy ich na czynszowników, zabezpieczało od nędzy w latach nieurodzaju, a nadto uwalniało od wyzysku przez kastę kapłańską i wojskową. Z drugiej strony mogła i korona większe nakłady łożyć na budowę kanałów i inne meljoracje do podniesienia kultury ziemi potrzebne.

26. Aż po dzień, w którym to napisaném zostało.

16 וְלִפְנֵי נַמּוֹת נִגְדָה כִּי אִפְסַם כֶּסֶף: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הֲבֵנוּ מִקְנֵיכֶם
17 וְאֶתְנֶה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אִפְסַם כֶּסֶף: וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם
אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בְּפֹסִים וּבְמִקְנֵה הָצֹאן
וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבְחֻמְרִים וַיִּגְדְּלוּ בְּלֶחֶם בְּכָל־מִקְנֵיהֶם
18 בַּשָּׁנָה הַהִוא: וַתִּתֵּחַ הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבִאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה
הַשְּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נִבְחַד מֵאֲדָנִי כִּי אִם־תֵּם הַכֶּסֶף
וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדָנִי לֹא נִשְׂאָר לִפְנֵי אֲדָנִי בְּלִתִּי אִם־
19 גּוֹיֵתֵנוּ וְאֲדָמְתֵנוּ: לִפְנֵי נַמּוֹת לַעֲיֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲדָמְתֵנוּ
קָנֵה־אֶתְנוּ וְאֶת־אֲדָמְתֵנוּ בְּלֶחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאֲדָמְתֵנוּ
עֲבָדִים לְפָרְעָה וְתֵן־זֶרַע וְנַחֲיָה וְלֹא נָמוֹת וְהָאֲדָמָה לֹא
20 תִּשָּׁם: וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לְפָרְעָה כִּי־מָכְרוּ
מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חֹזֵק עָלֵהֶם הָרַעַב וַתְּהִי הָאָרֶץ
21 לְפָרְעָה: וְאֶת־הָעָם הַעֲבִיר אֶתוֹ לַעֲרִים מִקָּצֵה גְבוּל־
22 מִצְרַיִם וְעַד־קָצֵהוּ: רַק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֵק
לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פָּרְעָה וְאָכְלוּ אֶת־חֶקֶם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם
23 פָּרְעָה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אֲדָמָתָם: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־
הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אֲדָמְתְכֶם לְפָרְעָה הֲא־
24 לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת־הָאֲדָמָה: וְהִיא בְּתַבּוּאוֹת וּנְתַתֶּם
חֲמִישִׁית לְפָרְעָה וְאַרְבַּע הִיִּלֶת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה
25 וְלֵאכְלֵכֶם וְלֵאשֶׁר בְּבִתְיֶכֶם וְלֵאכֹל לַטַּפְּסִים: וַיֹּאמְרוּ
הַחִיתֵנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדָנִי וְהִינּוּ עֲבָדִים לְפָרְעָה:
26 וַיִּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֵק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אֲדָמַת מִצְרַיִם
לְפָרְעָה לְחִמֵּשׁ רַק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לְבָדָם לֹא הִיִּתָה

17. 15. 28. Kron. 2. 15. 28. 15.

18. Drugiego t. j. następnego roku, ponieważ nieprawdopodobnym jest, aby lud już w pierwszym roku nieurodzaju całe mienie i dobytek swój wyczerpał.

19. Zamierać o roli, jak Ij. 14, 8. Ps. 78, 47. o drzewie.

21. Ludności wiejskiej dał czasowo zatrudnienie w miastach, aby jej darmo nie żywić.

22. pn por. Lev. 7, 31. Ez. 16, 27. Przyp. 30, 8.

27. I osiadł Israel w ziemi Micraim, w krainie Goszen; i nabywali posiadłości w niej, i rozplenili się i rozmnożyli się wielce.

28. I żył Jakób w ziemi Micraim siedemnaście lat; a było dni Jakóba, -- lat życia jego, -- sto czterdzieści i siedm lat.

29. I zbliżył się czas Israela, aby umarł; i wezwał syna swego, Josefa, i rzekł do niego: „lezelim też znalazł łaskę w oczach twoich, połóżże rękę twoją pod biodro moje, i okaz mi miłość i wierność; nie chcej pochować mnie w Micraim!

30. A gdy spoczne przy ojcach moich, wyniesiesz mnie z Micraim, i pochowasz mnie w grobie ich!“ I rzekł: „Uczynię podług słowa twojego!“

31. I rzekł: „Przysiąż mi!“ I przysiągł mu. I poklonił się Israel w głowach łoża.

ROZDZIAŁ XLVIII.

1. I stało się po wypadkach tych, że doniesiono Josefowi „Oto ojciec twój zachorował!“ I zabrał obu synów ze sobą: Menaszę i Efraima.

2. I oznajmiono Jakóbowi, mówiąc: „Oto syn twój, Josef, przybył do ciebie!“ I wysilił się Israel, i usiadł na łożu.

3. I rzekł Jakób do Josefa: „Bóg Wszechpotężny objawił mi się w Luz, w ziemi Kanaan, i błogosławił mi.

4. I rzekł do mnie: Oto rozplenię i rozmnożę cię i wywiode z ciebie zbór narodów, i oddam ziemię tę potomstwu twojemu po tobie w posiadanie wieczne.

5. A teraz dwaj synowie twoi, którzy ci się urodzili w ziemi Micraim, przed przybyciem mojem do ciebie, do Micraim, moimi oni: Efraim i Menusze jako Reuben i Szymeon będą mi.

6. Dzieci wszakże, które urodzą się z ciebie, po nich, twoje będą: imieniem braci swoich nazywani będą w udziale ich.

7. Ja zaś . . . gdy wracałem z Paddan, umarła mi Rachel

5. W osobach Efraima i Manassy otrzymał Józef podwójny udział, należny Reubenowi jako pierworodnemu, przez co wszakże liczba uczestników się nie powiększyła, pokolenie Lewi bowiem wykluczone zostało z dziedzictwa.

6. Potomkowie innych synów Józefa mają osiąść w dzielnicach Efraima i Manassy, stanowiąc część tych pokoleń.

7. Prawo pierworodztwa udziela Józefowi przez pamięć na matkę. Ily por. Koh. 2, 17 Zamierzając jednak wyrazić życzenie, aby go nie pochowano przy niej, lecz w Machpela 49, 29, spostrzega nagle synów Józefa, których z powodu osłabionego wzroku nie poznał.

27 לפרעה: וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ויאחזו
בה ויפרו וירבו מאד: יב

28 ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי--

29 יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה: ויקרבו
ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם-נא

מצאתי חן בעיניך שים-נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי
חסד ואמת אל-נא תקברני במצרים: ושכבתי עם-אבותי

30 ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה
כדברך: ויאמר הישבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל

פ

על-ראש המטה:

מח.

1 ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך
חלה ויקח את-שני בניו עמו את-מנשה ואת-אפרים:

2 ויגד ליעקב ויאמר הנה בנה יוסף בא אליך ויתחזק
3 ישראל וישב על-המטה: ויאמר יעקב אל-יוסף אל-שדי

4 נראה-אלי בלח בארץ כנען ויברך אתי: ויאמר אלי
הנני מפרך והרביתך ונתתיך לקהל עמים ונתתי את-

5 הארץ הזאת לזרעה אחריך אחזת עולם: ועתה שני-
בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד-באי אליך מצרימה

6 ליהם אפרים ומנשה בראובן ושמעון יהיו-לי: ומולדתך
אשר-הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו

7 בנחלתם: ואני בבאי מפרן מתה עלי רחל בארץ כנען

מ"ו v. 28 אין כאן מסקא כלל כי אם רוח אות אחת.

29. Jakkolwiek później dopiero zachorował, czuł jednak zbliżający się już kres po ogólnem osłabieniu swoim. ירכי por. 24, 2.

31. Siedząc na łożu przechylił głowę ku wezłowi, dziękując Bogu za spełnienie ostatniego swego życzenia, por. 1 Król. 1, 47.

Rozd. 48. 1. יאמר bez podmiotu zam. ויאמר por. 11, 9; 16, 14; 42, 26; 43, 34.

3. Por. 35, 6. 11; 28, 3. 19. to samo co Betel.

w ziemi Kanaan, w drodze, gdy pozostała jeszcze przestrzeń ziemi, aby przybyć do Efraty; i pochowałem ją tam na drodze do Efraty, czyli Bet-Lechem.“

8. I spostrzegł Israel synów Josefa i rzekł: „Któż ci są?„

9. I odpowiedział Josef ojcemu swojemu: „Synowie to moi, których dał mi tu Bóg.“ I rzekł: „Przyprowadźcie ich do mnie, a pobłogosławię ich.“

10. A oczy Israela przytępiły się od starości; nie mógł dojrzeć. I przybliżył ich do niego, a on ucałował ich, i uściskał ich.

11. I rzekł Israel do Josefa: „Oglądać oblicza twój nie spodziewałem się, a oto pokazał mi Bóg i potomstwo twoje!“

12. I usunął ich Josef od kolan jego, i poklonił się twarzą ku ziemi.

13. I wziął Josef obudwu, — Efraima prawą ręką swoją, po lewej Israela, a Menaszę lewą ręką swoją, po prawej Israela, — i przybliżył ich ku niemu.

14. Ale wyciągnął Israel prawicę swoją, i położył ją na głowę Efraima, lubo był młodszy, a lewą ręką swoją na głowę Menaszy. Umyslnie przełożył ręce swoje, choć Menaszę był pierworodnym.

15. I błogosławił Josefowi i rzekł: „Bóg,“ przed którego obliczem postępowali ojcowie moi, Abraham i Ie'hak, Bóg, który mnie prowadził od początku istnienia mojego aż do dnia obecnego,

16. Anioł, który wybawił mnie od wszelkiego zła, niechaj błogosławi tym chłopiętom; niechaj mianowane będzie na nich imię moje i imię ojców moich, Abrahama i Ie'haka, i niechaj rozrosną się w mnóstwo w pośród ziemi!“

17. I zobaczył Josef, iż położyć chce ojciec jego rękę prawą swoją na głowę Efraima, i nie podobało się to w oczach jego; i ujął rękę ojca swojego, aby przenieść ją z głowy Efraima na głowę Menaszy.

18. I rzekł Josef do ojca swego: „Nie tak, ojcze mój! gdyż ten jest pierworodny; połóż prawicę twoją na głowę jego.“

19. Ale wzbraniał się ojciec jego, i rzekł: „Wiem, synu mój, wiem! I z niego powstanie lud; i on będzie wielkim; wszakże brat jego młodszy większym będzie od niego, a ród jego będzie mnóstwem plemion.“

20. I błogosławił im w on dzień, mówiąc: „Tobą błogo-

16. Bóg, który mnie przez anioła swego wybawił, por. 31, 11; 32, 31. שנה od ירגו pok. z ירגו.

19. Jez. 31, 4. nie „najpełniejszy,“ lecz on sam będzie pełnią, mnóstwem. o pokoleniach izr. 35, 11. jak עמי 28, 3; 48, 4. tu rody, rodziny.

20. Z powodu wielkości i znaczenia pokoleń Efr. i Man. stanie się imię Józefa przysłowiem w Izraelu.

בדרך בעוד כבדת-ארץ לבא אפרתה ואקברה שם

8 בדרך אפרת הוא בית דחם: וירא ישראל את-בני יוסף

9 ויאמר מי-אלה: ויאמר יוסף אל-אביו בני הם אשר-

נתן-לי אלי אלהים בזה ויאמר קחם-נא אלי ואברכם:

10 ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות ויגש אתם

11 אליו וישק להם ויחבק להם: ויאמר ישראל אל-יוסף

ראה פניך לא פללתי והנה הראה אתי אלהים גם

12 את-זרעך: ויוצא יוסף אתם מעם ברכיו וישתחו לאפיו

13 ארצה: ויקח יוסף את-שניהם את-אפרים בימינו משמאל

ישראל ואת-מנשה בשמאלו מימין ישראל ויגש אליו:

14 וישלח ישראל את-ימינו וישת על-ראש אפרים והוא

הצעיר ואת-שמאלו על-ראש מנשה שכל את-ידיו כי

15 מנשה הבכור: ויברך את-יוסף ויאמר האלהים אשר

התהלכו אבתי לפניו אברכם ויצחק האלהים הרעה

16 אתי מעודי עד-היום הזה: המלאך הגאל אתי מכל-

לע יברך את-הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברכם

17 ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ: וירא יוסף כי-ישית

אביו יד-ימינו על-ראש אפרים וירע בעיניו ויתמד יד-

אביו להסיר אתה מעל ראש-אפרים על-ראש מנשה:

18 ויאמר יוסף אל-אביו לא-כן אבי כי-זה הבכר שים ימינה

19 על-ראשו: וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי גם-הוא

יהיה-לעם וגם-הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו

20 וזרעו יהיה מלא-הגוים: ויברכם ביום ההוא לאמור כך

v. 20 פלא ו'

11. Bóg, który mnie przez anioła swego wybawił, por. 31, 11; 32, 31.

12. Bóg, który mnie przez anioła swego wybawił, por. 31, 11; 32, 31.

14. Jez. 31, 4. nie „najpełniejszy,“ lecz on sam będzie pełnią, mnóstwem. o pokoleniach izr. 35, 11. jak עמי 28, 3; 48, 4. tu rody, rodziny.

20. Z powodu wielkości i znaczenia pokoleń Efr. i Man. stanie się imię Józefa przysłowiem w Izraelu.

ślawić będzie Israel w słowach: „Oby uczynił cię Bóg jako Efraina i jako Menaszę!“ I przelozył Efraina nad Menaszę.

21. I rzekł Israel do Josefa: „Oto ja umieram, a będzie Bóg z wami, i przywróci was do ziemi ojców waszych . . .

22. Ja zaś daję ci udział jeden więcej niż braciom twoim, z tego, co zdobędę z ręki Emorejczyka mieczem moim i łukiem moim.“

ROZDZIAŁ XLIX.

1. I wezwał Jakób synów swoich i rzekł: „Zbierzcie się u oznajmię wam, co spotka was w późnych czasach!

2. Zgromadźcie się i posłuchajcie, synowie Jakóba, a słuchajcie Israela, ojca waszego!

3. Reuben, pierworodny tyś mój, siła moja i pierwiastek mocy mojej! Pierwszeństwo byś miał w dostojenstwie i pierwszeństwo w potędze;

4. Ale porywczosć była jako powódź; pierwszeństwa mieć nie będziesz! Bóg wstąpił na łożo ojca twojego; wtedy znieważyleś łożo moje wysokie . . .

5. Szymeon i Lewi to bracia: narzędziami rozboju miecze ich!

6. W radę ich nie wnijdź duszo moja! Ze zbozem ich nie łącz się sławo moja! Bo w gniewie swoim zabili męża, a w swywoli swej kaleczyli wołu.

7. Przeklęty gniew ich, gdyż zawzięty, i zapalezywość ich, gdyż okrutna! Rozdzielę ich w Jakóbie, a rozproszę ich w Israelu.

cząło się niczem w historii izraelskiej. Już w epoce sędziów wyróżnia się obojętnością i egoizmem, Sęd. 5, 16. odosabnia się coraz bardziej i znika prawie zupełnie w epoce królów.

5. Bracia ze względu na usposobienie i charakter. מכרה prawdop. gr. μάχαρα, wedle innych od כור albo כרה kopać, przebijać, pokr. z כרר kręcić się, oznacza narzędzie zaokrąglone np. sierp, zakrzywiony miecz.

6. Jakób odpycha z oburzeniem odpowiedzialność za zdradziecki spisek, który uknuli 34, 13. כבוד godność, często to samo co נפש dusza Ps. 16, 9; 57, 9. חבור i חרר druga osoba כבור bowiem jest zawsze masc. Ps. 16, 9; 57, 9. עקר w piel. przecinać pęciny tylnych nóg zwierząt dla nbezwładnienia ich. Joz. 11, 6. 9. 2 Sam. 8, 4. Prawdopodobnie okaleczyli w ten sposób bydło, którego z miasta uprowadzić nie zdołali. Zdaniem innych jest tu równoznacznym z איש por. Ps. 22, 13.

7. Patriarcha przeklina czyn niegodziwy, nie osohy synów, których wszakże skazuje na bezsilność przez rozproszenie. Potomkowie Szymeona zajęli miejscowości w ogóle do udziału pok. Judy zaliczone. Joz. 15, 26—32. 1 Sam. 27, 6; 30, 30. i Joz. 19, 1—9. 1 Kron. 4, 28—33. pokoleniu Lewi zaś nie wyznaczono żadnej odrębnej dzielnicy. Num. 35. Joz. 21.

יְבָרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה
וַיִּשֶׂם אֶת־אֶפְרַיִם לְפָנָי מִנַּשֶּׁה: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף
הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־
אֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם: וְאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁבֵם אֶחָד עַל־אֲחִיךָ
אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֵמֹרִי בְּחַרְבֵי וּבְקִשְׁתָּי: פ

מט.

1 וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ וְאֲנִידָה לָכֶם אֶת
2 אֶשְׁר־יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים: הֲקִבְצוּ וְשִׁמְעוּ בָנָי
3 יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲבוֹיְכֶם: רְאוּבֵן בְּכָרִי אָתָּה בְּחִי
4 וְרֵאשִׁית אוֹנִי יִתֵּר שְׂאֵת וְיִתֵּר עֵז: פָּחוּ כַמִּים אֶל־תּוֹתֵר
5 כִּי עָלִית מִשְׁכְּבֵי אֲבִיךָ אִם חִלַּלְתָּ יְצוּעֵי עֲלָה: פ
6 שִׁמְעוּן וְלוֹי אֲחִים כְּלֵי חָמֶס מְכַרְתֵּיהֶם: בְּסֹדֶם אֶל־תִּכְא
7 נַפְשֵׁי בְּקֹהֶלֶם אֶל־תִּחַד כְּבֹדִי כִּי כֹאֶפֶס הָרְגוּ אִישׁ וּבְרָצָנָם
8 עֲקָרוּ־שׂוֹר: אָרוּר אֶפֶס כִּי עֵז וְעִבְרָתָם כִּי קִשְׁתָּה אֲחֻלְקֶם
9 בְּיַעֲקֹב וְאֶפְיָצָם בְּיִשְׂרָאֵל: פ

22. Właściwie: wywyższam cię o długość ramienia nad bracią twoją, tyle co: daję ci większą część. Niekt. upatrują w tém aluzję do miasta Sichem w udziale Efraina, pierwotnej rezydencji izr. Sęd. 9, 1. 1 Król. 12, 25. לקחתי perfect. proph. zam. אקה.

Rozd. 49. 1. Ex. 28, 1. Ex. 36, 2. Lev. 10, 4. Co spotka was, t. j. potomków waszych. כאחרי nie absolutnie u kresu, lecz względnie, w następstwie czasów, por. Num. 24, 14. Dent. 4, 30.

2. Słuchajcie razem, idzie tu bowiem o stosunek każdego do całości.

3. כחי por. 4, 12. ראשית אוני Dent. 21, 17. Ps. 78, 51. יתר nadmiar, pierwszeństwo, majestat. שאת por. 4, 7. Ps. 62, 5. Ij. 13, 11. Hab. 1, 7. wyższość, dostojenstwo, majestat. עז w pauzie zam. עו.

4. או subst. pokr. z חט szybkość, porywczosć była jako fala, albo jako kipiąca w naczyniu woda. חמר hif. od יתר przekraczać normalny stan rzeczy, przewyższać. Prawa Reubena przejęli: Józef podwójny udział przy podziale kraju, Lewi godność kapłańską, Jehuda przywództwo na wojnie i następnie władzę. עליה por. 35, 22. מסככי pl. podwójne łoża. עליה zam. עליה rzecz podniosła. Tuch i Knobell biorą עליה za wyraz afektu: Jakób odwraca się nagle od syna i woła: na łożo moje wstąpił! lmi: wtedy znieważyleś tego, który na łożo יצעי wstępował, to jest Jakóba. Abenezra tl. עליה evannit, łożo moje przestało istnieć, por. Ex. 16, 14. Ps. 102, 25. Pokolenie Reubena nie odzna-

8. Jehudo! ciebie wysławiać będą bracia twoi; ręka twoja na karku wrogów twoich; korzyć się tobie będą synowie ojca twojego.

9. Młody lwie Jehudo! Na zdobyczy, synu mój, wzrosłeś! Przykłał, przyległ jako lew, jako lwica: któż pobudzi go?

10. Nie ustąpi berło od Jehudy, ani buława z pomiędzy stóp jego, póki nie przyjdzie do Szyło, a jemu posłuszeństwo plemion!

11. Uwiąże u winogrodu osła swojego, a u łoży wyborowej źrebię oslicy swojej, wypierze w winie odzież swą, a w soku winogron szatę swą.

12. Iskrzących się oczu od wina, a białych zębów od mleka.

13. Zebulun ku brzegom mórz się rozłoży i przy przystani okrętów, a jego krańce ku Cydonowi!

14. Isachar osiel kościsty, wylega się między zagrodami!

15. Upatrzył miejsce spoczynku, że dobre, i ziemię, że rozkoszna, i nachylił barki swe do dźwigania i poddał się daninie robotnika!

16. Dan bronić będzie ludu swego, jako każde z pokoleń Izraela.

17. Niechaj będzie Dan węzłem na drodze, zmiją na ścieżce, co kąsa pęciny ruinaka, że pada jeździec jego wznak!

11. Obfitość, która otoczy Jehudę w zdobytej krainie. עירה zamiast עיר. Nie będzie oszczędzał winnic z powodu ich mnóstwa. Jez. 5, 2. Jer. 2, 21. łoża wyborowa, wydająca grona bez pestek. Z powodu ciągłego wytłaczania winogron odzież się przemoczy. סות = כמות zdaniem innych od סוה pokr. z סוה prząść, por. מסוה.

12. Iskrzących się oczu od wina, a białych zębów od mleka. חלילי redupl. od חכל = różować się, Ez. 23, 40. W Palestynie znano tylko czerwone wino.

13. Zebulun dosł. mieszkaniec, porównany tu do człowieka w postawie leżącej, którego oblicze zwrócone ku brzegowi morza, bok zaś ku Cydonowi czyli ku Fenicyi. Skrawek dzielnicy Zebuluna graniczył prawdop. z morzem Śródziemnym. Od jeziora Galilejskiego dzielił ją Naftali, por. Joz. 19, 10—16.

16. Dan bronić będzie niezależności ludu izr., nie ustępując żadnemu pokoleniu w wytrwałości i dzielności. Pokolenie Dana staczało uporczywe walki z Emorejczykami Sęd. 1, 34. i Filiistynami, Sęd. 13—16.

17. Patriarcha życzy mu powodzenia w walce, którą dla braku odpowiedniej siły zmuszony będzie podstępem prowadzić. שפיט mała, szara, w piasku się ukrywająca żmija Cerastes, którą spostrzedz trudno, jest tu jak wąż w ogóle 3, 1. obrazem chytryści i przebiegłości.

8 יהודה אתה יהודה אחיה ידה בערף איבך ישתחו לך
9 בני אבך: גור אריה יהודה מטרף בני עליה פרע רבץ
10 פאריה וכלבא מי יקימנו: לא יסור שבט מיהודה ומחקק
11 מבין רגליו עד פריבא שילה ולו יקות עמים: אסרי
לגפן עירה ולשרקה בני אתנו כבם ביין לבשו וכדם
12 ענבים סוטה: חלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב: פ
13 זבולן לחוף ימים ישפן והוא לחוף אנית וירכתו על צידן: פ
14 יששכר חמר גרם רבץ בין המשפתים: וירא מנחה
15 כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויש שכמו לסבל ויהי למס
16 עבד: ס הן ירין עמו כאחד שבטי ישראל: יהי
17 הן נחש על ידרך שפיטן עלי ארח הנשף עקביסוס

8. יהודה אתה יהודה אחיה ידה בערף איבך ישתחו לך. Ps 45, 18. יהודה אתה יהודה אחיה ידה בערף איבך ישתחו לך. Ps 45, 18. יהודה אתה יהודה אחיה ידה בערף איבך ישתחו לך. Ps 45, 18.

8. יהודה w przeciwstawieniu do poprzednio wymienionych braci. יהודה w przeciwstawieniu do poprzednio wymienionych braci. יהודה w przeciwstawieniu do poprzednio wymienionych braci. יהודה w przeciwstawieniu do poprzednio wymienionych braci.

9. Młody lwie Jehudo! Na zdobyczy, synu mój, wzrosłeś! Przykłał, przyległ jako lew, jako lwica: któż pobudzi go? 9. Młody lwie Jehudo! Na zdobyczy, synu mój, wzrosłeś! Przykłał, przyległ jako lew, jako lwica: któż pobudzi go? 9. Młody lwie Jehudo! Na zdobyczy, synu mój, wzrosłeś! Przykłał, przyległ jako lew, jako lwica: któż pobudzi go?

10. Nie ustąpi berło od Jehudy, ani buława z pomiędzy stóp jego, póki nie przyjdzie do Szyło, a jemu posłuszeństwo plemion! 10. Nie ustąpi berło od Jehudy, ani buława z pomiędzy stóp jego, póki nie przyjdzie do Szyło, a jemu posłuszeństwo plemion! 10. Nie ustąpi berło od Jehudy, ani buława z pomiędzy stóp jego, póki nie przyjdzie do Szyło, a jemu posłuszeństwo plemion!

18. Pomocy twojej wyglądam, o Boże!
 19. Gad, -- najezdniczy napierać nań będą, ale on odeprze ich pięty!
 20. Od Aszera tłuste pokarmy, dostarczy on przysmaków królewskich.
 21. Naftali lania chyża, przemawia on słowami pięknymi.
 22. Rószeką płodną Josef, rószeką płodną nad źródłem; latorośle jego rozkrzewiają się po za mur.
 23. I jątrzą go i strzelają nań i przesładują go łucznicy.
 24. Wszakże pozostaje w mocy łuk jego i giętkimi są ramiona i ręce jego, z rąk Mocurza w Jakóbie, ztamtąd — od Pasterza, Opoki Izraela!
 25. Od Boga ojca twojego, który ci też pomoże, i od Wszehpotężnego, który cię pobłogosławi błogosławieństwem niebios z góry, błogosławieństwem głębi leżącej nisko, błogosławieństwem piersi i żywota!
 26. Błogosławieństwem ojca twojego, które przewyższają błogosławieństwa przodków moich po granice wzgórz odwiecznych! Niechaj one zstąpią na głowę Josefa i na ciemię wybrańca braci swoich!

płonka winogradu nad źródłem zasadzona, której wilgoci nie zbraknie. Latorośle jego, mianowicie Efraim i Manasse, pnąc się coraz wyżej i szerzej, zakryją w końcu cały ochraniającą winnicę mur.

23. Ten rozkwit właśnie Efraima ściągnie nań zawziętość nieprzyjaciół, ale choć przesładować go będą, nie ulegnie. *ויעורר* piel. od *מרר* czynić gorzkiemi życie. *רבו* por. 21, 20. *בעלי חצים* łucznicy, plemiona arabskie. *סד*. 6. 1 Kron. 5, 19.

24. Dosł. osiadł w trwałości łuk, którym się broni. *מא* być giętkim, chyżym. *אביר* Jez. 1, 24. Ps. 132, 2. *מאם* ztamtąd, wskazując na niebo. *מרעה* od Pasterza, albo gdzie jest Pasterz 48, 15. Ps. 23, 1. *אבן* = *צור* Dent. 32, 4. 18. 1 Sam. 2, 2. Ps. 18, 32.

25. Siła ta pochodzi od Boga *ויעורר* który ci też pomoże, albo który oby cię nadal wspierał. *ואת* *זאת* Błogosławieństwa nieba; deszcz, rosa, ciepło słoneczne, w przeciwstawieniu do błogosławieństw wypływających z *ההים* 1, 9; 7, 11. źródeł, strumyków, rzek i jezior nawadniających i użyzniających ziemię. *ברכות* rozmnożenie się ludności i dobytku.

26. Po granice wzgórz odwiecznych, mianowicie gór Efr. Gileadu i Baszanu, które ci przeznaczam, a które pełnią najwytworniejszych płodów ci dostarczą. Te błogosławieństwa niechaj zstąpią i t. d. *הרה* matka, P. Sal. 3, 4. Hoz. 2, 7. ztąd *הרים* rodzice. *תמה* od *תמה* pokr. z *תה* zakreślać, kres, granica, albo też: aż do rozkoszy 3, 6. wzgórz odwiecznych. *בני* z pośród tłumu wyłączony, wybrany.

- 18 *ויפל רכבו אחור: לישועתך קניתי יהוה: ס גר גרוד*
 19 *יגודנו והוא יגר עקב: ס מאשר שמנה לחמו והוא*
 20 *יתן מעדני-מלך: ס נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי-*
 21 *שפר: ס בן פרת יוסף בן פרת עלי-עין בנות לעדה*
 22 *עלי-שור: וימררהו ורבו וישממהו בעלי חצים: ותשב*
 23 *באיתן קשתו ויפזו זרעי ידיו מידי אביר יעקב משם*
 24 *רעה אבן ישראל: מאל אביר ויעורר ואת שדי ויברכה*
 25 *ברכת שמים מעל ברכת ההים רבצת תחת ברכת שדים*
 26 *ורחם: ברכת אביר וגברו על-ברכת הורי עד-תאות*
 27 *ובעת עולם תהיין לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו: פ*

v. 25 קמץ ב"ק.

18. Wspominając o Danie, który w otwartym boju wrogom swoim nie podolał, zwraca się Jakób z prośbą do Boga, aby potomkom jego w walkach z przewagą kanaanejczyków pomocy użyzył. Inni uważają te wyrazy za objaw znudzenia: umierający starzec prosi, aby go wyczerpane już siły zupełnie nie opuściły.

19. *נר* pokr. z *נר* i *נרע* przerywać, wdzierać się, napadać. Najezdnicze tłumy napierać będą na Gada, Hab. 3, 16. on wszakże dzielnością swoją, Deut. 33, 20. 1 Kron. 12, 8. napowrót je odeprze. *עקב* por. ustawiczne walki tego pokolenia z Ammonitami i plemionami arabskimi, Joz. 11, 29. *סד*. 10, 8; 11, 13. 1 Kron. 5, 18. *Raszi* i *Raszban* rozumieją tu pomoc udzieloną przez Gada braciom swoim przy zdobyciu Palestyny Num. 32, 32. Joz. 1, 12. Zdaniem *Malbama* oznacza tu *עקב* kolumnę czuchającą w zasadzce Joz. 8, 13. a za-tém: on też z zasadzki nań napadnie.

20. Chleb każdego mieszkańca ziemi Aszera *סד*. 5, 17. będzie tłustym. Wykwintne produkty, których dostarczy, Deut. 33, 24. pójdą na stoły zagranicznych książąt. Ez. 27, 17. Może być, że lit. *מאשר* w *ס* należy do poprzedniego wyrazu *עקב*, początkiem bowiem wszystkich innych zdań jest czyste imię pokolenia. *לחם* tu fem.

21. *אילה* wolna, swobodnie bujająca lania Ij. 39, 5. Mowa tu o rączych wojownikach tego pokolenia, Hab. 3, 19. Ps. 18, 34. Piękny przykład poetycznego daru Naftalidów przedstawia Barak, *סד*. 5, 1. Inni czytają *אילה* dąb, i *אמרי* wierzeholki: Naftali oto dąb wysunął, Jer. 17, 8. rozwija on (Naft.) piękne, rozłożyste konary.

22. *בנות* jak następujący wyraz *בנות* fem. odrósł, gałązka, por. Ps. 80, 16. *פרה* part. zam. *פרה* albo *פריה*. Pokolenie Józefa będzie jako

27. Benjamin wilk drapieżny: z rana pożera łup, wieczorem rozdziela zdobycz!⁴

28. Oto wszystkie dwanaście pokoleń Izraela, i oto co powiedział im ojciec ich i błogosławił im, każdego błogosławieństwem jego błogosławił ich.

29. I polecił im i rzekł do nich: „Ja będę przyłączon do ludu mojego: pochowajcie mnie przy ojcach moich, w jaskini, co na polu Efrona Chitejezyka, —

30. W jaskini, co na polu Machpela, co naprzeciw Mamre w ziemi Kanaan, którą nabył Abraham wraz z polem od Efrona Chitejezyka na dziedziczny grób.

31. Tam pochowano Abrahama i Sarę, żonę jego, tam pochowano Ic'haka i Ribkę, żonę jego, i tam pochowałem i Leę —

32. Nabywszy pole i jaskinię, która w niem od synów Cheta. —

33. I przestał Jakób polecać synom swoim i złożył nogi swe na łożo, i skonał; i przyłączon został do ludu swego.

ROZDZIAŁ L.

1. I padł Josef na oblicze ojca swego i płakał nad nim, i całował go.

2. I rozkazał Josef sługom swym, lekarzom, zabalsamować ojca swego; i zabalsamowali lekarze Izraela.

3. I upłynęło mu czterdzieści dni — gdyż tyle dni upływa na balsamowaniu — i oplakiwali go Mieczejczycy siedmdziesiąt dni.

4. A gdy przeminęły dni płaczu po nim, rzekł Josef do domu Faraona, mówiąc: „Jeżelim też znalazł łaskę w oczach waszych, powiedzcież Faraonowi tak:

5. Ojciec mój zaklął mnie, mówiąc: Oto, ja umieram; w grobie moim, którym wykopał sobie w ziemi Kanaan, tam pochowaj mnie! A teraz, chciałbym pójść i pochować ojca mojego, i powrócić!“

Rozd. 50. 1. Spełnienie obietnicy 46, 4.

2. Balsamowanie zwłok τριχισοις było skutkiem powszechnej w Egipcie wiary, że śmierć nie przerywa ścisłego związku między duszą a ciałem. Z powodu dalekiego w gorącym klimacie transportu, balsamowanie zwłok Jakóba było koniecznym. Por. Herod. 2, 86.

3. Po zabalsamowaniu nastąpiła trzydziestodniowa żałoba. Num. 20, 29. Deut. 34, 8. Żałoba po królach egipskich trwała 72 dni. Diod. 1, 72.

4. Józef prosi dostojników, aby się za nim wstawili do Faraona, nie mógł bowiem w żałobnym stroju osobiście przed nim stanąć.

5. Którym wykopał, t. j. w rodzinnym grobie przygotował, por. 47, 30. Onk. חקניא.

27 בְּנִימִן זֶאֵב יִטְרֹף בְּקֶקֶר יֹאכַל עַד וְלַעֲרֵב יַחְזֵק שְׁלָל:

28 כָּל־אֱלֹהֵי שְׁבַטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר־דִּבֶּר

לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֵךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר בְּבִרְכָתוֹ בֵּרַךְ

אֹתָם: וַיֵּצֵאוֹתָם וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲנִי נֹאסֵף אֶל־עַמִּי קְבְּרוּ

אֹתִי אֶל־אֲבֹתַי אֶל־הַמְּעָרָה אֲשֶׁר בַּשְּׂדֵה עַפְרֹן הַחֲתִי:

30 בַּמְּעָרָה אֲשֶׁר בַּשְּׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־עַל־פְּנֵי מַמְרָא

בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אֲבֹתָם אֶת־הַשְּׂדֵה מֵאֵת עַפְרֹן

31 הַחֲתִי לְאַחֹת־קֶבֶר: שָׁמָּה קְבְּרוּ אֶת־אֲבֹתָם וְאֵת שְׂרָה

אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קְבְּרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה

32 קְבַרְתִּי אֶת־לֵאָה: מִקְנֵה הַשְּׂדֵה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־כָּבוּ מֵאֵת

33 בְּנֵי־חַת: וַיְכַל יַעֲקֹב לְצֹנֹת אֶת־בָּנָיו וַיֹּאסֵף רַגְלָיו אֶל־

הַמִּטָּה וַיָּגַע וַיֹּאסֵף אֶל־עַמּוּ:

ג.

1 וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיִּבֶךְ עָלָיו וַיִּשְׁקֵלּוּ: וַיֵּצֵאוּ יוֹסֵף

אֶת־עַבְדָּיו אֶת־הַרְפָּאִים לְחַנֹּט אֶת־אָבִיו וַיַּחַנְטוּ הַרְפָּאִים

3 אֶת־יִשְׂרָאֵל: וַיִּמְלְאוּ־לוֹ אַרְבַּעִים יוֹם כִּי בֵן יִמְלְאוּ יָמָיו

4 הַחַנְטִים וַיִּבְכוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שְׁבַעִים יוֹם: וַיַּעֲבְרוּ יָמָיו

בְּבֵיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם־נָא מִצְּאֹתַי

6 חֵן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ־נָא בְּאוֹנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר: אָבִי הַשְּׂבִיעֵנִי

לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקֶבְרֵי אֲשֶׁר כְּבַרְתִּי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן

שָׁמָּה תִקְבְּרֵנִי וְעֵתָה אֵעֲלֶה־נָא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי וְאֲשׁוּבָה:

מט v. 27 קמן בוק.

27. Benjamin, jedno z najwaleczniejszych pokoleń Sęd. 5, 14; 20, 17. 2 Sam. 2, 15. od którego pochodził Ehud, Saul i Jonathan, czycha wciąż, rano i wieczór Ps. 55, 18; 92, 3. Koh. 11, 6. na zdobycz niby wilk drapieżny. יטרף w pauzie zam. יטרף.

28. Błogosławieństwem, które się w następstwie na każdym z pokoleń spełniło.

29. Por. 25, 8.

33. Złożył nogi, podczas błogosławieństwa i wyrażenia ostatniej woli siedział bowiem na łożu 48, 2.

6. I rzekł Faraon: „Idź, a pochowaj ojca twego, jako zaklął ciębie.“

7. I poszedł Josef, aby pochować ojca swego; i poszli z nim wszyscy słudzy Faraona, starsi domu jego, i wszyscy starsi ziemi Micraim.

8. I cały dom Josefa i bracia jego, i dom ojca jego; tylko dzieci swoje i trzody swe, i rogaciznę swą zostawili w ziemi Goszen.

9. Wyprawili się też z nim i wozy i jezdni, tak, że poczet był bardzo wielki.

10. I doszli oni do gurnu Cierniowego, które po drugiej stronie Jardenu i urządzili tam żałobę wielką i ciężką bardzo; i obchodził po ojcu swym żałobę przez siedm dni.

11. I ujrzeli mieszkańcy ziemi tej, Kanaanejczycy, żałobę w Gurnie Cierniowém i rzekli: „Żałoba to ciężka u Micrejczykówh! Przeto nazwano imię jego: Abel-Micraim, które po drugiej stronie Jardenu.“

12. Uczynili z nim tedy synowie jego, jako im był przykazał:

13. Poniesli go synowie jego do Kanaan i pochowali go w pieczarze na polu Machpela, którą był nabył Abrahau wraz z polem na grób dziedziczny od Efrona Chitejczyka naprzeciw Mamre.

14. I wrócił Josef do Micraim, -- on i bracia jego, i wszyscy, którzy poszli z nim dla pochowania ojca jego -- gdy pochował ojca swego.

15. A widząc bracia Josefa, że umarł ojciec ich, rzekli: „Cóż, jeżeli znieawidzi nas Josef i odda nam wszystko zło, któreśmy mu wyrządzili?“

16. I wysłali do Josefa tak: „Ojciec twój nakazał przed śmiercią swoją, mówiąc:

17. Tak powiecie Josefowi: Proszę cię, chciejże przebaczyć winę braci twoich i grzech ich, że zło wyrządzili ci! A teraz przebacze winę sług Boga ojca twójego!“ I zapłakał Josef gdy tak przemówiono do niego.

18. Poszli tedy i bracia sami, i upadli przed nim i rzekli: „Otośmy niewolnikami twoimi!“

14. Do Hebronu weszli tylko synowie Jakóba, Egipcjanie zaś oczekiwali Józefa nad Jordanem.

17. Gdy przemawiali tak wysłańcy.

18. Dowiedziawszy się o żywém wzruszeniu Józefa udali się sami do niego.

6 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֵה וְקַבֵּר אֶת־אֲבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעַךָ:
7 וַיַּעַל יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל־עַבְדֵי פַרְעֹה
8 וְזִנְי בֵּיתוֹ וְכָל זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרַיִם: וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאָחָיו
9 וּבֵית אָבִיו רַק מִפֶּסֶם וּצְאֵנָם וּבִקְרָם עֹזְבוֹ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:
10 וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם־רֶכֶב גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כְּכַד מֵאָד:
11 וַיָּבֹאוּ עַד־גֵּרֶן הָאֲטֹר אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם
מִסֵּפֶד גָּדוֹל וְכַד מֵאָד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֲבֵל שִׁבְעַת יָמִים:
12 וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַפְּנִיעֵנִי אֶת־הָאֲבֵל בְּגֶרֶן הָאֲטֹר וַיֹּאמְרוּ
אֲבֵל־כְּכַד זֶה לְמִצְרַיִם עַל־פֶּן קָרָא שְׁמָהּ אֲבֵל מִצְרַיִם
13 אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: וַיַּעֲשׂוּ בְנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם:
14 וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בְנָיו אֶרְצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּמַעַרַת שְׂדֵה
הַכְּפֻלָּה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַיַּשְׂדָּה לְאַחֹת־קַבֵּר
15 מֵאֵת עַפְרָן הַחֹתֵן עַל־פְּנֵי מִמְרָא: וַיָּשֶׁב יוֹסֵף מִצְרַיִמָּה
הוּא וְאָחָיו וְכָל־הָעֹלָיִם אִתּוֹ לְקַבֵּר אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קְבֹרוֹ
16 אֶת־אָבִיו: וַיֵּרְאוּ אַחֲרֵי־יוֹסֵף כִּי־מֵת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ
יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהַשֵּׁב יָשִׁיב לָנוּ אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ
17 אֹתוֹ: וַיִּצְווּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אֲבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר:
18 כִּי־רָעָה גָּמְלוֹךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לִפְשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ
19 וַיִּבֶךְ יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֵלָיו: וַיִּלְכוּ גַם־אָחָיו וַיִּפְּלוּ לִפְנֵי

v. 17 ב' טעמים.

10. Ponieważ wedle świadectwa Hieronima wymieniona tu miejscowość znajdowała się na zachodnim brzegu Jordanu, oznacza b' עבר brzeg wschodni tej rzeki, gdzie podający tę wiadomość przebywał. Siedm dni trwał ceremoniał żałobny וְכַד por. Miszna Moed Katon 3.

11. Wyraz אֲבֵל żałoba, zamienił lud okoliczny na אֲבֵל niwa.

13. Liczny orszak egipski przeprowadzany wozami wojennymi i konnicą nie wkracza w głąb kraju, aby podejrzeń i zatargów nie wywoływać. Dla tych samych względów nie zdąża zastęp prostą drogą przez Rynokolurę i Beersebę, nie chce bowiem z wojowniczymi hordami Filistynów i Arabów się zetknąć.

19. I rzekł do nich Josef: „Nie obawiajcie się, bo czyż ja w miejscu Boga?

20. Jakkolwiek umyśliłście zło na mnie, Bóg umyślił to na dobre, aby sprowadzić to, co dziś się stało: aby zachować życie ludu licznego.

21. I tak nie obawiajcie się! Ja będę żywił was i działwę waszę.“ I pocieszał ich, i przemawiał do serca ich.

22. I został Josef w Micraim, — on i dom ojca jego. I żył Josef sto dziesięć lat.

23. I widział Josef u Efraima dzieci trzeciego pokolenia; synowie też Machira, syna Menaszy, zrodzili się na kolanach Josefa.

24. I rzekł Josef do braci swoich: „Ja umieram; ale Bóg wspomni was i wyprowadzi was z ziemi tej, do ziemi, którą zaprzysiągł Abrahamowi, Ic'hakowi, i Jakóbowi.“

25. I zaklął Josef synów Israela, i rzekł: „Wspomnieć wspomni Bóg was, a wtedy wyniesiecie kości moje ztąd!“

26. I umarł Josef w wieku stu dziesięciu lat, i nabalsamowano go, i złożono do skrzyni w Micraim.

19. Alboż mam siłę i prawo zająć miejsce Opatrzności Bożej i karzącej sprawiedliwości Jego?

23. Dzieci trzeciej generacji, prawnuki, por. 30, 3.

25. Por. Ex. 13, 19. Joz. 24, 32.

26. וישם por. 24, 33. בארון w tej przeznaczony dla Józefa skrzyni, swarkofagu, w którym przechowywano mumje.

Księga pierwsza powiada Delitsch rozpada się na dziesięć toledot czyli rodowodów: Rodowód nieba i ziemi, Adama, Noacha, Noachidów, Sema, Teracha, Ismaela, Izaaka, Ezawa i Jakóba. Pierwsze pięć tworzą obraz dziejów pierwotnych — drugie pięć obraz życia patriarchy. W pierwszych przedstawia Mojżesz wyłonienie się ziemi z chaosu, w drugich wystąpienie Abrahama i potomków jego z otchłani pogaństwa.

19 וַיֹּאמְרוּ הֲנִנּוּ לָךְ לַעֲבָדִים: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יוֹסֵף אֵל־
20 תִּירָאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי: וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה
אֱלֹהִים חֲשָׁבָה לְמַטְבָּה לְמַעַן עֲשֶׂה בַיּוֹם הַזֶּה לְהַחֲיִית
21 עַם־רַב: וְעַתָּה אֵל־תִּירָאוּ אֲנִכִּי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת־
22 טַפְכֶּם וַיִּנַּחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם: וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם
23 הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וְעֶשְׂרֵת שָׁנִים: וַיֵּרָא
יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מְכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה יָלְדוּ
24 עַל־בְּרָכֵי יוֹסֵף: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָחָיו אֲנִכִּי מֵת וְאֱלֹהִים
פָּקֵד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֵעֵלָה אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־
25 הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב: וַיִּשְׁבַּע
יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֵד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם
26 וְהֵעֵלְתֶם אֶת־עַצְמוֹתַי מִזֶּה: וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרֵת
שָׁנִים וַיַּחַנְטוּ אוֹתוֹ וַיִּישֶׂם בְּאָרוֹן בְּמִצְרַיִם:

v. 23 מ' רבתי.

ח ז ק

ככום פסוקי דספר בראשית אלף וחמש מאות ושלושים וארבעה
אך ליד סימן: וחציו ועל חרבך תחיה: ופרשיותיו י"ב. זה
שמי לעלם סימן: וסדריו מ"ג. גם ברוך יהיה סימן: ופרקיו
נ'. יי' חננו לך קוינו סימן: מניין הפתוחות שלשה וארבעים
והסתומות שמנה וארבעים. הכל תשעים ואחת פרשיות.
צא אתה וכל העם אשר ברנליך סימן:

Odczyty tygodniowe do księgi Genesis.

Haftarah do działu Bereszyth.

Jezajasz 42, 5—43, 10.

5. Tak rzecze Pan Wiekuisty, który stworzył niebiosa i rozpostarł je, który rozprzestrzenił ziemię wraz z płodami jej, On, który użył technienia zaludnieniu na niej, a ducha tym, co pielgrzymują po niej: 6. Ja, Wiekuisty, powołałem cię ku zbawieniu i ująłem rękę twoją, i zachowałem cię, i ustanowiłem na sprzymierzenie się ludów, na światło narodom. 7. Aby otworzyć oczy zaślepione, aby wywieść z więzienia więzionych, z domu zamknięcia — pogrążonych w ciemności. 8. Ja, Wiekuisty, — oto imię Moje, — chwały Mojej innemu nie oddam, ani sławy Mojej posągom. 9. Pierwsze — oto się ziściły, a nowe (czyny) zapowiadam; zanim zakielkują, ogłaszam je wam. 10. Zaśpiewajcie Wiekuistemu pieśń nową, sławę Jego od krańców ziemi, wy, co puszczacie się na morze i pełnię jego, pobrażę i mieszkańcy ich! 11. Niech podniosą głos pustynia i zagrody jej, sioła, które zamieszkuje Kedar, niech śpiewają mieszkańcy skał, ze szczytu gór niech wołają! 12. Niech składają Wiekuistemu cześć, a chwałę Jego po wybrzeżach niechaj głoszą. 13. Wiekuisty jako bohater wystąpi, jako mąż bojów wzbudzi zapal, zagrzmie i rzuci hasło, wrogom Swoim potężnym się okaże. 14. Milczałem oddawna, czyż mam spokojnym zostać, wstrzymywać się, jako rodzająca jęcząc? Burzyć chcę i chłonać wraz! 15. Spustoszę góry i wzgórza i wszystką zieleni ich wypłonię; i przestoczę rzeki na niwy, a jeziora wysuszę. 16. I poprowadzę ślepych po drodze, której nie znali, po szlakach im nieznanych powiodę ich; przemienię ciemność przed nimi w światło, a manowce w prostą drogę. Oto rzeczy, które spełnię, a nie zaniecham ich. 17. Cofną się wstecz i zawstydzą sromotnie, ufający posągom, mówiący odlewom: wyście bogowie nasi! 18. Którzy ndajecie głuchych, słuchajcie, a wy ślepi, patrzcie, abyście przejrze! 19. Ale któż bardziej ślepy niż sługa Mój, bardziej głuchy niż ten, do którego wysłaćców Moich wysyłam? Któż tak ślepy, jak nabyty Mój, zaślepiony jak sługa Wiekuistego? 20. Widziałeś wiele, aleś nie rozważył, otwierano uszy, ale nie słyszano. 21. Wiekuisty chciał, aby dla szczęścia swojego rozpowszechnił zakon i wślawił go. 22. Ale lud to ograbiony i złupiony, uwięzieni po lochach wszyscy, a w domach zamknięcia ukryci; stali się łupem, a nikt nie ocala, zdobyczą, a nikt nie powiada: Wydaj! 23. Gdyby też który z was to rozważył, pojął i usłuchał dla przyszłości. 24. Kto podał na grabież Jakóba, a Izraela łupieżcom? Czyliż nie Wiekuisty, On, któremuśmy zgrzeszyli? Nie chcieli drogami Jego postępować, a nie słuchali nauki Jego. 25. I wylał nań żar gniewu Swojego i potęgę wojny; i gorzał

סדר ההפטרות לספר בראשית.

הפטרות בראשית

בישעיה ס"י ט"ב ה' עד ס"י מ"ג י"א.

ה כה-אמר האל | יהוה בורא השמים ונומיהם רקע הארץ וצאצאיה נתן נשמה לעם עליה ורוח להלכים בה: ו אני יהוה קראתיך כצדק ואחזק בידך ואצרך ואחנה לברית עם לאור גוים: ו לפקח עינים עורות להוציא ממסגר אסיר מבית פלא ישבי חשך: ה אני יהוה הוא שמי וכבדו לאחר לא-אתן ותהלתי לפסילים: ה הראשונות הנהבאו וחדשות אני מגיד במרם תצמחנה אשמיע אתכם: י שירו ליהוה שיר חדש תהלתו מקצה הארץ יורדי הים ומלאו איים וישביהם: יא ישאו מדבר וערו חצרים תשב קדר ירנו ישבי סלע מראש הרים יצוחו: יב ישמו ליהוה כבוד ותהלתו באיים יגידו: יג יהוה כנפור יצא פאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף-יצריח על-איביו יתנפר: יד החשיתי מעולם אחריש אתאפק ביולדה אפעה אשם ואשאף יחד: יו אחריב הרים וגבעות וכל-עשבם אוביש ושמתו נהרות לאיים ואנמים אוביש: יז והולכתי עורים בדרך לא ידעו בנתיבות לא ידעו אדריכם אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים למישור אלה הדברים עשיתם ולא עזבתם: יח נסגו אחור יבשו כשת הכתחים בפסל האמרים לנפכה אתם אלהינו: יח החרישים שמעו והעורים הביטו שראות: יט מי עור כפי אס-עבדי וחרש כמלאכי אשלח מי עור כמשלם ועור כעבד יהוה: כ ראות רבות ולא תשמר פקח אזנים ולא ישמע: כא יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר: (כאן מסיימים הספרים)

כב והוא עס-בזו ושמוי הפח בחורים פלם ובכתי כלאים החבאו היו לבו ואין מזיל משפה ואין-אמר השב: כג מי ככם יאיון זאת יקשיב וישמע לאחור: כד מי נתן למשימה יעקב וישראל לבזוים הלא יהוה זו חטאנו לו ולא-אבנו בדרךיו הלוך ולא שמעו בתורה: כה וישפך עלי חמה אפו ועוזו מלחמה ותלהטרו מספכיב

naokoło niego, ale nie poznał, i palił się w nim, ale nie brał do serca. (43) 1. A jednak, tak rzecze Wiekuisty, Stwórca twój Jakóbie, i Mistrz twój Israelu: Nie bój się, bo wybawię cię, wezwę cię po imieniu; Moim ty! 2. Gdy przejdziesz przez wody, z tobą będę, a przez rzeki nie uniosą cię; gdy pójdziesz przez ogień, nie oparzysz się, a płomień nie spali cię. 3. Bom ja Wiekuisty, Bóg twój, Święty Israela, wybawca twój; oddałem na okup twój Micraim, Kusz i Seba w miejsce twoje. 4. Przeto, żeś drogim w oczach Moich, cenionym, i żem cię umiłował, oddam ludzi miasto ciebie i narody za życie twoje. 5. Nie bój się, bom Ja z tobą; ze Wschodu sprowadzę potomstwo twoje, a z Zachodu zgromadzę cię. 6. Powiem do Północy: Wydadaj! a do Południa: Nie zatrzymuj! Sprowadźcie synów Moich z daleka, a córki Moje z krańców ziemi. 7. Każdego, który mianowany imieniem Mojém, i którego dla chwały Mej stworzył, ukształtował, i uczynił. 8. Wydadajcie lud niegdyś ślepy, który już oczy posiada, głuchych, którzy już uszy mają. 9. Gdy wszystkie ludy się zbiorą razem, a zgromadzą się narody, któż między nimi wskaże jednego, co to przepowiedział, albo poprzednio nam wygłosił? Niechaj stawia świadków swoich, aby się stwierdziło, a którzyby, słysząc to, powiedzieli: to prawda! 10. Wyście świadkowie Moi, rzecze Wiekuisty, wy, i sługa Mój, którego wybrał, abyście poznali i uwierzyli Mi i zrozumieli, że Ja jest. Przedemną nie powstał Bóg, a po Mnie żadnego nie będzie.

Haftarah do działu Noach.

Jezajasz 54, 1—55, 5.

1. Raduj się nieplodna, któraś nie rodziła, uderz pieśnią, wykrzykuj, któraś bolu nie zaznała! bo liczniejsze będą dzieci opuszczonej, niż dzieci zamężnej, rzecze Wiekuisty. 2. Rozszerz przestrzeń namiotu twojego, a opony siedzib twoich niech się rozepną; nie ociągaj się, przedłuż powrozcy twoje, a kołki twe utwierdź. 3. Bo na prawo i na lewo się rozprzestrzenisz, potomstwo twoje ludy wydziedziczy, a miasta spustoszone zaludnią. 4. Nie obawiaj się, bo pohanbiona nie będziesz, a nie wstydź się, bo się nie zarumienisz; bo sromoty młodości twej zapomnisz, a na hańbę wdowieństwa twego nie wspomnisz więcej. 5. Bo małżonkiem twoim Stwórca twój, Wiekuisty zastępów imię Jego, a wybawcą twoim święty Israela, Bogiem całej ziemi nazwany. 6. Bo jako niewiastę opuszczoną a strapioną w duchu powoła cię Wiekuisty, i jako żonę młodości, gdy porzuconą została, rzecze Bóg twój. 7. Na chwilę przelotną opuściłem cię, ale w miłosierdziu wielkiem przygnę cię znowu. 8. W przystępie gniewu skryłem oblicze Moje nagle od ciebie, ałem się miłością Wiekuistą ulitowałem nad tobą — rzecze wybawca twój, Wiekuisty. 9. Bo jako wody Noacha to u Mnie: Jakom przysięgał, że się nie rozleją wody Noacha nadal na ziemi, tak też przysięgam, żebym się nie gniewał na ciebie ani groził cię. 10. Bo choćby się góry rozstąpiły, a wzgórza zachwiały, jednak łaska Moja od ciebie nie odstąpi, a przymierze pokoju Mojego się nie zachwieje, rzecze miłościwy twój, Wiekuisty. 11. O biedna, skołatana, niepocieszona! Oto osadzę na błyszczu kamienie twoje, a utwierdę cię na szafirach. 12. I uczynię z rubinu blanki

ולא ידע ותבערבו ולא ישים על לב: מג * ועתה כה אמר יהוה בראך יעקב ויצרקה ישראל אל תירא כי גאלתיך קראתי בשמך לי אלהי: ב כיתעבר בפנים אתך אני ובנהרות לא ישמפוה כיתתלך בכו אש לא תפוח ולהבה לא תבערך: ג כי אני יהוה אלהיך קדוש ישראל מושיעה נתתי כפרך מצרים פוש וסבא תחתיה: ד כאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך ואהן אדם תחתיה ולאמים תחת נפשך: ה אל תירא כי אתך אני ממזרח אביא זרעה וממערב אקבצך: ו אמר לצפון תני ולתימן אל תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ: ז כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתי יצאתי אה עשיתי: ח הוציא עבד עור ועינים יש וחרשים ואזנים לבו: ט כל הגוים נקבצו יחדו ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת וראשנות ישמעו יתנו עידיהם ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת: י אתם עדי נאם יהוה ועבדי אשר בחרתי למען תדעו ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה:

הפטרת נח.

בישעיה סי' נ"ד א' עד סי' נ"ה ה'.

* רני עקרה לא ילדה פצחי רנה וצחלי לא חלה כירפים בני שוממה מבני בעולה אמר יהוה: ב הרחיבי מקום אהלך ויריעות משכנותך וטו אל תחשבי האריכי מיתריך ויתדתך חוקי: ג כיי ימין ושמאל תפוצי וזרעה גוים יירשו וערים נשמות יושבו: ד אל תיראי כילא תבושי ואל תכלמי כילא תחפירי כי בשת עלומיך תשפחי וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד: ה כי בעלך עשיה יהוה צבאות שמו וגאלך קדוש ישראל אלהי כל הארץ יקרא: ו כי כאשה עזובה ועצובה ריה קראך יהוה ואשת נעורים כי תמאס אמר אלהיך: ז ברגע קמן עזבתך וברחמים גדולים אקבצך: ח בשצף קצף הסתרתני פני רגע ממך ובהסד עולם רחמתיך אמר גאלך יהוה: ט כימי נח זאת לי אשר נשפעתה מעבר מי נח עוד על הארץ כן נשפעתה מקצף עליך ומגערך: י כי הרים ימוש והנבעות תמוטנה וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמיך יהוה:

יא עניה סערה לא נחמה הנה אנכי מרביין בפוך אכנף ויסדתך בפפרים: יב ושמתי כדכד שמשתיך ושעריך לאבני אקדח

twoje, a bramy twoje z kryształów, a całą granicę twoją z kamieni drogocennych. 13. I będą wszystkie dzieci twoje świadome Wielkistego, i wielką będzie wtedy pomyślność dzieci twoich. 14. Sprawiedliwością utwierdzoną będziesz; daleką bądź od zgnębienia, bo niemasz się obawiać, i od trwogi, bo nie przybliży się do ciebie. 15. Wprawdzie niejeden się spiknie, ale nie z woli Mojej; ktokolwiek się spiknie na ciebie, przez ciebie upadnie. 16. Otom Ja stworzył tego, co broń wykuwa, co rozżarza w ogniu węgle i wyrabia narzędzie do czynu; Ja też stworzyłem niszczyciela, aby burzył. 17. Ale żadne narzędzie ukute przeciw tobie nie nada się, a każdy język, występujący do rozprawy z tobą, potępisz. Takim udział sług Wielkistego, i wysługa ich odemnie, rzecze Wielki. 55. 1. O wy wszyscy spragnieni, pójźcie do wody, i każdy, który pieniędzy nie ma, pójźcie, zaopatrzyć się i pożywajcie; tak, pójźcie, zaopatrzyć się bez pieniędzy i bez zapłaty w wino i mleko. 2. Na cóż odważać wam srebro za to, co nie chlebem, a pracę waszą za to, co nie syć? Słuchajcie Mnie, a zakosztujcie tego, co najlepsze, a niech się rozkoszuje w obfitości dusza wasza. 3. Skłońcie ucho wasze, a pójźcie do Mnie, słuchajcie, a ożyje dusza wasza, a zawrę z wami przymierze wieczne — łaski Dawidowi zapewnione. 4. Oto przedstawicielem narodów ustanowiłem go, księciem i wodzem ludów. 5. Oto ludy, których nie znasz, zawiesz, a plemiona, które cię nie znały, do ciebie się zbiegną, dla Wielkistego, Boga twojego, i dla świętego w Israelu, który cię wsławi.

Haftarah do działu Lech lecho.

Jezajasz 40, 27—41, 16.

27. Czemu powiadasz Jakóbie, i mówisz Israelu: Zakrytą drogą moja przed Wielkistym, a przed Boga mego sprawa moja nie przyjdzie? 28. Czyż nie pojął, czyż nie nigdy nie słyszał? Bogiem wiecznym — Wielki, twórcą krańców ziemi, nie ustanie On, ani się strudzi, niedoścignioną mądrość Jego. 29. Użycza zmęczonemu pokrzepienia, a bezsilnemu mocy dodaje. 30. Spracują się chłopięta i strudzą, a młodzieńcy się potkną i upadną; 31. Ale nąjący Wielkiemu odświeżają siłę, wznawiają loty jako orły, biegają, a nie trują się, idą naprzód, a nie nużą się. 41. 1. Umilknijcie przedemną mieszkańcy wybrzeży, ludy świeżą siłą wyposażone. Niech się zbliżą i niech przemówią, spolem do rozprawy przystąpmy. 2. Któż pobudził tego ze Wschodu, który zwycięstwo powołał w ślady swoje, narody sobie podbił, i królów ujarzmił, podawszy ich jako proch pod miecz swój, a jako plewy rozproszone pod łuk swój? 3. Sciga je, przebiega bezpiecznie drogę, na której stopy jego nie powstały? 4. Kto to sprawił i dokonał? Kto powołał pokolenia od początku? Ja Wielki, najpierwszy, i u ostatnich ten sam. 5. Widzą to pobrzeża i drżą, krańce ziemi się trwożą, gromadzą się i nadechodzą. 6. Jeden chce drugiego wspomódz, a do brata swego woła: Nabierz otuchy! 7. Zachęca kowal złotnika, a polecający młotkiem kującego na kowadle; powiada o złutowaniu: dobrém ono, i przytwierdza to gwoździemi, aby się nie ruszało. 8. Ale ty Israelu, sługo Mój, Jakóbie, którego wybrał, rodzie Abrahama, ulubieńca Mego. 9. Ty, którego ujął z krańców ziemi, a z kończyn jej powołał, a któremu powiedziałem: Sługą Moim ty, wybrałem cię, a nie porzuciłem. 10. Nie lękaj się, bom Ja z tobą, nie

וכל גבולך לאבני חפצין: י וכל פניך למודי יהוה ורכ שלום פניך: יי בצדקה תכונני רחמי מעשק כילא תיראי ומפחתה כי לא תקרב אליך: טו הן גור יגור אפם מאותי כיוגר אתה עליך יפול: טו הנה אנכי בראתי חרש נפח באש פחם ומוציא כלי למעשהו ואנכי בראתי כושחית לחבל: י כל פלי יוצר עליך לא יצלה וכל לשון תקום אתה למשפט תרשיעי ואת נחלת עבדי יהוה וצדקתם מאתי נאם יהוה: נה הוי כל צמא לכו למים ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר ויוחלב: כ למה תשקלו כסף בלוא לחם ויגיעכם בלוא לשבעה שמעו שמעו אלי ואכלו טוב ותתענג בדרשו נפשכם: ג המו אזנכם ולכו אלי שמעו ותחי נפשכם ואכרתה לכם ברית עולם חסדי דוד הנאמנים: ד הן עד לאומים נתתיו נגיד ומצוה לאמים: ה הן גוי לא תדע תקרא וגוי לא ידעך אליך ירוצו למען יהוה אלהיה ולקרוש ישראל כי פארה:

הפטרות לך לך.

בישעיה סי' מ' כ"ז עד סי' מ"א ט"ז.

כו למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מיהוה ומאלהי משפטי יעבור: כה הלא ידעת אבליא שמעת אלהי עולם ו יהוה בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתכונתו: כט הן לייעף פח ולאין אונים עצמה ירבה: ל ויעפו נעים ויגעו ובחורים כשול יפשו: לא וקני יהוה יחליפו כח יעלו אבר בנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו: מא החרישו אלי אים ולאמים יחליפו כח יגשו אז ידברו יחדו למשפט נקרה: כ מי העיר ממורה צדק יקראהו לרגלו: מן לפניו גוים ומלכים ירה יתן פעפר חרבו פקש נדה קשתו: ג ירדפם יעבור שלום ארח ברגליו לא יבוא: ד מי פעל ועשה קרא הדרות מראש אני יהוה ראשון ואת אחרנים אני הוא: ה ראו אים ויראו קצות הארץ יחררו קרבו ויאתיו: ו איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק: ז ויחזק חרש את צרף מחליק פטיש את הולם פעם אמר לדבק טוב הוא ויחזקהו במסמרים לא ימוט: ח ואמה ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיה ורע אברהם אהבי: ט אשר החזקתיה מקצות הארץ ומאציליה קראתיה ואמר לה עבדי אתה בחרתיה ולא מאסתיה: י איתירא כיעפה אני אל תשתע

trwoż się, bom ja Bóg twój! Ja cię pokrzepię i cię wspomogę, i cię wesprę prawicą Mą zwyciężką. 11. Oto zawstydzą się i będą pohaanbieni wszyscy, co pałają gniewem przeciw tobie; obrócą się w niwecz i wyginą przeciwnicy twoi. 12. Będziesz ich szukał, ale nie znajdziesz — ludzi zwady twojej; jako nicosć marność będą mężowie, którzy cię zwalczyć chcieli. 13. Bom Ja Wiekuisty, Bóg twój, który ujął prawicę twoją, który powiada do ciebie: Nie bój się, Ja cię wspomogę! 14. Nie bój się, robaczku, Jakóbie, garstko Izraela! Ja cię wspomogę, rzecze Wiekuisty, a wybawcą twoim Święty Izraela. 15. Oto uczynię cię jako sierlicę ostrą, nową, wielosieczną, pomłócisz góry i rozetrzesz, a wzgórza w plewę obrócisz. 16. Rozsiejesz je, a wiatr je roznieśie, a wichry rozmiemie je; ale ty rozradniesz się w Wiekuistym, Świętym Izraela chlubić się będziesz.

Haftarah do działu Wajeroch.

2 Król. 4, 1—37.

1. Kobieta zaś niejaka z żon wychowańców proroczych uskarżała się przed Eliszą i rzekła: Sługa twój, mąż mój, umarł, a wiadomo ci, jak sługa twój obawiał się Wiekuistego; a oto przyjsz mi wie-rzyciel, aby sobie zabrać dwoje dzieci moich za niewolników. 2. I rzekł do niej Elisza: Cóż mogę czynić dla ciebie? Powiedz mi jednak co masz w domu? I rzekła: Nie ma służebnica twoja nie w domu, prócz banki oliwy. 3. I rzekł: Idź, pożycz sobie naczyni z ulicy, od wszystkich sąsiadów twoich, — naczyni próżnych, wszakże nie bierz za mało. 4. A wróciwszy do domu zamknij drzwi za sobą i za synami twoimi, a nalej we wszystkie te naczynia, — które zaś pełne będzie, każ odstawić. 5. I tak odeszła od niego i zamknęła drzwi za sobą i za synami swoimi: ci podawali jej, a ona nalewała. 6. A gdy już pełne były naczynia, rzekła do syna swego: Podaj mi jeszcze naczynie, ale on jej odpowiedział: Niema więcej naczynia. I zatrzymała się oliwa. 7. Poszła tedy i powiedziała to mężowi Bożemu, on zaś rzekł: Idź sprzedaj tę oliwę i zapłać dług swój, ty zaś i synowie twoi żywcie się tem, co pozostało. 8. I zdarzyło się pewnego dnia, że przechodził Elisza przez Szunem, a mieszkała tam niewiasta znamienita, która go zagnęła, aby posilił się chlebem; i bywało ile razy tamędy przechodził, wstępował do niej, aby posilił się chlebem. 9. Rzekła tedy do męża swego: Oto przekonałam się, że ten mąż Boży świętym jest, który tędy często przechodzi. 10. Sporządźmy mu, proszę, poddasze murowane, małe, a postawmy tam łóżko i stół i krzesło i świecznik, aby, ile razy zawita do nas, tam zająć mógł. 11. I stało się pewnego dnia, gdy tam znowu zaszedł i wstąpił na owo poddasze i spoczął tam, 12. Że rzekł do Giechazego, sługi swojego: Zawołaj mi tej Szunamitki! I zawołał jej, i stanęła przed nim. 13. A rzekł był doń: Powiedz że jej: Oto nabawiłaś się dla nas całego tego niepokoju; cohy uczynić dla ciebie? Czyby przemówić za tobą u króla albo u hetmana? Ona wszakże odparła: W pośród współplemieńców moich (spokojnie) prze-bywam. 14. I rzekł: Cóż tedy czynić dla niej? I odpowiedział Giechazy: Przecież syna nie ma, a mąż jej stary. 15. I rzekł: Zawołaj

בִּי—אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אֲמַצְתִּיךָ אֶף—עֲזַרְתִּיךָ אֶף—תִּמְכַתִּיךָ בְּיַמִּין צְדָקָי: י" הֵן יִבְשׁוּ וַיִּכְלְמוּ כָּל הַנְּחָרִים בְּךָ יְהוָה כִּאֲנוּ וַיֵּאבְדוּ אַנְשֵׁי רִיבָה: יב תִּבְקַשְׁשׁ וְלֹא תִמְצָאִים אֲנִשֵׁי מִצְתָּהּ יְהוָה כִּאֲנוּ וְכֹאפִים אַנְשֵׁי מְלַחְמָתָהּ: יג כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִחוּזְקִי יִמְנָהּ הָאָמַר דָּה אֶל־תִּירָא אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ: יד אֶל־תִּירָא תוֹלַעַת יַעֲקֹב מִתִּי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ נְאֻם־יְהוָה וְגֹאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: טו הִנֵּה שְׁמַתִּיךָ לְמוֹרֵג חֲרוּץ חָדָשׁ בְּעַל פִּיפּוֹת תְּדוּשׁ הָרִים וְתִדְק וּגְבָעוֹת בְּפִיץ תִּשָּׂים: טז תִּזְרַם רוּחַ תִּשָּׂאִים וּסְעָרָה תִּפְיֵץ אֹתָם וְאֹתָהּ תִּגִּיל בִּיהוָה בְּקְדוּשׁ יִשְׂרָאֵל תַּתְּהַלֵּל:

הפטרות וירא.

מלכים ב' סי' ד' א' עד ל'ז.

י ואִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי־הַנְּבִיאִים צָעָקָה אֶל־אֱלִישָׁע לֵאמֹר עֲבַדְךָ אִישִׁי מֵת וְאֹתָהּ יָדַעְתָּ כִּי עֲבַדְךָ הָיָה יִרְאָה אֶת־יְהוָה וְהַגִּישָׁה כָּאֵל לָקַחְתָּ אֶת־שְׁנֵי יָלְדָי לִּי לְעֲבָדִים: י ואֵאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מַה אַעֲשֶׂה לָּךְ הַגִּידִי לִּי מַה־יִּשְׁׁלַחְךָ בְּבֵית וְהֵאמֶר אֵין לְשַׁפְּחָתְךָ כָּל בְּבֵית כִּי אִם־אֶסוּד שֶׁמֶן: יג וַיֵּאמֶר לָכִי שְׁאַלִי־לָּךְ בָּלִים מִזֶּה־חֻזֵן מֵאֵת כָּל־שְׂכַנְיָךְ בָּלִים רַקִּים אֶל־תִּמְעִיטִי: יד וּבָאת וּסְגַרְתָּ הַדְּלֵת בְּעַדְךָ וּבְעַד־בְּנֵיךָ וַיִּצְקֶתָ עַל כָּל־הַבָּלִים הָאֵלֶּה וְהַמְּלֵא תִּסְעִי: טו וְתִלָּךְ מֵאֵתוֹ וְתִסְגֵר הַדְּלֵת בְּעַדָּהּ וּבְעַד־בְּנֵיהָ הֵם מִנְּשֵׁים אֵלֶיהָ וְהִיא מוֹצֶקֶת: י וַיְהִי כַּמְּלֵאת הַבָּלִים וְהֵאמֶר אֶל־בְּנֵיהָ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כְּלִי וַיֵּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כְּלִי וַיַּעֲמֵד הַשֶּׁמֶן: יז וְתִכָּא וְתִגְדֵל לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֵּאמֶר לָכִי מְכַרִי אֶת־הַשֶּׁמֶן וְשַׁלְמִי אֶת־נִשְׁיךָ וְאֹתָ וּבְנֵיךָ תַחֲיִי בְנוֹתֶיךָ: טח וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֵר אֱלִישָׁע אֶל־שׁוֹנֵם וְשֵׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה וְתַחֲזֹק־כּוֹ לְאַכְל־לֶחֶם וַיְהִי מְדֵי עֲבָרוֹ יִסֵר שִׁמְהָ לְאַכְל־לֶחֶם: טט וְהֵאמֶר אֶל־אִשָּׁה הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קְדוֹשׁ הוּא עֲבַר עָלֵינוּ תָּמִיד: י נַעֲשֶׂה־נָא עֲלִית־קִיר קַמְזָה וְנִשָּׂים לֹ שֵׁם מִמֶּה וְשַׁלְחוּ וְכַסּוּ וּמְנוֹרָה וְהִיא כִּבְאוּ אֵלֵינוּ יִסֵר שִׁמְהָ: יא וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֵא שִׁמְהָ וַיִּסֵר אֶל־הָעִלְיָה וַיִּשְׂכַּב־שָׁמָּה: יב וַיֵּאמֶר אֶל־גִּיחֹזִי נַעֲרוּ קְרָא לְשׁוֹנְמֵית הַזֹּאת וַיִּקְרָאֶלָּהּ וְתַעֲמֵד לְפָנָיו: יג וַיֵּאמֶר לוֹ אֲמַרְנָא אֵלֶיהָ הִנֵּה חֲרָדְתָּ וְאֵלֵינוּ אֶת־כָּל הַחֲרָדָה הַזֹּאת מַה לַּעֲשׂוֹת לָּךְ הַיֵּשׁ לְדַבְּרֵךְ אֶל־הַמְּלָךְ אוֹ אֶל־שַׂר הַצָּבָא וְהֵאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנִכִי יִשְׁכַּת: יד וַיֵּאמֶר וּמַה לַּעֲשׂוֹת לָּהּ וַיֵּאמֶר גִּיחֹזִי אֲכַל בֵּן אֵין־לָּהּ וְאִישָׁהּ וְקָן: טו וַיֵּאמֶר

jej. I zawołał jej, i stanęła znowu we drzwiach. 16. I rzekł: O porze tej, około czasu bieżącego, będziesz piastowała syna. I odpowiedziała: Nie, panie mój, mężu Boży! nie czyni płomnych nadziei służebnicy twojej! 17. Ale poczęła ona niewiasta i urodziła syna o tej samej porze, około czasu bieżącego, jak był zapowiedział jej Elisza. 18. I podrosło dziecko. I stało się pewnego dnia, że wyszło do ojca swego, do żniwiarzy. Nagle zawołało do ojca swego: Głowa moja, głowa moja! Rzekł tedy do sługi: Zanieś je do matki jego. 20. A ten wziął je i zaniósł do matki jego; i pozostawało na kolanach jej aż do południa, i zmarło. 21. Poszła tedy na górę i położyła je na łożu męża Bożego, a zamknawszy za nim wyszła. 22. Poczém przyzywała męża swego i rzekła: Przyszlij mi którego ze sług i jedną oślicę, podążę do męża Bożego i zaraz wrócę. 24. I rzekł: Pocóż chcesz iść dzisiaj do niego, gdy ani nów ani Sabbat? I rzekła: Bądź zdrow! 24. I tak osiodławszy oślicę, rzekła do sługi swego: Prowadź a idź naprzód, a nie powstrzymuj mnie w jeździe, chyba że ci to rozkaże. 25. I tak wyruszyła i przybyła do męża Bożego u góry Karmel. Zaledwie spostrzegł ją mąż Boży zdaleka, rzekł do Giechazego, sługi swego: Otóż Szumamitka owa! 26. Przeto pobiegnijże jej naprzeciw a zapytaj jej: A zdrowaś ty? A zdrow li twój mąż? A zdrowe że dziecię twoje? I odpowiedziała: zdrowi. 27. A gdy przyszła do męża Bożego na górę, objęła nogi jego, i przystąpił Giechazy, aby ją odepchnąć. Ale mąż Boży rzekł: Zostaw ją, albowiem dusza jej w goryczy jest, a Wiekuisty zataił przedemną (przyczynę) i nie oznajmił mi. 28. I rzekła: Alboż żądałam syna od pana mego? Czyżem raczej nie mówiła: Nie zwódź mnie! 29. Rzekł tedy do Giechazego: Przepasz biodra twoje, i weź łaskę moję w rękę twą, a idź; kogokolwiek byś nie spotkał, nie pozdrawiaj go, a gdyby cię kto pozdrowił, nie odpowiadaj mu, a połóż łaskę moję na oblicze chłopca. 30. Ale matka chłopca rzekła: Jako żyw Wiekuisty, i jako żywa dusza twoja, że cię nie puszcę! I tak powstał i poszedł za nią. 31. Giechazy zaś był ich wyprzedził i połóżył łaskę na obliczu chłopca, lecz nie było ani głosu, ani znaku czucia. Tedy wrócił się mu naprzeciw i oznajmił mu, i rzekł: Nie ooceniło się chłopię. 32. A gdy wszedł Elisza do domu, a oto chłopię martwe leżało na łożu jego. 33. I wszedł i zamknął drzwi przed obojgiem i modlił się Wiekuistemu. 34. I wstąpił (na łożo) i położył się na dziecieniu i przyłożył usta swoje do ust jego, a oczy swoje do oczu jego, i pochylił się nad nim tak, że rozgrzało się ciało dziecienia. 35. A odwróciwszy się od niego przechadzał się po domu tam i napowrót, poczem wstąpił i pochylił się znowu nad nim; wtedy kichnęło chłopię aż do siódmego razu, i otworzyło (nareszcie) chłopię oczy swoje. 36. Wezwał wtedy Giechazego i rzekł: Zawołaj tej Szumamitki! I zawołał jej, a gdy przyszła do niego, rzekł: Zabierz syna twego! 37. I weszła i upadła do nóg jego, i pokłoniła się aż ku ziemi, i zabrała syna swego i wyszła.

קרא-לה ויקרא-לה ותעמוד בפתח: ^{טו} ויאמר למועד הזה כעת היה את חבקה בן ותאמר אל-אדני איש האלהים אל-תכזב בשפחתך: י ותהר האשה ותלד בן למועד הזה כעת היה אשר-דבר אליה אלישע: יי ויגדל הילד ויהי ויום ויצא אל-אביו אל-הקצרים: יט ויאמר אל-אביו ראשי ראשי ויאמר אל-הנער שאהו אל-אמו: כ וישארו ויבארו אל-אמו וישב על-כרפיה עד-הצהרים וימת: כא ותעל ותשכבו על-מפת איש האלהים ותסגר בערו ותצא: כב ותקרא אל-אשה ותאמר שלחה נא לי אחד מן-הנערים ואחת האתנות וארוצה עד-איש האלהים ואשוכה: כג ויאמר מדוע את-הלכת אליו היום לא-הודש ולא שבת ותאמר שלום: (כא) ויחבש הארון ותאמר אל-נערה נהג ולך אל-תעצרי-לי לרכב כי אם-אמרתי לך: כד ותלך ותבא אל-איש האלהים אל-הר הפרמל ויהי פראות איש-האלהים אותה מנגד ויאמר אל-גיחזי נערו הנה הישנמית הלז: כו עתה רוי-נא לקראתה ויאמר-לה השלום לך השלום לאישה השלום לילד ותאמר שלום: כז ותבא אל-איש האלהים אל-הר ותחזק פרגליו ויש גיחזי להדפה ויאמר איש האלהים הרפה-לה פרינפשה מרה-לה ויהוה העלים מפני ולא הגיד לי: כח ותאמר השאלתי בן מאת אדני הלוא אמרתי לא תשלה אתי: כט ויאמר לגיחזי חגר מתניה וקח משענתי כידך וקח פי תמצא-איש לא תברכנו וכי-יברכה איש לא העננו וישמת משענתי על-פני הנער: ל ותאמר אם הנער חי-יהוה וחי-נפשה אם-אעזבה ויקם וילך אחריה: לא וגיחזי עבר לפני-הם וישם את-המשענת על-פני הנער ואין קול ואין קשב וישב לקראתו ויגדלו לאמר לא הקיץ הנער: לב ויבא אלישע הביתה והנה הנער מת משכב על-כמתו: לג ויבא ויסגר הדלת בעד שניהם ויתפלל אל-יהוה: לד ויעל וישכב על-הילד וישם פיו על-פיו ועינו על-עינו וכפיו על-כפיו ויגהר עליו ויחם בשר הילד: לה וישב וילך בבית אחת הנה ואחת הנה ועל ויגהר עליו ויורר הנער עד-שבע פעמים ויפקה הנער את-עיניו: לו ויקרא אל-גיחזי ויאמר קרא אל-השנמית הזאת ויקראה ותבא אליו ויאמר שאי בנה: לי ותבא ותפל על-רגליו ותשתחו ארצה ותשא את-בנה ותצא:

Haftarah do działu Chaje Sarah.

1 Król. 1, 1—31.

1. A król Dawid się był zestarzał i zaszedł w lata, a choć okrywano go derami, przecie rozgrzać się nie mógł. 2. Tedy rzekli doń słudzy jego: Niech poszukają pannu naszemu, królowi, młodej dziewczicy, któraby posługiwała królowi, a była mu piastunką, a spoczywając na łonie twojem, rozgrzewała pana naszego, króla. 3. Szukali tedy dziewczę piękną po całej dziedzinie israelskiej i znaleźli Abiszagę Szunnamitkę i przywiedli ją do króla. 4. Że zaś dziewczę ta była piękna bardzo, stała się królowi piastunką i usługiwała mu; król wszakże nie poznał jej. 5. Adonijah zaś, syn Chaggity wynosił się mówiąc: Ja panować będę! I nasprawił sobie wozów i jezdnych, a pięćdziesięciu ludzi biegało przed nim. 6. Nie skarcił go zaś ojciec jego nigdy, żeby miał powiedzieć: Czemu tak czynisz? Był on też pięknej nader postawy, a urodziła go była po Absalomie. 7. A stał on w zmwioie z Joabem, synem Ceruji, i z Ebjatarem kapłanem, którzy popierali Adoniję. 8. Wszakże Cadok kapłan, i Benajah syn Jehojady, i Natan prorok, i Szymei i Rei, i rycerze Dawida nie byli za Adoniję. 9. I narznął Adonijah owiec i wołów i wszelakiego bydła tuczne go w Eben-Zochelet, które przy En-Rogiel, i wezwał wszystkich braci swoich, królewiczów, i wszystkich mężów Jehudy, dworzan królewskich. 10. Ale Natana, proroka, i Benajaha, i rycerstwa, i Salomona, brata swego, nie wezwał. 11. Tedy rzekł Natan do Bat-szeby, matki Salomona, mówiąc: Czy nie słyszałaś, że królem został Adonijah, syn Chaggity, choć pan nasz Dawid nie wie o tém? 12. A teraz idź, pozwól, abym dał ci tę radę, i ocal życie swoje i życie syna twego Salomona. 13. Idź a przedstaw się królowi Dawidowi i powiedz mu: Czyżes nie ty sam, panie i królu mój, zaprzysiągł służebnicy twojej w te słowa: „Salomon, syn twój, będzie królował po mnie, tylko on zasiądzie na stolicy mojej!” Czemu tedy panuje Adonijah? 14. Otóż jeszcze podczas gdy tam mówić będziesz z królem, wejdę i ja za toba, i stwierdząc słowa twoje. 15. Weszła tedy Bat-szeba do króla, do komnaty. Król zaś zestarzał się już był bardzo, a Abiszag Szunnamitka posługiwała królowi. 16. I uklękła Bat-szeba i rzuciła się przed królem, i zapytał król: Co ci jest? 17. I odpowiedziała: Panie mój: tyś przysiągł na Wiekuistego, Boga twego, służebnicy twojej w te słowa: „Salomon, syn twój, będzie panował po mnie, a tylko on zasiądzie na stolicy mojej!” 18. A teraz oto Adonijah panuje, choć dotąd, panie mój i królu! ty o tém nie wiesz. 19. Albowiem narznął wołów i tuczne go bydła i owiec w mnóstwie, i wezwał wszystkich królewiczów i Ebjatara kapłana, i Joaba, hetmana wojsk, ale Salomona sługi twego nie wezwał. 20. A wszak ty, panie mój i królu! oczy całego Israela zwrócone na ciebie, abyś im powiedział, kto zasiądzie na stolicy króla, pana mego, po tobie. 21. A stać by się mogło, że gdy spocznie pan mój, król, przy ojcach swoich, będziemy ja i syn mój Salomon (traktowany

הפטרות חיי שרה.

מלכים א', א' עד ל"ב.

א והמלך דוד וקן בא בימים וכפהו בבגדים ולא יחם לו: ב ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה כהולה ועמדה לפני המלך ותהיה לו סכנת ושכבה כחיקה והם לאדני המלך: ג ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל וימצאו את־אבישג השונמית ויבאו אתה למלך: ד והנערה יפה עד־מאד ותהי למלך סכנת ותשרתהו והמלך לא ידעה: ה ואדניה כוהנית מתנשא לאמר אני אמלך ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו: ו ולא־עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית ונס־הוא טוב־האר מאד ואתו ילדה אחרי אבשלום: ז והיו דבריו עם יואב בן־צרויה ועם אביתר הכהן ויעזרו אחרי אדניה: ח וצדוק הכהן ובניהו בן־יהוידע ונתן הנביא ושמעי ורעי והגבורים אשר לדוד לא היו עם־אדניהו: ט ויזבח אדניהו צאן ובקר ומריא עם אבן הזחלת אשר־אצל עין רגל ויקרא את־כל־אחיו בני המלך ולכל־אנשי יהודה עבדי המלך: י ואת־נתן הנביא ובניהו ואת־הגבורים ואת־שלמה אחיו לא קרא: יא ויאמר נתן אל־פת־שבע עם־שלמה לאמר הווא שמעת פי מלך אדניהו בן־חנית ואדנינו דוד לא ידע: יב ועתה לכי אי־עצה נא עצה ומלטי את־נפשך ואת־נפש בנה שלמה: יג לכי ובאי אל־המלך דוד ואמרת אליו הלא־אתה אדני המלך נשבעת לאמרתך לאמר פי־שלמה בנה ימלך אחרי והווא ישב על־כסאי ומדוע מלך אדניהו: יד הנה עוֹדך מדברת שם עם־המלך ואני אבוא אחריך ומלאתי את־דבריך: טו ותבא בת־שבע אל־המלך החדרה והמלך וקן מאד ואבישג השונמית משרת את־המלך: טז ותקד בת־שבע ותשתחו למלך ויאמר המלך מה־לך: יז ותאמר לו אדני אתה נשבעת ביהוה אלהיך לאמרתך פי־שלמה בנה ימלך אחרי והווא ישב על־כסאי: יח ועתה הנה אדניה מלך ועתה אדני המלך לא ידעת: יט ויזבח שור ומריא־וצאן לרב ויקרא לכל־בני המלך ולאביתר הכהן וליואב שר הצבא ולשלמה עבדך לא קרא: כ ואתה אדני המלך עיני כל־ישראל עליה להגיד להם מי ישב על־כסא אדני־המלך אחרי: כא והנה כש־ב אדני־המלך עם־אבתיו והייתי אני ובני שלמה חטאים: כב והנה עוֹדנה מדברת עם־המלך ונתן הנביא בא:

Natan, prorok. 23. I oznajmili królowi, mówiąc: Oto Natan, prorok. I wszedł do króla, i rzucił się przed królem twarzą ku ziemi. 24. I rzekł Natan: Panie mój i królu! Czyś rzeczywiście rozkazał: „Adonijah będzie panował po mnie, a on zasiądzie na stolicy mojej?” 25. Albowiem zeszedł on dzisiaj i narznął wołów i tucznego bydła i owiec w mnóstwie, i wezwał wszystkich królewiczów, i hetmanów wojska, i Ebjatarę, kapłana, a oto jedli i pili przed obliczem jego, wołając: „Niech żyje król Adonijah!” 26. Mnie wszakże, sługi twego, i Cadoka kapłana, i Bennajaha, syna Jehojady, i Salomona, sługi twego, nie wezwał. 27. Czyżby od pana mego, króla, wyjść miała ta rzecz, a nie powiadomiłbyś sługi twego, kto zasiądzie na stolicy pana mego, króla, po nim? 28. I odpowiedział król Dawid, i rzekł: „Zawołajcie mi Bat-szeby!” A gdy weszła do króla i stanęła przed obliczem króla, 29. Tedy przysiął król, i rzekł: „Żyw Wiekuisty, który wybawił duszę moją z każdej niedoli, 30. Iż jakom ci przysiął na Wiekuistego, Boga Israela, mówiąc: „Salomon, syn twój, będzie panował po mnie, a on zasiądzie na stolicy mojej, miasto mnie” — tak uczynię jeszcze dnia dzisiejszego! 31. I uklękła Bat-szeba twarzą ku ziemi, i rzuciła się przed królem, i zawołała: Niech żyje Pan mój, król Dawid, na wieki!

Haftarah do działu Tholdoth.

Malachi 1—2, 7.

1. Objawienie słowa Wiekuistego do Israela przez Malachjasza. 2. Miłowałem was, rzecze Wiekuisty, a wy pytacie się jeszcze: Czémżo okazywałeś nam tę miłość? Alboż nie jest Esaw bratem Jakóba, rzecze Wiekuisty; a jednak miłowałem tylko Jakóba, 3. A Esawa znienawidziłem, i podałęm góry jego na spustoszenie, a dziedzictwo jego szakałom stepu. 4. Może Edom powiedzieć: „zniszczeni jesteśmy, ale znów ruiny odbudujęm” — wszakże tak rzecze Wiekuisty zastępów: „Niechaj oni budują, ale Ja rozwalę, i nazywać ich będą dziedziną niegodziwości, ludem, któremu zlorzeczył Wiekuisty na wieki. 5. A nierzę to własne oczy wasze, i sami zawołacie, wstąpił się Wiekuisty i po za dziedziną Israela.” 6. Syn czei wszak ojca, a sługa pana swojego: Jeżelim tedy ojcem, gdzie cześć Moja, a jeżeli panem, gdzie bojaźń przedemną, rzecze Wiekuisty zastępów do was, kapłani, którzy poniżacie imię Moje! Wy wszakże pytacie się jeszcze: Czémżo poniżamy imię twoje? 7. Składacie na ołtarz Mój chleb nieczysty, a pytacie się: Czémżesmy znieważyli Cię? Tém, że wygłaszacie to, jak stół Wiekuistego wstrętny wam jest. 8. Gdy sprowadzacie ślepe na ofiarę, czyż to nie złego? A gdy sprowadzacie chrome i chore, czyż to nie złego? Cheięż to ofiarować namiestnikowi twojemu, czy łaskawie to przyjmie, albo czy uwzględni osobę twoją? — rzecze Wiekuisty zastępów. 9. A przytem błagajcie jeszcze oblicze Boże, aby miłował się nad nami! Z przyczyny waszej to się stało — czyżby miał uwzględnić osoby wasze? rzecze Wiekuisty zastępów. 10. Gdyby choć jeden był w pośród was, któryby zamknął podwoje, abyście nie wzniecali ognia na ołtarzu Moim daremnie! Nie mam upodobania w was, rzecze

כִּי וַיִּגִּידוּ לְמֶלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתַן הַנְּבִיא וַיָּבֵא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְמֶלֶךְ עַל-אֶפְסוֹ אֶרְצָה: כִּי וַיֹּאמֶר נָתַן אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ אֶתְּךָ אֲמַרְתָּ אֲדֹנָיהוּ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יוֹשֵׁב עַל-כִּסֵּאֵי: כִּי כִי יִרְדֵּ הַיּוֹכ וַיּוֹפֵחַ שׁוֹר וּמְרִיאֵ-וּצֹאן לָרֶב וַיִּקְרָא לְכָל-בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי הַצִּבָּא וּלְאֲבֹתָיִר הַבָּהֵן וְהַנֶּס אֲבָלִים וְשֵׁתִים לִפְנָיו וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנָיהוּ: כִּי וְלֹ אֲנִי-עֲבָדְךָ וְלִצְדֵק הַבָּהֵן וּלְכַנְיָהוּ בִן-יְהוֹיָדָע וּלְשַׁלְמָה עֲבָדְךָ לֹא קָרָא: כִּי אִם מֵאֵת אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדְּבָר הַזֶּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ אֶת-עֲבָדְךָ מִי יוֹשֵׁב עַל-כִּסֵּאֵ אֲדֹנָי-הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: כִּי וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר קְרָאוּ-לִי לְבַת-שֶׁבַע וַתָּבֵא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: כִּי וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר חַי-יְהוָה אֲשֶׁר-פָּדָה אֶת-נַפְשִׁי מִכַּף-צָרָה: לֹא כִי כִּי אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי לָךְ בַּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי-שַׁלְמָה בְּנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יוֹשֵׁב עַל-כִּסֵּאֵי תַחְתֵּי כִי בֵן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה: לֹא וַתִּקַּד בַּת-שֶׁבַע אֶפְסֵי אָרֶץ וַתִּשְׁתַּחֲוּ לְמֶלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעַלְמֵם:

הפטרות תולדות.

טלאכי סי' א' ב' עד ו'.

א מִשָּׂא דְבַר-יְהוָה אֶל-יִשְׂרָאֵל בְּיַד מְלָאכֵי: ב אֶהְבֵּתִי אֶתְכֶם אֲמַר יְהוָה וְאֲמַרְתֶּם בְּפִיהָ אֶהְבֵּתֵנוּ הֲלוֹא-אִחַ עִשָׂו לַעֲקֵב נֹאמַי-יְהוָה וְאֶהְבֵּ אֶת-יַעֲקֹב: ג וְאֶת-עִשָׂו שִׁנְאֵתִי וְאֲשִׁים אֶת-דֵּהָרִיו שְׂמִמָּה וְאֶת-נַחֲלָתוֹ לְהַנּוֹת מִדְּבָר: ד כִּי-תֹאמַר אָדָם רִשְׁשָׁנוּ וְנָשׁוּב וְנִכְנַה חַרְכוֹת כֹּה אֲמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַמָּה יִכְנּוּ וְאֲנִי אֶהְרֹס וְקָרָאוּ לָהֶם גְּבוּל רִשְׁעָה וְהָעַם אֲשֶׁר-זָעַם יְהוָה עַד-עוֹלָם: ה וְעֵינֵיכֶם תִּרְאִינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדַל יְהוָה כִּי-עַל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל: ו בֵּן יִכְפַּד אֵב וְעַכְדֵּ אֲדֹנָיו וְאֶת-אֵב אֲנִי אֵיהֶ כְּבוֹדִי וְאֶת-אֲדוֹנִים אֲנִי אֵיהֶ מוֹרְאֵי אֲמַר יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם הַבְּהָנִים בּוֹזֵי שָׁמַי וְאֲמַרְתֶּם בְּפִיהָ כִּי-זִנּוּ אֶת-שַׁמָּה: ז כִּי-נִישִׁים עַל-מִזְבְּחֵי לָהֶם כִּנְאֹל וְאֲמַרְתֶּם בְּפִיהָ גֵּאלְנוּךָ בְּאֲמַרְכֶם שְׁלַחן יְהוָה נִכְוָה הוּא: ח וְכִי-תִגְשִׁיוּן עוֹב לְזוֹכֵן אֵין רַע וְכִי תִגְשִׁוּ פֶּסַח וְחָלָה אֵין רַע הַקְרִיבָהוּ נֹא לְפַחְתֶּךָ הַיִּרְצָה אוֹ הִישָׂא פָנֶיךָ אֲמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ט וְעַתָּה חֲלוּ-נָא פְנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיַּחַנְנוּ מִיַּדְכֶם הַיְתָה זֹאת הִישָׂא נַפְסֵךָ פְּנִים אֲמַר יְהוָה צְבָאוֹת: י מִי גַם-בָּכֶם וַיִּסְגַּר דְּלֵתִים וְלֹא-תִאֲרוּ מִזְבְּחֵי חַנּוּס אֵין-לִי חֶפְזִן בָּכֶם אֲמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא-אֶרְצָה מִיַּדְכֶם:

Wiekniasty zastępów, a ofiary nie przyjmę z ręki waszej! 11. Oto od wschodu słońca do zachodu jego wielkiem jest imię Moje między narodami, a na każdym miejscu kadzidło się przynosi imieniu Mojemu, ale tylko ofiara czysta, albowiem wielkie imię Moje między narodami, rzecze Wiekniasty zastępów. 12. Wy zaś znieważacie je, mówią: stół Wiekniastego zanieczyszczony jest, a ofiara na nim — wstrętny to pokarm. 13. Powiadacie też: O, co za zmusła! i gardzicie tēm, rzecze Wiekniasty zastępów; przywlekacie zagrabione i chrome i schorzałe — a składacie to na ofiarę: czyż to przyjąć mam z upodobaniem z ręki waszej, rzecze Wiekniasty. 14. Przekłęty szalbierz, który w trzodzie swojej (zdrowego) samca ma i ślubuje, a ofiaruje samiec ułonną Wiekniastemu; gdyż królem Ja wielkim, rzecze Wiekniasty zastępów, a imię Moje groźne między narodami. 2, 1. Otóż do was to zlecenie, kapłani! 2. Jeżeli nie usłuchacie, i jeżeli nie przyjmiecie do serca, abyście składali (należną) cześć imieniu Mojemu, rzecze Wiekniasty zastępów, tedy poszlę wpośród was przekleństwo, i przeistoczę w przekleństwo błogosławieństwa wasze; tak, jużem je przeklął, bo nie bierzecie nic do serca. 3. Oto wyniszczę wam siewy, a rzucę mierzwę w oblicze wasze, mierzwę świątecznych ofiar waszych, ponieważ ciągnie was do niej. 4. A poznać wam, że posłałem do was to zlecenie, aby ostało się przymierze Moje z Lewim, rzecze Wiekniasty zastępów. 5. Tak, przymierze Moje było z nim, życie i pokój — dałem mu je dla bojaźni, a też obawiał się Mnie, a przed imieniem Mojm ugiął się. 6. Nauka prawdy była w ustach jego, a krzywda nie była znaleziona na wargach jego; w pokoju i prostocie postępował ze mną, a wielu odwrócił od winy. 7. Tak powinny zawsze wargi kapłańskie strzedz wiedzy, a wtedy szukać będą nauki z ust jego, gdyż wysłannikiem Wiekniastego zastępów on.

Haftarah do działu Wajece.

Hozea 12, 13—14, 10.

13. I schronił się Jakób na pola aramejskie i musiał służyć Israel o kobietę i dla kobiety pasterzyć. 14. Przez proroka jednak wywiódł Wiekniasty Israela z Micraim i przez proroków był strzeżony. 15. Ale jątrzył Efraim do rozgorzyczenia, przeto rzuci nań krwawą winę jego, a bluźnierstwo jego odpłaci mu Pan jego. 13, 1. Gdy przemawiał Efraim, zapanowało drżenie, gdyż w poważaniu był w Israelu, ale zgrzeszył on przez Baala i zginął. 2. A wciąż jeszcze trwają w grzechu i czynią sobie odlewy ze srebra wedle pomysłowości swojej — bałwany roboty mistrzowskiej, skończonej, że mówi się o nich (służenie) „ludzi zarzynają, a cielcom hołdują.“ 3. Przeto będą jak mgła poranna, i jako rosa, która rychło znika, jako plewa rozwiwana z bojewiska, i jako dym z dynnika. 4. A Jam Wiekniasty, Bóg twój, od ziemi Micraim, a Boga prócz Mnie nie powinien być poznać, bo nie masz zbawcy oprócz Mnie. 5. Zajmowałem się tobą na pustyni, na ziemi spiekłej, 6. Gdy się jednak podpaśli i nasycili, przesyćili się i uniosło się serce ich, a przeto zapomnieli o Mnie. 7. To też stanę się jako lew dla nich, jako lampart przy drodze czychać będę. 8. Napadnę ich jako niedźwiedzica osierocona, i rozerwę oponę ich serca — tak, pożrę ich tam ja ko lwica, — zwierz dziki rozszarpie ich. 9. Oto

י כִּי יִמְזַרְחַ שְׁמִשׁ וְעַד־מְכוּאוֹ גְדוֹל שְׁמִי בְּגוֹיִם וּבְכָל־מְקוֹם מְקַטֵּר
 כָּגֶשׁ לְשָׁמַי וּמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי־גְדוֹל שְׁמִי בְּגוֹיִם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:
 י וְאַתֶּם כַּחֲלָלִים אֶתוּ בְּאַמְרֵכֶם שְׁלַחַן אֲדָנִי כִּנְאָל הוּא וְנִיבּוֹ נְבוּזָה
 אָכְלוּ: י וְאַמְרַתֶּם הִנֵּה מִתְּלָאָה וְהִפְתַּחְתֶּם אוֹתוֹ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
 וְהִבְאַתֶּם גְּזוֹל וְאַתְּ־הִפְסַח וְאַתְּ־הַחֲוִלָּה וְהִבְאַתֶּם אֶת־הַמִּנְחָה הָאֲרֻצָּה
 אוֹתָהּ מִיְדֵיכֶם אָמַר יְהוָה: י וְאַרְזֵר נוֹכַח וְיֵשׁ בְּעַדְרוֹ זָכַר וְנָדַר וּבִחַ
 מִשְׁחַת לְאֲדָנִי כִּי מִלֶּךְ גְּדוֹל אָנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשָׁמַי נוֹרָא בְּגוֹיִם:
 ב * וְעַתָּה אֵלֵיכֶם הַמְצוּהָ הַזֹּאת הַכְּהֵנִים: ב אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ וְאִם־
 לֹא תִשְׁכַּחוּ עַל־לֵב לַחַת כְּבוֹד לְשָׁמַי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשְׁלַחַתִּי
 בְּכֶם אֶת־הַמִּאֲרָה וְאַרְוִתִּי אֶת־בְּרִכּוֹתֵיכֶם וְגַם אֲרוֹתֶיהָ כִּי אֵינְכֶם
 שְׁמַיִם לִלְבָב: ב הֲנִנִי גַעַר לְכֶם אֶת־הַדּוֹרֵעַ וְרוֹתִי פָרֵשׁ עַד־פְּנֵיכֶם
 פָּרֵשׁ חֲזִיקֶם וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֱלֹוִ: ד וְיִדְעַתֶּם כִּי שְׁלַחַתִּי אֵלֵיכֶם אֶת
 הַמְצוּנָה הַזֹּאת לְהִיּוֹת בְּרִיתִי אֶת־לֹוֹ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ה בְּרִיתִי
 הִיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשְׁלוֹם וְאַתְנַם־לוֹ מוֹרָא וְיִירָאֲנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נַחַת
 הוּא: ו תּוֹרַת אֱמֶת הִיְתָה בְּפִיהוּ וְעוֹלָה לֹא־נִמְצְאָה בְּשִׁפְתָיו בְּשְׁלוֹם
 וּבְמִשׁוֹר הִלְךְ אִתִּי וּרְבִים הִשִּׁיב מַעֲוֹן: ז כִּהֵן יִשְׁמְרוּ־דַעַת
 וְתוֹרָה יִבְקְשׂוּ מִפִּיהוּ כִּי מִלֶּאֱךָ יְהוָה־צְבָאוֹת הוּא:

הפטרות ויצא.

בהושע י"ב פ' י"ג עד סוף הספר

י וַיְבָרַח יַעֲקֹב שָׂדֵה אַרְם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שְׂמֹר:
 י וּבְנִכְיָא הִצִּילָה יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּבְנִכְיָא נִשְׁמַר: טו הַכְּעִים
 אֲפָרַיִם תִּמְרוּרִים וְדָמָיו עָלָיו יָפוּשׁ וְחִרְפָּתוֹ יִשִּׁיב לוֹ אֲדָנָיו:
 יג * כַּדְּבַר אֲפָרַיִם רַחַת נָשָׂא הוּא כִּי־יִשְׂרָאֵל וַיִּאֲשֶׁם בְּבַעַל וַיִּמַּת:
 ב וְנִתְּהָ וַיִּסְפּוּ לַחֲבֹא וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִסְפָּה מִבְּסֻפָּם כַּתְּבוּנָם עֲצָפִים
 מַעֲשֵׂה חֲרָשִׁים כִּלָּה לָהֶם הֵם אֲמָרִים זִכְחֵי אָדָם עֲנָלִים יִשְׁקֹוּ: ב לָכֵן
 יְהִי בְּעֵנֵי־בִקְרָ וּכְפֹל מִשְׁפֵּיִם הִלְךְ כְּמִין יִסְעַר מִרְוֶן וּכְעֵשֶׂן מֵאַרְבֶּה:
 ד וְאַנְכִי יְהוָה אֱלֹהֶיהָ מֵאַרְוֶן מִצְרַיִם וְאַלֹהִים זוֹלָתִי לֹא תִדַע וּמוֹשִׁיעַ
 אֵין בְּרִיתִי: ה אָנִי יִדְעַתְךָ בְּמִדְבַר בְּאַרְץ תְּלֵאוּבַת: ו כְּמִרְעֵיתֶם
 וַיִּשְׁפְּרוּ שִׁבְעוּ וַיִּרְם לָבָם עַל־כֵּן שִׁכְחוּנִי: ז וְאַהִי לָהֶם כְּמוֹ־שִׁחַל
 כְּנֹמֵר עַל־דְּרֹךְ אֲשׁוּר: ח אֲפָנְשֶׁם בְּדָב שִׁבּוֹל וְאַקְרַע סִגוֹר לָבָם
 וְאַכְלֶם שֵׁם כְּלִכְיָא הִיִּת הַשָּׂדֵה תִּבְקַעֶם: ט שְׁחַתְךָ יִשְׂרָאֵל כִּי־כִי

zaguba twoja Israelu, żeś przekornym był Mnie, pomocy twojej! 10. Gdzież teraz król twój, aby ci pomógł we wszystkich miastach twoich, gdzież sędziowie twoi? — gdy wszak mówiłeś: daj mi króla i zwierzchników! 11. Dałem ci tedy króla w gniewie Moim, ale go zabiorę w zapalezywości Mojej. 12. Zebrane są winy Efraima, przechowane grzechy jego! 13. Bole rodzącej już ogarniają go; o dziecię niemądre! czas nadszedł, — ale nie ostoi się przy porodzie. 14. Czyż mam z moey grobu ich wykupić, od śmierci wybawić? (Nie!) Gdzież zarazy twoje o śmierci! gdzie dżumy twoje otchłani? Litość skryje się z przed oczu Moich! 15. Choćby w pośród niw bujnych się rozkwitał, nadejdzie wiatr wschodni, wicher Wiekuistego od puszczy się zrywający, że wsiąknie źródło jego, i wyschnie źródł jego, i tak wydrze mu skarbiec wszystkich rzeczy cennych. 14, 1. Odpokutuje Szomron, bo powstał przeciw Bogu swojemu, od miecza legną, niemowlęta ich roztrącone będą, a brzemiennie ich rozrzynane. 2. Wróć Israelu do Boga twojego, boś upadł przez winy twoje! 3. Zabierzcie ze sobą słowa (skruczy) i nawróćcie się do Wiekuistego; mówcie do niego: wszelką winę odpuść, a przyjm poprawę naszą, chcemy spłacić za ciecia ustami naszymi. 4. Aszur nie będzie już pomocą naszą, na rumakach (jęz) jeździć nie chcemy, ani nazywać nadal Bogiem naszym dzieło rąk naszych, gdyż u Ciebie tylko znajdzie zmiłowanie osierocony. 5. Wtedy uleczę ich z przekory ich, umiłuję ich łaskawie, bo odwróci się gniew Mój od nich. 6. Będę jako rosa dla Israela, zakwitnie jako lilia, a zapuści korzenie jako Liban. 7. Rozwiną się odrośle jego, a będzie jako oliwnik blask jego, a woń jego jako Libanu. 8. Wróca, którzy (niegdys) mieszkali pod cieniem jego, ożyją jako zboże, a zakwitną jako winogrod; sława jego jako wina Libanu. 9. Efraim powie: Cóż mi odtąd po bałwanach? Ja (jeden) wysłucham i wejrzę nań, Ja ci będę jako cyprys zielony, odemnie owoc twój się znajdzie. 10. Kto mądry zrozumie to, kto roztropny pozna, że proste są drogi Wiekuistego; sprawiedliwi kroczą niemi, a tylko odstępey upadają na nich.

Haftarah do działu Waiszlach.

Iloza 11, 7—12, 12.

7. Wciąż jeszcze skłania się naród Mój do odstępstwa odemnie— a choć do Najwyższego go wzywają, jednak razem podnieść się nie może. 8. Jakże Mi cię wydać Efraimie, zaprzedać Israelu! jakże Mi cię wydać jako Admę, uczynić jako Ceboim! Wzdryga się na to serce Moje, wszystka litość Moja płonie. 9. Niechciałbym spełnić zapalezywego gniewu Mojego, niechciałbym znowu zniszczyć Efraima; gdyż Bóg Ja, a nie człowiek, Święty wpośród ciebie, a nie przyjdę jako wróg. 10. Za Wiekuistym pójdą, gdy jako lew zabneczy; bo gdy zabneczy, porwą się synowie od morza, 11. Porwą się jako wróble z Micraim i jako gołębce z ziemi Aszur, a osiedlę ich znowu w domach ich, rzecze Wiekuisty. 12. 1. Otoczył Mnie wiadrołomstwem Efraim, a zdradą dom Israela, lecz jeszcze Jehuda ulegał Bogu, a poświęconym Jego wiernym pozostał. 2. Efraim ugania się za wiatrem, a pędzi za wihrem; z dniem każdym mnoży kłamstwo i ucisk, przymierze zawierają z Aszurem, a oliwę się wyprawia do Micraim. 3. Ale ma spór, Wiekuisty i z Jehudą, a nawiedzić chce i Jakóba wedle dróg jego, wedle spraw jego mu odpłacić. 4. Gdy jeszcze w żywocie, brata swego

בעורה: י אהי מלפך אפוא ויושיעך בכל עריך ושפטיך אשר אמרת תנהלי מלך ושרים: י אמתן לך מלך באפי ואקח בעברתי: י צרור עון אפרים צפונה חטאתו: י חבלי יולדה יבאו לו הואבן לא חכם פיעת לאיעמד במשבר בנים: י מיד שאול אפרים ממות אגאלם אהי דכריך מות אהי קמבך שאול נחם יסתר מעיני: י פה הוא בין אחים יפריא יבוא קדים רוח יהוה ממדבר עלה ובוש מקורו ויחרב מעינו הוא ישסה אוצר כלכלי חמדה: יד א תאשם ישמרון פה מרתה באלהיה בחרב יפלו עליהם ירמשו והריותי יבקעו: כ שובה ישראל עד יהוה אלהיה פה בשלת בעונה: ג קחו עמכם דברים ושובו אל יהוה אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו: ד אשורו לא יושיענו על סוס לא נרכב ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו אשר בך ירחם יתום: ה ארפא משוכתם אהבם נדבה פה שב אפי מננו: ו אהיה כמל לישראל יפרח בשושנה ויה שרשו פלבנון: ז ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו וריח לו פלבנון: ח ישבו ישבי בצלו יחיו דגן ויפרחו כגפן זכרו כיון לבנון: ט אפרים מהלי עוד לעצבים אני עניתי ואשורנו אני פכרוש רענן ממני פריה נמצא. י מי חכם ויבן אלה נבון וידעם פה ישראלים דרכי יהוה יצדקים ילכו כם ופושעים יפשוו כם:

הפטרות וישלח.

בהושע סי' י"א, ז' עד י"ב, י"ב.

ו ועמי תלואים למשובתי ואלעל יקראהו יחד לא ירום: ח איך אתנה אפרים אמנה ישראל איך אתנה כאדמה אשימה בצבאים נהפך עלי לבי יחד נכמרו נחומי: ט לא אעשה חרון אפי לא אשוב לשחת אפרים פה אל אזכי ולא איש בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר: י אחרי יהוה ילכו כאריה ישאג פיהוהו ישאג ויחרדו בנים מים: יא יחרדו בצפור ממצרים וכיונה מארץ אשור והושבתים על פתיהם נאם יהוה: יב א סבבני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל ויהודה עד רד עם אל ועם קדושים נאמן: ג אפרים רעה רוח ורדה קדים פלהיום פזב ושר ירבה וברית עם אשור יכרתו וישמו למצרים יובל: ד וריב ליהוה עם יהודה ולפקח על יעקב דרכו פמעללו ישיב לו: ד בבטן עקב את אחיו ובאונן שרה

za piętę trzymał, a następnie z wysileniem z bóstwem walczył, 5. Gdy pasował się z aniołem, a go przemógł, że ten płacząc go błagał, iż go w Betel znów znajdzie, a tam z nim pomówi, 6. To (zrzucił to) wszak Wiekuisty, Bóg zastępów — Wiekuisty imię Jego. 7. Ty przeto do Boga twójego się nawróć, miłosierdzia i sprawiedliwości przestrzegaj, a ufaj tylko Bogu twojemu zawsze. 8. Kupiec, w ręku jego szale oszustwa, krzywdzić pragnie, 9. A jednak rzecze Efraim: Zaiste, zubożacim się, zdobyłem dostatek sobie; ale we wszystkich dorobkach Moich nie znajdują przy mnie winy grzesznej. 10. Ale Ja Wiekuisty, Bóg twój, już od ziemi Micraim (ci to wyznaczyłem), a mogę cię znów osiedlić w namiotach jako za dni uroczyste. 11. Ja, który mówiłem przez proroków, a mnożyłem widzenia, a za pośrednictwem wieszczów przemawiałem w obrazach! 12. Jeżeli pomimo to w Gilgal bóstwa marnie, to też i zmarnieją — jeżeli w Gilgal ciełce osiarują, to też będą jako rumowiska na zagonach pola.

Haftarah do działu Waiszlach.

Obadja 1, 1.

1. Widzenie Obadjasza. Tak rzecze Pan Wiekuisty o Edomie — wieść tę słyszeliśmy od Wiekuistego, a już poseł wysłan między narody: „Wstańcie! bo wyruszym przeciw niemu do boju“. 2. Oto małym cię uczyniłem między narodami, wzgardzonym byłeś bardzo. 3. Zuchwałość jednak serca twójego odurzyła cię — mieszkales w rozpadlinach skał, na sterczącej siedzibie swojej i mniemałeś w sercu swoim: Któż straci mnie na ziemię? 4. Ale choćbyś się wzniósł jako orzeł i choćbyś między gwiazdy usłał gniazdo twoje — i ztamtąd strącę cię, rzecze Wiekuisty. 5. Azali złodzieje przyszedli na cię, azali zbójcy nocni, żeś tak wyniszczony? czyżby kradli ponad potrzebę swoją? Albo czyż winobranicy cię napadli — ale ci zostawiają wszak polierki. 6. Jakże przetrząsnęty Esaw, przesznukane skarby jego! Aż na granicę wypędzili cię wszyscy sprzymierzeńcy twoi, zdradzili cię, zmoogli własni przyjaciele twoi, stołownicy twoi nastawili sidła pod tobą, nie było rozważki w nim! 8. Zaprawdę, dnia onego, rzecze Wiekuisty, zatracę mędrców z Edomu, a roztropność z góry Esawa. 9. Struchleją i bohaterowie twoi Temanie, tak, że zgłodzony będzie każdy z góry Esawa w rzezi. 10. Dla krzywdy wyrządzonej bratu twemu Jakóbowi pokryje cię hańba, i zgłodzony będziesz na wieki. 11. W dniu owym, gdyś stał zdaleka, gdy uprowadzali barbarzyńcy wojska jego, gdy wtargnęli poganie w bramy jego, a o Jerozolimie los miotali — byłeś wtedy i ty jako jeden z nich. 12. Nie należało ci patrzeć na dzień brata twego, na dzień boleści jego, ani cieszyć się nad synami Jehudy w dzień upadku ich, ani rozwierać ust swoich w dzień niedoli! 13. Nie należało ci wtargnąć do bramy ludu mojego w dzień klęski ich, patrzeć na utrapienie jego w dzień klęski jego, wyciągać ręk swoich po jego mienie w dzień klęski jego. Nie należało ci stanąć na rozdrożu, aby tępić uchodzących jego, a wydawać rozbitków jego w dzień niedoli! 15. Gdy zbliży się dzień Wiekuistego na wszystkie te ludy, wtedy uczynię i tobie, jakoś sam czyniłem, zapłata twoja wróci na głowę twoją. 16. Bo jakoście pili na górze Mej świętej, tak pić będą wszystkie te narody wciąż, i będą piły i łykały, aż staną się jakoby ich nigdy nie było. 17. Na górze zaś Cyonu będzie ocalenie, a pozostanie ona święta,

את־אלהים: הַיִּשָּׁר אֶל־מִלְאָךְ וַיְכַל בְּכֹה וַיִּתְחַנְּנוּ לָוּ בֵּית־אֵל יִמְצְאוּנוּ וְשֵׁם יִדְבַר עִפְנוּ: וַיְהוֹה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יְהוָה זָכְרוּ: וְאַתָּה בְּאֱלֹהֵיךָ הַשּׁוֹב חֶסֶד וּמִשְׁפָּט שְׁמֹר וְקוּה אֶל־אֱלֹהֵיךָ תָּמִיד: הַ כְּנָעַן בִּידוֹ מֵאוֹנֵי מַרְמָה לַעֲשֹׂק אָהֵב: וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם אֶךְ עֲשֵׂרְתִי מִצְּאֵתִי אִין לִי כָל־יַנְיַעִי לֹא יִמְצְאוּלִי עֹן אֲשֶׁר־חֲטָא: וְאַנְכִי יְהוָה אֱלֹהֵיךָ מֵאַרְצֵן מִצְרַיִם עַד אוֹשִׁיבְךָ בְּאֶהְלִים פִּימֵי כוֹעֵד: יִ וְדַבַּרְתִּי עַל־הַגְּבִי'אִים וְאַנְכִי חוֹזֵן הַרְבִּיתִי וּבִיד הַגְּבִי'אִים אֲדַמָּה: יִ אִם־גִּלְעָד אִין אֶךְ־שׁוֹא הִיוּ בְּגִלְגָל שׁוֹרִים וּפְחוּ גַם מִזִּבְחֹתָם כְּגִלְגָלִים עַל תִּלְמֵי שָׂדֵי:

הפטרת וישלח.

בתיע בעובדיה סי' א'

א * חוֹזֵן עֲבֹדִיָה כֹה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה לְאֵדוֹם שְׁמוּעָה שְׁמִעֲנוּ מֵאֵת יְהוָה וְצִיר בְּגוֹיִם שְׁלַח קוֹמוּ וְנִקְוָמָה עֲלֵיהָ לְמַלְחָמָה: ב הַנְּהָ קָמֹן נִתְחַיֶּה בְּגוֹיִם כְּזוֹי אֲתָה מְאֹד: ג וְדוֹן לִבְךָ הַשֵּׁי'אָךְ שְׁכַנֵּי כַחגוֹר־סָלַע מְרוֹם שְׁבִתוֹ אָמַר כְּלָפוּ מִי יוֹרִידֵנִי אֶרֶץ: ד אִם־תִּגְבִּי'הָ כְּנִשָּׁר וְאִם־כִּין פּוֹכְכִים שֵׁים קִנְיָךְ מִשֵּׁם אוֹרִידֶךָ נֹאס־יְהוָה: ה אִם־גְּבִי'ים בְּאוֹרֶךְ אִם־שְׂדֵדֵי לִילָה אִיךְ נִדְמִיתָה הַלֹּא יִגְנְבוּ דֵים אִם־בְּצָרִים כְּאוֹ לֶךְ הַלֹּא יִשְׁאִירוּ עֲלֵלוֹת: ו אִיךְ נַחֲפָשׁוּ עֵשׂוּ נִבְעוּ מִצְּפָנָיו: ז עַד־הַגְּבוּל שְׁלֹחֶךָ כָּל אֲנָשִׁי בְרִי'י'הָ הַשֵּׁי'אוֹךְ יִכְלוּ לֶךְ אֲנָשִׁי שְׁלֹמֶךָ לַחֲמֶךָ יִשְׁיִמוּ מִזֹּר תַחֲתֶיךָ אִין הַבּוֹנָה כּוּ: ח הַלֹּא בַיּוֹם הַהוּא נֹאס־יְהוָה וְהֵאֲבֹדְתִי חֲכָמִים מֵאֵדוֹם וְתִבּוֹנָה מְהֵרָ עֵשׂוּ: ט וְחַתּוֹ גִּבּוֹרֶיךָ תִימֹן לְמַעַן יִפְרֹת־אִישׁ מְהֵרָ עֵשׂוּ מִקְטָל: י מִחֲמַם אַחִיךָ יַעֲקֹב תִּכְסֶּךָ כּוֹשֶׁה וְנִכְרַת לְעוֹלָם: יִ בַיּוֹם עֲמִידֶךָ מִגִּנְדֶּךָ בַיּוֹם שְׁבוֹת זָרִים חִילוֹ וְנִכְרִים כְּאוֹ שְׁעָרָיו וְעַל־יְרוּשָׁלַם יָדוּ גִדְלָל גַּם־אֲתָה כְּאֶחָד מֵהֵם: יִ וְאַל־תֵּרָא בַיּוֹם־אַחִיךָ בַיּוֹם נִכְרוּ וְאַל־תִּשְׂמַח לִבְנֵי־יְהוּדָה בַיּוֹם אֲבָדָם וְאַל־תִּגְדֹל פִּיהָ בַיּוֹם צָרָה: יִ אִל־תִּכְבֹּא בְשֵׁעֲרֵי־עַמִּי בַיּוֹם אִידָם אִל־תֵּרָא גַם־אֲתָה כְּרַעְתּוֹ בַיּוֹם אִידוֹ וְאַל־תִּשְׂחַנֶּה כַחִילוֹ בַיּוֹם אִידוֹ: יִ וְאַל־תַּעֲמֹד עַל־הַפֶּרֶק לְהַכְרִית אֶת־פְּלִטָיו וְאַל־תִּסְגֵּר שְׂרִידָיו בַיּוֹם צָרָה: טו כִּי־קָרוֹב יוֹם־יְהוָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי יַעֲשֶׂה לֶךְ גְּמֻלָה יִשׁוּב כְּרַאֲשֶׁךָ: טז כִּי כְּאֲשֶׁר שְׁתִּיתֶם עַל־הַר קָדְשִׁי יִשְׁהוּ כִלְ־הַגּוֹיִם תָּמִיד וְשִׁתּוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלֹא הָיוּ: יִ וּבְהֵרָ צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלִיטָה

i obejmie znown dom Jakóba posiadłości swoje. 18. I będzie dom Jakóba ogniem, a dom Josefa płomieniem, a dom Esawa ściorniskiem, i zapala je i strawią, że nie zostanie szczątku z domu Esawa, gdyż Wiekuisty to wyrzekł. 19. I zajmą mieszkańcy Południa górę Esawa, a mieszkańcy niziny Pelisztów, i zajmą też pola Efraima i pola Szomronu, a Binjamin-Gilead. 20. A owe w niewolę uprowadzone wojsko z synów Izraela, które między Kanaanejczykami aż do Carfat się rozproszyło, a również wysiedleńcy Jeruzalaimu, którzy w Sefarad żyją, zajmą miasta Południa. 21. I pociągną zwycięzey na górę Cyon, by sądzić górę Esawa, i będzie Wiekuistego królestwo.

Haftarah do działu Wajeszeb.

Amos 2, 6. 3,—8.

6. Tak rzecze Wiekuisty: Dla trzech występków Izraela i dla czterech nie przepuszczę mu: przeto że sprzedali za pieniądze niewinnego, a biednego za parę sandałów. 7. Pożądając skiby ziemi (czychają) na głowę biednych, a drogę nieuczciwych skrzywiają; syn zaś i ojciec zdążają do jednej dziewczyny, aby znieważać imię Moje święte. 8. A na szatach zastawionych rozkładają się przy każdym oltarzu, a wino grzywnami wyduszone zaplają w domu bogów swoich. 9. A Ja wytepiłem Emorejczyka przed obliczem ich, którego wysokość była jako wysokość cedrów, a stał silnie niby dęby, i ściałem owoc jego z wierzehu wraz z korzeniami jego u dołu. 10. Ja wszak wywiodłem was z ziemi Micraim, i prowadziłem was po pustyni czterdzieści lat, abyście zajęli ziemię Emorejczyka. 11. I wzbudzałem z synów waszych proroków, a z młodzieńców waszych Nazyreów; — czyż nie tak, synowie Izraela? rzecze Wiekuisty. — 12. Ale wyście poili Nazyreów winem, a prorokom nakazywaliście, mówiąc: nie prorokujcie! 13. Otóż Ja ścisnę ziemię pod wami, tak jako cisnie wóz natłoczony snopami. 14. I udaremniona będzie ucieczka dla chyżego, i nie zdoła silny natężyć mocy swojej, ani ocali bohater własnego życia swego. 15. A dzierzący łuk nie ostoi się, a szybkonogi nie ucieczą, ani ocali mknący na rumaku życia swego. 16. A kto najodważniejszego serca jest między rycerstwem, bezbronnym on zbiegnie dnia onego, rzecze Wiekuisty. 3. 1. Słuchajcie słowa tego, które wyrzekł Wiekuisty o was, synowie Izraela, o całym rodzie, który wywiodłem z ziemi Micraim, mówiąc: 2. Tylko was poznałem z pośród wszystkich rodów ziemi, przeto i was nawiedzę za wszystkie winy wasze. 3. Czyż pójdzie dwóch razem, gdyby się ze sobą nie zmówili? Czyż ryknie lew w lesie, gdyby łupu nie przeczuwał? 4. Czyż wyda lwiatko głos swój z legowiska, gdyby czegoś nie pochwycił? 5. Czyż spadnie ptak usidlony na ziemię, gdyby siდეł dlań nie było? Czyż podniesie się pułapka sama z ziemi, jeżeliby w niej nie nie uwięzło? 6. Czyż zagrzmi surma w mieście, a lud się nie zatrwoży? — tak i niema klęski w mieście, gdy tego Wiekuisty nie sprawia. 7. Albowiem nie uczyni Pan, Wiekuisty, nie, zanim nie objawi postanowienia Swego

וְהָיָה קִדְשׁ וִירְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת מוֹרְשֵׁיהֶם: יי וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֶשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהֱבֶה וּבֵית עֵשׂוֹ לִקְשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וְאֶכְלֹם וְלֹא־יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עֵשׂוֹ כִּי יְהוֹה דִּבֶּר: יי וִירְשׁוּ הַגִּבּוֹר אֶת־הַר עֵשׂוֹ וְהִשְׁפִּילָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים וִירְשׁוּ אֶת־שָׂדֵה אֲפֵרַיִם וְאֶת שָׂדֵה שִׁמְרוֹן וּבְנֵי־מִן אֶת־הַגִּלְעָד: יי וְגִלַּת הַחֲלִיָּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּנְעִים עַד־צַרְפַּת וְגִלַּת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר בְּסַפְרָד יִרְשׁוּ אֶת עַרְי הַגִּבּוֹר: יי כֹּה וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת־הַר עֵשׂוֹ וְהִיתָה לְיְהוָה הַמְּלוּכָה:

הפטרת וישב.

עמוס ב' ו' עד ג' ח':

י כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שִׁלְשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיכְנוּ עַל־מִכְרָם בְּפֶסֶף צְדִיק וְאֶכְיוֹן בְּעֵבֹר נְעִלִים: י הַשָּׂאִפִים עַל־עַפְרַיִם אֲרִין בְּרֹאשׁ דָּלִים וְדָרָה עֲנוּם יָפוּ וְאִישׁ וְאֶכְיוֹן יִלְכוּ אֶל־הַנְּעִרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת־שֵׁם קִדְשִׁי: יי וְעַל־בְּנֵי־חַבְלִים יָפוּ אֶצְל כָּל־מִזְבֵּחַ וַיִּין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם: יי וְאַנְכִי הַשְׁמִדְתִּי אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר בְּגִבֵּה אֲרָזִים נָבְחוּ וְחֶסֶן הוּא כְּאֱלוֹנִים וְאֲשִׁמִּיד פְּרִיו מִמַּעַל וְיִשְׁרָשׂוּ מִתַּחַת: יי וְאַנְכִי הַעֲלִיתִי אֶתְכֶם מֵאֲרִין מִצְרַיִם וְאוֹלָךְ אֶתְכֶם בְּכַדָּבָר אַרְבַּעִים שָׁנָה לְרִשְׁתׁ אֶת־אֲרִין הָאֱמֹרִי: יי וְאֶקִּים מִבְּנֵיכֶם לְבְנֵי־אִים וּמִבְּחֹרֵיכֶם לְנָזִירִים הַאֵף אִין־זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֹא־יְהוּדָה: יי וְהִשְׁקוּ אֶת־הַנְּזִירִים יִין וְעַל־הַנְּבִיאִים צִוִּיתֶם לֵאמֹר לֹא תִנְבְּאוּ: יי הִנֵּה אֲנִי מַעֲיִק תְּהַחֲתִיכֶם כְּאֲשֶׁר תַּעֲיִק הַעֲנָלָה הַמְּלֵאָה לֶה עֵמִיר: יי וְאֶבֶד מְנוּס מִקַּל וְחֶזֶק לֹא־יִאֲמִין כְּחוּ וְנִבּוֹר לֹא־יִמְלֹט נִפְשׁוֹ: יי וְחַפֵּשׁ הַקֶּשֶׁת לֹא יַעֲבִד וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא יִמְלֹט וְרֶכֶב הַסּוּס לֹא יִמְלֹט נִפְשׁוֹ: יי וְאִמְיִין לְבוּ בְּנִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּס בַּיּוֹם־הַהוּא נֹא־יְהוּדָה: יי שְׁמַעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל פְּלִי־הַשְׁפָּהָה אֲשֶׁר הַעֲלִיתִי מֵאֲרִין מִצְרַיִם לֵאמֹר: יי רַק אֶתְכֶם יִדְעִי מִכָּל מִשְׁפַּחֹת הָאָדָמָה עַד־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת פְּלִי־עֲוֹנֵיכֶם: יי הִילַכְוּ שְׁנַיִם יַחַד בְּלִתִּי אֶסְנוּעְדוּ: יי הִישָׁאֵג אֲרִיה בַּעֵר וְטָרַף אִין לֹו הִיתָן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמַּעַנְתּוֹ בְּלִתִּי אֶסְלַכְד: יי הַתְּפוּל צְפוֹר עַל־פַּח הָאֲרִין וּמוֹקֵשׁ אִין לֶה הַיַּעֲלֵה־פַח מִן־הָאָדָמָה וְלִכּוֹד לֹא יִלְכּוֹד: יי אֶבִּיתְקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעַם לֹא יַחֲרִדוּ אֶסְתַּהִיָּה רַעָה בְּעִיר וְיְהוּדָה לֹא עֲשָׂה: יי כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדָנִי

sługom Swoim, prorokom. 8. Gdy lew ryczy — któżby się nie uląkł? Gdy Pan, Wiekuiesty, przemawia — któżby nie wiastował.

Haftarah do działu Mikec.

1 Król. 3, 15—4, 1.

15. I obudził się Salomon, a oto był sen. I przybył do Jeruzalaim, i stanął przed arką przymierza Wiekuiestego, i złożył całopalenia, i zarządził ofiary opłatne, i wyprawił ucztę dla wszystkich sług swoich. 16. Wtedy to przyszły dwie kobiety nierządne do króla i stanęły przed obliczem jego. 17. I rzekła jedna z owych kobiet: „Błagam, panie mój! ja i ta kobieta mieszkamy w jednym domu, i porodziłam u niej, w tymże domu. 18. I zdarzyło się dnia trzeciego po porodzeniu mojem, że urodziła i ta kobieta — byłyśmy zaś razem, a nie był nikt obcy z nami w domu, oprócz nas obu w tymże domu. 19. Otóż umarł syn tej kobiety w nocy, ponieważ przyległa na nim. 20. Wstała wtedy w pośród nocy, i zabrała syna mego od boku mego, gdy służebnica twoja spała, i położyła go na łonie swojem, syna zaś swego, martwego, położyła na łonie mojem. 21. A gdy wstałam rano, aby nakarmić syna mego, a oto — był martwy. Ale gdy przypatrywała mu się z rana — okazało się, iż nie był to syn mój, którego urodziła”. 22. I zawołała druga kobieta: „Nie! ten mój, syn, ten żywy, a twój syn martwy”. Tamta zaś wołała: „Nie! lecz twój syn martwy, a mój syn ten żywy”. I tak spierały się wobec króla. 23. I rzekł król: „Ponieważ ta powiada: ten żywy jest syn mój, a syn twój martwy, ta zaś powiada: nie! lecz syn twój ów martwy, a syn mój ten żywy”. 24. Rzekł przeto król: „Przynieście mi miecz!” I przyniesiono miecz przed króla. 25. I rzekł król: „Rozetnijcie to dziecko żywe na dwoje, a oddajcie połowę jednej, a połowę drugiej!” 26. Wtedy zawołała kobieta, której syn był żywy do króla — bo wpłonęła litość jej nad synem swoim — i rzekła: „Błagam, panie mój! oddajcie jej to dziecie żywe, ale nie zabijajcie go!” Druga wszakże wołała: „Ani mojem, ani twojem niech nie będzie, rozetnijcie!” 27. Tedy odezwał się król, i rzekł: „Oddajcie jej to dziecie żywe, a nie zabijajcie go; ta jest matka jego!” 28. A gdy usłyszał wszystek Israel o tym wyroku, który wydał król, uszanowali króla; widzieli bowiem, że mądrość Boża w nim, aby wymierzał sprawiedliwość. 4 I. A tak uznany był król Salomon królem nad całym Israelem.

Haftarah do działu Waigas.

Ezechiel 37, 15—28.

15. I doszło mnie słowo Wiekuiestego jak następuje: 16. Ty, synu człowieczy, weź sobie pręt jeden i napisz na nim: Dla Jehudy i synów Israela, towarzyszy jego; weź też i pręt inny, a napisz na nim: Dla Josefa—

יְהוָה דָּבַר בְּי אֲמַנְלָה סוּדוֹ אֶל־עַבְדֵי הַנְּבִיאִים: ה' אֲרִיָּה שָׁאָג מִי
לֹא יִרָא אֲדֹנָי יְהוָה דָּבַר מִי לֹא יִנְבֵּא:

הפטרות מקץ.

מלכים א', ג' ט"ז עד ד' א':

טו וַיִּקֶץ שְׁלֹמֹה וַהֲגָה חֲלוֹם וַיָּבֹא יְרוּשָׁלַם וַיַּעֲמֹד וּלְפָנָיו אֲרוֹן
בְּרִית־יְהוָה וַיַּעַל עֹלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה וַיַּעַשׂ מִשְׁהָה לְכָל־עַבְדָּיו:
טז אִזְ תִּכְאֲנֶה שְׁתֵּים־נָשִׁים זֹנוֹת אֵל־הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹדְנָה לְפָנָיו: י' וַתֹּאמֶר
הָאִשָּׁה הָאֶחָת בְּי אֲדֹנָי אֲנִי וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת יָשְׁבַת בְּבֵית אֶחָד וְאֵלֶּךְ
עִמָּה בְּבֵית: י" וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְלִדְתִי וַתֵּלֶךְ גַּם־הָאִשָּׁה הַזֹּאת
וַאֲנַחְנוּ יַחְדוֹ אִין־זֹר אֲתָנוּ בְּבֵית זֹלָתִי שְׁתֵּים־אֲנַחְנוּ בְּבֵית: י" וַיִּמָּת
בְּי־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לַיְלָה אֲשֶׁר שָׁכְבָה עִלָּיו: י" וַתִּקַּם בַּתְּוֶךְ הַלַּיְלָה
וַתִּקַּח אֶת־בְּנִי מֵאֲצִלִי וְאֶתְהָה יִשְׁנָה וַתִּשְׁכַּיְבֵהוּ בַּחִיקָה וְאֶת־בְּנֵה
הַמֵּת הִשְׁכַּיְבָה בַּחִיקָי: י" וַאֲקַם בַּבֶּקֶר לְהִינִיק אֶת־בְּנִי וְהִגַּדְתִּי
וְאֶתְבִּנְנִי אִלָּיו בַּבֶּקֶר וַהֲגָה לֹא־הָיָה בְנִי אֲשֶׁר יִלְדֵתִי: י" וַתֹּאמֶר
הָאִשָּׁה הָאֶחָת לֹא כִי בְנִי הָחִי וְכִנְהַ הַמֵּת וְזֹאת אִמְרָת לֹא כִי בְנֶךְ
הַמֵּת וְכִנְי הָחִי וַתִּדְבַּרְנָה לְפָנָי הַמֶּלֶךְ: י" וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אִמְרָת
וְהַבְּנִי הָחִי וְכִנְהַ הַמֵּת וְזֹאת אִמְרָת לֹא כִי בְנֶךְ הַמֵּת וְכִנְי הָחִי:
י" וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קָחוּ לִי־חֶרֶב וַיָּבִיאוּ הַחֶרֶב לְפָנָי הַמֶּלֶךְ: י" וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ גְּזְרוּ אֶת־הַיֶּלֶד הָחִי לְשָׁנַיִם וַתִּנּוּ אֶת־הַחֶצֵי לְאֶחָת וְאֶת־הַחֶצֵי
לְאֶחָת: י" וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־בְּנָה הָחִי אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמֵיהָ
עַל־בְּנָה וַתֹּאמֶר בְּי אֲדֹנָי תִּנּוּ־לָהּ אֶת־הַיֶּלֶד הָחִי וְהַמֵּת אֶל־תְּמִיתָהוּ
וְזֹאת אִמְרָת גַּם־לִי גַם־לָהּ לֹא יִהְיֶה גְזְרוּ: י" וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תִּנּוּ־
לָהּ אֶת־הַיֶּלֶד הָחִי וְהַמֵּת לֹא תְמִיתָהוּ הִיא אִמּוֹ: י" וַיִּשְׁמְעוּ כָל־
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר שִׁפֵּט הַמֶּלֶךְ וַיִּרְאוּ מִפָּנָי הַמֶּלֶךְ כִּי רָאוּ
כִּי־חֲכָמֵת אֱלֹהִים בַּקְּרָבוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט:
ד' " וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל:

הפטרות ויגש.

ביחוקאל ליו, ט"ז עד סוף הסימן.

טו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: טו וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לָךְ עֵין
אֶחָד וְכַתֵּב עָלָיו לַיהוּדָה וּלְכַנְי יִשְׂרָאֵל חֲכָרְיוֹ וּלְקַח עֵין אֶחָד וְכַתֵּב

szczep to Efraima — i całego domu Israela, towarzyszy jego! 17. I złożę je sobie jeden do drugiego w pręt jeden, aby się stały całością w ręku twoich. 18. A gdy powiedzą ci synowie ludu twego, mówiąc: Czyżbyś nie wskazał nam do czego ci to służy. 19. Oznajm im wtedy, tak rzecze Pan Wiekuisty: Oto biorę Ja pręt Josefa, który w potęgę Efraima i pokolenia Israela, towarzyszy jego, i złożę go z nim, z prętem Jehudy i uczynię je pniem jednym, aby pozostały całością w ręce Mojżesz. 20. Pręty zaś, na których napiszesz, miej w ręce twojej przed oczyma ich, 21. I powiedz im: tak rzecze Pan, Wiekuisty: Oto wezmę Ja synów Israela z pośród narodów, do których zaszli, i zgromadzę ich zewsząd i zaprowadzę ich do ziemi ich. 22. I uczynię ich narodem jednym na ziemi, na górach Israelskich, a król jeden będzie im wszystkim królem, i nie będą nadal dwoma narodami, i nie rozpadną się nigdy więcej na dwa królestwa. 23. I nie będą się kalali nadal bałwanami swymi i obmierzłosciami swymi, i występkami swymi, i wybawię ich ze wszystkich siedzib ich, w których grzeszyli, i oczyszczę ich, i będą znowu ludem Moim, a Ja będę Bogiem ich. 24. A sługa Mój Dawid będzie królem nad nimi, i pasterza jednego mieć będą wszyscy; a wedle praw Moich będą postępowali i ustaw Moich przestrzegali i spełniali je. 25. I mieszkać będą w kraju, który oddałem słudze Mojemu Jakóbowi, w którym mieszkali ojcowie wasi; tak, mieszkać będą w nim oni, i synowie ich, i synowie synów ich na wieki, Dawid zaś, sługa Mój, będzie księciem ich na wieki. 26. I zawrę z nimi przymierze pokoju, przymierzem wiecznym będzie ono z nimi; i osadzę ich, i rozmnożę ich, i ustanowię świątynię Moją w pośród nich na wieki. 27. I będzie przybytek Mój między nimi, i będę Bogiem ich, a oni będą ludem Moim. 28. I poznają narody, że to Ja, Wiekuisty, Israela uświęcam, gdyż będzie świątynia Moja wpośród nich na wieki.

Haftarah do działu Wajchi.

1 Król. 2, 1-12.

1. A gdy zbliżał się czas śmierci Dawida, polecił Salomonowi, synowi swemu, i rzekł: 2. Idę ja w drogę wszystkiego co ziemskie; ty tedy zbierz siły a bądź mężem. 3. I przestrzegaj służby Wiekuistego, Boga twego, abyś postępował drogami Jego, strzegł ustaw, przykazań, przepisów, i zarządzeń Jego, jak napisane są w zakonie Mojżesza; aby ci się szczęściło we wszystkim, co przedsięweźmiesz i dokądkolwiek się zwrócisz. 4. A wtedy stwierdzi też i Wiekuisty słowo Swoje, które wyrzekł o mnie, mówiąc: Jeżeli strzedz będą synowie twoi drogi swej, postępując przedemną w prawdzie, całym sercem i całą duszą swoją, tedy przyrzekam, nie zbraknie ci męża na tronie Israela. 5. Wiadomo ci też co uczynił mi Joab, syn Ceruji, co uczynił dwóm hetmanom wojsk Israelskich, Abnerowi, synowi Nera, i Amasie, synowi Jetera, których zamordował, przelewając krew wojenną w czasie pokoju, i zmasał tą krwią wojenną pas, który na bio-

עָלוּ לְיוֹסֵף עַיִן אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו: י וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לֵךְ לְעַיִן אֶחָד וְהָיוּ לְאַחַדִּים בְּיָדָה: יי וְכֹאֲשֶׁר יָאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמֶּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא־תִגִּיד לָנוּ מַה־אֱלֹהֵה לָךְ: יג וְדִבַּר אֱלֹהִים כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עַיִן יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו וְנִתְתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עַיִן יְהוּדָה וְעֵשִׂיתֶם לְעַיִן אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי: כ וְהָיוּ הָעַצְמִים אֲשֶׁר תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם: כא וְדִבַּר אֱלֹהִים כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִבֶּן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִלְכוּ־שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסְּבִיב וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל־אֲדָמָתָם: כב וְעֵשִׂיתִי אוֹתָם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶמְצֵךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֹלָם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד לְשָׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יִחַצּוּ עוֹד לְיִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד: כג וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבִשְׁקוּצֵיהֶם וּבְכָל פְּשָׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אוֹתָם מִכָּל מוֹשַׁבְתֵּיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטַהַרְתִּי אוֹתָם וְהִיוּ־לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים: כד וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוּעָה אֶחָד יִהְיֶה לְכֹלָם וּבְמִשְׁפָּחִי יִלְכוּ וְחֻקְתִּי יִשְׁמְרוּ וְעִשּׂוּ אוֹתָם: כה וַיֵּשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ כֹה אֲבוֹתֵיכֶם וַיֵּשְׁבוּ עָלֶיהָ הַמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם: כו וְכִרְתִּי לָהֶם בְּרִית שְׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וְנִתְתִּים וְהִרְבִּיתִי אוֹתָם וְנִתְתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם: כז וְהָיָה מִשְׁכַּנִּי עֲלֵיהֶם וְהִיִּיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהַמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם: כח וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּהִיּוֹת מְקַדְּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

הפטרת ויחי.

מלכים א', ב' א' עד י"ב.

א וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דָוִד לָמוֹת וַיִּצַן אֶת־שִׁלְמֹה בְּנוֹ לֵאמֹר: ב אֲנֹכִי הֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ וְחֻזְקָתִי וְהִיִּיתִי לְאִישׁ: ג וְשִׁמְרַת אֶת־מִשְׁמַרְתִּי וְיְהוָה אֱלֹהֵיךָ לִלְכַת בְּדַרְכֵיךָ לְשֹׁמֵר חֻקְתֵּי מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֲדוּתָיו פְּתוּחַ בְּתוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן תִּשְׁפִּיל אֶת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר תַּפְנֶה שָׁם: ד לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרֹוֹ אֲשֶׁר דִּבַּר עָלֶיךָ לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בְּנֵיךָ אֶת־דַּרְכֶּם לִלְכַת לִפְנֵי בְּאֵמַת כָּל־לִבְבָם וּבְכָל־נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִכְרַת לָךְ אִישׁ מֵעַל פִּסָּא יִשְׂרָאֵל: ה וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשָׁנֵי־שְׂרֵי צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵל בֶּן־נֶר וְלַעֲמִישָׁא בֶן־יִתְר וַיְהַרְגֵם וַיִּשְׁמַדְמִי מִלְחָמָה

drach jego, i sandały, które na nogach jego. 6. Uczynisz tedy wedle mądrości twojej, a nie pozwolisz, aby zeszła sędziwość jego w pokoju do grobu. 7. Wszakże synom Barzylaja, Gileadyty, świadcz miłość, i niechaj będą między stołownikami twoimi; albowiem w tenże sposób zbliżyli się do mnie, gdym się chronił przed Absalomem, bratem twoim. 8. Oto jest też przy tobie Szymei, syn Gery, Binjaminita z Barchurym, a złorzeczył mi on złorzeczeniem ostrém w ów dzień, gdym szedł do Machmaim; wszakże zastąpił mi drogę u Jardenu, gdzie przysiągłem mu na Wiekuistego, mówiąc: nie zabiję cię mieczem. 9. Ale teraz nie przepuszczaj mu tego, boś ty mąż mądry, a będziesz wiedział, co mu masz uczynić, i stracisz sędziwość jego we krwi do grobu. 10. I tak położył się Dawid do ojców swoich, i pochowany został w stolicy Dawida. 11. Dni zaś panowania Dawida nad Izraelem było czterdzieści lat; w Hebronie panował siedm lat, a w Jeruzalaim panował trzydzieści i trzy lata. 12. I zasiadł Salomon na stolicy Dawida, ojca swego, i utwierdziło się królestwo jego bardzo.

Haftarah na I. Sabbath Chanukah.

Zacharjasz 2, 14—4, 7.

14. Wesel się i raduj, córco Cyonu! gdyż oto przychodzę i zamieszkać w pośród ciebie, rzecze Wiekuisty. 15. I przyłączy się wiele narodów do Wiekuistego w dzień ów, by się stać ludem Moim, wszakże tylko wpośród ciebie mieszkać będę, a poznasz, że Wiekuisty zastępów wysłał mnie do ciebie. 16. I przyjmie Wiekuisty Jehudę jako udział Swój na ziemi świętej, i wybierze na nowo Jeruzalaim. 17. Wtedy zamilkną wszelkiemu ciału przed obliczem Wiekuistego, gdyż rozbudzi się z przybytku Swego świętego. 3 1. I pokazano mi Jehoszuego, arcykapłana, stojącego przed aniołem Wiekuistego, i oskarżyciela, stojącego po prawicy jego, aby go oskarżał. 2. I rzekł Wiekuisty do oskarżyciela: Niech cię zgromi Wiekuisty, oskarżycielu, tak, niech cię zgromi Wiekuisty, który obrał sobie Jeruzalaim! Alboż nie jest ten jako głównia wyrwana z ognia? 3. Jehoszua zaś był ubrany w szaty nieczyste, gdy stał przed aniołem. 4. I odezwał się on, i rzekł do stojących przed nim w te słowa: Zdejmiecie te szaty nieczyste z niego! Do niego samego zaś rzekł: Patrz, zdejmuję z ciebie winę twoją, a oblekam cię w szaty zaszczytne. 5. I rzekłem: Niech włożą też zawój czysty na głowę jego. I włożono zawój czysty na głowę jego, gdy obleczone go w szaty. Anioł zaś Wiekuistego stał jeszcze przy tém. 6. I oświadczył anioł Wiekuistego Jehoszue, i rzekł: 7. Tak rzecze Wiekuisty zastępów: Jeżeli drogami Mojemi będziesz postępował i służby Mojej przestrzegał, a téż i dóm Mój sądził, a strzegł przedsiemi Moich, wtedy zapewniam ci przystęp do tych, którzy tu stoją. 8. Słuchaj tedy Jehoszuo, arcykapłanie, ty, i towarzysze twoi, którzy siedzą przed tobą, — gdyż mężowie wybitni to są, — że oto sprowadzę dla sługi Mojego odriół. 9. Oto ten kamień, który położyłem przed Jehoszua, — na ten jeden kamień zwróci się siedm oczu — oto Ja sam wyryję napis jego, rzecze Wiekuisty zastępów: „Usunę winę ziemi tej dnia jednego.“ 10. Od tego dnia, rzecze

בשלם ויתן דמי מלחמה בחגרתו אשר במתניו ובנעלו אשר ברגליו: וועשית כחכמתך ולא תורד שיבתו בשלם שאל: ולבני ברזלי הנהגדתי תעשה הסד והיו באכלי שלחנה פירכן קרכו אלי בכרחי כפני אבשלום אחיה: והנה עפק שמעי כורגרא ברהימיני מןחרים והוא קללני קללה נמרצת ביום לכתו כחנים והוא ירד לקראתי הירדן ואישבע לו ביהוה לאמר אסיאמיתך פחרב: ועתה אל הנקהו כי איש חכם אתה וידעת את אשר תעשה לו והורדת את שיבתו בדם שאול: וישכב דוד עם אבותיו ויקבר בעיר דוד: והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים ובירושלם מלך שלשים ושלש שנים: ושלמה ישב עלכסא דוד אביו והפן מלכתו מאד:

הפטרת שבת א' החנוכה.

בזכריה סי' ב' י"ד עד ד' ז'.

י' רני ושמחי בתציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאם יהוה: ונלוו גוים רבים אלי יהוה ביום ההוא והיו לי לעם ושכנתי בתוכך וידעת כי יהוה צבאות שלחני אליה: ונחל יהוה את יהודה חלקו על אדמת הקדש ובחר עוד בירושלם: הם כל בשר מפני יהוה כי נעור כמיעון קדשו: ג * ויראני את יהושע הכהן הגדול עמד לפני מלאך יהוה והשפן עמד עלימינו לשמנו: ויאמר יהוה אל השפן ונער יהוה כה השפן ונער יהוה כה הכהן בירושלם הלוא זה אוד מצל מאש: ויהושע היה לבוש בגדים צואים ועמד לפני המלאך: ויען ויאמר אל העמדים לפניו לאמר הסירו הבגדים הצואים מעליו ויאמר אליו ראה העברתי מעליך עונה והלבש אתה מחלצות: ויאמר ישימו צנף טהור על ראשו וישימו הצנף הטהור על ראשו וילבשהו בגדים ומלאך יהוה עמד: ויעד מלאך יהוה ביהושע לאמר: כה אומר יהוה צבאות אס-בדרכי מלך ואם את מי שברתי תשמר וגם אתה הדון את ביתי וגם תשמר את יחצרי ונתתי לך מהלכים בין העמדים האלה: שמענא יהושע והכהן הגדול אתה ורעיך הישבים לפניך כי אנשי מופת המה כיהנני מביא את עבדי צמח: כפי והנה האבן אשר נתתי לפני יהושע על-אבן אחת שכעה עינים הנני מפתח פתחה נאם יהוה צבאות וישתי את-עון הארץ-הזאת ביום אחד: ביום ההוא נאם יהוה

Wiekuiсты zastępów wezwiecie znown każdy bliźniego swego pod winograd i pod figowe drzewo. 4 I. Poczém zwrócił się anioł, który do-
tąd mówił ze mną i obudził mnie jako człowieka, którego budzą ze
snu swego. 2. I zapytał się mnie: Co ty widzisz? I odpowiedziałem:
Widzę, oto świecznik cały ze złota, a czasza na wierzchu jego, i siedm
lamp na nim, po siedm téż cewek do onych lamp, które na wierzchu
jego. 3. Dwa téż oliwniki przy nim, jeden po prawej stronie czaszy,
a drugi po lewej jej stronie. 4. I odezwałem się i rzekłem do anioła,
który mówił ze mną, w te słowa: Co to znaczy, panie mój? 5. I ode-
zwał się anioł, który mówił se mną, i rzekł do mnie: Alboż nie ro-
zumiesz, co te znaczą? I odpowiedziałem: Nie, panie mój! 6. Tedy
odezwał się i rzekł do mnie w te słowa: Oto słowo Wiekuiстого do
Zerubabela wyrzeczone: Nie potęgą, ani siłą, lecz duchem Moim, rze-
cze Wiekuiсты zastępów. 7. Czemybś nie była góro wielka, przed Ze-
rubabelem będziesz równiną. A już wydobył On kamień węgielny
przy okrzykach: cześć, cześć mu!

Haftarah na 2-gi Sabbath Chanukah.

I Król. 7, 40—50.

40. I przygotował téż Chyram umywalnie i łopaty i kropiel-
nice; i tak dokonał Chyram roboty całego dzieła, które przygotował
z polecenia króla Salomona do domu Wiekuiстого. 41. Kolumn dwie,
i kulistych kapiteli, które na wierzchu kolumn, dwa, i plecionek dwie,
dla ubrania dwóch kulistych kapiteli, które na wierzchu kolumn.
42. I granatów czterysta dla dwóch owych plecionek; po dwa rzędy
granatów do każdej plecionki, które ubierały dwa kuliste kapitele
umieszczone na kolumnach. 43. I podnoży dziesięć, i umywalni dzie-
sięć na tychże podnożach. 44. I ów wodozbiór jeden, i wołów dwa-
naście pod tym wodozbiorem. 45. Kotły zaś i łopaty i kropielnice,
i wszystkie owe naczynia, które przygotował Chyram z polecenia króla
Salomona do domu Wiekuiстого, były z miedzi polerowanej. 46. W o-
kolicy Jardenu odlewał je król (w formach) w głębi ziemi, między
Sukkotem a Cartanem. 47. I kazał złożyć Salomon wszystkie te na-
czynia; dla zbyt wielkiego ich umóstwa, nie zbadano wagi miedzi.
48. Poczém przygotował Salomon wszystkie przybory należące do
(wewnętrznej części) domu Wiekuiстого, ołtarz złoty, i stół, na którym
chleb wystawny, ze złota, 49. I świeczniki — pięć po prawej, i pięć
po lewej stronie przed przenajświętszém, ze złota szczerego, i kwiaty,
i lampy, i szczypeczyki ze złota, 50. I panwie, i noże, i kropielnice i ka-
dzielnice i węglarki ze złota szczerego, nawet zawiasy do podwoi domu
wewnętrznego, tak w przenajświętszém, jak do podwoi od przybytku
do świątyni, były ze złota.

צבאות תקראו איש אל-רעהו אל-תחת נפן ואל-תחת תאנה:
ד * וישב המלאך הדבר בי ויעירני כאיש אשר-יעור משנתו:
= ויאמר אלי מה אתה ראה ואמר ראיתי והנה מנורת זהב כלה
וגלה על-ראשה ושבעה נרותיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות
אשר על-ראשה: ג ושנים זיתים עליה אחד מימין הגלה ואחד על-
שמאלה: ד ואען ואמר אל-המלאך הדבר בי לאמר מה אלה אדני:
ה ויען המלאך הדבר בי ויאמר אלי הלוא ידעת מה-המה אלה
ואמר לא אדני: ו ויען ויאמר אלי לאמר זה דברי-יהוה אל-זרובבל
לאמר לא כחיל ולא בכח בי אבד-רוחי אמר יהוה צבאות: ז מר
אתה הר-הגדול לפני זרובבל למישור והוציא את-האבן הראשה
השאות חן חן לה:

הפטרות שבת ב' דחנוכה.

במלכים א' כ"ו' מ' עד נ"ו.

ט וועש חירום את-הפירות ואת-המזרקות ויכל
חירום לעשות את-כל-המלאכה אשר עשה למלך שלמה בית יהוה:
סא עמודים שנים וגלת הכתרת אשר-על-ראש העמודים שתיים
והיטבכות שתיים לכפות את-שתי גלות הכתרת אשר על-ראש
העמודים: סב ואת-הרמנים ארבע מאות לשתי השכבות שני-טורים
רמנים לטבכה האחת לכפות את-שתי גלות הכתרת אשר על-פני
העמודים: סג ואת-המכלות עשר ואת-הפירות עשרה על-המכלות:
כד ואת-הים האחד ואת-הפקר שנים-עשר תחת הים: מה ואת-
הסירות ואת-הייעים ואת-המזרקות ואת כל-הכלים האלה אשר עשה
הים למלך שלמה בית יהוה נחשת משרט: סו בככר הירדן יצקם
המלך במעבה האדמה בין סבות ובין צרתו: סז וינח שלמה את-
כל-הכלים מרב מאד מאד לא נחקר משקל הנחשת: סח ויעש
שלמה את כל-הכלים אשר בית יהוה את מזבח הזהב ואת-השולחן
אשר עליו להם הפנים זהב: סט ואת-המנרות חמש מימין וחמש
מישמאל לפני הדביר זהב סגור והפרח והנרת והמלקחים זהב:
י והספות והמזרקות והמזרקות והפחות והפחות זהב סגור והפתות
לדלתות הבית הפנימי לקדש הקדשים לדלתי הבית להיכל זהב:

9. A w dzień Sabbatu — dwoje jagniąt rocznych, zdrowych, i dwie dziesiąte efy mąki przedniej — na ofiarę śniadną, zacyznionej oliwą, wraz z zalewką jej; — 10. Calopalenie to od Sabbatu do Sabbatu, oprócz calopalenia ustawicznego, wraz z zalewką jego; 11. A na nów miesiący waszych przynosić będziecie na calopalenie Wiekuistemu: cielców młodych dwa, barana jednego, jagniąt rocznych siedm, zdrowych; 12. I trzy dziesiąte efy mąki przedniej na ofiarę śniadną, zacyznionej oliwą, do każdego cielca, i dwie dziesiąte efy mąki przedniej na ofiarę śniadną, zacyznionej oliwą, do każdego barana; 13. A po dziesiątej części efy mąki przedniej, zacyznionej oliwą, na ofiarę śniadną do każdego jagnięcia. Calopalenie to, woń przyjemna, ofiara ogniowa Wiekuistemu; 14. A zalewki do nich: pół hynu będzie na cielca, a trzecia część hynu na barana, a czwarta część hynu wina na jagnię. Oto calopalenie od miesiąca do miesiąca przez wszystkie miesiące roku; 15. Koziel też jeden na ofiarę zagrzezną Wiekuistemu; oprócz calopalenia ustawicznego spełnianym być winien wraz z zalewką jego.

Haftarah na Sabbath Rosz-Chodesz.

Jezajasz 66, 1—24.

1. Tak rzecze Wiekuisty: Niebo stolicą Moją, a ziemia podnóżkiem stóp Moich; gdzież stanie dom, który zbudujecie Mi, i gdzież miejsce odpoczynku dla Mnie? 2. Wszak to wszystko moc Moja działała, i stanęło to wszystko za wyrzeczeniem Wiekuistego. Przeto na tego tylko spoglądam, — na pokornego i złamanego na duchu, który gorliwie spełnia słowo Moje. 3. Ten zarzyna wołu, ów morduje człowieka, ten ofiaruje baranka, ów ścina psa, ten przynosi objatę, ów ofiaruje krew wieprza, ten kadzi tymianem, ów korzy się bałwanom; ale jako oni sobie obrali drogi swoje, a w ohydach swoich znalazła upodobanie dusza ich, 4. Tak i Ja upodobię sobie tych, którzy poswywołał nimi, a obawy ich sprowadzę na nich; przeto ze wolałem, a nikt się nie odezwał, mówiłem, a nikt nie słyszał, a spełniali zło w oczach Moich, a to, czegom niechciał, wybierali. 5. Słuchajcie słowa Wiekuistego spełniający gorliwie słowo Jego! Mówią bracia wasi, nie-nawidzący was, odtrącający was dla imienia Mojego: Niech się wslawi Wiekuisty, abyśmy widzieli radość waszą! — ale pohائبieni będą. 6. Głos zgiełku z miasta, głos z przybytku, — głos to Wiekuistego, który oddaje zapłatę wrogom Swoim. 7. Ona wszakże (córa Cyonu), zanim dreszcz uczuje, porodzi, zanim ogarnie ją ból, powije dzieci męzkie. 8. Kto słyszał o czémś podobnym, kto widział co podobnego? Czyż kiedy wyłonił się kraj dnia jednego, albo narodził się naród za jednym razem, bo za ledwie dreszcz poczuła zrodziła już Cyon synów swoich. 9. Czyżbym Ja, którym do rozwiązania doprowadził, rodzić nie dał, rzecze Wiekuisty, czyżbym Ja, który przygotowuje poród, Sam powstrzymał? rzecze Bóg twój. 10. Cieszcicie się wraz z Jeruzalaim, a radujecie się niem wszyscy, którzy je miłujecie, weselcie się z niem weselęm jego wszyscy, którzyście płakali nad niem. 11. Chciejcie się karmić i nasycić z piersi jego pociech, ssać i rozkoszować się z pełni jego chwały. 12. Bo tak rzecze Wiekuisty: Oto zwrócę na nie jako

כשנח וריח מולידים כי שפרים כל קורין ז' נגרי כפי השכנוע והומרים קדיש לעילא ובספר שני קורין פרשה זו:

ט ובויום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונגבו: י עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונספה: פ יא ובראשי חדשיכם תקריבו עליה ליהוה פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים: יב ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד: יג ועשרן עשרון סלת מנחה בלולה בשמן לכבש האחד עליה ריח ניחח אשה ליהוה: יד ונספיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישת ההין לאיל ורביעת ההין לכבש יין זאת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה: טו ושעיר עזים אחד לחטאת ליהוה על עלת התמיד יעשה ונספו:

הפסרת שבת וראש חדש.

בישעיה ס"ו ס"ו א' עד סוף הספר.

א כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הדם רגלי איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתי: ב ואת כל אלה ידי עשתה ויהיו כל אלה נאם יהוה ואלוה אביט אל עמי ונכה דוח וחרד על דברי: ג שחט העור מפה איש זובח השם ערף כלב מעלה מנחה רב חזיר מזכיר לבנה מברך און נסהמה פחרו בדרכיהם ובשקוציהם נפשם חפצה: ד נסאני אבחר בתעלוליהם ומגורתם אביא להם יען קראתי ואין עונה דברתי ולא שמעו ויעשו הרע בעיני ובאשר לא חפצתי פחרו: ה שמעו דבר יהוה החרדים אל דברו אמרו אחיכם שנאיכם מגדיכם למען שמי יכבד יהוה ונראה בשמחתכם והם יבשו: ו קוד שאון מעיר קול מהיכל קול יהוה משלם נמול לאיביו: ז בטרם תחיל ילדה בטרם יבוא חבל לה והמליטה זכר: ח מי שמע פואת מי ראה פאלה היוחל ארץ ביום אחד אסיוולד גוי פעם אחת כייחלה נס ילדה ציון את כניה: ט האני אשפיר ולא אוליד יאמר יהוה אם אני המוליד ועצרתי אמר אלהיה: י שמחו את ירושלם ונילו בה כל אהביה שישו אמה משוש כל המתאבלים עליה: יא למען חינוקו ושבעתם משר הנחמיה למען תמצו והתענגתם מזון כבודה: יב כי כה אמר יהוה הנני נומה אליה פנהר שלום

strumień pomyślność, i jako potok wezbrany bogactwo ludów, abyście się nasycić mogli; jakby na ręku tam noszeni, a jakby na kolanach tam piastowani będziecie. 13. Jako tego, którego matka jego cieszy Ja cieszyć was będę; tak, w samym Jeruzalaim pocieszeni będziecie. 14. I ujrzyście i rozraduje się serce wasze, a członki wasze jako zielen zakwitną; i poznana będzie ręka Wiekuistego u sług Jego, a wyrze On gniew na wrogach Swoich. 15. Bo oto Wieknisty w ogniu nadejdzie, i jako burza zaprzęgi Jego, aby wylać żarem gniew Swoj, a grozę Swoją płomieniami gorejącymi. 16. Tak, ogniem Wieknisty się rozprawi i mieczem Swoim z wszelkiem ciałem, a liczni będą porażeni Wiekuistego. 17. Ci, którzy udawają świętych i czystych, ale do ogrodów idą — za jednym, który tam w pośrodku (ustawiony), — którzy jedzą wieprzowinę i plugastwo i myszy, społem wytepieni będą, rzecze Wieknisty. 18. Dla Mnie zaś, przy tych sprawach i myślach ich, nadeszła pora, aby zgromadzić wszystkie ludy i plemiona, aby przyszły i oglądały chwałę Moją. 19. I położę znamiona na nich, i wyszlę z pomiędzy nich rozbitków do ludów, do Tarszyszu, do Pula i Luda, napinających łuk, do Tubala i Jawana, — na pomorza dalekie, które nie słyszały wieści o Mnie, ani widziały chwały Mojej, — aby głosili chwałę Moją między narodami. 20. I sprowadzą braci waszych z pośród wszystkich ludów jakoby dań Wiekuistemu, na koniach i na wozach, i w powózkach i na mułach i na wielbłądzeniach na górę świętą Moją, do Jeruzalaim, rzecze Wieknisty, tak jako przynosili niegdyś synowie Israela dary w naczyniu czystym do domu Wiekuistego. 21. I z tych też wybiorę dla kapłanów i Lewitów, rzecze Wieknisty. 22. Bo jako te niebiosy nowe, i ta ziemia nowa, które stworzę, staną przedemną, rzecze Wieknisty, tak stanie ród wasz i imię wasze. 23. I będzie, że za każdym nowiem i za każdym Sabbathem przyjdzie wszelkie ciało, aby ukorzyć się przedemną, rzecze Wieknisty. 24. I odejdą, oglądając zwłoki ludzi, którzy odstąpili odemnie, bo robak ich nie wyginie, a ogień ich nie przygaśnie, i będą ohydą dla wszelkiego ciała.

Haftarah na Mochor Chodesz.

1 Sam. 20, 18—42.

18. I rzekł doń Jehonatan: Jutro nów, i wspomną na ciebie, bo opróżnioném będzie miejsce twoje. 19. Do trzeciego dnia uchodź gdzieś daleko, — pójdziesz na to miejsce, gdzieś się już był ukrył w dzień roboczy, a pobawisz u kamienia Azel. 20. Ja zaś wypuszczę trzy strzały w stronę jego, jak gdybym mierzył sobie do celu. 21. Poczém poszlę pachołka: Idź, zmjdz strzały. Gdy tedy powiem pachołkowi: „Oto strzały przed tobą, bliżej“, możesz nawet jedną zabrać i przyjść, gdyż bezpiecznym będziesz i nic nie jest, jako żyw Wieknisty. 22. Gdybym wszakże tak powiedział do pachołka: „Oto strzały przed tobą, dalej“, — idź, jak gdyby sam Wieknisty cię wysłał. 23. Ale o cośmy się umówili, ja i ty, oto Wieknisty między mną a tobą na

ובנחל שוטף כבוד גוים וינקתם על צד תנשאו ועל ברפים תשעשעו: י כֹּאִישׁ אִשֶּׁר אָמַר תִּנְחַמְנוּ בֵּן אָנֹכִי אֲנַחֲמֶכֶם וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמְנוּ: יד וְרֵאִיתֶם וְשֵׁשׁ לְבָבְכֶם וְעֲצֻמוֹתֵיכֶם כִּדְשָׁא תִפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יְרֵיהוָה אֶת־עַבְדָּיו וְעַם אֶת־אֵיבָיו: טו כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאִישׁ יָבֹא וְכִסּוּפָה מִרַבְּתָיו לְהָשִׁיב בַּחֲמָה אִפּוֹ וְנִעְרַתוּ בְּלִבֵּי־אִשׁ: טז כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְהִרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוֹ חֲלָלִי יְהוָה: יז הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּפְתָּרִים אֶל־הַגְּנוֹת אַחַר אַחַת בַּתּוֹךְ אֲכָלִי בִשָׂר הַחֹזֵר וְהַשֶּׁקֶץ וְהַעֲבָר יַחַד יִסְפוּ נַאֲמִי־יְהוָה: יח וְאַנְכִי מַעֲשִׂיהֶם וּמַחֲשַׁבְתֵּיהֶם כֹּאֵה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְשֵׁנוֹת וּכְבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי: יט וְשִׁמְתִי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם וּפְלִיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תְּרִישִׁשׁ פּוֹל וְלוֹד מִשְׁכֵּי קֶשֶׁת תּוֹבֵל וַיִּוֹן הַאֲיִים הַרְחִיקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם: כ וְהִבִּיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם מְכַל־הַגּוֹיִם וּמִנְחָה לַיהוָה בְּסוּסִים וּבְרֶכֶב וּבַצִּפִּים וּבַפָּרָדִים וּבַכַּרְפּוֹת עַל הַר קָדְשֵׁי יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה כֹּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בְּכָל־יְהוָה טָהוֹר בֵּית יְהוָה: כא וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לְכַהֲנִים לְלוֹיִם אָמַר יְהוָה: כב כֹּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּדִים לִפְנֵי נַאֲמִי־יְהוָה כֵּן יַעֲמֵד וְרַעְבֶּךָ וְשִׁמְכֶם: כג וְהִיא מִדֵּי־חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ וּמְדֵי יִשְׁבֹּת בְּשַׁבְתּוֹ יָבֹא כָל־בָּשָׂר לְהַשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אָמַר יְהוָה: כד וַיֵּצְאוּ וְרָאוּ בְּפָנָיו הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בִּי כִּי חוֹלְעֵתֶם לֹא תָמוּת וְאַשֶּׁם לֹא תִכָּפֶה וְהָיוּ דְרָאוּן לְכָל־בָּשָׂר: והיה מדי חדש כהדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אסר יהוה:

הפטרת מחר חדש שמואל א', כ' י"ח עד מ"ב.

כחל ראש חודש כיום ח' חומרים נשנה שלפניו זחל ההשטרה.

יח ויאמר־לו יהונתן מחר חדש ונפקדת כי יפקד מושבך: יט ושלשת תרד מאד ובאת אל־המקום אשר־נסתרת שם ביום המעשה וישבת אצל האבן האול: כ ואני שלשת החצים צדה אורה לשלח־לי למטרה: כא והנה אשלח את־הנער לך מצא את־החצים אם־אמר אמר לנער הנה החצים ממך והנה קחנו ובאה כִּי־שָׁלוֹם לָךְ וְאִין דָּבָר חִי־יְהוָה: כב וְאִם־כָּה אָמַר לְעַלְמֵ הַנָּה הַחֲצִים מִמֶּךָ וְהִלָּא לָךְ כִּי שִׁלַּחְךָ יְהוָה: כג וְהִדְבַר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וְאַתָּה הִנֵּה

wieki! 24. I tak ukrył się Dawid na polu. A gdy nastał nów' siadł król do uczy, aby jadł. 25. I usiadł król na stolicy swojej jak za każdym razem, na stolicy przy ścianie, Jehonatan wstał (przed nim), Abner siedział u boku Szaula, a miejsce Dawida zostało próżném. 26. Wszakże nie rzekł Szaul nie (o tém) onego dnia; myślał bowiem: przypadek to, może nieczysty jest, bo nie zawsze był czysty. 27. I stało się nazajutrz, wtórego dnia nowiu, gdy znowu próżném było miejsce Dawida, rzekł wtedy Szaul do Jehonatana, syna swego: Czemu nie przyszedł syn Iszaja ani wczoraj ani dziś do uczy? 28. I odpowiedział Jehonatan Szaulowi: Wyprosił się Dawid odemnie do Betlehem, 29. I rzekł: „Puśćże mnie, gdyż ofiarę rodzinną mamy w tém mieście, a to zapowiedział mi brat mój; jeżeliś tedy znalazł łaskę w oczach twoich, chciałbym się oddalić, abym zobaczył braci moich.“ Dla tego nie przyszedł do stołu królewskiego. 30. I wspanął gniew Szaula na Jehonatana, i rzekł do niego: Ty synu przewrotny i przekorny! alboż niewiem, żeś wybrał sobie syna Iszaja ku hańbie twojej, i ku hańbie i sromocie matki twojej. 31. Bo póki syn Iszaja żyć będzie na ziemi, nie ostoisz się ani ty, ani królestwo twoje; niezwłocznie poszlij a przyszedź go do mnie, gdyż na śmierć zasłużył. 32. I odpowiedział Jehonatan Szaulowi, ojcu swojemu, i rzekł do niego: Czemu ma umrzeć, cóż uczynił? 33. Wtedy cisnął Szaul włócznią na niego, by go przebić; i tak poznał Jehonatan, że postanowioném jest przez ojca jego uśmiercić Dawida. 34. I wstał Jehonatan od stołu płonąć gniewem, i nie jadł dnia wtórego nowiu chleba, gdyż zamartwiony był o Dawida, którego tak zelżył ojciec jego. 35. I stało się zrana, i wyszedł Jehonatan na pole, do miejsca umówionego z Dawidem, a pachołek mały z nim. 36. I rzekł do pachołka swego: „Pobiegnij, poszukajże strzał, które wypuszczę“. Pachołek pobiegł, on zaś wypuścił strzałę tak, aby go prześcignęła. 37. A gdy przyszedł pachołek na miejsce strzały, którą wypuścił Jehonatan, zawołał Jehonatan za pachołkiem: Uwiń się, żywo, nie stój! I zebrał pachołek Jehonatana strzały i przyszedł do pana swego. 38. Pachołek zaś nie zmiarkował nic, a tylko Jehonatan i Dawid wiedzieli co się działo. 39. I dał Jehonatan zbroje swe pachołkowi swojemu, i rzekł do niego: „Idź, odnieś to do miasta“. 40. A gdy pachołek odszedł, wstał Dawid od strony południowej, i padł obliczem swoim na ziemię, i pokłonił się trzykrotnie, i całował się wzajemnie i płakali pospołu, aż Dawid głośno zapłakał. 41. Nareszcie rzekł Jehonatan do Dawida: Idź w pokój! Cośmy przysięgli sobie w imię Wiekuiwego i wyrzekli: Wiekuiści niechaj będzie między mną a tobą, między rodem moim, a rodem twoim na wieki!

יהוה ביני ובינה עד-עולם: כי ויסתר דוד בשדה ויהי החדש וישב הפלך אל-הלחם לאכול: כי וישב המלך על-מושביו כפעם בפעם אל-מושב הקיר ויקם יהונתן וישב אבגר מצד שאול ויפקד מקום דוד: כי ולא-דבר שאול מאומה ביום ההוא כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כפי-לא טהור: כי ויהי ממחרת החדש השני ויפקד מקום דוד ויאמר שאול אל-יהונתן בנו מדוע לא-בא כן-ישני גס תמול גס-היום אל-הלחם: כי ויען יהונתן את-שאול נשאל נשאל דוד מעפרי עד-בית לחם: כי ויאמר שלחני נא כי זבח משפחה לנו בעיר והוא צוהלי אחי ועתה אם-מצאתי חן בעיניך אמלטה נא ואראה את-אחי על-כן לא-בא אל-שלחן המלך: ל ויחרף שאול ביהונתן ויאמר לו בן-נעות הפרדות הלא ידעתי כי-בחר אתה לבן-ישי לבשחה ולבשת ערות אמה: לא כי כל-הימים אשר בן-ישי חי על-האדמה לא תפון אתה ומלכותך ועתה שלח וקח אתו אלי כי בן-מות הוא: כי ויען יהונתן את-שאול אביו ויאמר אליו למה יומת מה עשה: כי ויטל שאול את-החנית עליו להפתו וידע יהונתן כי-כלה היא מעם אביו להמית את-דוד: כי ויקם יהונתן מעם השלחן כחריף ולא-אכל ביום-החדש השני לחם כי נעצב אל-דוד כי הכלמו אביו: לא ויהי כפקד ויצא יהונתן השדה למועד דוד ונער קטן עמו: כי ויאמר לנערו רין מצא-נא את-החצים אשר אנכי מורה הנער רין והוא-ירה החצי להעברו: כי ויבא הנער עד-מקום החצי אשר ירה יהונתן ויקרא יהונתן אחרי הנער ויאמר הלא החצי כמה והלאה: לא ויקרא יהונתן אחרי הנער מהרה חושה אל-תעמד וילקט נער יהונתן את-החצים ויבא אל-ארנו: כי ויהנער לא-ידע מאומה אך יהונתן ודוד ידעו את-הדבר: כי ויתן יהונתן את-כליו אל-הנער אשר-לו ויאמר לו לך הביא העיר: כי מה הנער בא ודוד גם מאצל הנגב ויפץ לאפיו ארצה וישתחו שש פעמים וישקרו איש את-רעהו ויכבדו איש את-רעהו עד-דוד הגדיל: כי ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה לאמר יהוה יהיה ביני ובינה ובין זרעי ובין זרעה עד-עולם:

